

EĞİTİM
yayınevi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

TARİHİ MARAŞ ÇARŞISI
(SUK-1 MARAŞ)

TARİHİ TİCARET BÜNASI ÇARŞISI
CEPHE İYİLEŞTİRME ÇALIŞMALARI
KAHRAMANMARAŞ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
YATIRIM VE GELİŞTİRME BİRLİĞÜ
2022

KAHRAMANMARAŞ KAPALI ÇARŞI GELENEKSEL MESLEK FOLKLORU

DR. ADNAN BOYUNDURUK

KAHRAMANMARAŞ KAPALI ÇARŞI GELENEKSEL MESLEK FOLKLORU

DR. ADNAN BOYUNDURUK

EĞİTİM
yayınevi

KAHRAMANMARAŞ KAPALI ÇARŞI GELENEKSEL MESLEK FOLKLORU

Dr. Adnan Boyunduruk

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)

Genel Yayın Koordinatörü: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Kübra Konca Nam

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 47830

E-ISBN: 978-625-6658-33-2

1. Baskı, Mart 2024

Kütüphane Kimlik Kartı

KAHRAMANMARAŞ KAPALI ÇARŞI GELENEKSEL MESLEK FOLKLORU

Dr. Adnan Boyunduruk

VI+224 s., 160x240 mm

Kaynakça var, izin yok.

E-ISBN: 978-625-6658-33-2

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mekanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

EĞİTİM

yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah.

Yasemen sok. No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok,

No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye

+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42, 0 332 502 50 42

bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Egitim Publishing Group, Inc.

P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America

americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah.

10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye

sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye

+90 332 499 90 00

bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr

+90 537 512 43 00

bilgi@kitapmatik.com.tr

 kitapmatik
İnternet Kitapçınız

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Kahramanmaraş'ın Tarihi, Coğrafi, Ekonomik ve Kültürel Özellikleri.....	3
Kahramanmaraş'ın Sosyal ve Ekonomik Hayatı.....	5
1.2. Fütüvvet, Ahi ve Esnaf Teşkilatı.....	6
1.2.1. Fütüvvet ve Ahilik.....	6
1.2.2. Ahi Teşkilatı.....	10
1.2.3. Ahi Evran.....	21
1.2.4. Ahilik ve Lonca Sistemi.....	22
1.3. Esnaflık Bağlamında Meslek Ahlakı.....	24
1.4. Günümüz Meslek Örgütleri.....	27
1.5. Türk Kültüründe Geleneksel Meslekler.....	28
1.6. Meslek Folkloru.....	35
1.7. Somut Olmayan Kültürel Miras.....	36
1.8. Günümüz Kahramanmaraş Çarşıları.....	39

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Kahramanmaraş'ta Yaşayan Geleneksel Meslekler.....	45
2.1.1. Ahşap Oymacılığı.....	45
2.1.2. Altıncılık.....	48
2.1.3. Bakırcılık.....	49
2.1.4. Bıçakçılık.....	52
2.1.5. Keçecilik.....	54
2.1.6. Külekçilik.....	55
2.1.7. Saraçlık.....	56
2.1.8. Semercilik.....	58
2.1.9. Yorgancılık.....	59
2.1.10. Kahramanmaraş'ta Yaşayan Geleneksel Mesleklerin Günümüzdeki İşlevleri.....	60
2.2. Kahramanmaraş Esnafında Ahiliğin İzleri.....	67

2.3. Kahramanmaraş Esnafının Sözlü Edebiyatı, İnanç ve Uygulamaları.....	72
2.3.1. Sözlü Edebiyat.....	72
2.3.1.1. Aşık Şiiri	73
2.3.1.2. Atasözleri.....	94
2.3.1.3. Deyimler	107
2.3.1.4. Efsane	112
2.3.1.5. Esnaf Hatıratları.....	117
2.3.1.6. Lakaplar	123
2.3.1.7. Masal.....	127
2.3.1.8. Mâni.....	130
2.3.2. İnanç ve Uygulamalar	132
2.3.2.1. Bereket Getireceğine İnanılan Uygulamalar	136
2.3.2.2. Bereketsizlik Getireceğine İnanılan Uygulamalar	138
2.3.2.3. Nazar	139
2.3.2.4. Siftah.....	141
2.3.2.5. Uğur ve Uğursuzluk	142
2.3.2.6. Dua-Beddua	144
2.3.3. Geleneksel Esnafın Elektronik Ortamdaki Durumu	146
2.3.3.1. Facebook.....	147
2.3.3.2. Instagram.....	151
2.3.3.3. Youtube.....	157
2.3.4. Aktarım Sürecinde Kahramanmaraş Esnafı.....	165
2.3.4.1. Kahramanmaraş Kapalı Çarşı Esnafında Usta-Çırak İlişkisi ve Yaşanan Değişimler	165
2.4. Şubat 2023 Kahramanmaraş Depreminin Esnaflara Etkisi.....	168
SONUÇ.....	171
KAYNAKÇA.....	176
EKLER.....	193
FOTOĞRAFLAR.....	193
METİNLER.....	209
MASALLAR.....	209
EFSANELER.....	222
SÖZLÜK	224

ÖN SÖZ

Türk kültür coğrafyası içinde yer alan Kahramanmaraş; zengin yeraltı, yerüstü kaynaklarıyla ve coğrafi konumuyla çeşitli mesleklerin ortaya çıkmasını ve yaşamasını sağlamıştır. Bu çalışmada Kahramanmaraş Kapalı Çarşı ve bu çarşının etrafında mesleklerini icra eden geleneksel meslek ustaları ve esnaflarından oluşan 85 kaynak kişiyle yapılan görüşmelerde ahi teşkilatının izleri, inanış ve uygulamaları, halk edebiyatı ürünleri tespit edilmiştir. Günümüzde Kahramanmaraş Kapalı Çarşıda yaşayan geleneksel mesleklerin tarihi ve güncel durumları, sözlü edebiyatı ele alınmıştır. Esnaf temalı âşık şiiri, atasözü, deyim, efsane, esnaf hatıratları, lakap, mâni ve masallar tespit edilerek incelenmiştir. İnanç ve uygulamalar başlığı altında bereket getireceğine inanılan uygulamalar, bereketsizlik getireceğine inanılan uygulamalar, siftah, nazar, dua, beddua, uğur ve uğursuzluk getireceğine inanılan uygulamalar tespit edilip incelenmiştir. Kahramanmaraş esnafının Facebook, Instagram ve Youtube elektronik ortamlarındaki durumu ele alınmıştır. Aktarım sürecinde geçmişten günümüze yörede usta çırak eğitiminde yaşanan değişim-dönüşüm sürecine yer verilmiştir. 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ta yaşanan deprem felaketinin esnaflara etkisi ele alınmıştır.

“Kahramanmaraş Geleneksel Meslek Folkloru: Kapalı Çarşı Örneği” adlı doktora çalışmasının elinizdeki kitaba dönüşmesi sürecinde yardımını, ilgisini ve desteğini esirgemeyen hocam Prof. Dr. Behiye Köksel ve Prof. Dr. Bilge Köksel’e, doktora başlamanı cesaretlendiren ve destek olan Prof. Dr. Mehmet Emin Sönmez’e, hayatımın her aşamasında manevi rehber olan Doç. Dr. Mehmet Biçici’ye, tezin kitaba dönüşmesine teşvik eden hocam Doç. Dr. Gönül Reyhanoğlu’na, bu kitabın ortaya çıkma sürecinde desteğini esirgemeyen arkadaşlarım Bestami Bozoğullarından, Gökhan Karabudak ve Mahmut Güven’e teşekkür etmek benim için zevkli görev olacaktır.

Dr. Adnan BOYUNDURUK

KISALTMALAR

Akt.: Aktaran

Bkz.: Bakınız

C.: Cilt

Çev.: Çeviren

E.t.: Erişim tarihi

ed.: Editör

Haz.: Hazırlayan

Hız.: Hazreti

Km².: Kilometrekare

S.: Sayı

SOKÜM.: Somut olmayan kültürel miras

t.y.: Tarih yok

TESK.: Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu

vb.: Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi

vd.: Ve devamı, ve diğerleri

YİH.: Yaşayan insan hazineleri

TDK.: Türk Dil Kurumu

KK.: Kaynak kişi

GİRİŞ

Günümüzde teknolojinin hızla ilerlemesi, kent merkezlerinde nüfusun yoğunlaşması, kırsal bölgelerde nüfusun azalması, eğitim seviyesinin yükselmesi gibi nedenler geleneksel meslekleri olumsuz etkilemektedir. Söz konusu bu durumda günümüzde sayıları gün geçtikçe azalan geleneksel meslek ustaları ve çırakları ortadan kaldırma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Seri üretimle birlikte tek tipleşen ürünler estetik değerden yoksun olarak üretilmektedir. Diğer taraftan yerel kültür öğelerinin kaybolmaya başlaması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşın günümüzde el yapımı ürünlere ilginin arttığı görülmektedir. El yapımı ürünler kültürler öğeleri, estetik ve güzellik algısını yansıtmaktadır. Anadolu'da Ahi Evran tarafından başlatıldığı kabul edilen ahi teşkilatı, Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Türklerin meslek edinmesinde ve yerel esnaflarla rekabet etmesinde önemli rol oynamıştır. Türk kültür coğrafyasının önemli bir parçası olan Kahramanmaraş'ta ahi teşkilatının izleri tespit edilmesi dikkate değer bir sorun olarak durmaktadır. Ayrıca esnaf folkloru bünyesinde, sözlü gelenekte kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşayan ürünler, elektronik kültür ortamında beslenen popüler kültürün aşındırıcı ve yok edici etkisine maruz kalmaktadır. Süreç içinde biçim değiştiren bu sözlü ürünlerin derlenmesi ve kayıt alınması gerekmektedir.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşıda yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar, meslek kültürü bağlamında folklor oluşturmaktadır. Geleneksel meslek ustaları ve esnaflar, müstakil bir inceleme konusuna sahip farklı yapılardan müteşekkildir. Bu yapılar inanç ve uygulamaları, sözlü edebiyat ürünleri, mesleki terimler, jargonlar, usta-çırak eğitiminden meydana gelmektedir. Geleneksel meslek ustaları ve esnafların geçmişten günümüze uzanan süreçte usta-çırak ilişkisinde yaşanan değişim ve dönüşüm, geleneksel esnafların elektronik ortamdaki durumu, 6 Şubat 2023'te yaşanan depremin

Kahramanmaraş Kapalı Çarşı esnafına etkisi incelenmesi gereken bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de Halk Bilimi alanı içinde yer alan meslek folkloru kapsamında az sayıda çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Halk Bilimi disiplini içinde yer alan meslek folkloru özelinde yapılan çalışmalar, ülkemizde son yıllarda üzerinde durulan önemli bir konu olmuştur. Bu çalışma, Kahramanmaraş’ta meslek folkloru kapsamında yapılmış ilk çalışmalardan biri olması nedeniyle önem arz etmektedir. Kahramanmaraş Kapalı Çarşısında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafın meslek folkloru bağlamında ortaya koyduğu inançlar, uygulamalar, sözlü kültür ürünlerini ele alınan bu çalışmayla Kahramanmaraş geleneksel meslek ustaları ve esnafının halk bilimi varlığı belgelenmiştir.

Bu çalışmayla Kahramanmaraş’ın kültürel hayatına esnaf teşkilatının yeri ve önemi belirlenmiştir. Kahramanmaraş Kapalı Çarşısında yaşayan geleneksel meslekler ve bu meslekleri icra eden ustalar tespit edilmiştir. Eski Türk inançlarının etkisinde zenginleşerek varlığını koruyarak günümüze ulaşan ahi teşkilatının izleri Kahramanmaraş’ta tespit edilmiştir. Ahilik’in inanç, uygulama ve yaptırımların geçen yüzyıllar içinde nasıl bir değişim ve dönüşüm geçirerek yörede dinamik yapısını koruduğu tespit edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Kahramanmaraş'ın Tarihi, Coğrafi, Ekonomik ve Kültürel Özellikleri

Kahramanmaraş; birçok medeniyete ev sahipliği yapmış doğası, inançları ve kültürüyle turizm açısından zengin bir şehirdir. Kahramanmaraş tarihi boyunca çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır. Bu süreçte şehir farklı isimlerle anılmıştır.

“Herodot, Maraş şehrini Hitit komutanlarından Maraj adlı bir kumandanın kurmasından dolayı şehre Maraj adı verildiğini belirtmektedir. Maraş'ın adının Hititlerden geldiğini doğrulayan Asur kaynaklarında bu şehrin adı Markaji olarak ifade edilmektedir. Roma ve Bizans İmparatorluğu döneminde Germanicia olarak isimlendirilen şehir, Müslümanlar tarafından fethedilince Maraj olarak değiştirildi. Arap alfabesinde “j” harfi olmadığından şehrin adı “Mer’aş” şeklinde ifade edilmiştir.” (Eyicil, 2009, s.19).

Roma Döneminde ise Germaniga adını almıştır (Atalay, 2008, s.17). Şehir, İslam hakimiyetine girdikten sonra Mer’aş adını almıştır. Daha sonra Osmanlı Döneminden itibaren şehir Maraş ismiyle bilinmektedir (Gündüz, 2001, s.192). Dulkadiroğulları Beyliği hakimiyetinde altında uzun yıllar yaşayan Maraş, bu sürede Maraş ve Elbistan beyliğin önemli merkezleri arasında yer almıştır. Buna bağlı olarak siyasi, ekonomik ve kültürel gelişmeler olmuştur. Maraş, Osmanlı hakimiyetine girdikten sonra eski stratejik önemini kaybetmiştir (Eyicil, 2009, s.32). Uzun süre Osmanlı hakimiyetinde kalan Maraş, Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmasından sonra İtilaf devletleri tarafından stratejik öneme sahip yerleri işgal edilmeye başlanmıştır. İngilizlerin işgal etmeye başladığı Maraş, daha sonra İngiliz ve Fransızlar anlaşması sonucu bölge Fransız işgali altında kalmıştır. Bu anlaşmaya dayanarak Fransız ve Ermeniler

Maraş'ı 30 Ekim 1919 tarihinde işgal etmeye başlamış, işgal sırasında bölgede birçok olay yaşamıştır (Koç, 2010, s.65-66; Baykara, 2019, s. 148).

31 Ekim 1919 tarihinde yaşanan bir başkası olay ise Fransız ve Ermenilerin Uzunoluk Hamamından çıkan Türk kadınlarına “Burası Fransız memleketi burada peçe takılmaz.” diyerek saldırması üzerine Sütçü İmam'ın Türk kadınına saldıran işgalcilere silahı çekerek ilk kurşunu sıkmasıdır (Koç, 2010, s. 66; Yakar, 2014a, s. 59-60). Bir halk kahramanı olarak anılan Sütçü İmam, Maraş'ta istiklal mücadelesinin müjdecisi olmuş; bütün halkın düşmana karşı ayaklanmasına yol açmıştır (Alpaslan, 2020, s.31). Bu olaylardan sonra Maraş halkı şehri düşman işgalinden kurtarmak için 21 Ocak 1920'de mücadeleye başlamıştır. 21 gün süren mücadeleden sonra Fransızlar şehri terk etmek zorunda kalmıştır. Kurtuluş savaşında gösterilen başarılarından dolayı TBMM tarafından 5 Nisan 1925'te “Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası”, 7 Şubat 1973'te “Kahramanlık” unvanı verilmiştir. Şehrin adı, Kahramanmaraş olarak değiştirilmiştir (Koç, 2010, s. 66-67).

Kahramanmaraş; Akdeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin kesiştiği alanda yer alır. Buna bağlı olarak kentte yaşanan iklimde farklılaşma görülür. Kahramanmaraş'ta, bulunduğu coğrafi ve özel konum nedeniyle üç farklı iklim tipi arasında bozulmuş Akdeniz iklimini yaşamaktadır. Kentin güneyinde Akdeniz iklimi, kuzeyinde karasal iklim yaşanır (URL.1). Kahramanmaraş'ta yaşanan farklı iklim çeşitlerine bağlı olarak zengin bitki örtüsüne sahiptir. Türkiye'de tespit edilen 144 önemli bitki alanının 8'i Kahramanmaraş'ta yer almaktadır. Yörede tespit edilen 2500 çiçekli bitki türünden yaklaşık 500'ünün endemik tür olduğu tespit edilmiştir. Bu endemik türler içinde yaklaşık 25'i sadece yörede yetişmektedir. Türkiye'de sadece Kahramanmaraş'ta yetişen bu bitkiler, Kahramanmaraş'ın ilçe ve dağ adlarıyla kaydedilmiş ve bilim dünyasında bu isimlerle bilinmektedir (Avcı, 2014, s.136). Kahramanmaraş nüfus bakımından Türkiye'nin önemli şehirleri arasında yerini almaktadır. Kahramanmaraş'ın nüfusu yıllar içinde hem doğurganlık hızına hem alınan göçlere bağlı olarak her yıl artmaktadır. Yıllara göre Kahramanmaraş'ın nüfusu tablo 1'de verilmiştir (URL.2).

Tablo 1

Yıl	Kahramanmaraş Nüfusu
2022	1.177.436
2021	1.171.298
2020	1.168.163
2019	1.154.102
2018	1.144.851
2017	1.127.623

Kahramanmaraş'ın Sosyal ve Ekonomik Hayatı

Birçok medeniyete ev sahipliği yapan Kahramanmaraş; zengin doğa, inanç ve kültür turizmüne sahiptir. Kahramanmaraş kent merkezinde bulunan Kahramanmaraş Kalesi, kent müzesi, Kapalıçarşı, ulu cami, taş medrese önemli tarihi yapıtlar arasındadır. Dünya Miras Geçici listesinde bulunan Eshab-ı Kehf Külliyesi, inanç ve kültür turizmi açısından en önemli yerlerden biridir (URL. 3). Turizm açısından önemli yerler arasında Uludaz uğur böcekleri, Başkonuş ve Yavşan Yaylaları, Yeşilgöz ve Döngöle mağaraları, Ilıca termal kaplıcaları, Elbistan ilçesinde bulunan Pınarbaşı ve Ekinözü ilçesinde bulunan içmeler turizm açısından önemli yerlerdir (URL.4). Genç Roma ve erken Bizans Dönemlerine ait Germanicia Antik Kenti taban mozaikleri alanında yürütülen çalışmalarla gelecek yıllarda turizme kazandırılması planlanmaktadır (URL.5). Başkonuş geyik üretme istasyonu, Başkonuş Yaylasında 1987'de 4 hektarlık bir alanda bir adet dişi bir adet erkek geyikle kurulmuştur. Yıllar içinde artan geyik sayıları 1999 yılında 36'ya ulaşmıştır. Bu tarihten sonra doğa bırakılan geyiklerin sayıları artmaya devam ederek sayıları 200'e yaklaşmıştır. Çeşitli gezi, safari ve yürüyüşlerin yapıldığı Başkonuş Milli Parkında kamp ve karavan turizmde ilgi görmektedir. Adını suyun renginden alan Yeşilgöz Obruğu, Kahramanmaraş'ın doğal güzelliklerinin en önemli örneklerinden biridir (Kılınç, 2020, s.68- 69, 96). Kahramanmaraş'ın ekonomisini büyük oranda tekstil ürünleri ve metal mutfak eşyaları oluşturmaktadır. Türkiye'de altın işleme ve bayan ayakkabısı üretiminde önemli yeri olan kent; iplik üretimi, kumaş üretimi, metal mutfak gereçleri, elektrik kurulu gücü, çimento üretimi, kâğıt üretimi ve tarımsal üretimle ülke ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır. Her yıl ihracat rakamlarını arttıran kent, gelecek yıllarda ülke ekonomisinde büyük paya sahip olabileceği düşünülebilir (Şerbetçi, 2014, s. 184-207).

1.2. Fütüvvet, Ahi ve Esnaf Teşkilatı

Ahi teşkilatı, Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında rolü olan en önemli kurumlardan biridir. Bu kurum; dini, kültürel, ticari, mesleki, askeri ve eğitim gibi birçok alanda faaliyet göstermiştir.

1.2.1. Fütüvvet ve Ahilik

Arapça feta, fityan kelimesinden türeyen fütüvvet; eli açık, cömert, yiğit, gözü pek, yardım sever, güzel huylu, bağışlayıcı ve olgun kişiliğe sahip anlamına gelmektedir (Bayram, 2018, s.26). Bu anlamlar birlikte gençliğin en parlak zamanı, delikanlıca tavır, gençlikten mütevellit hafif meşreplik manasına da gelmektedir (Taeschner, 1953-1954, s.3). Fütüvvet ehline civanmerd, feta ve ayyar; fütüvvet büyüklerine ise ahi, ahi-Türk ve ahi baba denilmiştir (Gölpınarlı, 2011, s.55). Bir şehirde ya da bir bölgede ahilerin bağlandığı şeyhe, şeyhlerin şeyhi manasına gelen şeyhu'ş-şüyüh veya ahilerin büyüklerine ahi baba ve ahi Türk'te denir (Cebecioğlu, 2009, s.37; Genç, 2019, s. 301-302; Şapolyo, 1972, s.264). Ahi babalar buldukları yerde esnaf teşkilatının bütün işlerinden sorumlu olmuştur. Ahi Baba'ya yönetimde yardım eden dört ahi bulunur ve bunlar teşkilatın yönetim kurulunu oluştururlar (Şahin, 2021, s.74)

İslam öncesi dönemlerde ve İslam'ın ilk devirlerinde feta kelimesi tekil olarak kullanılıp genç, güçlü, eli açık ve yiğit anlamalarını karşılamıştır. O dönemde kendinde bu özellikleri taşıyanlar arasında bir birlik bulunmamaktadır, feta denilen gençler tekil olarak anılmaktadır (Çağatay, 1997, s.4). Hz. İbrahim'in putları kırdığı için, Hz. Yusuf'un zina etmediği için, Yuşa Hz. Musa'ya yol arkadaşlığı yaptığı için, Ashab-ı Kehf mağaraya sığınan gençlerin hakkını savundukları için "genç, feta" olarak anılmıştır. Feta terimi, ideal insan tipini karşılamış ve bireyin mizacıyla ilgili bir erdem olarak yüceltilmiştir (Torun, 1998, s. 3-4). Bu tespitleri destekleyen bir başka husus, İslamiyet'in ilk yıllarında Hz. Peygamber'in hem damadı hem amcazadesi olan Hz. Ali, (r.a) tarih boyunca bütün fetaların ilki sayılmış, "La feta illa Ali, La Seyfe illa Zülfikar" Ali'den başka yiğit yok; Zülfikardan başka kılıç yok (Aytekin, 2018, s.21) hadisidir. Ahmet Yaşar Ocak, (1996, s. 261) Kuranı Kerim'de ve hadisi şerifte yer alan "feta, genç, delikanlı" kelimelerinin toplumda fazilet vasıflarıyla belirginleşmiş bir tipe ait olmadığını sadece sözlük anlamını karşıladığı görüşünü savunur.

Fütüvvetnameler, esnaf teşkilatı ile bunların uyulması gereken kurallarının yer aldığı eser olarak tanımlanır (Anadol, 1991, s.2). Bu eserler, XII. yüzyıldan itibaren Anadolu'da meslek, sanat ve dayanışma birlikleri kurumuna dönüştükten sonra meslek ve sanatların çeşitli basamağındaki kişilere mesleki yeteneklerini geliştirmek ve onları olgunlaştırmak, standart

ahlak kuralları oluşturmak için tüzük haline gelmiştir (Çağatay, 1997, s.7). XIX. yüzyılın sonlarına doğru sanayileşmiş ülkelerde disiplin haline gelen, işçi-işveren ve devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen bireysel iş hukukunun prototipini oluşturmuştur (Gökbel, 2007, s.155).

Fütüvvet hakkında yazılan ve günümüze ulaşan en eski eser Kitabül Fütüvve -Tasavvufta Fütüvvet- Ebu Abdurrahman es Sülemi'ye aittir. Bu eserde fütüvvet sahibi peygamberler ve halifeler sıralandıktan sonra Kuran-ı Kerim ve hadisleri esas alarak Allah'ın emirlerine uyma, güzel ahlak sahibi olmak, hata aramamak, kötülükten vaz geçmek, kabahati cezalandırmamak, cömert olmak, edebe riayet etmek, dostlara yardım etmek, misafiri ve ikram etmeyi sevmek, gözü tok ve gönlü geniş olmak, Allah için sevmek, garipleri kimsesizleri sevmek onları sevindirmek, doğru sözlü olmak ve iyi davranışta bulunmak gibi fütüvvetin ilkelerinin neler olduğu açıklamaktadır. Eserin devam eden bölümlerinde menkıbelerle örnekler verilmektedir (Sülemi, 1977, s. 22-94).

Fütüvvetnameler, günlük hayatta uyulması gereken kuralları içeren her zaman ahilerin yanında bulundurduğu tasavvuf içerikli ilkelerin yer aldığı bilgileri kapsamaktadır (Kanik, 2019, s.179). M. Fuad Köprülü (1943, s. 445) fütüvvetnameleri başka bir açıdan değerlendirerek, bu eserlerin tarihi vesika özelliğine dikkat çeker fütüvvetnamelerin siyasetname özelliği taşıdığını ve tarihi kaynak olarak büyük öneme sahip olduğunu belirtir. Benzer tespitleri yapan Mehmet Şeker (2011, s.25) Anadolu Türk-İslam kültür tarihinin önemli yazılı kaynakları arasında yer alan fütüvvetnamelerde hem ahilerin yaşayış biçimleri hem Anadolu'da farklı mezhebe, tarikata üye olan Müslümanların inanç ve düşünce yapısı, gelenekleri ve görgü kuralları hakkında bilgiler içerdiğini belirtir.

Fütüvvet yoluna giren feta, her an Hakk'ın gözetiminde, himayesinde ve koruması altındadır. Fütüvvet ehli güzel ahlak sahibi olmalı ve Allah'ın emir ve yasaklarına uymalıdır (Sülemi, 1977, s.24). Fütüvvet giren feta'nın yedi kapıyı bağlayıp yedi kapıyı açması gerekir. Bunlar: Kısırlık kapısını bağlayıp cömertlik kapısını açmak, kahır kapısını bağlayıp iyilik kapısını açmak, hırs kapısını bağlayıp hoşnutluk kapısını açmak, tokluk-lezzet kapısını bağlayıp nefsin isteklerini kırıp açlık kapısını açmak, halktan ümit kapısını bağlayıp Hak'tan ümit kapısını açmak, faydasız söz kapısını bağlayıp Allah'ı anarak güzel sesle okumak ve konuşmak, kapısını açmak, şeytanlıklar kapısını bağlayıp Tanrısal kapısını açmaktır (Soykurt, 1971, s. 93). Fütüvvet ehlinin birinci görevi Allah'a karşı kulluk vazifesini kusursuz olarak yerine getirilmesini idealize ederek feta'nın kemale ermesi Allah'ın yarattıklarına karşı davranışlarından sorumlu olacağına bilincini taşımasıdır. Fütüvvet ehlinin ikinci görevi insan ile insan ilişkisidir. Feta'nın yalnızca mü'minlere

karşı cömert olması, iyilik yapması, misafir etmesi olmadığı bu iyi huyların tüm insanlığa karşı göstermesidir (Çakmak, 2014, s. 148).

Fütüvvetnamelerde insan hayatı 740 kurala bağlanmıştır. Enbiya, evliya ve padişahların 740 edebi bilmesi gerekir. Ahiliğe girmiş herkesin 124 edebi bilmesinin gerekir. Bu edeplere uyulmadığında yiğidin yiğitlikten, ahiyi ahilikten, şeyhi şeyhlikten çıkarıp cennetlik kimseyi cehennemlik edeceği belirtilmiştir (Anadol, 1991, s.39). Fütüvvet girecek aday için yapılan kabul törenlerine büyük önem verilir. Kabul törenlerinde gerçekleşen uygulamaların önemli yeri vardır. Fütüvvet kabul merasimi icrasında şedd bağlama sırasında herkes sırasıyla oturur, yalnız şedd bağlanmak isteyenleri kapıya götürmekle görevli olan ahinin yardımcısı nakîpler ayakta kalır. Tâlîp denilen aday, bir yol atası ve iki yol kardeşi seçer; nakîp bir kuşağı şeyhe, şeyhte üstada verir. Kuşağı tâlibin beline üstadı bağlar. Tâlîp kuşak bağlandıktan sonra sâhibi tarîk olur. Şeyhin dua etmesiyle devam eden törende nâkip veya tâlibin üstadının getirdiği terazi ve tarikat erbabının giydiği kolsuz ve yakasız olan “terüne” elbisesi, kimsenin hakkına tama etmemesi, kimseye hakından eksik vermemesi tavsiyesiyle teslim edilir. Pîr tutmak isteyen tâlip, önce nâkibe başvurur nâkip tarafından şeyhin huzuruna çıkartılır, şeyhin verdiği öğütten sonra nâkip tarafından tıraş edilir. Tâlîp tıraş edildikten sonra herkesin elini öper bu sırada zen’aat simgeleyen zanaatına uygun terzilere makas, kasaplara bıçak- hediyeler verilir. Her zen’aat sınıfı kendine geçimlerini temin ettikleri zanaatı ilk defa kim icra ettiyse onu kendilerine pir kabul etmişlerdir. Meslekleri ilk icra edenler şunlardır: Hz. Âdem çiftçilerin-ekincilerin, Hz. Şit ipekçilerin ve hallaçların, Hz. İdris terzi ve yazıcıların, Hz. Nuh marangozların, Hz. Hud tacirlerin, Hz. Salih deveçilerin, Hz. İbrahim sütçü ve doğramacıların, Hz. İsmail avcılarının, Hz. Yusuf saatçilerin, Hz. Lut tarih yazarlarının, Hz. Musa çobanların, Hz. İbrahim dülgerlerin, Hz. Zülküf ekmekçilerin, Hz. Davut demirci ve zırhçıların, Hz. İlyas çulhacıların-dokumacıların, Hz. Lokman hekimlerin, Hz. Yunus balıkçıların Hz. İsa seyyahların, Hz. Muhammed tüccarların, Ahi Evran debbağcılarının, piri kabul edilmiştir. Hz. Muhammed Döneminde icra edilmeyen veya İslamiyet tarafından yasaklanan bazı mesleklerin-ressamlık gibi- piri yoktur (Kütükoğlu, 2020, s.49-50; Ekinci, 2016, s.374-375). Fütüvvetlerin mürit, yol atası, şeyh, pir gibi tarikatlara benzeyen alttan üste doğru silsile yolu vardır. Bunlar şecerelerini pir’e ulaştırırlar böylece dağınık kalmayı engelleyen alttan üste doğru derece ve kademeleri belirlenmiş kapalı bir topluluk havası içinde geçmişin ortak bir kökene bağlanmak huzuru ve güveni sağlanmış olur. Çeşitli baskı ve zorlamalarla geçim kaynaklarının daralmasıyla esnaf birliklerinin arasına yabancı unsurların dıştan içe sızmalarına ve birikmelerinin karşısında, varlığını muhafaza etmeleri için dini bir kast havasında olmak mecburiyeti

doğurmuştur. Yol büyüğünün, yol atasının sözünden çıkmak büyük kusur ve suç kabul edilir. Esnaf teşkilatında dirlik ve güven, disiplinli çalışma ve üretme bilincinden daha önemlidir (Ülgener, t.y. s.116-118).

Civanmert, ayyar, fetâ gibi isimlerle anılan fütüvvet ülküsü, İslamiyet'in kabul edilmesine paralel olarak Suriye, Irak, İran, Türkistan, Semerkant, Endülüs, Kuzey Afrika ve Mısır'da esnaf ve sanatkârlar arasında yayılmıştır (Kazıcı, 1988, s.541). Zümrüt adlı bir Türk anadan doğan Abbasi Halifesi Nasır Lidinillah, 1182'de yapılan törenle fetaların başkanı veya şeyhi olan Abdülcebbar adında bir fütüvvetçinin elinden fütüvvet elbisesini giyip, fütüvvet kadehinden içerek fütüvvete girmiştir (Çağatay, 1997, s.178). Halife Nasır, böylelikle o zamana kadar gayri resmi bir kimliğe sahip olan fütüvvet kurumuna resmi bir kimlik kazandırarak bu kurumun siyasi desteğini kazanmıştır. Böylece merkezi otoritenin zayıfladığı zamanlarda sık sık merkezi otoriteyi tehdit eder duruma sebebiyet veren fütüvvet kurumunun, devletin yanında yer almasını sağlamıştır. Fütüvvet kurumu resmileştikten sonra ikinci adım olarak, Müslüman ülkelere elçiler aracılığıyla teşkilata dahil edip manen kendi otoritesi altına toplamak istemiştir. Halifenin bu çağrısı Müslüman ülkelerden olumlu cevap almıştır (Ocak, 1996, s. 262).

Anadolu'da fütüvvet hareketi Sultan I. Gıyasü'd-din Keyhüsrev'in ikinci saltanatı döneminde Abbasi Halifesi en-Nasır li- Dinillah ile siyasi ve kültürel temasa geçilmesiyle başlamıştır. I. Gıyasü'd-din ikinci defa tahta geçtiğinde hocası Malatyalı Şeyh Mecdü'd-din İshak'ı cülusunu Abbasi Halifesi'ne bildirmek üzere Bağdat'a göndermiştir. Şeyh Mecdü'd-din, Bağdat üzerinden Hacca da gitmiş, Bağdat üzerinden Anadolu'ya dönerken Muhyi'd-din Mahmud (Ahi Evren), Şeyh Ebu Ca'fer Muhammed el-Berzai, Muhaddis Ebu'l-Hasan Ali el-İskenderanî, Şeyh Hasan Onar gibi birçok ilim adamı ve şeyh beraberinde gelmiştir. Anadolu Selçuklu sultanlarının birçok fütüvvet sahibi şeyhi himaye etmeleri sonucunda fütüvvet Anadolu'da yayılmıştır (Bayram, 2018, s.41-43). Selçuklu Sultanı Alaeddin ve Abbasi halifesi Nasır arasında karşılıklı iyi ilişkiler gelişmiştir. Selçuklu Sultanı Alaeddin, tahta geçtiği haberini alan Halife Nasır, Sultan Alaeddin'e hükümdarlık alameti kabul edilen kılıç ve yüzük gibi kıymetli hediyeleri devrin şeyhülislamı Ebu Abdullah Ömeribni Muhammedüssühreverdi ile Konya'ya göndermiştir. Şeyhin Konya'ya gelmekte olduğu haberini alan Sultan Alaeddin; kadılar, şeyhler ve şehrin tanınmış itibarlı kalabalık bir grupla onu karşılamıştır (Bibi, 1941, s.92).

XIII. yüzyılın ikinci yarısından XIV. yüzyıla kadar Anadolu'da birtakım büyük devlet adamları ve kadı, müderris, büyük tacirler, şeyhler, fütüvvet teşkilatına üye olmuştur. Üye sayısının artarak Toplumda itibarlı, saygın, nüfuzlu ve zengin kimselerin fütüvvet teşkilatına girmesi ve üye sayısının

artmasıyla bu teşkilatın toplumsal kıymeti yükselmiştir (Köprülü, 2019, s. 143). Fütüvvet ilkelerini kabul eden ahi teşkilatı üyeleri bu ilkeleri işlerinde, sanatlarında, zaviyelerde ve yaşamlarında uygulamışlardır. Bu güçlü yapılanma kent insanları arasında ve köylerde fütüvvet ilkelerini tekke ve zaviyeler aracılığıyla Anadolu'da yaymıştır (Özerkmen, 2004, s. 59). XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu tarihinde etkileri ve toplumsal rolleri iyice artan ahiliğin, Moğol istilasıyla beraber üstlendikleri konum ve rolleri daha da önem kazanmıştır. I. Alâeddin Keykubad'ın saltanatından kısa bir süre sonra başlayan Moğol istilasının meydana getirdiği kargaşa ortamı ahileri ve ahi liderlerini ön plana çıkarmıştır. Merkezî otoritenin her geçen gün gücünü yitirdiği, 1240'taki Babaîler İsyanı ve 1243'teki Köseadağ yenilgisi sonrası dönemde, Anadolu'nun kasaba ve köylerinde merkezi otorite neredeyse tamamen kaybolmuş, bu otorite boşluğunu hemen her yerde kurulan ahi birlikleri doldürmüştür (Akkuş, 2018 s.615).

Fütüvvet teşkilatı içinde doğan ahiliğin içinde doğduğu teşkilattan ayrı bir gelişme göstererek merkezi yönetimin zayıfladığı dönemlerde iktidar boşluğunun yaşanmasının önüne geçtiğini düşünebiliriz. Fütüvvet teşkilatı, yüzyıllar içinde dinamik yapısını koruyarak Anadolu'da varlığını ahilik kurumu adı altında sürdürmüştür.

1.2.2. Ahi Teşkilatı

Ahi Teşkilatı, Anadolu'da Türk-İslam birliğinin oluşmasında ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel alanlarda yapılması gereken yenilikleri hayata geçiren öncü kurumlardan biridir.

Ahi kelimesinin kökeniyle ilgili bilim adamlarının ileri sürdüğü farklı görüşler vardır. Franz Taeschner, (1953-1954, s.18), Arapça kardeşim anlamına gelen ahi kelimesinin, aslen Türkçe bir köke dayandığına, ahi kelimesinin, uhuvvet kavramının sufi anlamda, futuvva kavramıyla yakınlığına dikkat çeker. Claude Cahen, (1986, s. 592) ise ilk ahilerin yetiştiği yerin İran olduğu ve ahi kelimesinin dilbilimi ve anlambilimi bakımından mümkün olsa da Arapçadan geldiğini kesin olarak kabul etmez. Kahramanca anlamını karşılayan ahi-akı'dan türediği görüşü ise ahiliğin Türklere ait olduğunu kanıtlamak için olduğunu belirtir. Kâşgarlı Mahmud'un yazdığı Dîvânu Lugât't-Türk adlı eserde akı kelimesi cömert, akıllık ise cömertlik anlamını karşılamaktadır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015, s.43, 419). Arapça kardeşim anlamına gelen ahi, fütüvvet yolunda sanat ve zenâ'at ehilinin her birine denir (Cebecioğlu, 2009, s.37). İngiliz Türkolog Sir Gerard Clauson; akı kelimesini cömert, eli açık anlamına geldiğini açıklar (Clauson, 1972, s.78). Bilinen ilk ahiler XI. yüzyılda kuzeybatı İran'da yaşamıştır. Türklerin ahi sözcüğünü bunlardan öğrenmişlerdir. İlk ahiler mutasavvıf olup herhangi fütüvvetle ilişkili değildir

(Cahen, 2012, s.159). Urfalı Mateos, (1962, s. 53-56) vekayi-nâme adlı eserinde 1032 yılında Arapların Urfa'yı kuşatmasında sırasında Urfa Kalesini kuşatan ve kaleyi zapt etmek için bir araya gelen emirlerin arasında ahi adında bir emirin olduğunu belirtmektedir.

Ahilik üzerine inceleme yapan batılı doğu bilimciler, ahiliğin kökenlerini Araplar arasında XI. yüzyıldan başlayarak fütüvvet teşkilatına dayandırır. Ancak ahiliğin, fütüvvetten farklı olarak Anadolu'da Türkler tarafından biçimlendiği ve Türklere özgü bir teşkilat olduğunda ortak fikre sahiptirler (Çağatay, 1997, s.44). Ahiliğin Türk'e has olduğunu ve Anadolu'da ahi Teşkilâtının ortaya çıkmadan önce Azerbaycan'ın muhtelif şehirlerinde, kasabalarında Türkmenler arasında ve Uygur Türklerinde ahi mesleğine mensup kendilerine ahi denilen esnaf ve sanatkâr insanların olduğu da bilinmektedir (Bayram, 2001, s. 2; Öger, 2019, s. 1-11). Bu teşkilat Anadolu'nun sosyal birliği ve dayanışmasını sağlamak, ekonomik olarak güçlendirmek amacıyla XIII. yüzyılda Ahi Evran tarafından belli kurallar çerçevesinde kurulan esnaf ve sanatkârlar birliğidir (Özden, 2017, s.26).

Ahiliğin Anadolu'da örgütlenmesiyle göçebe hayattan yerleşik hayata geçiş hızlanmış. XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türklerin sanat ve ticaret hayatına girmesiyle Anadolu'da sanat ve ticaret canlılık kazanmış. Türk esnaf ve sanatkârlarının kendi aralarında oluşturdukları dayanışmayla, ahilerin örgütlendikleri yerlerde imtiyazlı konuma sahip olarak ekonomi ve ticarete söz sahibi olmuşlardır. (Sarıkaya, 2002, s. 157; Çağatay, 1976, s. 429). Gayrimüslimlere kapalı olan örgüt, Müslüman meslek sahiplerine imtiyaz sağlarken çeşitli sanat kollarında çalışan fakat loncalar dışında kalan gayrimüslim, zanaat ve meslek sahiplerine türlü zorluklarla karşılaşmasına neden olmuştur. Yaşanılan bu durum, gayrimüslim zanaat ve meslek sahiplerinin büyük ölçüde kendiliğinden İslamlaşmasını sağlamıştır. Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında siyasi ve idari herhangi baskı, zorla göçe maruz bırakma veya öldürme olmamıştır (Kafesoğlu, 2019, s. 359; Çalışkan ve İkiz, 1993, s.71). Buna ilaveten Osmanlı, az olan mallara ihracat geliriyle sahip olmuş, o günkü dünyada en fazla ihracat yapan ve malları en fazla aranan ülke olmuştur. Buna bağlı olarak yabancıların en fazla öğrenmek istedikleri dil Türkçe olmuştur (Öksüz, 1993 s.29).

Anadolu'da sadece büyükşehirlerde ve burjuva çevresinde değil, aynı zamanda küçük kasabalarda hatta köylerde bile şubeleri olan ahi teşkilatı, göç ederek Anadolu'ya gelenlerin barınma, iş bulma ve meslek sahibi olma ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Aynı zamanda bu teşkilat Anadolu'da Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşunda önemli rol oynamıştır. İlk Osmanlı padişahı Osman Bey'in kayınpederi Şeyh Edebâli'nin ahi şeyhi olması, Bursa'nın fethinde Orhan Bey'e yoldaşlık eden Şeyh Edebâli'nin kardeşi,

Ahi Şemseddin'in oğlu Ahi Hüseyin; zengin, cömert, misafiri eksik olmayan nüfuzlu kimseye Osman Bey sık sık misafir olması (Barkan, 2020, s.114-116) siyasi faaliyetlere örnek gösterilebilir. Benzer tespitleri yapan Şeker, (2019, s. 142) Ahilerin buldukları bölgelerde önemli görevleri yerine getirdiklerini belirtir. Maddi ve manevi yapısıyla Müslüman-Türk unsuru olduğu bilinen ahi teşkilatı mensuplarını Anadolu'da kültür ve medeniyetin oluşmasında ve Anadolu'nun İslamlaşma ve Türkleşmesinde en önemli role sahip gruplar arasında gösterir.

Türk topluluklarının yerleşik hayata geçişini kolaylaştırıp ve hızlandıran zaviyeler, fütüvvetnamelerdeki ahlak kurallarının halka öğretildiği yerdir. Buralarda yapılan faaliyetler Türk toplumunun şehir yaşantısına uyum sağlamasını kolaylaştırmış ve İslam'ın Anadolu'da yayılmasında ve Anadolu'nun Türk yurdu haline gelmesini hızlandırmıştır (Kaya, 2014, s.559). Eğitim faaliyetlerini İslam dini esaslarına göre düzenleyen ahi teşkilatı, ferdi bir bütün olarak yetiştirmeye çalışmıştır.

İslam dini, insanın hem bu dünya hem ahireti için meşgul olmasını, çalışmasını ister; ahiretin bu dünyada kazanılacağı açıklanır. Buna paralel olarak İslam eğitimi, ikili bir amaç gütmüş ve eğitimin başlıca hedefi bireye İslam inancını öğretmek, Allah'ın emir ve yasaklarını uymak, ebedi hayata hazırlanmaya ve Allah'ın rızasını kazanmaya yöneltmiştir (Bayraktar, 2020, s. 18; Kılavuz, 2005, s. 616). İslam eğitiminin amacı, şöyle sıralanır:

1. İnsana kendini tanıma yolunu göstermek: Eğitim ve ilim insanın kendini tanımasına yardım etmiyorsa kendini tanıtmıyorsa lüzumsuzdur. Kendini tanıyan ve bilen insan nerede, ne zaman, hangi amaçla ne yapacağını bilir.
2. İnsan fitratını korumak: İslam'a göre doğan her çocuk haram ve çirkin işlerden uzak olarak doğar. İslam terbiyesinin en önemli amaçlarından biri bireyi ve toplumu daha iyi hale getirerek çocuğu haram ve kötülüklerden korumaktır.
3. İyi insan yetiştirmek: İslam eğitiminin gayesi iyi insan yetiştirmektir. İyi insan her zaman ve her yerde iyi güzel hareket eden beğenilendir. Bir yerde iyi başka bir yerde kötü davranan insan iyi insan değildir. İslam terbiyesiyle yetişen insan her iki dünya için yeterince çalışan insandır.
4. İnsanları doğru istikamette tutmak: Doğru yoldan sapmayacak karakter ve şahsiyetine sahip bireyler yetiştirmektir.
5. İnsanda gizli kabiliyetleri ortaya çıkarmak ve bu kabiliyetlere yön vermektir: Allah insanları farklı kabiliyetlerde yaratmıştır. Bu nedenle eğitim vasıtasıyla insanların kabiliyetlerini keşfedip ona göre doğru

yönlendirilmesi gerekir. Aksi halde insanları kabiliyetleri doğrultusunda yönlendirilmediğinde ruh ve beden rahatsızlıkları ortaya çıkar. Sağlıklı birey ve toplumun inşa edilmesinde bireylerin ilgi alanları ve kabiliyetleri ölçüsünde yetiştirilmesi gerekir (Bayraktar, 2020, s.19-20).

Ahi teşkilatında verilen eğitim aracılığıyla; zengin ile fakir, üretici ile tüketici, emek ile sermaye, halk ile devlet arasında iyi ve sağlam ilişkiler kurarak sosyal adaleti gerçekleştirmek amaçlanmıştır (Gülerman ve Taştekil, 1993, s.4). Ferdin ahi teşkilatına girebilmesi için eğitilmiş olması, eğitim alması şarttır. Eğitimin devletin görevi olarak kabul edilmediği bir dönemde eğitim-öğretim faaliyetlerini icra etmiştir. Ahi birlikleri amaçlarına ulaşabilmek için üyelerinin gerekli eğitimi almalarını sağlamaya çalışmıştır (Ekinci, 1989, s.35). Ahi zaviyelerinde eğitim; adap, erkan ve sohbet üzerine kurulmuştur. Ahi zaviyelerinde örf-âdet, gelenek-görenek, ahlak ve din eğitimi önemlidir. Ahi; toplulukta nasıl konuşacağı, nasıl davranması gerektiği, büyüklerin yanında nelerin yapılması veya yapılmaması gerektiğini görerek ve dinleyerek öğrenir. Böylece insanların birbiriyle uyumu nasıl sağlayacakları huzur ve sükûnu nasıl sağlayacaklarında öğrenmiş olur. Sporun ayrı bir önemi vardır. Yapılan spor faaliyetleri arasında ata sporu olan güreş, cirit, kılıç-kalkan oyunları yer alır. Mesleki eğitim üzerinde fazla durulmaz (Bayram, 1994, s.300; Döğüş, 2011, s.227; Şeker, 1996, s.618). Ahi törenlerinde yapılan bazı ritüellerin güreş ve okçuluk sporlarında yapılan törenlerde de uygulandığı tespit edilmiştir. Bu spor dallarında rekabete değil; sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya önem verilmesi, ok atılırken meydan adabına uyulması, sporcuların abdestsiz kispet giymemesi ve yay tutmaması, güreşe ve ok atmaya besmelesiz başlanılmaması, pir tutmak, şed kuşanmak ve bu spor dallarındaki mesleki hiyerarşi gibi pratiklerin ahi zaviyelerinde verilen eğitim ve ahlak prensiplerinden etkilendiğini değerlendirilebilir (Güven, 1999, s. 157-186).

Ahilik'te başlıca üç aşama vardır. Ahiliğe yeni giren çırak ya da işçi, fityan denilen yiğitler grubuna alınır. Meslekte yetişip kendi iş yerini açıp yönetebileceği kabul edilen çırak, düzenlenen törenle İhvan basamağına yükselerek ahi olur. İhvan basamağından sonra yönetim kurulu görevini yerine getiren Serveran veya Altılılar grubudur. Altılılar grubu, altı kişiden oluştuğu için bu ad verilmiştir. Bu grupta şeyh, kethüda, yiğitbaşı, işçi başı ve ehli hibre (bilir kişiler) yer alır. Ahi örgütlerinin başında genel başkan olarak şeylerin şeyhi unvanına sahip "şeyhülmeşayih" bulunmaktadır (Turan, 2019, s.351). Her esnaf örgütünde dahililer ve hariciler olmak üzere iki türlü üyelik vardır. Hariciler grubunda emekliler, güçsüzler, sakatlar ve hastalar yer alır. Dahililer grubunda yamaklar ve çıraklar, kalfalar ve ustalar yer alır (Gürata, 1975, s.111-115). Teşkilata girmek isteyen adayın ahlak ve terbiyesi hususunda yapılan incelemeler olumlu olursa zaviyede görüşülür, uygun bulunursa talib

yapılacak törenle üyeliğe kabul edilir (Ekinci, 1989, s.25). Ahilik, meslek ve iş hayatının bağımsız toplum düzeninin korunmasına dayalı ulusal bir karaktere sahip olduğu için çalışan tüm kesimleri kapsamaktadır. Çalışanların, sanat ve zanaat ustalarının iş ve sosyal güvenliğini korumayı amaçladığı için işsizliğin önüne geçmiştir. Her yeteneğe bir iş bulma, her yeteneğin ilerleyeceği son aşamasına kadar desteklemek ahi kurumunun pratik amaçlarını oluşturur. Bu nedenle geniş coğrafyaya yayılma imkânı elde etmiştir (Gülvahaboğlu, 1991, s. 180-181).

Ahi zaviyelerinde her yaştan insanlara eğitim verilmektedir, çocuk ve gençlere eğitim veren kişilere muallim ahi veya emir denir. Eğitim veren muallimlerin yanında iş sahibi üstatlar, müderrisler, kadılar, hatipler, yüksek devlet adamları tarafından dersler düzenli olarak verilmiştir. Ahi teşkilatında eğitim alan gençler, öğrendiği mesleki, dini ve ahlaki kuralları uygulayarak toplum içinde örnek şahsiyet olmuştur. Bu eğitimde yetişen gençler, esnaf olduktan sonra dini ve ahlaki esasları halkın benimsemesini ve yaşatılmasını sağlamıştır (Köksal, 2006, s.85-86). Meslek eğitimi iş yerlerinde ve atölyelerde verilirdi. Buralar uygulamalı meslek eğitiminde yetişen çıraklar için en uygun ortamdır. Her usta, çırağına sanatın bütün inceliklerini öğretmiştir. Çıraklar ustalarını izleyerek, onları taklit ederek öğrenmiştir. Yapılan taklide dayalı bu eğitim, yaparak ve yaşayarak öğrenme ilkesinde dayanmaktadır (Şimşek, 2002, s.39).

Bir çocuğun çırak olabilmesi için İslam'ın şartlarını ve kaidelerini bilmek zorundadır. Çocuk, ergenlik çağına gelmeden ilmihal bilgisi ve İslam'ın şartlarını yeterince öğrenmeden çırak olarak verilemez. Çırak olarak verilmek istenirse ergenlik çağına geldikten sonra ana ve babası, öğretmeniyle birlikte bulunduğu yerin kadısından izin belgesi almak zorundadır. İzin belgesi olmayan çocuk çırak olarak çalışamaz. İzin belgesi almadan çırak olursa esnaf kethüdası, çocuğun öğretmeni, mahalle imamı bu ana ve babayı kadıya şikâyet eder. Şikâyet etmediğinde esnaf kethüdasına, öğrencisini aramadığı için öğretmene, çocuğu eğitiminden yoksun bıraktığı için ana ve babasına ceza verilir (Gürata, 1975, s.121-122). Esnaf birliklerinde çalışanlar; ustalar, kalfalar ve çıraklardan oluşmaktadır. Çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa yükselebilmek için ehliyet ve liyakat esastır. Yükselmedeki her şey sıralıdır, teşkilatın en büyüğü dahi keyfi hareket edememektedir. Esnaflığa giren genç mesleğinde uzman olmadıkça ve zamanı gelmediğinde yükselemez ve ayrı iş yeri açılmasına izin verilmez. XVII. yüzyılda ustalığa yükselme ve ayrı iş yeri açabilme töreni dört ile beş yılda yapılırken kuyumculuk gibi bazı mesleklerde bu tören yirmi yılda yapılmaktadır (Tabakoğlu, 2018, s. 470). Bu terfiler, peştamal kuşanma töreniyle gerçekleşmektedir. Avrupa ve Türkiye'de klasik üniversitelerde yapılan törenler lonca geleneğinin bir yansıması ve devamıdır (Ortaylı, 2007, s. 110).

Ahi çırakları ilk günden itibaren belli disiplin altında tutulur, disiplini sağlayan kurallar ilk başta teorik görülse de çırakların bütün hayatına etki eder. Dikkatle uyacakları kurallar, disiplin sağlamakla beraber yaşanarak zamanla içselleştirilen temel unsurlar halini alır. Böylece çırağa yapacağı işin sağlam kaliteli olmasını ve müşterisinin beğeneceği nitelikte bir ürün olması sağlar. Bunun sonucunda ustalar kalfalarına, kalfalar çıraklarını örnek olur; anlatılan teorik bilgiler pratiğe dönüşerek kalıcı hal alır (Şeker, 2011, s.153). Çıraklar, çıraklık süresini doldurup sanatında kalfalığa yükselecek bilgi ve beceriye sahip olduktan sonra ustasının ve kalfasının yardımıyla gireceği bir sınavla kalfalığa yükselir. Kalfalık, bütün meslekler için üç yıldır. Çıraklar ve kalfalar meslekte ilerleyip, olgunlaşması sağlanırken kalfaların kılıç kuşanmaları, ata binmeleri, atıcılık öğrenmeleri gibi spor ve askeri eğitimleri de ihmal edilmez. Bu eğitimleri tamamlayan kalfalar, usta olmak için bir imtihan niteliğinde törene katılır. Yapılan bu törende usta aday kalfa, kendi sanatıyla ilgili adına tuhfe denilen bir eseri hazırlayıp ahi vekilinin başkanlık ettiği ustalar meclisine sunar. Yapılan eser zaviyede toplanmış ustalar tarafından beğenildiğinde kalfa, ustalığa yükselir. Şeyh tarafından ustanın kulağına haram yememesi ve içmemesi harama bakmaması; dayanıklı, sabırlı ve doğru olması; kimseyi kandırmaması, yanlış tartmaması, kanaatkâr olması, dünya malına düşkün olmaması, kuvvetli ve üstünken affetmesi, hiddetliyen yumuşak olması, kendisi muhtaçken başkasına verecek kadar cömert olması dileyerek öğüt verilir. İcazet alındıktan sonra dua edilir, kalfanın ustalığı ilan olunur. Böylece dükkân açmasına izin verilir (Gürata, 1975, s. 80-81; Ekinci, 1989, s.38-39). Ahi birlikleri tüketici haklarını koruyarak halkın huzur ve güvenin sağlamıştır. Tüketici, esnafın kusurundan veya üreticinin hatasından kaynaklanan zararlarda şikâyetle bulunur. Birlik, müşterinin zararını karşılayıp buna sebep olan esnafa diğer esnafı ibret olacak ceza verir. Verilen cezalar diğer esnafı caydırıcı örnek teşkil eden mahiyette olur. Ahi teşkilatında her birlik, imal edilen ürünün standartlara göre fiyatını ve kullanım süresini tespit eder. Belirtilen süreden daha az kullanılan ürün üreticisine iade edilir, verilen ücret tüketiciye ödenir. Söz konusu yaşanan bu durumda üretici cezalandırılır. Bu cezaların uygulandığı kişilere yolsuz denir. Bunlara hammadde satılmaz, hammadde bulamadığı için üretim yapamaz, cemiyete kabul edilmez ve toplantılara katılamayarak dışlanır (Ekinci, 2016, s.303, 311-312).

Burgazi ahilerin vasıflarının şu şekilde sıralar: ahi'nin cömert olması, dünyaya bağlanmaması, alçakgönüllü olması, kendi emeğiyle geçinmesi, cimri olmaması, namazını kazaya bırakmaması, haya ehli olması, helalinden kazanması, bir sanatı, mesleği ve işi olması gerektiğini belirtir. Ahi, dünyaya önem vermeyerek on sekiz dirhem gümüşten fazla servetini yoksullara, fakirlere dağıtmalıdır. Her şeyin tuzu vardır, yiğitliğin ahiliğin tuzu ise

ekmek kazanıp yoksulları doyurmaktır. Ahi bilgi sahibi olmalıdır, bilginleri sevmelidir. Beylerin, uluların kapısına gitmemelidir; aksine padişah bile ahinin ayağına gelmesi gerektiğini belirtmektedir (Burgazi, t.y. 'den akt. Gölpınarlı, 1953-54, s.86). Ahilik; yiğitlik, ahlaklılık konukseverlik yardımcılık ve sanat olmak üzere üç temel üzerine kurulmuştur, bunlardan birinin eksik olması halinde ahi olunamaz (Çağatay, 1997, s.73). Ahilikte en önemli vasıflardan biri yararlı iş ve yararlı üreticilikte bulunmaktır. Yararlı iş ise ilim ve çalışmayla olur. Gerçek anlamda bireyin ahiliğe ulaşması bir sanat sahibi olması şartına bağlıdır. Bu şart ahiyi fütüvvetarlığın üstünde ayrı bir değer kazandırır. Aynı zamanda her ahi, bir fütüvvettardır; her fütüvvettar ahi olamayabilir (Soykut, 1980, s. 18).

Fütüvvetnamelerde yer alan bilgilerde ahinin üç açık ve üç kapalı olması gereken haller şunlardır:

Açık olanlar:

- 1- Ahinin eli açık olmalı, ahi cömert olmalıdır,
 - 2- Ahinin kapısı açık olmalıdır, misafiri seven olmalıdır,
 - 3- Sofrası açık olmalıdır, ikram etmesini sevmeli ve bundan kaçınmamalıdır,
- Kapalı olanlar:

- 1- Ahinin gözü kapalı değildir, kimsenin ayıbını kusurunu araştırmamalı ve kimseye kötü gözle bakmamalıdır,
- 2- Beli kapalı olmalıdır, kimsenin ırzına, namusuna bakmamalıdır,
- 3- Dili kapalı olmalıdır, kimseyi incitecek, üzecek kötü söz söylememelidir (Köksal, 2006, s.64; Ekinci, 2016, s.71).

Ahiler, insanların kendi emekleriyle geçinmelerini kimseye muhtaç olmamalarını ister. Ahiler, bireyin emeğini değerlendireceği bir işi veya sanatının olmasını ahlak kaidesi haline getirmişlerdir. Ahiler çalışmayı ibadet kabul ederler, bunun için iş yerlerine ibadet yerleri gibi değer verilir. İş yerleri hak kapısıdır, bu kapıdan hürmetle girilir; samimiyetle çalışılır. Ahilikte esas olan helal kazanmaktır. Hak ettiğinden fazlasını istememesi ahlak kuralıdır (Soykut, 1971, s. 107; Ekinci, 2016, s. 41-42).

Burgazi, kimlerin fütüvvete giremeyeceğini, kimlerin ahi olamayacağını şu şekilde sıralamaktadır: Hak dini bırakıp batıla tapan kafirler, münafıklar, müneccimler, içki, şarap içen kimseler, tellaklar, tellallar, sözünde durmayanlar bugün yarın diye oyalayanlar, kasaplar, cerrahlar, kötü töre yapan, kötü kanun koyanlar, tuzak kurup hile ile kuşları avlayanlar, vurguncular ve kötü nazarlı kimseler fütüvvete giremez (Burgazi, t.y'den akt. Gölpınarlı, 1953-54, s.121-122). Anadolu'da ahi zaviyelerinin nerelerde olduğu hakkında bilgiler, ünlü seyyah İbn Batuta'nın seyahatnamesinde yer almaktadır.

Ünlü seyyah İbn Batuta, h.733/m.1333'te Lazkiye'den bindiği bir Ceneviz gemisiyle Alanya'ya gelmiştir. İbn Batuta Anadolu'da gezdiği yerlerde ahiler hakkında birçok bilgi vermektedir. Gezdiği yerler Alanya, Antalya, Burdur, Isparta, Eğirdir, Gölhisar, Karaağaç, Denizli, Tavas, Muğla, Milas, Konya, Larende, Aksaray, Niğde, Kayseri, Sivas, Amasya, Gümüşhane, Erzincan, Erzurum, Birgi, Tire, Ayasuluk (Selçuk), İzmir, Manisa, Bergama, Balıkesir, Bursa, İznik, Geyve ve Yenice, Göynük, Mudurnu, Bolu, Gerede, Borlu, Kastamonu ve Sinop'tur. Ziyaret edilen şehirlerde ahi zaviyeleri, ahilerin misafir ağırlama ve ikramda bulunmaları, misafirlik süresi, misafir hayvanlarının yerleştirilmesi, ahilerin hediye verme adetleri, ahilerin ahlaki özellikleri, dini hayatı ve kıyafetleri hakkında bilgiler vermiştir (Şeker, 1993, s.13-18, 71-87). İbn Batuta Antalya ziyaretinde ahiler kıyafetleri hakkında bilgi verirken ahi reisinin çok zengin ve cömert olduğunu, tekke yaptırdığını öğrendiğinde ahilerin mütevazı yaşantısı karşısında hayret içinde kalır. Denizli'de birden fazla ahi reisinin olduğu ahilerin kendini misafir etmekte birbirleriyle yarıştıklarına, kavga ettiklerine şahit olur. Gittiği her ahi zaviyesinde bol çeşitli yemek ve meyve ikramın olduğu yemekten sonra hamama gittiğini, hediye olarak elbise, at ve para verildiğini açıklar. Ahilerin bazı şehirlerde hükümdar olmadığında yörede yapılan törenlere katılarak idareyi ellerine almaları, buyrukları, ata binişleri hükümdara benzetilir (Battuta, 2004, s.405-417).

Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman'ın ölümü üzerine yerine geçecek olanı seçmek için yapılan toplantı, Ede Balı'nın yeğeni Ahi Hasan'ın zaviyesinde yapılmıştır. Orhan ve oğlu Süleyman, yeni fethedilen yerlere ahiler ve öteki dervişler için vakıflar yaptırmıştır (İnalçık, 2021, s. 78). Şeyh Mahmud Gazi, Ahi Şemseddin ve oğlu Ahi Hasan Osmanlı'da kadı, kazasker ve vezirlik görevleri yapmış aynı zamanda Cendereli Kara Halil, ahilerdendir (Uzunçarşılı, 1988, s.102). Bu anlamda Osmanlı devleti ve hanedanın kuruluşunda ahiler ve dervişler önemli rol oynamıştır.

Ahiler, Osmanlı saltanatının kuruluşunda büyük bir etken olmuş ve Osmanlı merkez idaresini layıkıyla kuvvetlendirdikten sonra sadece esnaf teşkilatı olarak varlığını sürdürmüştür (Babinger ve Köprülü, 1996, s.54). Ahilik, Osmanlıların esnaf teşkilâtını oluşturmada ilk devirlerinden itibaren yararlanılan bir model olmuştur. Osmanlı esnaf teşkilâtı bu modelden yararlanılarak oluşturulmuştur. Ahi teşkilâtı modelinin, Osmanlı esnaf teşkilâtı üzerinde hemen her devirde etkileri görülmüştür (Kal'a, 2003b, s.247).

İlk Osmanlıda görülen ahi birliklerinin kurum ve tören kuralları dini tarikatlara toplumunda Uç bölgelerinde çeşitli sosyal örgütlenmelere örnek olmuştur. Özel bir törenle ortaya çıkan ahi birlikleri, kan akrabalığı esasına dayanan boy birimi yerine geçen yeni bir sosyal örgütlenme biçimini

temsil eder (İnalçık, 2020, s.107). Bu sosyal örgütlenmelerin, Osmanlının kuruluşunda önemli etkileri olmuştur. Göçlerle Anadolu'ya gelen dört grup Gazıyan-ı Rum, Ahıyan-ı Rum, Abdalan-ı Rum ve Bacıyan-ı Rum olarak sıralanır (Âşıkpaşazade, 2013, s. 319). Ahi Evren'in eşi Fatma Bacı "Bacıyan-ı Rum" olarak bilinen ve Türkmen kadınlara mahsus örgütün kurucusu ve ilk lideri olarak bilinmektedir (Bayram, 2016, s. 48-49).

Ahilerin, kızlara üç öğüdü vardır bunlar:

- 1- Kızlar işlerinde dikkatli olmalıdır, evinin ve ailesinin işini ihmal etmemelidir,
- 2- Aşına dikkat etmelidir, iyi yemek yapmalıdır,
- 3- Eşine dikkat etmelidir, hoş görülme idareli olmalı eşine sahip çıkmalıdır (Ekinci, 2016, s. 71).

Fatma Bacı, Anadolu'da kadın sanatkarlar için bir arketip¹, kültürel kod olarak yüzyıllar boyunca varlığını korumaya devam etmiştir. İktisadî ve ticarî alanlar başta olmak üzere edebî ve kültürel hayat içinde yaşamaya devam etmektedir. Günümüzde Türk dünyasında ve Anadolu sahasında kadın âşıkları arasında bacı, ana mahlaslı birçok sanatkar olması (Köksel, 2019, s.277-278) bu tespiti delil olarak gösterilebilir.

Son yüzyılda sosyal ve kültürel hayatımızda meydana gelen hızlı değişim geleneksel Türk kadın el sanatlarının gerilemesine ve bazı sanat dallarının kaybolmasına neden olmuştur. Çadircılık, keçecilik, nakışçılık, boyacılık, halı dokumacılığı, oya ve dantel işlemeciliği, dokuma ve örgücülük, çeşitli kumaşların imal edilmesi ve bunların giyim yapımında kullanılması kadınların meşgul oldukları sanat alanları arasındadır. Bu sanat dalları, gelenekten kopmadan bacılar arasında kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşamaya devam etmiştir (Bayram, 2016, s.71-79).

Bacılar, Orta Asya'dan Anadolu'ya kitleler halinde gelenleri tekke ve zaviyelerde misafir ederek, beslenme ve barınma hizmetini yerine getirmişlerdir. Bunun sonucunda Anadolu'nun hızla Türkleşmesi ve İslamlaşmasında en önemli görevi Anadolu Türk kadınları yerine getirmiştir. Aynı zamanda Anadolu Bacılar Teşkilatı birçok askeri faaliyetlerde önemli görevler üstlenmiştir. Türkmen aşiretler arasında savaşçı kadınların atıcılık ve binicilikte usta olması, Moğolların Kayseri'yi kuşatma sırasında şehrin savunmasına katılması, Osmanlı'nın kuruluş döneminde Yeniçeri ak börtükleri ve askeri kıyafetleri imal edilmesi Anadolu Bacılar Teşkilatının faaliyetleri arasında yer almaktadır (Bayram, 2016, s.71-84). Tarih boyunca Türklere "kadın" her zaman değerli ve saygın konumda olmuştur. Eski Türklere babadan sonra aileyi ana temsil etmiştir. Bu sebeple ana, babanın diğer

¹ Arketip, insan ruhunun en yüce değerleri arasındadır (Jung, 2005, s. 24). Fatma Bacı "akıl çok ötesinde bir bilgelik ve ruhsal yücelik; iyi olan, bakıp büyüten, taşıyan, büyüme, bereket ve besin sağlayan" (Jung, 2005, s. 22) bağlamında arketip olarak düşünülebilir. Türkçe sözlükte, kök örnek (TDK, 2011, s. 154) denir.

akrabalarından daha yakın olmuştur. Babanın mirasından pay almıştır. Aynı zamanda çocukların vasisi olan Türk kadını, Türk tarihinde devlet içinde büyük söz sahibi olmuş, tahtta hükümdar olmadığına onun adına devleti yönetmiştir (Ögel, 2001, s. 247).

Bu bilgilerden hareketle şunları söyleyebiliriz: Bacı teşkilatı Türk tarihinin kendine bıraktığı mirası Anadolu’da yerine getirip teşkilat kurmuştur. Kurduğu bu teşkilat aracılığıyla birçok önemli faaliyetler yürütmüştür. Ahiler, ekonomik kazanç elde etme düşüncesinden uzak, insana değer veren, insanların huzuru ve güvenliğinin tesis edildiği zaviyeler kurmuştur.

Fütüvvet mesleğine bağlı olan ahiler, senetlerini Hz. Ali vasıtasıyla Hz. Muhammed’e kadar ulaştırırlar². Diğer sûfilerin hırkalarına karşılık ahiler fütüvvet şalvarı giyerler, bu teşkilat bünyesinde birçok kadı ve müderris yer almaktadır. Esnaf teşekkülünden meydana gelmeyen ahi teşkilatı, görüşlerini ve akidelerini aynı vasıta ile yayan bir tarikat olarak görülebilir (Köprülü, 2018, s. 306-307). Mensuplarına Allah’ı tanıtmayı amaç edinen tarikatların, yol gösterme usullerinde Allah’a götüren yollar yaratılmışların nefesleri sayısı kadardır, sözünden hareketle insanların yaradılış yapısı ve yeteneklerindeki farklılığı dikkate almışlardır. Bu sebeple isim, ilke ve kuralları birbirinden ayrılmış farklı tarikatlar, aynı amaca ulaşılmasında bir bütün oluştururlar (Gündüz, t.y., s. 98).

Ahi zaviyeleri Ülgener’in (1981, s.58) ifadesiyle XII. ve XII. yüzyılların harp, isyan ve istila dalgaları arasında sanat erbabı için dinlendirici huzur ve emniyet verici bir ocak başından başka bir şey değildir. Ahi zaviyeleri dar ve gerçek manasıyla birer iktisadi teşekkülden ziyade fertleri arasında sıcak ve samimi bir topluluk ruhunun yansıdığı iktisadi fonksiyonların, sosyal duyuların çok gerisinde kalmış kuruluşlardır.

Bu teşkilat Orta Çağda Anadolu’nun sosyal hayatı düzenlenmesinde önemli fonksiyonları yerine getirmiştir. XIII. yüzyılın ortalarından başlayarak Türk gençlerini işi olmayan, işsiz kalmasını ve kötü alışkanlıklar edinmesini engelleyen, ihtiyaç olması halinde devletin asker ihtiyacını karşılayan çok yönlü yapıya sahiptir (Çağatay, 1997, s.90-91; Anadol, 1991, s. 79). Devletin asayişi ve milli güvenliğinin sağlanmasında önemli desteği olan ahi birliklerinden iç karışıklarda ve uçlardaki ayaklanmaların bastırılmasında, huzur ve güvenin yeniden tesis edilmesinde faydalanılmıştır (Akdağ, 1979, s. 273).

Ahi birliklerinin kurduğu orta sandık, esnaf vakfı, esnaf kesesi denilen yardımlaşma ve sosyal güvenlik sandıklarına sahip olmalarıyla üyelerine hammadde temin eder; üyelerini tefecilerden korur ve sosyal güvenliğini sağlar (Bayram, 2012, s.88). Ayrıca yardımlaşma ve dayanışmanın en güzel

2 İnsanların, malların, haberlerin ulaşmasını sağlayan işlerin ve araçların tümü (TDK, 2011, s. 2414).

örneklerinden biri olan “Orta Sandık”, Harici esnaf grubunda yer alan iş yapamayan, çalışamayan, yaşlanmış esnaf büyüklerine; düşkünler grubunda yer alan iş yeri olmayan ve herhangi bir sebeple çalışamayan sakatlar, esnafların yardımıyla ve orta sandıktan ayrılan ödeneklerle desteklenmiştir (Yazıcı, 1996, s.159-160).

Ahiler, sosyal faaliyetlere de önem vermiştir. Bu faaliyetler arasında ziyafet toplantıları yer almaktadır. Yılda bir kez şehri dışında mesire alanlarının birinde ziyafet toplantısı düzenlenir. Sabah namazından sonra toplantı yerine gidilir. Dahili ve harici bütün üyeler katılır. Öğle ve akşam yemekleri topluca yenilir. Çırakların kalfa, kalfaların usta olmasından duyulan sevinç eğlenceyle kutlanır (Taş, 2011, s.44).

Ahilerin sosyal faaliyetleri arasında yer alan yıllık genel toplantı da denilen üç günler toplantısı yer alır. Yılda bir defa, mesire alanlarında üç gün üç gece süren toplantıyı büyük meclis düzenler. Toplantının yeri on beş gün önceden duyurulur. Bu toplantıya bütün esnaflar, bilginler, şehrin ileri gelenleri, köy imamaları, ihtiyar heyeti ve fakirler katılır (Gürata, 1975, s.105-106; Ekinci, 2016, s.146). Ahilerin önemli sosyal faaliyetlerinden biri yâren sohbetleridir. Sohbetlere akşam ezanından sonra başlanır. 20-25 kişiden oluşan yaren sohbetlerinin oturma düzeni sohbete katılanların yaş sırasına göre düzenlenir. Bu gruba dahil olan herkese “yâren” denir (Ekinci, 2016, s. 147). Yaren odalarında, uzun kış gecelerinde eğlenceli ve dinlendirici ortamda sohbet edilir. Çevre sorunlarının çözümlendiği, dışardan gelen misafirlerin konakladığı, ikramların yapıldığı yerdir. Yapılan ikramlara destek olmak için komşular yemek getirirler gelen misafirin geldiği yer hakkında bilgi edinirler (Çağatay, 1997, s.141-142). Ahi zaviyeleri yolların bozuk olduğu, konaklama yerlerinin, haberleşme araçlarının ilkel olduğu ve yol emniyetinin olmadığı bir dönemde haberleşme imkanını sağlamıştır. Bu bakımdan Anadolu’da gerçekleşen her olayı kısa sürede öğrenme imkânı elde etmiştir (Demir, 1999, s.110). Bu durumda bu meclisler haber alma işleviyle karşımıza çıkmaktadır.

Yaren odaları; haberleşme, ulaşım, beslenme ve barınma imkânlarının yetersiz olduğu dönemlerde dışardan gelenlerin, önceden izin almaksızın güvenle kalabileceği, barınma, beslenme ve bireysel ihtiyaçlarının karşılanabildiği huzurlu mekanlar olmuştur. Türklerin tarih boyunca misafirperverliklerine delil olabilecek yaren odaları, aynı zamanda ahilerin Anadolu’da bulunduğu her yerde huzur ve güvenin tesis etmesinin kanıtı olarak değerlendirilebilir.

Ahi birliklerinin etkinliklerinin kaybetmesi başlıca nedenleri arasında toplumsal ahlakın bozulmasına bağlı olarak özelinde iş ahlakının da bozulmasıdır. İş ahlakının bozulmasıyla birlikte esnafın saygınlığının yitirmesidir. Osmanlı’nın Duraklama ve Gerileme Dönemlerinde kaybedilen

savaşlardan sonra esnafa vergi yükünün artması, kapitülasyonlarla yerli üreticilerin pazarlarda hâkimiyetinin kaybolmaya başlayarak yabancı malların pazarlarda hakimiyet kurmaya başlaması ve ahi teşkilatının makineli üretime karşı rekabet edemez hale gelmesine neden olmuştur (Durak ve Yücel, 2010. s. 162).

Anadolu'nun Türk yurdu haline gelmesinde Orta Asya'dan yapılan göçlerin payı büyüktür. Anadolu'nun şehir ve köylerinde kurulan ahi zaviyeleri, bir bakıma ahi teşkilatının Anadolu'ya hâkim olduğunu düşünebilir. Bu teşkilat, huzuru ve güvenliği tesis etmiştir. Buna bağlı olarak gelen misafirlerin güvenilir mekanları olmuştur. Zaviyelerde verilen ahlaki ve dini eğitimle bireyi bir bütün olarak yetiştirmiştir, bireyin hayatını devam ettirebilmesi için meslek sahibi olmasını sağlamıştır. Ahi teşkilatının Anadolu'da kurulup yaygınlaşmasında Ahi Evran öncülük etmiştir.

1.2.3. Ahi Evran

Asıl adı Mahmud Nureddin, takma adı Nimetullah olan Ahi Evran, 1236 yılında Horasan'da doğmuştur. Fakir bir ailenin evladı olan Ahi Evran, çalışma hayatına demircilikle başlamıştır. Daha sonra debbağlık mesleğine girmiştir. Bu meslekte benzeri az bulunan bir kabiliyet göstererek iki yılda kalfalığa yükselmiştir (Ekinci, 2016, s. 57). Aslen Azerbaycan'ın Hoy kasabasından olan Ahi Evran, tahsilini Horasan ve Maverâünnehir'de tamamlamıştır. Daha sonra Bağdat'a gelerek fütüvvet teşkilatına girmiştir. 1204 yılında kayınpederi aynı zamanda hocası olan Şeyh Evhadü'd dini Kirmani ile birlikte Anadolu'ya gelmiş, önce Kayseri'ye yerleşmiş; burada ahi teşkilatını kurmuştur. 1225 yılında Alâeddin Keykubad'ın isteği üzerine Konya'ya yerleşmiş ve burada da ahi teşkilatını kurmuştur. Çıkan Babailer İsyanyla ilgisi olduğundan dolayı beş yıl tutuklu kalmıştır. Tutukluluk süresi bittikten sonra Kırşehir'e yerleşmiştir (Bayram, 2020, s. 240). Ahi Evran, Kırşehir emiri Moğol asıllı ve Mevlana'nın dostu ve müridi Nuru'd-din Caca tarafından öldürülmüştür. Ölüm tarihinin Zilhicce 655 (Aralık 1257) ile 10 Recep 660 (31 Mayıs 1262) yılları arasında olduğu tahmin edilmektedir. Ancak 31 Mayıs 1262 tarihine yakın bir zamanda öldüğü düşünülmektedir (Bayram, 2004, s. 40, 43). Ahi Evran, ahi teşkilatının kurucusu olmaktan çok 13. yüzyılda Anadolu'da debbağların reisi olarak ahiliği yeniden sağlam bir teşkilata kavuşturan şahsiyet olarak bilinmektedir (Ocak, 2018, s.192).

Anadolu'da XIII. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmaya başlayan ve XIV. yüzyıl başlarından itibaren çeşitlenen bazı şecerenamelere hem sanatların kutsallığını hem o sanatı icra edenlerin saygı değer olduklarını çevrelerine kabul ettirmeye çalışılır. Bu yolla toplumda sanata rağbet ve ilgi uyandırmak amaçlanmıştır. Bu amaçla birçok ahi şecerenamelere yazılmıştır (Hacıgökmen, 2007, s. 108).

Ahi Evran hakkında birçok menkıbe vardır, bunlardan bazıları şunlardır: Ahi Evran Kayseri’de otururken padişaha ihmal edip “Ahi Baba öşür vermez” derler. Ahi Evran üzerine gidilmesi için adamlar ve hacibler³ görevlendirilir. Bu görevliler, Ahi Baba’yı dükkanında bulup, onu bağlarken dükkânın içinden bir evren⁴ çıkar. Haciblerin birkaçını parçalar. Ahi Baba zalimler elinden kurtulup evren ile beraber Selçuklu önüne gelir. Bu sırada padişahın aklı gider, Ahi Evran padişaha “Korkma beğim bu evren benim dünya ve ahiret amelim ve karındaşımdır.” der. Ölen haciblerini gömmesini rica eder. Ricası kabul olur, ölen hacibleri defneder. Onun için Ahi Evran denilmiştir (Evliya Çelebi, 2006, s. 598).

Bir diğeri de şu şekildedir: Hz. Peygamber bir gün ashabıyla birlikte Mescidi Azam’a giderken yolda köpek ölüsüne rastlamışlardır. Bunu gören sahabeler, yüzlerini dönüp, burunlarını kapatarak iğrenerek geçmiştir. Hz. Peygamber ise köpeğin ne güzel dişleri var, buyururlar. O anda sahabeler arasında bulunan Ahi Evran, köpeğin derisini temizleyip tabaklık ederek Hz. Peygambere getirir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Ahi Evran’ın bu yaptığını beğenir (Bayram, 1994, s.305). Anlatılan bu menkıbelerle Ahi Evran’ın halk içinde önemli yer edinmesini sağladığını düşünebiliriz.

Ahi Evran, İhvanus Safa, Farabi, İbni Sina, Sühreverdi ve Fahrüddin Razi’nin eserlerini incelemiş bazılarını Farsçaya tercüme etmiş çok yönlü ilim ve fikir adamıdır. Eserleri incelendiğinde dönemine ait ilimleri tahsil ettiği anlaşılmaktadır. Tefsir, hadis, kelem, fıkıh, tasavvuf, felsefe ve tıp alanlarında eser yazmıştır (Uçma, 2017, s.71).

Ahi Teşkilatını Anadolu’da kuran Ahi Evran, teşkilatçılığıyla birlikte çok yönlü bilim ve fikir sahibidir. Ahi Evran hakkında anlatılan menkıbelerin, halk içinde onu saygın yere taşımıştır. Anlatılan bu menkıbeler, halkın Ahi Evran’a itaat etmesini sağlayan faktörlerden biri olduğunu düşünebiliriz. Günümüzde Ahi Evran adına çeşitli bilimsel faaliyetlerin düzenlenmesi ve çeşitli anma etkinliklerinin yapılması Ahi Evran’ın Anadolu’da önemli bir değer olduğunu göstermektedir.

1.2.4. Ahilik ve Lonca Sistemi

Osmanlı esnaf teşkilatını oluşturan ahilik, geçen yüzyıllar içinde dinamik yapısını koruyarak süreç içerisinde farklı özellikler kazanmıştır. Birtakım özellikleriyle Ahi Teşkilatının devamı kabul edilen lonca sistemi, uzun yıllar Osmanlı ekonomisine yön vermiştir.

Lonca sözcüğü, İtalyanca Lociye-Loggiya, Fransızca Loj (Loge) kelimesinden türemiştir (Özdemir, 1986, s. 1960). Lonca, mahalli tüccarların

3 “Başlangıçta saray teşkilatındaki mabeyinci manasında kullanılan ancak daha sonra çeşitli bölgelerde farklı anlamlar kazanan terimdir.” (Taneri, 1996, s.508).

4 Büyük yılan (TDK, 2011, s.838).

esnafa satmak üzere mallarını depolandığı, esnafın bu malı toptan satın aldığı yer adıdır. Süreç içerisinde bu özellik, yer adı esnaf teşkilatı ile özdeşleşmiştir. XV. yüzyılın sonlarından itibaren özel bir ticari yeri ifade eden lonca, XVII. yüzyıldan itibaren esnaf sisteminin adı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Başka bir ifadeyle lonca, teşkilatlanmış esnafın -kethüda, yiğitbaşı, nizam ustaları-gerekli hammaddeyi temin edip esnafa dağıttığı, gerektiğinde hammaddeyi depoladığı, malın kalite kontrolünü yaptığı yerdir. Kanunları uygulamak, disiplini sağlamak, esnaflarla ilgili gerekli hususlar görüşülüp karar alınıp ve alınan kararları uygulamak amacıyla toplanılan yerdir (Kal'a, 2003a, s. 211-212). Kethüda ve yiğitbaşı başkanlığında toplanan Lonca, esnaf arasında çıkan sorunları çözüme kavuşturmak, geleneğin bozulmaması için tedbir almak, ihtiyaç sahibi esnafa düşük faizli borç vermek, hesapları denetlemek ve gerektiğinde iş yerlerini kapatma yetkisine sahiptir (Evren, 1999, s.14). Lonca, mesleki dayanışmayı sağlayan devlet kontrolündeki organizasyondur. Debbağlar Çarşısı, Hallaçlar Çarşısı gibi farklı çarşılarda bulunan esnafın, loncası kendi adlarıyla bilinir. Her loncanın kendine ait simgesini taşıyan bir bayrağı vardır (Yazıcı, 1996, s.156). Uzun süre Müslüman ve Hristiyan esnaf bir araya toplanıp sorunlarını halletmişlerdir. Ancak her topluluğun dini geleneklerdeki çatışmaları nedeniyle beraberlik sürdürülemezdir. Müslüman olanlar ve olmayanlar ayrı lonca teşkilatı kurmuştur (Gürata, 1975, s.100-101). Loncalarda, ahi birliklerinde görülen benzer bazı cezalar verilmektedir. Bir dokumacı genel ölçülere uymayan bir kumaş dokuduğunda dokumacının bağlı olduğu loncanın şeyhi, kumaşı kesip parçalara ayırır. İbret olması için kesilen parçaları dağıtarak o esnafı cezalandırır. Lonca yönetimi tarafından suçlu bulunan esnafın iş yeri kapatılır, izin verilmedikçe o iş yeri açılmaz (Demirci, 2003, s.141). Lonca heyetinin almış olduğu karara uymayanlara para cezası, loncan çıkarılma cezası, sanattan alıkoyma cezası verilir. Ayrıca sanat belgesi alınmış veya iptal edilmiş biri hiçbir yerde çalışamaz (Gürata, 1975, s. 98) şeklinde bir ceza da verilebilir.

Loncalarda yardımlaşma sistemi özel bir niteliğe sahiptir. Loncanın hastalık, yaşlılık veya sakatlık nedeniyle çalışamayanlara edilen yardım esnaf sandığından karşılanır. Sonradan fakirleşen, çalışamayan üyelere ve ailelerine yardım edilir; ölüm halinde cenaze masrafları, doğum halinde doğum masraflarının karşılanması için para yardımında bulunulur. Üyeler, böylelikle hastalık, işsizlik, doğum ve ölüm tehlikelerine karşı korunmuş olunur (Saymen, 2011, s. 924-925).

Osmanlı ekonomisi hayatı içinde yer alan Lonca Teşkilatı, başlangıçta Müslim ve gayrimüslimlerin birlikte kararlar alınıp uyguladıkları yerler olmuştur. Loncalar, ahi teşkilatının devamı kabul edilebilecek birçok faaliyeti icra etmiştir. İş disiplini, çalışma ahlakı, yardımlaşma ve dayanışma bu faaliyetler arasında gösterilebilir.

1.3. Esnaflık Bağlamında Meslek Ahlakı

İnsan hayatını sürdürebilmesi için ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Günümüzde bilim ve teknolojinin gelişmesine paralel olarak birçok farklı ihtiyacın doğduğu kabul edilebilir. Buna bağlı olarak ortaya yeni çıkan iş grupları meslek olarak düşünülebilir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde zanaat, insanların maddeye dayanan gereksinimlerini karşılayan öğrenimle birlikte deneyim, beceri ve ustalık gerektiren iş olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011, s. 2643). Esnaf ise küçük sermaye ve zanaat sahibi olan (TDK, 2011, s. 819) kimsedir. Meslek, belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan kuralları belirlenmiş iş olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011, s. 1662). İnsan, hayatını devam ettirebilmesi için bir mesleğe sahip olmalıdır. Bireyin meslek seçimi eğitim ve çalışmayla elde edilen bilgi birikim yoluyla kazanılır. İcra edilen mesleğe bağlı olarak yeteneğini geliştirmeyi gerektiren sürecin sonunda kazanılan unvandır (Arınç, 2013, s. 139). Meslekler, insanların ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkmıştır. İnsanların hayatlarını devam ettirebilmesi için beslenme, barınma, giyim gibi temel ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir. Buna bağlı olarak ihtiyaçların karşılanması için ticari ilişkiler kurulması zorunluluğu meydana getirmiştir. Ticaretin gelişmesiyle birlikte yeni meslekler ortaya çıkmıştır (Ürekli ve Muşmal, 2015, s.30).

Kişi icra ettiği meslekle hem ekonomik kazanç elde eder hem de topluma bireysel ilişkilerinin gelişmesini sağlar. Ferdin meslek seçimini belirleyen faktörler arasında mesleği icra edebilme yeterliliği, ekonomik kazanç elde etme fırsatı, kültürel değerleri gelecek kuşaklara aktarabilme imkânı, ülkenin kalkınmasında yeni istihdam olanakları sağlayabilme ve genç işsizliğe çözüm üretebilme amacı yer alabilir.

Meslek, insanın sosyal yaşantısındaki ilişkilerini ve durumunu belirleyen başlıca etkenler arasındadır. İnsanın tüm yaşantısını biçimlendirerek yönlendiren meslek, insan kişiliğinin bir parçasıdır. Kişi icra ettiği meslek aracılığıyla ekonomiye ve kültüre katkı sağlar. Kişi icra edeceği mesleğin fiziki ve fikri yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadır. Kişinin, mesleğin gereği olan yeteneğin kendinde var olup olmadığını düşünerek karar vermesi ahlaki sorumluluktur. İnsan kişiliğinin değeri ve bir parçası olan onur, bireyin kendi kişiliğine karşı saygınlık duygusu, öznel değerleri ve ahlaki niteliklerinin başkaları tarafından tanınmasıdır. Meslek onuru, bireysel onurun ötesinde kişinin icra ettiği mesleğe mensup olduğu kitle onurudur. Meslek onuru, meslek mensuplarının sorumluluk duygusudur. Sorumluluk duygusunun zayıfladığı dönemlerde ahlaki kriz olan meslek krizi başlar ve bunalıma neden olur. Mesleklerin yozlaşmasına neden olan sorumsuzluk duygusu meslek

bunalımlarını beraberinde getirir. Yozlaşan meslek onurunun kurtarılması için uzun bir sürenin geçmesi gerekir (İzveren, 1980, s.246-249).

Herhangi bir meslek ustası, kalfası veya çırağı iş hayatında ve günlük hayatta toplumun değerlerine, inancına aykırı söylem ve davranışlarda bulunmamalıdır. Esnafın, meslek ustasının veya çırağın yalan söylememesi, müşteriyi yanlış yönlendirmemesi icra edilen meslek grubuna toplumun güven duygusu kazanmasını sağlayabilir.

Meslek seçiminde güdülecek ahlaki gaye insanlara faydalı olmaktır. Bu amaca ulaşabilmek üzere her meslek dalı kendi içinde ahlaki düzen kurmaya çalışır, kurulan bu düzene meslek ahlaki denir (Güngör, 2020, s.147). Ahlak, Arapça kökenli huy, tabiat, yaratılış anlamına gelen hulk kelimesinin çoğuludur (Kutvan, 2011, s.23). Hulk sözcüğü, bir insanın yaratılışı gereği gerçekleştirdiği davranışları anlatır ve huy, adet alışkanlık anlamındadır. Ahlak ise bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları ile iyi niyetler ve güzel huyları kapsar (Uzun, 2007, s.11).

Ahlak; toplum içinde oluşan gelenekleri, değer yargıları ve kural olarak kabul edilmiş, benimsenmiş ilke ya da yasaların olduğu sistemi inceler. Bu sistem bir ferdin, grubun veya toplumun yapılması ya da yapılmaması gereken davranışları belirler. Bireyleri yapılması gereken davranışlara yönlendirir (Aktan, 2009, s. 39). İnsan hayatında önemli role sahip olan ahlak, neyin iyi neyin kötü olduğu hususunda bireye yol gösterici işleve sahiptir (Özgener, 2004, s.5). Aynı mesleği icra edenlerin birbirleriyle yakın ilişkiler insanın yaşayışını biçimlendiren ahlak kuralları, birey ve toplum ilişkilerini belirleyici ve kontrol edici işleve sahiptir. Birey ait olduğu çevrenin yaşayışına ve inanç değerlerine saygı göstermek zorundadır. Aksi halde bireyin toplumda uyum içinde yaşaması güç olabilir.

Ahlakın bir başka özelliği kişiden kişiye, toplumdan topluma değişmesidir. Bireyin sözel ifadeleri ve davranışları toplumun yaşayış biçimiyle örtüşmelidir. Başka bir açıdan ahlak, toplumun kabul ettiği dinin emir ve yasaklarına uygun olarak yaşamayı gerektirir. Dinin bazı yasaklarına uyulmayan davranışlar, ahlaksız olarak değerlendirilirken, gizli bir biçimde yapılan aynı eylemde kişi ahlaklı olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda toplumun birey hakkında izlenimi önemlidir. Bu bakımdan ahlak, bireysel sorumluluğu taşıyabilmektir (Mengüşoğlu, 1965, s.12-13).

Ahlak sistemleri kıymet ve ideal unsurlarının zamanla birikmesiyle oluşur. Bu sistemi meydana getiren ideal ve kıymet unsurlarının özellik ve niteliklerinin birbirine karışmasıyla ortaya çıkar. Ahlak sistemleri, belirli bir hayat anlayışını halkın duygu ve düşüncelerine daha kolay kabul edilebilir hale getirmek için o anlayışın var olduğu düşünülen bir insan şahsında

göstermek ilk devirlerden itibaren devam etmiştir. Bu nedenle her çağın dünya görüşüyle birlikte ideal insan ölçüsü de değişir (Ülgener, 1981, s. 52, 62). Bu bilgilerden hareketle Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında rolü olan ahi teşkilatı ve onun kurucusu olarak kabul edilen Ahi Evran'ın etrafında oluşan menkıbelerin esnaf teşkilatı ahlak siteminin oluşmasında önemli yeri olduğu düşünülebilir.

Ahlâkın temeli, bazı insanlar için değil düşünen her insanın anlayabileceği daha genel bir bakış açısıyla iyi ya da kötü olduğu inancıdır. Her insan karar verirken sadece kendi yararını değil başkalarının yararında dikkate almak zorundadır (Nagel, 2004, s. 46). Geleneksel meslek ahlakının temelinde meslek sahiplerinin icra ettikleri meslek aracılığıyla kamu yararına katkıda bulunması yatmaktadır. İcra edilen geleneksel meslekle sadece para kazanmak, statü elde etmek gibi kişisel fayda amacı güdülmez (Arslan, 2012, s.106).

Meslek ahlakı, bir mesleği icra eden kişilerin mesleğin tüm paydaşlarına karşı davranışlarını düzenleyen ve onlara kılavuzluk eden ilke ve kurallar bütünü (Arslan, 2009, s.132) olarak tanımlanır. İş ahlakı içinde yer alan esnaf ahlakı, üretici ahlakı ve işveren ahlakı sosyal sorumluluk taşımaktadır. İş ahlakının temel öğeleri arasında yer alan sosyal sorumluluk ilkesi, işçi-işveren, üretici-tüketici, birey-kurum ilişkilerini düzenlemeye yardımcı olur. İşveren bir esnafın ya da herhangi mesleği icra eden ustanın; kendi çalışanlarına, iş ortaklarına, topluma, müşterilerine, doğaya ve devlete karşı yerine getirmesi gereken birtakım sorumluluklar vardır. Bu anlamda iş ahlakı sosyal sorumluluğu içinde barındırır. Bir meslek ustasının ürünün yapım ve üretim aşamalarında hileli yola başvurmaması, sözünde durması, güvenilir olması kısaca emin bir insan olarak tanınması ve onun yakın çevreyle sağlıklı ilişkiler geliştirmesine katkı sağlar (Aktan, 2013, s. 155).

Birbirinden ayrı ne kadar meslek varsa o kadar meslek ahlakı vardır. Meslek ahlakının ayırt edici özelliği, onun kamu vicdanının dışında kalmasıdır. Her mesleğin ahlakı, aynı mesleği icra edenlerin eseridir. Mesleklerin yaptıkları işlere göre farklılaşması çeşitli ahlaki kaidelerin doğmasına sebep olur. Herhangi bir meslek grubu, bu kaideleri koruduğu sürece yaşar. Aynı zamanda meslek ahlakı, bir meslek grubunun ahlakını yansıtır. Bir meslek ne kadar kuvvetle kurulmuş ise ona özel, ona ait ahlak kuralları vicdanlar üzerinde otoritesi o kadar fazladır. Meslek grubunu oluşturan bireylerin sürekli temas ve iş birliği halinde olması kolektif bilinci güçlendirir. Elde edilen bu manevi güç, grubun otoritesi kurduğu ahlak disiplinine yansır ve aynı derecede saygın olur. Meslek teşkilatının kurulmasındaki disiplin meslek ahlakı geliştirebilir, aynı zamanda onu saygınlıştırır (Durkheim, 1986, s. 8-13).

Aynı mesleği icra edenlerin birbirleriyle yakın ilişkiler kurmasının meslek ahlakının denetimini ve meslek üyelerini disiplinini sağlayan kontrol

mekanizması işlevini yerine getirdiği düşünülebilir. Meslek gruplarının kendilerine özgü ahlak kuralları, o mesleği icra edenlerin ahlak anlayışını yansıtır. Nüfusun artmasıyla meslek üyelerinin sayısının artması, beraberinde birçok sorun meydana getirmiştir. Bu sorunların en önemlilerinden biri, aynı meslek grubunu oluşturan bireylerin iletişim halinde olmamasıdır. Bu eksiklik hem meslek üyelerinin kolektif bilincini zayıflatır hem meslek üyelerinin yabancılaşmasına neden olur. Grup otoritesinin azalması ve kolektif bilincin zayıflamasıyla aynı mesleği icra eden bireylerin etik değerlere uyması önem taşır.

Etik değerler, belli bir meslek grubu tarafından oluşturulan ve zamanla geliştirilen meslek üyelerinin uyması gereken kurallar bütünüdür. Bu kurallar meslek üyelerinin kişisel eğilimlerini sınırlar, mesleki yetersizliği olan üyeleri meslekten çıkarır, rekabeti düzenler ve meslek üyelerinin ulaşılmak istediği ideallerini korumayı amaçlar (Aydın, 2014, s. 4). Etik değerler, belli bir davranış biçimini belirlemez. Bireyi ahlaki pratik koşullar ve anlamı hakkında bilgilendirerek geçmişte yaptığı eylemleriyle gelecekteki yapacağı eylemler açısından aydınlatır. Birey, bu sayede yaptığı eylemler özelinde eleştiri yapabilme imkânı bulur (Kılavuz, 2003, s.29).

Yukarıdaki bilgilerden yola çıkılarak ahlak, bireyin yaşadığı çevre ile ilişkilerini düzenleyen kurallar bütünüdür. Zamana göre değişebilen bu kurallar ferdin, özel hayatından iş ve meslek hayatına kadar birçok alanda kontrol edici işleve sahiptir. Meslek ahlakı, bireyin hayatının önemli bir bölümünü teşkil eder. Bireyin meslek hayatında yapılan yanlış tutum, davranış ve sözel ifadeler icra edilen meslek grubunun kolektif bilincin oluşmasını engellediğini kabul edilebilir. Fert, icra ettiği mesleğin ahlak kurallarına uymak zorundadır. Meslek örgütleri, her meslek ve zanaat grubunun kendi disiplin ve denetimini sağlamasında, kolektif bilincin oluşmasında önemli görevleri yerine getirir. Meslek örgütleri üyelerinin huzuru, dayanışması ve toplumun güveni için sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda faaliyet gösteren kuruluşlar arasında yer alır.

1.4. Günümüz Meslek Örgütleri

Genellikle iç pazara yönelik faaliyette bulunan esnaf teşkilatı, XIX. yüzyıldan itibaren Avrupa kökenli fabrika imalatına rekabet edemeyerek zamanla dağılmaya başlamıştır. Dağılmayı engelleyebilmek için Tanzimat'tan sonra bazı düzenlemeler yapılarak esnafın teşkilatlanmasına çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda 1879'da İstanbul Ticaret Odası kurulmuştur. 1913'te gedik ve lonca usulü kaldırılmıştır. Cumhuriyet Döneminde esnafın durumuyla ilgili olarak ilk defa 1924'te Ticaret ve Sanayi Odası Kanunu yayımlanmış, 1942'de yayımlanan bu kanunda değişiklik yapılmış; altı yıl sonra yapılan yeni değişiklikle

esnaf odaları lağvedilmiştir (Kal'a, 1995, s. 430). Günümüzde esnafı tek çatı altında toplayan Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu, Anayasanın 135. maddesine göre kanunla kurulmuş kamu niteliğinde meslek kuruluşudur. TESK ilk yasal örgütlenmeyi 18 Kasım 1943 tarihli 4355 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Kanunu ile kazanmıştır. Ahi teşkilatının devamı niteliğinde olan konfederasyon, modern örgütlenmeye 25 Nisan 1949 tarihinde 5373 sayılı Esnaf Dernekleri ve Esnaf Birlikleri Kanunu ile başlamıştır. 1964 yılında yürürlüğe giren 507 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Kanunu ile günümüzdeki yapısına kavuşmuştur. 21 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Meslek Kuruluşları Kanunu hükümleriyle teşkilat mensuplarına hizmet vermektedir. Günümüzde TESK'in il ve ilçelerde 3098 meslek odası, ikisi İstanbul'da olmak üzere toplam 82 Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği, merkezi Ankara'da olan 13 mesleki federasyonu ve 2 milyondan fazla kayıtlı esnaf ve sanatkarı bulunmaktadır (URL.6; URL.7; URL.8). Ahi teşkilatının faaliyetlerini yerine getiren diğer kurum ve kuruluşlar arasında Ticaret ve Sanayi Odaları, Sendikalar, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Türkiye Ticaret Sanayi Deniz Ticaret Odaları, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Vakıflar ve Mesleki Yeterlilikler Kurumu yer alır (Solak, 2010, s.25).

1.5. Türk Kültüründe Geleneksel Meslekler

Türk Dil Kurumu sözlüğünde gelenek, bir toplumda, eskiden kalmış olmalarından dolayı saygın tutulup kuşaktan kuşağa aktarılan ve yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışı ifade eder (TDK, 2011, s. 920). Başka bir tanımda ise milletler tarih sahnesinde çıkmalarından itibaren varlıklarını, bütünlüklerini ve farklılıklarını koruyan, ihtiyaçlarını karşılayan düzenlere sahiptir. Süreklilik özelliğine sahip olan bu düzenler gelenek olarak açıklanmıştır. Bunların sayısı, fonksiyonları ve yapısı ait olduğu milletlerin gelişme durumlarına ve ihtiyaçlarına göre değişir. Bir milletin hayatında yer alan geleneklerin tümü o milletin kültürünü oluşturur (Yıldırım, 2016, s.126). Kültürü oluşturan karmaşık bütünler ve onu oluşturan öğeler, bir anda ve kısa bir zaman diliminde ortaya çıkmazlar. Toplumların tarihsel yaşam sürecinde küçümsenmeyecek zamanda oluşmuş ve yaygınlaşmıştır. Daha sonra bu öğeler kültürü belirleyen simge haline gelmiştir (Turan, 2019, s.24-25).

Yukarıda belirtildiği gibi gelenek teriminin kapsamı hususunda araştırmacılar çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu noktada başka bir ayrılık, geleneğin orijinalliği konusunda kendisini gösterir. Söz konusu görüş ayrılıkları gelenek icat edilmiş midir, icat edilmemiş gelenek var mıdır, her gelenek dış müdahale olmadan mı ortaya çıkmıştır gibi sorular etrafında kümelenebilir.

İcat edilmiş gelenek, ilk defa nerede ve ne zaman ortaya çıktığını bildiğimiz kabul edilmiş bazı ritüel veya sembol özellik sergileyen yeni durumları, eski durumlara tekrar aracılığıyla uyarlanarak günümüzde karşılığı olan gelenek olarak tanımlanmaktadır (Hobsbawm ve Ranger, 2006, s. 1-18). Bu görüşe karşı çıkan Ekici, (2008, s.35) her geleneğin belli bir zamanda, belli bir yerde ve belli insan grubu tarafından icat edildiğini belirtir. Gelenekler, nakledilme sürecinde geçmişten geleceğe doğru bir yol izleyen dinamik yapıya sahiptir. Zamanla kazanılan toplumsal tecrübelerden el edilen birikimle ait olduğu toplumların geleceğine yön verir. Aynı zamanda gelenekler ait olduğu toplumda bir anlam taşıyarak bütünleştirici rol oynar. Farklı toplumlar için herhangi bir anlam taşımayan gelenekler, ayırt edici işleve sahiptir. Gelenekler, toplumsal yapıların farklılığını ve ait olduğu toplumun yaşam biçimini anlamaya yardımcı olurlar (Ersoy, 2006, s.135). Her kültür özgündür ve bir kimliği temsil eder. Hiçbir kültürün dünya görüşü, anlamlar sistemi, değerler sıralaması, hayat önceliği, anlayış ve duyuş biçimleri ve kültürler arasında ortak olan insani değerlerin gerçekleştirilişi aynı değildir. Kültürlerin maddi ve manevi benzerlikleri, ortak insani değerleri ve ortak gelişme süreçlerine sahip olabilirler ancak gerçekleşen kültür farklıdır (Kösoğlu, 2020, s. 90). Türk kültürünü oluşturan başlıca üç ana kaynak olduğunu belirten Erol Güngör (2006, s.132) bunları Türklerin çok eskiden edindikleri ve geliştirdikleri vasıflar, İslam medeniyeti ve Anadolu’da ve Rumeli’de geçen uzun sürede edindikleri bilgi ve tecrübe olarak sıralar. Tuncer Baykara, (2005, s. 15) ise Türk kültürünü Türkün meydana getirdiğini, hayat ve yaşama tarzı olduğunu belirtir. Türklerin bozkır yaşayış tarzı; iktisadi, sanat, sosyal ve kültürel hayatın temelini oluşturmuştur. Göçebe yaşayan Türklerin ekonomisi hayvancılığa dayanmaktadır. Avcılık ve çobanlık mesleğine bağlı olarak eti depolama ve ihraç etme, hayvanlardan yün elde etme ve bunu giyim eşyasına dönüştürme sürecinde dokumacılık faaliyeti gelişmiştir. Ayrıca madencilik mesleğinde ileri giden Türkler, demir madeninden giysilerde ve savaşlarda kullanılan eşyalar, bakır madeninden mutfak ve süs eşyaları olmak üzere sanat eseri değerinde ürünler yapmıştır (Kafesoğlu, 2019, s. 304-308). Demir madenini çıkarılmasında ve işlenmesinde usta olan Türkler demirden kazan, sehpa, balta, bıçak, at takımı gibi günlük hayatta kullanılabilen eşyalar üretmiştir. Üretilen bu eşyaları ticari amaçla da kullanmışlardır. Demir madenini ustaca çıkaran ve işleyen Tatarlar bu vasıflarından dolayı “Demirci Tatarlar” denilmektedir. Türkler için demircilik mesleğinin özel bir önemi vardır. Bu meslek, kutlu bir zanaat olarak kabul edilmektedir. Demircilik mesleğini icra eden kişi kut sahibi, kutsallık sahibi olmaktadır. Dokuz atası demirci olan aynı zamanda şamanda olmaktadır (Radloff, 1954, s. 188; Gökalp, 2015, s.261-262). Eski Türkler, bakır ve altın madeninden çeşitli silah, alet ve ziynet eşyası yapmasını bildikleri gibi madenleri yerden çıkartabilecek ve onları kullanabilecek

hale getirme usullerinde biliyorlardı. Madenleri eritmek için fırınların imar etmişlerdir. Kurganlardan çıkan eserlerde yapılışında maharet, kıymetli hale gelmesinde sanat inceliği ve zevk görülür. Çoğu bakır ve altın ocaklarından çıkartılan bu madenleri kendileri kullanmakla birlikte başka ülkelerde ihraç etmişlerdir (Arsal, 1947, s. 34-35). Türkler, hangi coğrafyada olursa olsun ele geçirilen ülkelerin maden ocaklarını üretim faaliyetlerini sekteye uğratılmamış, tarihten gelen bilgi ve birikimle ele geçirilen maden ocakları işletmiştir (Tızlak, 2002, s.628). Türk kavimlerini sanat eseri oluşturmalarında göçebe yaşam tarzının etkisi hususuna dikkat çeken Laszlo Rasonyi (1993, s. 39-40) göçebe hayat, taşınması güç eşyanın yapılması engellediğini, bu sebeple sanat zevklerini; hammaddesi yapağı, deri, madenler, kil, kemik, ağaçtan oluşan silahlar, at takımları gibi küçük plastik eserler ve dokumalar üzerinde baş vurmalarını zorunlu kıldığını açıklamaktadır. Farklı zamanlarda kademeli olarak göçebe yaşamdan yerleşik hayata geçen Türkler, ihtiyaçları doğrultusunda önceki mesleklerine ek olarak yeni meslek kollarında gelişme göstermiştir (Aça, 2015, s.121).

Geleneksel meslekler, usta-çırak eğitiminde geleneksel yollardan edinilen bilgilerle kuşaktan kuşağa aktararak icra edildiği dönemin şartlarına göre güncellenerek yaşamaktadır. Geleneksel meslek ürünleri, insanların temel ihtiyaçlarını karşılama güdüsünden doğarak günümüze kadar gelmiş, teknolojinin gelişmesi ve nüfusun artmasına paralel olarak çeşitlenerek yeni kullanım alanları doğurmuştur. Geleneksel el yapımı ürünler, ticari alanda satılmak amacıyla süs eşyası, hediyeelik eşya olarak üretilirken aynı zamanda ait olduğu kültürde simge, belge değeri taşıyan nesne olduğu düşünülebilir. Geçmişin kültürel değerlerini geleceğe taşıyan el sanatı ürünleri; toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik hayat tarzını yansıtan kalıcı ve anlamlı belgeler arasında yer alır. El sanatı ürünleri toplumun gelenek ve göreneklerini, yaşam tarzını, estetik algısını, dünya görüşünü gelecek kuşaklara aktaran kültür hazineleridir (Sarıkaya-Hünerel ve Er, 2012, s.180). Diğer taraftan ülkenin kalkınmasında ve gelişmesinde önemli yeri vardır. Ülkenin ekonomisine katkıda bulunurken bireyi manevi yönden eğitilerek toplumsallaşmasını sağlar. Geleneksel el sanatları ürünlerinin üretim aşamalarından pazarlanma sürecine kadar meslek ustaları ve çalışanlarının arkadaşlık, dostluk ilişkilerinin gelişmesini toplumsal dayanışma duygusunun oluşmasını sağlar (Akpınarlı, 2014, s.25).

İnsanların çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan geleneksel meslekler, toplumun gelenek ve görenekleri çerçevesinde oluşan kültür ve sanat düzeyini yansıtan ürünlerdir. Bu meslekler toplumların ortak tarih anlayışı doğrultusunda meydana gelen ürünler aracılığıyla toplumun kültürel ve sanatsal birikimini, estetik bilincini, yaşam biçimlerini, zevklerini, inanç ve duygu dünyalarını

ifade eder (Altıntaş, 2016, s. 158). Geleneksel mesleklerde üretim, basit el aletleri ve kol gücüyle ortaya çıkar. Bu mesleklerin öğrenme süreci halk kültürünün yarattığı bilgilerden meydana gelir. Bu bilgilerden hareketle ortaya çıkan ürün, halkın ortak beğenisini, zevkini ve kültür öğelerini yansıtır. Mesleklerin geleneksel nitelik kazanmasına yol açan husus halk kültürünün yarattığı bilgilerle oluşmasıdır (Yolcu, 2014, s. 1721). Bu anlamda meslek edinme sürecinde sözlü gelenekte yaşayan halk bilgisi ürünlerinin kaybolmaması için derlenmesi önem arz etmektedir.

Anadolu'da oluşan geleneksel Türk el sanatlarında Doğu ve Batı kültürünün izlerini görmek mümkündür. Asya'dan İran ve Irak'a göç eden Büyük Selçukluların geleneksel el sanatlarının oluşmasında Hunlar, Göktürkler, Uygurlar, Gazneliler, Karahanlılar gibi Türk devletlerinin ve Hitit, Frig, Yunan, Roma, Bizans gibi Anadolu'da yaşamış uygarlıkların etkisi vardır. Türklerin Asya'dan Anadolu'ya taşıdıkları geleneksel sanatları İslam dini çevresinde oluşan kültürle zenginleşerek kendilerine özgü eserler oluşturmuştur (Barışta, 1998, s. 1). Türk kültürü ve Anadolu kadim kültürlerinin de izlerini yansıtan zanaatlar, her yönüyle somut ve somut olmayan kültürel mirastır (Ticaret Bakanlığı, 2021).

Türk kültür tarihi çalışmalarında ele alınan bazı mesleklerle ilgili Orta Asya'da kullanılan terimlerin Anadolu'da yaygınlığı hakkında bilgilere yer verilmiştir (Ögel, 2000, 1-56). Bu hususun Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya çeşitli sebeplerle göç ederken eski vatanında kendini yansıtan adları beraberinde getirmeleri ve bu sayede Anadolu'ya sonradan göç eden grupların yurt edinmesini ve yaşayışını kolaylaştırdığı değerlendirilebilir (Yıldırım, 2016, s.195-210).

Söz konusu veriler ışığında geleneksel mesleklerin Türk kültürünün dinamik ve sentezci yapısına uygun olarak geçmişten günümüze güncellenerek kültürün ana hatlarından birini oluşturduğu söylenebilir. Usta-çırak geleneği içerisinde çeşitli geleneksel meslekler günümüzde de söz konusu misyonunu devam ettirmektedir.⁵ Günümüzde yaşayan geleneksel meslekler şu şekilde sıralanmıştır:

5 Günümüzde yaşayan geleneksel mesleklerin listesi için bkz. <https://ticaret.gov.tr/data/5d41938613b87639ac9e005f/Meslekler%20Listesi.pdf>.

Sıra	Hammadde	Geleneksel, Kültürel veya Sanatsal Değeri Olan Kaybolmaya Yüz Tutmuş Meslekler ⁶
1	AHŞAP	1) Oymacılık (Neccarlık) 2) Kakmacılık 3) Nalın Yapımı 4) Takunya Yapımı 5) Rölyef Yapımı 6) Sedef Kakmacılık 7) Külekçilik 8) Şimşir Tarak Yapımı 9) Tahta Kaşıkçılık 10) Haratlık 11) Bastonculuk 12) Asa Yapımı 13) Beşik Yapımı
2	CAM	1) Camaltı Resim 2) Hareli Cam Yapımı (Çeşm-i Bülbül) 3) Minecilik 4) Üfleme Cam Yapımı 5) Vitray Yapımı
3	DERİ	1) Debbâğlık 2) Tabaklık 3) Sepicilik
4	DERİ	1) Çarıkcılık 2) Yemencilik
5	DERİ	1) Köşgerlik 2) Sayacılık 3) Kavaflık
6	HAYVAN VE BİTKİ ATIKLARI	1) Hasırcılık 2) Sepetçilik, Sepet Örucülüğü 3) Süpürge Yapımı 4) Sap Örucülüğü ve Süslemeciliği 5) Sapçılık 6) Kıtıkçılık
7	HAYVAN VE BİTKİ ATIKLARI	1) Tiftikçilik 2) Yüncülük 3) Keçecilik
8	HAYVAN VE BİTKİ ATIKLARI	1) Kemik İşlemeciliği
9	HAYVAN VE BİTKİ ATIKLARI	1) Kök Boyacılığı
10	İPLİK/ TEKSTİL	1) Dantel Öorme 2) Firkete Oyacılığı 3) İğne Oyacılığı 4) Kastamonu Çarşaf Bağlama 5) Mekik Oyacılığı 6) Tığ Oyacılığı 7) İşlemecilik 8) Nakışçılık 9) Pikoculuk
11	İPLİK/ TEKSTİL	1) Yazmacılık
12	İPLİK/ TEKSTİL	1) Yorgancılık 2) Hallaçlık
13	İPLİK/ TEKSTİL	Geleneksel Dokumacılık (1) Beledi Dokuma 2) Çember ve Mahrama Dokuma 3) Dastar Dokuma 4) Denizli Bezi Dokuma 5) Ehlam Dokuma 6) Elek Bezi Dokuma 7) Heybe Dokuma 8) İpek Çarşaf Dokuma 9) İpek Dokuma 10) Kemha Dokuma 11) Keşan Dokuma 12) Ketten Dokuma 13) Mekikli Dokumacılık 14) Muğla Dokuma 15) Mutaf İşleri 16) Peşkir Dokuma 17) Şal-Topik Dokuma 18) Şayak Dokuma 19) Şile Bezi Dokuma 20) Kastamonu El Dokumacılığı 21) Kendir Dokuma 22) Kutnu Dokuma
14	İPLİK/ TEKSTİL	Geleneksel Halı ve Kilim Dokumacılığı (1) Cicim Dokumacılığı 2) Tülü Dokuma 3) Yaygı Yapımı 4) Sumak Dokuma 5) Zili Dokuma 6) Savan Dokuma 7) Urgancılık 8) El Halısı Tamirciliği

6 Evrakin elektronik imzalı suretine <http://e-belge.gtb.gov.tr> adresinden 28babd21-9135-4532-b7d3-a41626b1ce82 kodu ile erişebilirsiniz. BELGENİN ASLI ELEKTRONİK İMZALIDIR

15	İPLİK/ TEKSTİL	1) El Örgücülüğü 2) Çorap Örucülüğü
16	MADEN	1) Bakırcılık 2) Kalaycılık 3) Tombakçılık
17	MADEN	1) Bileyicilik 2) Bıçakçılık
18	MADEN	1) Nalbantlık
19	MADEN	1) Telkari Yapımı 2) Kazaziye Yapımı 3) Mıhlamacılık 4) Sadekarlık 5) Savatçılık 6) Kalemkarlık 7) El işi gümüş ev eşyası üreticiliği (Ajur, Dövü, Kakma, Sıvama, Döküm, Savat ve Kalem İşçiliği teknikleri ile)
20	MADEN	1) Sobacılık
21	TAŞ	1) Oltu, Lüle, Kehribar vb. Taş İşlemeciliği 2) Hacıbektaş Taşı İşlemeciliği 3) Mimari Eleman (Taş) İşlemeciliği 4) Sarımsaklı Taşı İşlemeciliği
22	TOPRAK	1) Çanakçılık 2) Çömlekçilik
23	TOPRAK	1) Çinicilik
24	HAMMADESİ KARIŞIK OLAN EL SANATLARI	1) Kolan Eşya (Yassı Kemer) Yapımcılığı 2) Hamutçuluk 3) Kedencilik 4) Saraçlık 5) Semercilik 6) Kürtüncülük 7) Koşumculuk 8) Eyercilik
25	HAMMADESİ KARIŞIK OLAN EL SANATLARI	1) At Arabacılığı, Faytonculuk ve Kağncılık
26	HAMMADESİ KARIŞIK OLAN EL SANATLARI	1) Gramofon Tamirciliği 2) Halk Çalgıları Yapımı
27	HAMMADESİ KARIŞIK OLAN EL SANATLARI	1) Ebru, Hat ve Tezhip Sanatkarlığı 2) Nakkaşlık
28	HAMMADESİ KARIŞIK OLAN EL SANATLARI	1) Osmanlı Kilitçiliği
29	HAMMADESİ KARIŞIK OLAN EL SANATLARI	1) Folklorik Bebek Yapımı 2) Gölge Oyunları Tiplemeleri Yapımı
30	HAMMADESİ KARIŞIK OLAN EL SANATLARI	1) Ciltçilik
31	GIDA	1) Şerbetçilik

* Listede yer almayan ancak kaybolmaya yüz tutmuş meslek olduğu düşünülen meslekler için Bakanlığın onayı esas alınır.

Ticaret Bakanlığı, geleneksel sanatkâr/zanaatkâr mesleki ölçütlerini bir sanatın /zanaatın icrası ile ilgili ortam, üretim süreci, hammadde, mesleki aktarım, ürün özellikleri, kültürel ve etnografik özellikleri kapsadığını belirtir. Bu özellikler olmadığı takdirde geleneksel objede bozulma, yozlaşma, kültürel erozyon ortaya çıkarak milli kültür mirası olma özelliğini yitirdiğini açıklar. Bu ölçütleri on dokuz madde olarak sıralar:

“a. Mesleğin geleneğe bağlı olması (etnografik değerinin olması)

b. Örf, adet ve anelerimizde kullanım yeri olan eşyaları üreten bir meslek olması.

c. Geçmiş ve süregelen günlük yaşam kültürümüzde bir ihtiyacı karşılıyor olması.

d. Doğum, evlenme, ölüm, asker uğurlama, sünnet vb. törenlerle ilgili geleneğe dayalı eşyaları üreten bir meslek olması.

e. Belirli bir tarihi geçmişe sahip olması.

f. Mesleğin usta-çırak ilişkisi ile günümüze aktarılıyor olması.

g. Mesleğin geçimin sağlanacağı kadar ekonomik getirisinin olması.

h. Mesleğin sanat/zanaat özelliği taşıyor olması.

i. Geleneği olan süsleme motiflerini taşıyor olması.

j. Süsleme içeren üretim tekniğinin olması.

k. Geleneksel modele göre üretiliyor olması.

l. Kişiyi özel tasarım ve üretimin yapıyor olması.

m. Meslekte üretim ve satışın aynı ortamda gerçekleştiriliyor olması (mesleğin zanaat niteliği taşıması).

n. Üretimde yerli ve doğal malzeme kullanılıyor olması.

o. Meslekte gelenekli üretim tekniğine sadık kalınarak üretim yapılıyor olması (el işçiliği (basit araç gereçler) ile üretiliyor olması ve sadece makine üretimi olmaması).

p. Yabancı kültürden aktarılan bir meslek olmaması.

q. Mesleğin gerekliliklerine uygun koşullarda üretim yapılıyor olması.

r. Geleneksel kültüre bağlı kalınarak üretim yapılması.

s. Ürün yapımında kullanılan ana hammaddenin Türkiye içinde üretilen, kültürel ürün olması.” (Ticaret Bakanlığı, 2021).

Türk kültürünün önemli bir bölümünü teşkil eden geleneksel meslekler, günümüzde ilgili kurum ve kuruluşlarında destekleriyle yaşam alanını genişletmektedir. İnsan hayatının vazgeçilmez ögesi olan meslekler, geçmişin kültürel kodlarını bünyesinde barındırır. Geleneksel mesleklerin

Türklerin Anadolu'yu yurt edinmelerinde ve yerleşik uygarlıklarla rekabet edebilmelerinde kolaylık sağladığını değerlendirilebilir. Geçmişin tecrübe ve deneyimlerini gelecek kuşaklara aktarılmasında vasıta görevi üstlenen meslekler; sosyal, ekonomik, eğitim, güvenlik gibi birçok işlevi yerine getirir.

1.6. Meslek Folkloru

Halk, en az bir ortak faktörü paylaşan herhangi bir insan topluluğudur. Bağlayıcı faktörün ne olduğu önemli değildir. Herhangi bir nedenle bir araya gelmiş insan topluluğunun kendilerinin olarak adlandırdıkları bazı geleneklere sahip olmasıdır. Bu topluluğun bir araya gelmesinde ortak sahiplenmeleri önemlidir. Topluluğa ait gelenekler üyelerde birliktelik duygusu oluşturur. Ancak aynı geleneğe mensup üyeler birbirini tanımayabilir (Dundes, 2014, s.17). Folklor ağızdan ağıza aktarılan sözlü gelenektir. Folklor sadece sözlü olarak aktarılan bir edebiyat değildir. Bu anlamda geleneksel uygulamaları, eğlenceleri, kutlamaları, dini törenleri ve mesleklere dair ritüelleri kapsamaktadır (Le Utley, 2014, s.24-25). Aynı zamanda folklor halkı öğrenmek, tanımaktır. Sözlü ifade biçimlerinden becerilerle aktarılan bütün bilgileri kapsamaktadır (Bascom, 2014b, s. 35). Halk bilimi, sadece geleneksel uygulama metinleri ve maddesel objeleri araştırmamış aynı zamanda bunları yapma ve üretme sürecinde incelemiştir (Abrahams, 2014, s.49). Herhangi bir iş tecrübesinin gerisinde; icra edilen meslekte kullanılan aleti kavramak veya uyması gereken kuralları geliştirmeye yönelik yöntemler yer alır. Meslek hayatında yapılan teknik performansların belgelenmesine insan faaliyetlerinin karmaşıklığı engel olur. Meslek icra edilirken yapılan hareketlerin çoğu gizlidir, ölçmek için her şey çok hızlı gerçekleşir ve bunu belgelemek imkansızdır. Bu karşın mesleki kültürün belgelenmesinde, yöntemlerin sözlü değerlendirilmesine daha çok güvenilmelidir. Çünkü tartışma ve anlatımlarda yer alan mesleki terimler, resmi olmayan adlardan ve jargonlardan oluşan meslek dili meslek kültürünü tanımlamada önemli unsurdur. Bu unsurlar halkbilimcilerin meslek kültürünü değerlendirmesini sağlar (Mc Carl, 2021, s.624). Meslek folkloru, köyden kente çalışma hayatı etrafında şekillenmiş folklor ürünlerini içeren bir kavramdır. Aynı mesleğin icra edenlerin etrafında oluşan sosyal gruplar, folklor ürünlerinin yaratılması ve aktarılması için uygun ortamın oluşmasını sağlar. Ortak inanışlar ve geleneksel kutlama törenleri grup üyelerinin sürekliliğinin sağlanmasında önemli rol üstlenir. Ortak amaçlar doğrultusunda bir arada bulunan grup üyeleri, süreç içinde bazı geleneklerin oluşmasını sağlar (Duymaz ve Şahin, 2010, s. 102- 104). Richard Bauman, (2014, s. 40-48) folklorun grup içi bir olgu olarak paylaşılmasıyla kavramsallaştığını belirtir. Grup folkloru, belirli içsel yaptırımlara sahiptir. Çünkü folklor oluşturulan öznel gruplar tarafından biçimlendirilmiştir. Halk

gruplarını oluşturan ögeler arasında aynı mesleği icra eden bireylerin ortak folklor performansı görebilmek mümkündür. Meslek faktörünü halkbilimi ilişkisi bağlamında ele alındığında farklı kimliklerdeki insanların aynı mesleği icra etmesiyle ortak folklor ürünlerinin oluşturmaktadır. Sanatsal sözlü iletişim beceriyle grup üyeleri arasında bağlılık oluşturur.

Orta Asya'da yaşayan Türkler, ihtiyaçlarından dolayı madencilik, dokumacılık, avcılık gibi birçok mesleğin icracısı olmuştur. Göçebe yaşam biçiminin etkisiyle kolay taşınabilen sanat eseri üretmişleridir (Rasonyi, 1993, s. 39-40; Kafesoğlu, 2019, s. 304-308).

1.7. Somut Olmayan Kültürel Miras

Somut Olmayan Kültürel Miras, bir arada yaşayan halkın ve bazı durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler ve beceriler ve bunlara ilişkin araç-gereçler ve kültürel mekanlardır (Oğuz, 2018, s.60). 32. Genel Konferansın 17 Ekim 2003 tarihinde gerçekleşen oturumunda kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi 20 Nisan 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Oğuz, 2018, s.33). Bu sözleşme, bir toplumun kültürel kimliğinin bir parçası olarak kabul ettiği ve kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşayan günümüzde varlığını koruyan kültürel mirasların korumasına ve gelecek kuşaklara aktarılarak yaşamasına katkı sağlayacak yol, yöntem ve imkânları tanımlamaktadır (Oğuz, 2009, s. 8).

Sözleşmenin korumayı amaçladığı somut olmayan kültürel miras alanları şunlardır:

- a) Sözlü gelenekler ve anlatımlar,
- b) Gösteri sanatları,
- c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler,
- d) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar,
- e) El sanatları geleneği (Oğuz, 2018, s. 60).

Somut olmayan terimin kullanımı, UNESCO'nun obje odaklı kültürel miras tanımları ve koruma yaklaşımlarının içinden tepkisel olarak doğduğunu belirten Öcal Oğuz, (2013, s. 10-11) Türkiye'de somut olmayan ifadesinin polemik konusu olduğuna dikkat çeker. Terminoloji konusuna eğilen Oğuz, diğer araştırmacıların "somut olmayan" ifadesi yerine "soyut" ifadesinin tercih edilmesi gerektiği yönündeki eleştirilerine sözleşme metnine vurgu yaparak cevap verir. Sözleşme metninde İngilizce'de "soyut" anlamını karşılayan herhangi bir kelime kullanılmamıştır. Bu sebeple söz konusu terimi kullanmak uygun olmayacaktır. "Soyut" teriminin kastedilen noktayı

tam olarak ifade edemeyeceğini belirtir. Oğuz, sözleşme metninin özüne bağlı kalınarak yapılan çevirinin esas olduğunu ve sözleşme metninde soyut teriminin karşılığı olması halinde yapılan eleştirilerin haklı olduğunu altını çizmektedir. Ayrıca 2003 sözleşmesinin sadece obje odaklı bir yaklaşım olmadığı, bunları üreten yaşatan ve kuşaktan kuşağa aktaran bilgi, gelenek ve birikimin bütün unsurlarının korunmasının hedeflediğini belirtir. Somut olmayan teriminin anlamı ve gerekliliğinin hem obje hem soyutu birlikte korumak isteyen yaklaşım olduğunu açıklar.

Somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik ikinci önemli sözleşme UNESCO'nun 33. Genel Konferansında 20 Ekim 2005 tarihinde kabul edilen Kültürel Anlatımların Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi sözleşmesidir. Bu sözleşme kültürel ifadelerin çeşitliliğinin kültür endüstrisi alanında korunmasını öngörmektedir. Endüstri alanında tek tipleşmeye karşı uluslararası toplumun harekete geçmesi ve küreselleşme karşısında ulusal kültürlerini endüstri alanında varlık göstererek tek tipleşmeye ulusal kültürel ifade çeşitliliğinin sağlamayı hedeflemektedir (Oğuz, 2007a, s. 7-8; 2009, s. 8-12).

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi kapsamında oluşturulan temsili listeler hakkında da çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Söz konusu listelerin ülkeleri temsil maksadıyla mı yoksa birtakım siyasi ve stratejik nedenlerle mi oluşturulduğu hususu bunlardan biridir. Liste hususundaki bir diğer sorun ise dosyayı inceleyen alt organ üyelerinin Temsili Listenin oluşumu sırasında sahadan yoksun değerlendirmeleri ve uzmanların karar sürecinde bilgi eksikliklerinden kaynaklanan yanlış algılamalarıdır. Sözleşmenin getirdiği başka bir tartışma ise geleneksel mesleklerin aşırı ticarileşme tehlikesiyle karşı karşıya kalabileceğidir. Geleneksel mesleklerin devam ettirilmesinde aşırı ticarileşme ve kar etme düşüncesinin somut olmayan kültürel mirasın korunma düşüncesinin önüne geçeceği düşünülmektedir (Gürçayır, 2011, s. 10-12).

Meslek ustalarının yaşamlarını devam ettirmelerinde sağladıkları ekonomik kazanç, geleneksel mesleklerin gelecek kuşaklara aktarılmasında en önemli motivasyonlardan biridir. Sözleşmenin aşırı ticarileşme endişesi el sanatlarının gelecek kuşaklara aktarılmasında meslek ustalarının ekonomik kazanç elde etmelerinin göz ardı edilmesine ve temel motivasyonlardan birine gereken önem verilmemesine yol açabilir şeklinde düşünülebilir. El sanatlarının yaygınlaşması ve ticarileşmesi arasındaki ilişki bir yönüyle motivasyonken bir yönüyle mirası tehdit eden faktör olarak değerlendirilir (Gürçayır-Teke, 2018, s. 27).

Türkiye'nin 2020 Aralık ayı itibariyle somut olmayan kültürel miras listesinde kayıtlı 21 adet ürünü bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde verilmiştir:

- “1. Meddahlık Geleneği
2. Mevlevi Sema Törenleri
3. Âşıklık Geleneği
4. Karagöz
5. Nevruz (Azerbaycan, Hindistan, İran, Kırgızistan, Özbekistan ve Pakistan ile ortak dosya (2009) (2016 yılında dosya Afganistan, Azerbaycan, Hindistan, Irak, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Pakistan, Tacikistan ve Türkmenistan katılımı ile genişletilmiştir)
6. Geleneksel Sohbet Toplantıları (Yaren, Barana, Sıra Geceleri vd)
7. Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah
8. Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali
9. Geleneksel Tören Keşkeği
10. Mesir Macunu Festivali
11. Türk Kahvesi ve Geleneği
12. Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı
13. İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı Geleneği: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka (Azerbaycan, İran, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye ile ortak dosya)
14. Geleneksel Çini Sanatı
15. Bahar Bayramı Hıdırellez (Makedonya ile ortak dosya)
16. Dede Korkut-Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği (Azerbaycan ve Kazakistan ile Ortak Dosya)
17. Geleneksel Türk Okçuluğu
18. Minyatür Sanatı (Azerbaycan, İran ve Özbekistan ile Ortak Dosya)
19. Geleneksel zekâ ve strateji oyunu: Togyzqumalaq, Toguz Korgool,
20. Mangala / Göçürme (Kazakistan ve Kırgızistan ile Ortak Dosya)
21. Hüsn-i Hat, Türkiye’de İslam Sanatında Geleneksel Güzel Yazı” (URL.9).

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinde tanımlanan beş temel alanda yer alan Somut Olmayan Kültürel Miras unsurlarının kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşatılması ve korunması amaçlanmaktadır. Somut olmayan kültür unsurlarının bir kısmı sadece bir ülkenin değil birden fazla ülkede yaşayan kültürel mirastır. Bu anlamda ortak kültürel mirasa sahip olan ülkelerin çok uluslu dosya hazırlarken devletler ve toplumları birbirine

yakınlaşmakta, birbirine olan saygıları artmakta ve bir SOKÜM unsurunu paylaşmanın yarattığı ortaklık anlayışıyla hazırlık yaparak UNESCO SOKÜM sekreteryasına sunmaktadır (Ekici, 2018, s. 83-84).

Somut olmayan kültürel miras alanları içinde yer alan ve koruması amaçlanan geleneksel el sanatları geleneği ve ürünleri, dinamik yapısını koruyarak Anadolu'nun farklı coğrafyalarında yaşamaya devam etmektedir. Geleneksel el sanatı ürünlerinin hammadde temininden üretimin her basamağında geleneksel ürünlerin belli bölgelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Geleneksel el sanatı ürünlerinin günümüzde daha çok turizm amaçlı hediyelik eşyalar olarak üretildiği düşünülebilir. UNESCO tarafından gerçekleştirilen programlarla geleneksel meslek ustalarına ve geleneksel meslek ürünlerine dikkat çekilmektedir. Türkiye'nin temsili listede yer alan geleneksel el sanatı ürünlerinin pazarlanması, halkın bu ürünlere rağbet göstermesine katkı sağlamaktadır. Başka bir ifadeyle temsili listede yer alamayan geleneksel meslekler ve bu mesleklerin ürünleri hızla kaybolmaktadır şeklinde değerlendirilebilir. Geleneksel mesleklerin yaşatılmasında, tanıtılmasında ve pazarlanmasında şehirde bulunan çarşılar önemli ticaret merkezleridir. Ayrıca çarşıların etrafında geleneksel el sanat ürünlerinin imalatını yapan atölyeler ve bu ürünleri imalatını yapan geleneksel meslek ustaları yer alması yukarıda açılan görüşü kanıtlayan delil olarak değerlendirilebilir.

Sözleşmenin korumayı amaçladığı somut olmayan kültürel miras alanları arasında yer alan “el sanatları geleneği” çalışmamızın konusunu teşkil etmektedir. Kahramanmaraş yöresinde yaşayan geleneksel mesleklerin geçmişten günümüze uzanan süreçte yaşadığı değişim ve dönüşüm ele alınmıştır.

1.8. Günümüz Kahramanmaraş Çarşıları

Geçmişten günümüze çarşılar, insanların çeşitli ihtiyaçlarını karşıladığı önemli ticaret merkezlerinden biridir. Çarşılarda faaliyet gösteren iş yerleri, dönemin ticari ve sosyo-kültürel ihtiyaçlarına cevap vererek varlığını sürdürür. Çarşılarda faaliyet gösteren bazı geleneksel mesleklerin yoğun olarak yaşadığından dolayı süreç içinde çarşılar, icra edilen geleneksel meslek adlarını almıştır. Günümüzde genellikle şehir merkezlerinde yer alan çarşıların çevresinde birden fazla iş kolu mevcuttur. Her geçen gün şehir merkezlerinde açılan alışveriş merkezlerinin yaygınlaşması nedeniyle çarşılarda faaliyet gösteren bazı iş yerleri hayatta kalmada zorlanmaktadır. Daha çok bakır, altın, gümüş, halı ve kilim dokumaları gibi geleneksel el sanatı ürünlerinin satıldığı çarşılar çeşitli değişim dönüşüm geçirerek varlığını sürdürmektedir.

Folklorun üretildiği ve aktarımın yapıldığı yerler olarak kültürel mekanlar arasında çarşılar önemlidir. Kültürel süreklilik ve çeşitlilik barındıran çarşılar;

kentleşmenin hızlanması, köyden kente göçün artması, teknolojik gelişme ve küreselleşme gibi olgulardan etkilenecek kültürel sürekliliği yaşatmaktadır (Oğuz, 2007b, s. 30-32). Günümüzde kültürel sürekliliğin yaşandığı ve folklor ürünlerinin aktarımının yapıldığı Kahramanmaraş şehir merkezinde faaliyet gösteren çarşılar bulunmaktadır. Bunlar: Kapalı Çarşı, Saraçhane, Bakırcılar, Semerciler, Mazmanlar⁷, Kazzazlar⁸ ve Demirciler Çarşılarıdır (URL.10).

Kapalı Çarşı: Kahramanmaraş merkez Kurtuluş Mahallesi kentsel sit alanı içinde yer alan çarşının XVI. yy' da yapıldığı tahmin edilmektedir. Bu çarşı, Yeni Bedesten ve Alacacılar Çarşısıyla bir bütün oluşturmaktadır ve günümüze kadar birden fazla onarım yapılmıştır. 1948 yılında yapılan yol genişletme çalışmalarında çarşının batı yönünde bulunan Köşkerler Çarşısı yıktırılmıştır. 1960 yılında yapılan onarımla çarşı faaliyetine devam etmiştir (Adanır vd., 2012, s. 29-31). Günümüzde toplam 117 adet tonozlu dükkânın yer aldığı çarşının kuzey tarafında 9 çapraz tonozlu Bedesten, doğusunda Kazazlar Çarşısı ve Taş Han, güneyinde kubbeli dua kapısı ve 9 adet yarım tonozlardan meydana gelen Bezirgân ve Kavaf Çarşıları yer almaktadır (Adanır, 2014, s.245). Kapalı çarşının mimarisi incelendiğinde yan yana uzanan iki sahin ve sahinlerin üzeri beşik tonozlarla örülmüştür. Sahınlara açılan dükkanların bazıları beşik bazıları çapraz tonozlarla kapatılmıştır. Çarşının aydınlatılması için orta sahanı kapatan beşik tonozlarda açılan tepe aydınlatma boşlukları kullanılmıştır. Geleneksel ticaret merkezi olarak inşa edilen Maraş Kapalı Çarşısı, bedesten ve Alacacılar çarşısıyla kompleks oluşturmaktadır (Karaaslan-Atsatan, 2013, s.73-74). Kapalı Çarşı günümüzdeki son halini Büyükşehir Belediyesi tarafından 2021 yılında yapılan restorasyon çalışmasıyla kazanmıştır (URL. 11). Tarihi dokusuna uygun olarak yapılan restorasyon çalışmasıyla turizme katkısı artmıştır. Kahramanmaraş Kalesi ve Ulu camiye yakın olmasıyla gelen ziyaretçilerin alışveriş yaptığı ziyaret ettiği önemli yerler arasındadır. Gelen ziyaretçilerin daha kolay ulaşım sağlayabilmesi için ulaşımın düzenlenmesi için birtakım önlemler alınmıştır (Kılınç, 2020, s.187).

Geleneksel meslek ürünlerinin satıldığı çarşıda yoğun olarak dövme bakır el sanatı ürünleri, ceviz oymacılığında yapılan çeşitli geleneksel ürünler, yemeni, çarık, bıçak ve yörede yetişen baharat çeşitleri gibi Kahramanmaraş'a has birçok ürün satılmaktadır.

Kapalı Çarşı; Alacacılar Çarşısı, Ayakkabıcılar Çarşısı, Bakırcılar Çarşısı, Belediye Çarşısı, Kuyumcular Çarşısı, Semerciler Çarşısı, Saraçhane Çarşısı, Bezirgân Çarşısı, Mazmanlar Çarşısı, Kazzazlar Çarşılarından müteşekkildir.

7 Mazman: "Göçebe çadırı, kilim, haral, heybe, hayvan yem torbası, kolonlar, götselik, kıl yular, gebre, kıl çul gibi dokuma yapılan mesleğe denir. Bu mesleği yapanlara da mazman denir." (Güven, 2017, s. 275).

8 Kazzaz: İpekten yapılan ürünlere denir (KK65).

1- Bakırcılar Çarşısı: Günümüzde Kahramanmaraş merkez Kurtuluş Mahallesinde Kapalı Çarşının güneyinde yer almaktadır. Günümüze ulaşan herhangi bir inşa kitabesi bulunamayan çarşının mimari özelliklerine ve inşası sırasında kullanılan malzemelerden hareketle XVI. yy'da beylikler döneminde yapıldığı anlaşılmaktadır. Semerciler Çarşısıyla yan yana bulunan Bakırcılar Çarşısının önemli kılan özellikler arasında ahi kültüründe görülen dua kubbesinin yer almasıdır. Bakırcılar ve Alacacılar Çarşılarının bitişiğinde bulunan dua kubbesi çarşı merkezinde toplanma alanı olarak iki katlı yapılmış, Anadolu'da ilk dua kubbesi örneğini teşkil etmektedir. Dulkadiroğlu mimarisi özelliğini yansıtan yapı, kaba yonu moloz taş⁹ ve kesme taş örgü tekniğiyle inşa edilmiştir. Dua kubbesinin Bakırcılar Çarşısı cephesi kesme taş kaplama görülmektedir. Kuzeydoğu ve batı cephelerinde yuvarlak kemerli dikdörtgen pencereler bulunmaktadır. Dua kubbesinin güney cephesinde yapılan müdahalelerle iki büyük sivri kemer oluşturulmuştur. Sivri kemerlerin tepe noktasında kaba yonu yağma moloz taş örgüsü yer almaktadır (Karaaslan Atsatan, 2013, s.71-72).

Kahramanmaraş'ta kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekler arasında yer alan semercilerin, bir dönem yoğun olarak burada faaliyette olduğu bilinmektedir. Çarşıda semerci ustalarının sayısının azalması ve bakırcı esnafının yaygınlaşmasıyla süreç içinde Bakırcılar Çarşısı olarak adlandırılmıştır. Bakırcı ustaları çarşının etrafında bulunan atölyelerde mesleklerini icra etmektedir. Üretilen bakır el sanatı ürünlerinin satıldığı çarşı hem yöre insanının hem yurt içi ve yurt dışından gelen misafirlerin yoğun olarak ziyaret ettiği önemli yerler arasındadır.

2- Saraçhane Çarşısı: Günümüzde Kahramanmaraş merkez Kurtuluş Mahallesinde, Ulu Caminin güneyinde Kapalı Çarşıda yer alır. Burada çarşıdan adını alan Saraçhane Camisi bulunmaktadır.

Kahramanmaraş, Osmanlı Döneminde saraçlık¹⁰ mesleğinin icra edildiği en önemli yerler arasındadır. Bu dönemde hem askeri hem bulunduğu coğrafi konuma bağlı olarak atçılık gelişmiştir. Gelişen meslek kolu için aynı dönemde saraçhane çarşısı inşa edilmiştir. 1617-1618 yılında yetmiş iki saraçlık mesleğinin icra edildiği iş yeri faaliyet göstermiştir (Koç, 2010, s.113). Çukurova'da yerleşik yörüklerin iskân edilmesiyle yaylaklarda bulunan atlar zamanla azalarak yok olmuştur. İskân hareketinden sonra Çukurova yöresinde hayvan hırsızları sayısında önemli artış görülmesi ve hükümetin yerli at yetiştiriciliğine önem vermeyip ihtiyaç olan atların bölge dışından temin etmesiyle Maraş'ta önemli bir sanat kolu olan saraçlık mesleği yok olma tehlikesi yaşamıştır (Atalay, 1973, 76-78). Diğer taraftan

9 Kaba, pürüzlü taş (TDK, 2011, s. 1695).

10 Eyer ve diğer at takımı yapıp satan kimsedir (Tekin, 2009, s.111).

Saraç ustalarınca keçeler üzerine işlenerek yapılan Maraş sırma işlemeciliği Osmanlı Padişahlarından Çelebi Mehmet'in eşi Dulkadirli Nasreddin Mehmet Bey'in kızı Emine Hatun ile Fatih Sultan Mehmet'in eşi Süleyman Bey'in kızı Sitti Hatun'un kırk katır yükü sırma işlemeli çeyizlere sahip olmasıyla Maraş sırma işlemleri Osmanlı İmparatorluğun sınırları içinde tanınmasına neden olmuştur. Bu sanat kolu İstanbul'un fethinden sonra Rumeli'de yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Sırmacılık mesleği süreç içinde saraçlık mesleğinden ayrılarak müstakil bir sanat kolu halini almıştır. Sırma işlemeciliği Maraş işi olarak yaygınlık kazanmıştır. Sırma işlemeciliğinin gelişmesi ve yaygınlaşması amacıyla 1947'de Maraş Kız Enstitüsünde sırma işlemeciliği bölümü açılmıştır (Koç, 2010, s. 114-115). Bir dönem Saraçhane Çarşısında otuz beş civarında saraçlık mesleğini icra eden meslek ustası varken çeşitli nedenlerden dolayı günümüzde mesleği icra eden usta sayısı üçe inmiştir. Günümüzde Saraçhane Çarşısında yoğunlukla deri ayakkabı imalathanesi ve çayevi bulunmaktadır.

3- Semerciler Çarşısı: Kapalı Çarşının güneyinde, ayakkabıcılar çarşının kuzeyinde yer almaktadır. Kahramanmaraş'ta tarım ve hayvancılığın yaygın olduğu ve kırsal bölgelerde yaşayanların fazla olduğu dönemde semercilik, popüler meslekler arasında yer almıştır. Yük taşımada ve ulaşımda faydalanan at, katır ve eşek gibi hayvanların sırtında bulunan semerleri yapan ustalar, müstakil çarşıda mesleklerini icra etmişlerdir. Ahşap iskelenin dış yüzeyine dana derisi, iç yüzeyi keçeden yapılan ahşap iskelenin içi kamışla doldurularak üretilmektedir (Koç, 2010, s.117-118). Süreç içinde köyden kente yapılan göçler, tarım ve hayvancılığı meslek edilenlerin sayısının azalması gibi nedenlerle semere duyulan ihtiyaç azalmıştır. Buna bağlı olarak semerci ustaları farklı mesleklere yönelmiştir.

Semerciler Çarşısında bir dönem seksen semerci ustası mesleğini icra etmiştir. 2000'li yıllarda mesleği devam ettiren usta sayısı yirmi-yirmi beş kadarken günümüzde sadece üç semerci ustası mesleğini icra etmektedir. Günümüzde Semerciler çarşısında semerci esnafının yerine bakırcı, kalaycı, yemenici ve yoğun olarak baharatçı esnafı bulunmaktadır.

4-Mazmanlar ve Kazzazlar Çarşıları: Kapalı Çarşıda, Saraçhane Cami'nin kuzey ve güney sokağında yer almaktadır. Çarşının ne zaman yapıldığına dair herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Kazzazlar sokağında ve kapalı çarşıdaki tescilli yapıların mimari ve yapısal özellikleri dikkate alındığında Dulkadir Beyliğinin son dönemlerinde inşa edildiği ve son şekline Osmanlı İmparatorluğu döneminde kavuştuğu tahmin edilmektedir (Karaaslan Atsatan, 2013, s.73-73). Kazazlar çarşısında ipekli kumaş ve ipektan yapılan giyim ve aksesuar ürünleri satan esnaf kalmamıştır. Mazmanlar çarşısında keçi kılı dokuyarak çeşitli ürünler imal eden, keçe ve çuval yapan meslek ustaları

kalmamıştır. Günümüzde fonksiyonel özelliklerini yitiren çarşıda genellikle kuyumcu esnafı faaliyet göstermektedir.

5-Demirciler Çarşısı: Kapalı Çarşısının doğusunda Çarşıbaşı Cami'nin güneyinde yer alan müstakil bir çarşıdır. Çarşının günümüze ulaşan bir kitabesi bulunmamıştır. Özgün yapısını büyük ölçüde kaybeden çarşının mimari özellikleri ve yapım teknikleri incelendiğinde 16. yüzyılın sonlarında yapıldığı düşünülmektedir (Karaaslan Atsatan, 2013, s.75-76). Kahramanmaraş, 19. yüzyılda atlar için binit takımlarının yapıldığı önemli merkezler arasında yer almıştır. Çarşıda meslek ustalarınca üretilen at nalı ve at göğüslükleri en önemli ürünlerdir. Yörede üretilen at gemleri, ürünün kalitesi ve ustaların özgün yapılarıyla Maraş gemi olarak adlandırılmıştır. Maraş gemini büyükleri binit hayvanları için; küçükleri ise tay ve yük hayvanları için kullanılmıştır. Ayrıca meslek ustalarınca yapılan Maraş şebes¹¹ ve Maraş uydurması¹² adıyla demirden yapılan ürünler, yörede demircilik mesleğinin ileri noktaya ulaştığını göstermesi bakımından önemlidir (Koç, 2010, s. 115-116). Son yıllarda kırsal bölgelerde tarım ve hayvancılığın azalması, ulaşım ve yük taşımacılığında hayvanlara duyulan ihtiyacın kalmaması gibi çeşitli nedenlerle demir madeninden yapılan ürünlerin satışı azalmıştır. Bu nedenlere bağlı olarak yörede demirci meslek ustası gün geçtikçe azalmıştır. 2017 yılında restore edilen çarşıda bıçakçı, demirci ve marangoz esnafı bulunmaktadır. Günümüzde hammaddesi ağaçtan imal eden oklava, tahta kaşık ve ekmek tahtası; demirden yapılan bıçak, kazma, kürek, şiş, balta, tırmık, kalıç¹³ gibi gündelik hayatta kullanılan el sanatı ürünleri satılmaktadır.

11 Bakır ve çinkodan elde edilen bir alaşımdan yapılan araç gereçtir (KK90).

12 Farklı boyutlardaki demir parçalarının bir arada çalışmasını sağlamak için iki ucu farklı genişlikteki ek parçaya denir (KK90).

13 Orak (TDK, 2011, s. 1278).

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Kahramanmaraş'ta Yaşayan Geleneksel Meslekler

Türk kültürünün yaşatılmasında önemli yeri olan geleneksel meslekler, geçmişten gelen bilgi ve tecrübeyle usta-çırak eğitiminde kuşaktan kuşağa aktararak varlığını korumaktadır. İnsanların çeşitli ihtiyaçlarından doğan meslekleri; nüfusun artması, teknolojinin hızla ilerlemesi, köyden kente yapılan yoğun göçler gibi yaşanan toplumsal hareketlilik olumsuz etkilemektedir. Sayıları gün geçtikçe azalan meslek ustaları, Türkiye'nin farklı bölgelerinde hâlâ yaşamaktadır. Kahramanmaraş Kapalı Çarşıda bazı geleneksel mesleklerin icra edildiği önemli merkezlerden biridir.

Çalışmamızda, Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Ulusal Envanterinin detaylı döküm listesinde Kahramanmaraş il envanterine kayıtlı geleneksel el sanatı ustalığı (geleneksel zanaatkarlık) unsuru olarak "ahşap oymacılığı, bakırcılık, bıçakçılık, gümüş işlemeciliği, keçecilik, külekçilik, saraçlık, semercilik ve yorgancılık olmak üzere dokuz meslek yer almaktadır (URL.12). Gümüş işlemeciliği meslek ustalarının büyük bir bölümünün altıncılık mesleğini icra ettiği tespit edilerek çalışmamıza altıncılık mesleği de dahil edilmiştir.

2.1.1. Ahşap Oymacılığı

Arapça Habeşin sözcüğünün çoğulu olan ahşap, herhangi imalatta kullanılmak ve yakılmamak üzere ağaçtan kesilmiş kereste anlamına gelir. Ağacın günlük hayatta kullanılmasıyla ahşap işçiliği doğmuştur (Yücel, 1989, s.181). Ahşap işçiliği, Türklerin İslam dinini kabul etmeden önce yaygın olarak kullandıkları sanatlardan biridir. Orta Asya'da mezarlardan çıkan madeni eşyalarla birlikte ağaçtan yapılmış süs eşyaları, tahta levhalar üzerine oyulmuş hayvan resimleri, ağaçtan oyulmuş at heykelleri ele geçirilmiştir

(Radloff, 1956, s.140-141). Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Türkler, burada sivil ve dini mimaride ahşap oyma sanatı kullanmaya devam etmiştir.

XII. yüzyılın sonu XIII. yüzyılın başlarında Anadolu Selçuklu Dönemi'nde Anadolu'nun farklı bölgelerinde cami, mescit ve türbelerde müşterek motifler kullanılarak üstün sanat özelliği taşıyan eserler üretilmiştir. Selçuklu Dönemi'nde sanat eserlerinde işlenen altı köşeli yıldız, geometrik şekiller ve çiçek üslubunun yanında Orta Asya'da ve Memlûklular'da yaygın olarak kullanılan bazı motifler sanat eserlerinde görülmüştür (Ögel, 1956, s. 199-236).

Selçuklu ve Beylikler Dönemi'nde sanat eserlerinde kullanılan künde-kârî¹⁴, oyma, kakma, tarsi ve kafes teknikleri öne çıkmıştır. Öne çıkan bu tekniklerin yanında kazıma ve ajur¹⁵ yapıştırma, mimaride kalem işi teknikleri kullanılmıştır (Turan, 2019, s. 319; Bozer, 2015, s.533). Anadolu Selçuklu Döneminde ahşap oymacılığı, en önemli sanat dallarından biridir. Kullanılan teknikler ve ağaç üzerine işlenen motifler Selçuklu ve Beylikler Dönemi'nden sonra etkisini sürdürmeye devam etmiştir. Günümüzde Kahramanmaraş'ta ağaç oymacılığında kullanılan teknik ve ağaç üzerine işlenen bazı motif ve geometrik şekillerde Anadolu Selçuklu Dönemi'nin izlerini görmek mümkündür.

Klasik Dönem Osmanlı'da, Selçuklu ve Beylikler Dönemi'nde kullanılan geleneksel tekniklere yeni teknikler eklenerek gelişme göstermiştir. Künde-kârî başta olmak üzere kafes işi, boyama, oyma, kakma teknikleri uygulanmıştır. Klasik Dönem ve sonrasında başarıyla uygulanmış tekniklerden biri; ahşap çitelerin içine yerleştirilen sedef, fildişi, bağa, kemik kakma ve kaplama tekniğidir. Bu dönemde kullanılan süslemeler genellikle merkezden sonsuza giden yıldız biçimli geometrik şekilde düzenlenmiştir. İmparatorluğun başkenti İstanbul'da inşa edilen camilerde bulunan kürsü, mihibap, dolap kapakları, vaaz kürsüleri, pencere kanatları, müezzin mahfilinde bu teknik ve süslemeler kullanılmıştır. 18. yüzyıldan itibaren yapılan eserlerde barok ve ampir üslubu görülmeye başlanmıştır. Köşk ve konaklarda Osmanlı sivil mimaride kullanılan ahşap, iç dekorasyonda da yaygın olarak kullanılmıştır (Naza-Dönmez, 2010, s. 426-429).

Kahramanmaraş'ta ahşap oymacılığı, geçmişten günümüze gelen en eski sanatlardan biridir. 1914 yılında marangoz ve ahşap oyma sanatını icra eden usta sayısının 17 olduğu yapılan araştırmalarda tespit edilmiştir (Alparslan ve Toroğlu, 2015, s. 53). Yörede dini ve sivil mimaride bu sanatı görmek mümkündür. Kahramanmaraş Ulu Cami'de, Selçuklu ve Osmanlı Dönemi'nde yaygın olarak kullanılan oyma ve süsleme sanatı tespit edilmiştir. XV. yüzyıl

14 "Ağaç malzemede kullanıldığı ortamın bağıl nem ve sıcaklık değişimi etkisi ile gerçekleşebilecek çalışmaya imkân sağlamak üzere iç gerilmeleri azaltılmış büyük ve dekoratif yüzeyler elde etmek için üçgen, kare, yıldız, beşgen, altıgen gibi geometrik şekilli küçük ölçütlü parçaların birbirine geçmeli olarak birleştirilmesinde uygulanan yapım tekniğidir." (Söğütü, 2004, s.5).

15 Delikli örgü gözenek (TDK, 2011, s. 58).

bezemeleriyle ahşap kirişleri ve pervazlar üzerine işlenmiş XVII. yüzyıl özgün boyalı nakışlar, minber üzerine bezeme düzenine göre fildişi kakmalar ve tarsi tekniğiyle yapılmış uygulamalar yer alır (Nemlioğlu, 2005, s. 817-823). Kahramanmaraş ahşap oyma el sanatının gelişmesinin en önemli nedenlerden biri yörede bulunan zengin hammadde kaynağıdır. Yörede yetişen ceviz, kavak, gürgen ve çam ağaçlarından çeyiz sandığı, mücevher kutusu, rahle, gazetelik, sehpa takımı, tepsi, tavla, camekan, mihrap, minber, kürsü, camii kapısı üretimi yapılmaktadır (Akpınarlı ve Çolak, 2013, s.31; Baylan ve Bozkaya, 2017, s.131). Yörede oymacılıkta yaygın olarak kullanılan teknikler arasında künde-kari, kakma, hatai, cıcık, dekopaj, rölyef kabartma, özgün oyma, kazıma, tarsi, çıtalı kafes, ajur, maşrabiye, edirnekari¹⁶ bulunmaktadır (Yılmazoğlu, 2014, s.20). Günümüzde ahşap sanatı Kahramanmaraş Kapalı Çarşı etrafında, Tekke ve Dumlupınar Mahalleleri, eski ve yeni sanayide bulunan iş yerlerinde icra edilmektedir.

Kahramanmaraş'ta üretilen ahşap ürünler yurt içinde elli sekiz farklı şehir ve yurt dışına ABD, Almanya, Avustralya, Azerbaycan, Bulgaristan, Belçika, BAE, Etiyopya, Fransa, Hollanda, İsveç, İsviçre, Karadağ, KKTC, Libya, Lübnan, Makedonya, Macaristan, Mozambik, Suudi Arabistan, Norveç, Rusya ve Tataristan'a satılmaktadır (KK01, KK15). Yurt içi ve yurt dışına yapılan satışlarla hem şehrin hem ülkenin ekonomisine katkı sağlamaktadır.

Ahşap oymacılığı, Kahramanmaraş'ta usta-çırak eğitiminde bilgi ve tecrübeler kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşamaya devam etmektedir. İcra edilen ahşap oyma sanatı, ağaçların kesiminden üretim aşamalarına kadar geleneksel yöntemlerle yapılmaktadır. Teknolojinin getirmiş olduğu birtakım kolaylıklardan faydalanan bazı meslek ustaları seri üretime yönelmiştir. Yörede meslek ustaları, genellikle camilerde bulunan minber, mihrap, vaiz kürsüsü, müezzin mahfeli, tavan süslemeleri, kubbe tezyinatı yapmaktadır (KK01, KK02, KK14, KK15, KK28, KK32, KK50, KK51). Bunların dışında mücevher kutuları, masa, sandalye, sehpa takımları, yayık, masa isimlikleri, oklava, ahşap kesme tahtası, tahta kaşık, tahta baharatlık ve yöre özgü oyma ahşap ceviz sandıkları gibi çeşitli ürünler yapılmaktadır. Köyden kente yaşanan göçler, tarım ve hayvancılığı meslek edinen kişilerin azalması nedeniyle balta veya kürek sapı gibi tarım ve hayvancılıkta yaygın olarak kullanılan araç-gereçlere ihtiyacın azalması nedeniyle sınırlı sayıda üretilmektedir. Diğer taraftan meslek ustaları turistik amaçlı hediyelik çeşitli süs eşyaları, yöreyi tanıtan magnet ve oyuncak yapımına yönelmiştir. Zaman ve yoğun emek getirmesi ve maddi kazancının az olması nedeniyle bu meslekte çırak aday bulmakta zorlanılmaktadır (KK01, KK02, KK14, KK15, KK16, KK28, KK32, KK33, KK49, KK50, KK51).

¹⁶ Tahta üzerine boya ve altın yaldız ile yapılan nakış (TDK, 2011, s. 756).

2.1.2. Altıncılık

Doğada az bulunan altın madeni, parlaklığını ve sarı rengini kaybetmeyen kolay işlenebilen soy metaldir. Taşdığı özellikleriyle Tunç Çağı'ndan itibaren gücün, ihtişamın ve servetin simgesi olmuş; kuyumculuk tarihinin başlangıcı kabul edilmiştir (Türe ve Savaşçın, 2000, s. 11). Türklerin, altını işlediği ve onu süs eşyası olarak kullanıldığı bilinmektedir. Orta Asya'da bulunan kurganlardan çıkan eşyalar arasında altın kakmalı düğmeler ve altın süsleri olan kumaşlar bulunmuştur (Ögel, 1984, s. 61). Esik kurganında bulunan cesedin baştan ayağa kaplanan altın zırh, aslan başının ince friz halinde tekrarından meydana gelmiştir. Altın zırh üzerindeki kenar süsleri, cesedin sol tarafında bulunan altından kaplanmış hançer, sağ tarafında altın tabaka ile kaplanmış kılıç ve kamçı bulunmuştur. Altın kaplama sanatı Hunların erken devirlerinden itibaren Göktürklerde devam eden tamamıyla Türk topluluklarına ait altın kaplama tekniğini Selçuklular ve Osmanlılar devam ettirmiştir (Diyarbakirli, 2002, s.1547-1548). I. Çar Petro'nun çıkardığı kanunla Hun Devrine ait kurganlarda bulunan altın plaklar, kemer tokaları, mücevherlerin önemli bir kısmı günümüzde Leningrad'da (St. Petersburg) Hermitaj müzesinde I. Petro koleksiyonu adıyla sergilenmektedir (Çoruhlu, 2007, s. 140-141; Diyarbakirli, 1972, s.102-103). Kurganlardan çıkan eserlerden hareketle Orta Asya'da yaşayan Türklerin tarihini henüz bilmediğimiz bir dönemden itibaren altın işlemeciliğini bildiği ve altını süs eşyası olarak kullandığını değerlendirebiliriz.

Osmanlı Dönemi'nden itibaren Maraş, kuyumculuk ve gümüş işlemeciliği sanatının önemli merkezleri arasında yer almıştır. 1597'de Maraş Mirî Miranı Mahmut Paşa tarafından Mevlâna Türbesine hediye edilmek üzere Kalemkar İlyas'a yaptırılan Gümüş Kafes, Maraş el sanatı inceliğini gösteren örnekler arasındadır (Maraş il yılığı, 1967, s. 234). Kentte altın el işleme sanatı geçmişten gelen bilgi ve tecrübelerin usta-çırak eğitiminde kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşatılmaktadır.

Günümüzde 450'ye yakın firma ve imalathanesiyle yılda 40 ton altın işlenmesiyle Türkiye'de İstanbul'dan sonra ikinci, 22 ayar altın imalatında ise Türkiye'de birincidir. Bu sektörde yaklaşık 3.000 kişi istihdam edilmektedir (URL.13). Ayrıca altıncılık sektöründe markalaşan kent, Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından "Maraş Burma Bileziği" 26.06.2014'te tescil edilmiştir (URL.14). Maraş burması köstek çivilerin yardımıyla kendine has örgü sistemiyle yapılan yöreye özgü geleneksel takı olarak tanımlanabilir (Büyükyazıcı ve Coşkun, 2013, s.129). Kahramanmaraş, yıllar içinde altın işleme atölyelerinin artmasıyla Türkiye'de kuyumcu sektörünün en önemli merkezleri arasında yer almıştır. Türkiye'de ilk olma özelliği taşıyan bazı kuruluşlarla altın üretimi devam etmektedir.

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansının destekleriyle kurulan Kahramanmaraş Altınşehir Kuyumcular Kompleksinde 325 kuyumcu atölyesi faaliyet göstermektedir. Yıllık 10 ton altın işleme ve 1,5 milyon takı üretimiyle ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır (URL.15). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde Kuyumculuk ve Takı Tasarım Bölümü'nde eğitim gören öğrencilerle sektörün ihtiyaç duyduğu kalifiye elaman ihtiyacı karşılanmaya çalışılmaktadır (URL.16). Kahramanmaraş Altın ve Mücevher Merkezi projesi kapsamında yapılan Altınşehir Gemoloji Laboratuvarı ve Ayarevi 25 Mart 2022'de açılmıştır. Böylece firmalar kendi tasarımlarını daha kısa sürede, daha az maliyette ve daha güvenli üretebilme imkânı elde etmiştir (URL.17). Günümüzde Altınşehir Kuyumcular Kompleksi'nde, Kapalı Çarşı'da, Aynalı Han'da, Belediye Çarşısı'nda, Mazmanlar Çarşısı'nda ve Çinili Çarşı'da atın işlemeciliği yapılmaktadır (KK74, KK79, KK80, KK83).

Kahramanmaraş'ta altın işlemeciliği/kuyumculuk günümüzde yörede yaşayan popüler geleneksel meslekler arasında yer almaktadır. Yaşayan meslek ustaları, babadan-oğula usta çırak eğitiminde yetişmektedir. Çırak seçiminde adayın yeteneğinin yanı sıra aranan en temel özellik adayın güven duyulan biri olmasıdır. Bunun için çırak adayından mutlaka referans istenilmektedir. Kuyumculuğun pazar payının ve ekonomik kazancın yüksek olması Kahramanmaraş'ta çırak adayları ve meslek ustası sayısını artırmıştır (KK76, KK79, KK81, KK82, KK85). Kahramanmaraş'ta gümüşçülük/telkâri ustalarının büyük bir çoğunluğu, altıncılık/kuyumculuk sektörünün pazar payının yüksek olması ve daha fazla kazanç elde etmesiyle bu sektörde yönelmiştir (KK71, KK72). Atölyelerde geleneksel yöntemlerle Kahramanmaraşlı ustalar tarafından özenle ve titizlikle yapılan Maraş burma bileziği, altın kemerler, hasır örgü, kolye, arı peteği, kıvratma bilezik gibi estetik değerlerin yansıtıldığı takılar, Kahramanmaraş Kuyumcular Çarşı'sında satılmaktadır (KK77, KK83, KK85).

Kuyumculuk ve altın üretiminde İstanbul'dan sonra ikinci olan kent, 2014 yılında tescil edilen Maraş burma bileziğiyle altın işlemeciliği (kuyumculuk) sektöründe ve şehrin tanıtılmasında önemli başarı elde etmiştir. Maraş burma bileziğine hem yurt içinde hem yurt dışında ilginin artmasına neden olmuştur. Altıncılık/kuyumculuk sektöründe son dönemlerde elde edilen başarılar kentin bu alanda tanıtılmasına katkı sağlamıştır (KK71, KK73, KK74, KK79, KK80, KK83, KK84, KK85).

2.1.3. Bakırcılık

Bakır, ısıyı ve elektriği kolay iletmesi, kolay işlenebilir olmasıyla ilk devirlerden itibaren çeşitli eşyaların üretiminde ve günümüzde başta endüstri olmak üzere birçok alanda kullanılmaktadır (Akpınarlı, 2004,

s. 266). Bakırcılık, köken olarak Orta Asya ve Ön Asya'ya ait bir sanattır. Batıya yönelen İslam akınları ve batıdan doğuya yönelen Haçlı Seferleriyle bakırcılık Avrupa'da ve bazı bölgelerde icra edilen meslekler arasında yer almıştır. Bakırcılığın doğudaki merkezleri arasında İran, Irak, Suriye ve Doğu Anadolu yer almaktadır. XV. yüzyıldan sonra Anadolu'da bakırcılık sanatı ayrı bir gelişme göstermiştir. Ergani ve çevresinden çıkartılan bakır, çeşitli işlemlerden geçerek İstanbul'a gönderilmiştir (Çetin, 1956, s. 95).

Geleneksel meslekler içinde yer alan bakırcılık, müstakil bir sanat kolu olarak Anadolu'da yaşamaktadır. Kahramanmaraş, Anadolu coğrafyasında bakırcılık sanatının geçmişten günümüze yaşadığı önemli yerlerden biridir. Bölgede yapılan arkeolojik kazılarda Kalkolitik Çağa ait bakırdan yapılan ürünler Kahramanmaraş Müzesinde sergilenmektedir (Kurt ve Yıldız, 2014, s.163). Osmanlı Dönemi'nde Maraşlı ustaların bakırdan yaptığı eserler saraylarda uzun süre kullanılmıştır. Topkapı Sarayında sergilenen Alaeddin ustanın yaptığı tekerlekli bakır cezve, Maraşlı meslek ustalarının sanat, beceri ve estetik boyutunu göstermektedir (Dedeoğlu, 2014, s.112).

Kahramanmaraş'ta bakırcılığın gelişmesine etkili olan bir başka husus, yörede Ermeni bakır ustalarıyla birlikte yaşanılması olarak değerlendirilebilir. Bakır eritilmesinde usta olan bazı Ermenilerin Maraş'ı terk ettikten sonra yörede bu mesleğin devam etmesi güçleşmiştir. Bakır eritilmesini (döküm yapılması) öğrenmek için Maraşlı Ali Ustanın Halep'te Ermeni bakır ustasından (Artin Usta) öğrendiklerini uygulayarak bakır levhalar üretmiştir. Ali Usta, Halep'te öğrendiklerini Maraş'a geldikten sonra meslektaşlarına aktarmış, çırak yetiştirmiş; Maraş dövme bakır sanatının yaşatılmasına önemli bir isim olmuştur (Günay, 2009, s.86-87; Güven, 2017, s.56). Dövme bakır yapımı ülkemizde Kahramanmaraş, İstanbul, Bursa, Afyon, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Tokat, Giresun, Trabzon, Erzurum, Erzincan, Gaziantep, Kayseri, Muğla, Denizli, Ankara, Elâzığ ve Şanlıurfa illerinde yaşamaktadır (Kurt ve Yıldız, 2014, s.164). Bakırın işlenmesinde kullanılan dövme tekniği çukurlama¹⁷ ve toplama¹⁸ olmak üzere iki farklı yöntem uygulanmaktadır. Bakır ürünlerin üzerinde yer alan nakış işlemleri kabartma ve zımpara nakış yöntemiyle meydana gelir. Keski kalemleriyle çizilen motifler; darbe kalemleri ve ağızlarında çeşitli motif kalıpları bulunan zımbalara vurularak işlenmektedir (Çalış, 2014, s.303). Bu yöntemle fazla zaman ve emek gerektiren dövme bakır sanatı, Kahramanmaraş yöresinde usta-çırak eğitimiyle kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşamaya devam etmektedir. Geçmiş dönemlerde Anadolu'nun her bölgesinde yaşayan bakırcılık sanatı, bu sanatı icra eden ustaların yer aldığı bakırcılar çarşısı olmuştur. Günümüzde Gaziantep, Erzurum, Erzincan

17 Bakır levhanın kenarlarından ortaya doğru dövülerek şekillendirilmesine denir (Balkanal, 2021, s.71).

18 Çukur haline gelen bakır ürününün dikey olarak toplanmasına denir (KK04).

ve Kahramanmaraş'ta çoğunluğunu bakırcıların oluşturduğu bakırcılar çarşısı yer almaktadır (Karpuz, 2021, s.75).

Kahramanmaraş'ta bakır el sanatı ürünleri, Kapalı Çarşı yer alan Bakırcılar Çarşısı etrafında, eski ve yeni sanayi bölgelerinde yer alan üretim atölyelerinde yapılmaktadır. Bakırın üretim aşamasında yer alan acep topacı, bükme makinesi, çekiçler, eğe, işleme takımı, kalemlere, keh naresi, keskiler, kesme makinesi, kıskaç, kıvrırma makinesi, kumpas, makaslar, matkap, metre, mısırdan, miyene, nare, nari, örs, parlatma makinesi, sıvama makinesi, silindir, şahmardan, tahta, testereler, tokmak, torna, zımba gibi çeşitli araç-gereçlerden faydalanılır (KK03, KK04, KK05, KK06, KK09, KK10, KK11, KK12, KK36, KK37). Bakırın üretim aşamasında külçe halindeki hammadde bakır, ocaklarda eritilerek kalıplara dökülür. Kalıplara dökülen bakır, üretilecek ürünün özelliğine göre silindirden geçirilerek bakırın kalınlığı ayarlanır. Silindirden geçen bakır sertleşir, tekrar fırında tavllanır. Bu işlem bakırın istenilen ölçüye gelene kadar devam eder (Kurt ve Yıldız, 2014, s.170). Kahramanmaraş'ta geleneksel bakır ustaları, bakırı döverek vücuda getirdikleri ürünlerin üzerine farklı motif ve simgeler işleyerek oluşturulmaktadır. El yapımı bakır ürünlerin kullanım alanları içinde çeşitli mutfak eşyaları, süs eşyaları, nostaljik ürünler, turistik hediye ürünler yer almaktadır (KK09, KK10, KK11, KK12, KK36, KK37, KK41). Bakırcılık mesleğine bağlı olarak gelişen kalaycılık; temizleme, tavlama, düzeltme ve kalaylama olmak üzere dört temel işlem sırasıyla uygulanmaktadır. Bakırdan yapılan çeşitli ürünlerin sağlık açısından kullanılmasında sakınca olduğunda -özellikle mutfak eşyaları- kalaylanarak tekrar kullanılması sağlamaktadır. Ancak günümüzde köyden kente yaşanan göçler, eğitim seviyesinin artması, hızla değişen ekonomik yapı mutfaklarda kullanılan bakırdan yapılmış ürünlerin yerini porselen, çelik ve camdan yapılan ürünlere bırakmasıyla kalaycılık mesleğini icra eden meslek ustası sayısı son yıllarda azalmıştır. Buna bağlı olarak Kahramanmaraş'ta kalyacılık mesleğinin son temsilcileri yaşamaktadır (KK08, KK40, KK41).

Kahramanmaraşlı bakır ustaları Topkapı Sarayı Müzesi kutsal emanetler dairesi ve Niğde ilinde bulunan bazı kervansarayların restorasyon çalışmasında, Sultanahmet Camisinin mahsen yapımı gibi birçok tarihi ve kültürel mekanların restorasyon çalışmalarında ve yurt dışında Kuveyt ve Katar'da düzenlenen Türk Günleri organizasyonunda yer alarak bakırın hammaddeden ürün haline gelen sürecin her aşaması sergilenmiştir (KK03, KK04, KK05, KK06, KK08, KK11, KK12). Ayrıca son yıllarda TV'de "Diriliş Ertuğrul", "Kuruluş Osman", "Destan" gibi bazı dizilerin yayımlanmasıyla sektöre canlılık kazandırmıştır. Kente gelen Türk devlet büyüklerine ve yabancı devlet temsilcilerine bakırdan yapılan çeşitli ürünler hediye edilerek sektörün tanıtılmaktadır (KK03, KK04, KK05, KK06).

Kahramanmaraş'ta popüler meslekler arasında yer alan bakırcılık, babadan-oğula usta çırak eğitiminde bilgi tecrübelerin aktarılmasıyla yaşamaktadır. Ancak son yıllarda köyden kente yaşanan göçler, eğitim seviyesinin yükselmesi, kesintisiz zorunlu eğitim ve teknolojinin hızla ilerlemesi gibi nedenlerle bakırcı meslek ustaları çırak bulmakta zorlanmaktadır. Diğer taraftan günlük hayatta kullanılan bakırdan yapılan ürünlerin yerini plastik ürünlerin almasıyla geleneksel meslek ustaları turistik amaçlı hediyelik ürünler yapımına yönelmiştir.

2.1.4. Bıçakçılık

Demir Çağından önce doğada az bulunan demir, altın kadar değerli ve kullanımı ritüel amaçlı olmuştur. İnsanoğlunun siyasi ve askeri tarihine dahil olmadan önce tinsel yaratımlara yol açmıştır. Demir, ritüel geçiş törenlerinde kullanılmış; üstünde güneşin veya güneş tanrısının simgesini taşımıştır (Eliade, 2003, s.24-25). Eski Türkler; demircilik, silahçılık, okçuluk, kuyumculuk, mızrak yapımı mesleğinde ileri gitmiş, sanat değeri kabul edilen eserler üretmiştir. Demirciliğe ayrı önem veren Türkler, bu meslek kutlu sanat olduğuna inanmış ve dokuz atası demirci olan biri şaman olmuştur. Türkleri dört yüz yıl esir kaldıkları Ergenekon'dan kurtaran demircidir (Gökalp, 2015, 261-262). Manas Destanında demir ve demirciye ait konulara yer verilmiştir. Manas Han'ın sefere çıkmadan önce demircisine giderek kılıçlarını biletip, silahlarını tamir ettirmiştir (Ögel, 2003, s.526). Göktürk Yazıtlarında ebedi olarak nitelenen imparatorluk, demire benzetilir. Bir Türk, demir varlık anlamına gelen demirbaşı ölümsüz olarak kabul eder (Roux, 1994, s.64). Yakutlar 'da demirci ve şamanın bir yuvadan olduğuna inanılır; aynı zamanda demircinin karısına da saygı gösterilir ve ona darhan denir (İnan, 1991, s. 231). Demir madeninin eritilmesinde ve işlenmesinde usta olan Türk sanatkarları, çeşitli araç-gereçler yapmıştır. Altaylı sanatkarların ürettiği eserler arasında bıçaklar, yüzükler ve bilezikler yer almaktadır (Ögel, 1984, s.23). Bıçakçılık mesleğini icra eden önemli Türk devlet adamlarının olduğu da bilinmektedir. Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubad'ın usta olduğu meslekler arasında bıçakçılık yer almaktadır (Merçil, 2000, s. 80-81).

Yusuf Ziya Bıçakçı'nın (1963, 102-114) verdiği bilgilere göre, Anadolu'da bıçakçılık sanatının icra edildiği merkezler arasında Bursa, Tosya, Afyon, Balıkesir, Ankara, Kastamonu, Malatya ve Sürmene yer almaktadır. Günümüzde bu meslek Adana, Erzincan, Sivas, Kastamonu, Sinop, Trabzon, Bursa, Çanakkale, Kahramanmaraş, Osmaniye, Tokat ve Denizli illerinde yaşamaktadır (URL.18). Demir madeninin çıkarıldığı Kahramanmaraş'ta yörede yaşayan ustalar tarafından bıçak ve tarımda kullanılan çeşitli araç-gereçler yapılmaktadır (Atalay, 2008, s. 203; Alparslan ve Polat, 2014, s.

33). Kahramanmaraş, ülkemizde geleneksel bıçakçılığın icra edildiği ve Türk Patent ve Marka Kurumun tarafından “Kahramanmaraş Hartlap Bıçağı” coğrafi işaret belgesine sahip önemli kentlerden biridir (URL.19).

Günümüzde Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında, Hartlap köyünde -Onikişubat ilçesine bağlı mahalle- bıçak üretiminin yoğun yapıldığı yerler arasındadır. Kahramanmaraş'ta 1980'li yıllarda Hartlap köyü bıçak üretiminin en önemli merkezlerindedir. 1990'lı yıllardan itibaren eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği, şehirlerde iş bulma imkânı gibi çeşitli nedenlerden dolayı köyden kente yaşanan göçler, çırakların SSK pirim ödemesinde yaşanan güçlük, çıraklara ödenen ücretlerin düşüklüğü, seri üretime karşı meslek ustalarının rekabet edememesi yörede bıçakçılık mesleğinin gerilmesine neden olmuştur. Geçmişte otuz beş, kırk bıçak üretim atölyesinin bulunduğu köyde günümüzde yalnız beş atölyede meslek icra edilmektedir (KK17, KK18, KK30, KK42, KK43, KK44, KK45, KK61)

Bıçağın yapım aşamasında ağaç testere, bileği taşı, boynuz yontacağı, el çekici, karşı çekici, perçin çekici, tesviye çekici, çivi çekici, nar çekici, balyoz, el süpürgesi, eye, gez, haraza, kalıp, kaza, kaza tahtası, keçe, keski kalemi, kıskaç, kollu testere, kömür, makas, matkap, menge, ocak, örs, pul, su, törpü, üdürgü, zerh kalemi, zeytinyağı, zımpara, zımba gibi araç gereçler kullanılmaktadır (KK17, KK18, KK27, KK30, KK43, KK45, KK46, KK50, KK61). Bıçağın üretim aşamalarında şu yol izlenir: İlk önce körük yakılır, yapılmak istenilen ürüne göre hammadde kesilir, 80-90 derecedeki körüklü ocakta ısıtılır. Tavını alan ürün namtı (bıçak demiri) çift çekiçle karşılıklı olarak şekillendirilir ve sertleştirilir. Çekiçlerle örs üzerinde dövülen ürün, mengeneyle kısıtılır; eye ile biçim verilir. Daha sonra ürün eye ile ağzı açılır, bıçağın iyi kesmesi amacıyla ocakta ısıtılarak suya batırıldıktan sonra bezle silinip parlatılır. Genellikle fiber veya tosak ağacından yapılan bıçak sapları, meyene de tasarlanır ve çeşitli aşamalardan geçerek üretilir. Bıçak saplarının arası testere yardımıyla çivi yuvası açılır. Bıçak iki kez ısıtılıp çift çekiçle son şekli verilir. Sapta şekil bozuklukları varsa kesici ile düzeltilir. Daha sonra saptaki damga ve deliğin daha kolay yapılabilmesi için bıçak tekrar tavllanır (hazır hale getirilir), bıçak demirinin rengi değişmeden bıçağa delik açılır. Delinen yerler çivilenerek pul takılır ve perçimi yapılır. Sap eyesi ile ince tesviyesi yapılarak bıçağın sapları uygun hale getirilir. Sırasıyla fırça, çark ve keçe yardımıyla bıçağın demiri parlatılır. Devamında sap delikleri oluşturulur. Törpü yardımıyla saplara şekil verilir. Bıçak sapına ağızlar açılır, namtı (bıçağın demiri) sapla birleştirildikten sonra pullanır. Bıçağın sapı zımparalanır, parlatılır; bıçağın ağzı bileylenir. Bıçak son kez suya bırakılır, bu işlemden sonra bıçak zeytin yağıyla bilenip keskinleştirilerek kullanıma hazır olur (Güven, 2017, s. 82-83).

Son yıllarda TV’de “Kuruluş Osman” ve “Destan” gibi bazı dizilerin yayımlanmasıyla sektöre canlılık kazandırmıştır. Atölyelerde yapılan bıçağın yanında dizilerde kullanılmak üzere balta, kılıç, kalkan, mızrak ve kama üretilmeye başlanılmıştır (KK43, KK44, KK61). Hartlap bıçaklarının yurt içi ve yurt dışında tanıtımı ve pazarlanmasının artması için 2012 yılında üç metre otuz yedi santim uzunluğunda ve doksan yedi kilo ağırlığında bıçak yapılarak Guinness Rekorlar Kitabına girmesi için başvuru yapılmıştır (URL.20). Geleneksel düzenlenen Hartlap Türkiye Kısa Şalvar Güreş Şampiyonası ve Hartlap Bıçak Festivalinde sergilenmek amacıyla meslek ustalarının özenle ürettikleri bıçaklar ziyaretçilerin beğenisine sunulmaktadır (KK17, KK18).

Geçmişten günümüze geleneksel yöntemlerle üretilmeye devam eden dövme Maraş bıçakları, dededen-babaya, babadan-oğula usta çırak eğitiminde bilgi ve tecrübelerin aktarılmasıyla yaşamaktadır. Köyden kente yaşanan göçler sonunda tarım ve hayvancılığı meslek edinenlerin sayısının azalması, eğitim seviyesinin yükselmesi, teknolojinin hızla ilerlemesi, seri üretime geçilmesi gibi yaşanan hızlı değişim geleneksel bıçakçılık mesleğini olumsuz etkilemiştir. Buna bağlı olarak bıçakçılık mesleğini icra eden ustaların farklı iş kollarına yönelmiştir.

2.1.5. Keçecilik

Keçe, konargöçer yaşayış biçimini yansıtan ve kolay taşınabilir malzemelerden oluşan çadırlar barınak olarak kullanılmıştır. Keçecilik, hayvanlardan elde edilen yünün kullanım alanının yaygınlaşmasıyla Türk toplulukları içerisinde en önde gelen geleneksel el sanatlarından birisi olmuştur. Çeşitli ihtiyaçların karşılandığı çadırlarda kış mevsiminde sıcak havayı muhafaza etmek ve yaz mevsimlerinde çadırın serin olması sağlamak için keçeden faydalanılmıştır. Diğer taraftan gücün ve ihtişamın sembolü olmuştur. Çadırın içinde yaşlı erkekler ve misafirler için ayrılmış şeref köşesinde zengin nakışlarla örülmüş keçeler yer almıştır (Diyarbakirli, 1972, s. 51, 53; Karakaya, 2016, s. 20). Türklerin sanat ve estetik algısını yansıtan keçe çeşitleri arasında ak keçe, nakışlı keçe, elbiselik ince keçe, benekli ve alaca keçe yer alır. Hukuk ve devlet sembolü olarak yaygın keçeler, kullanım yerlerine göre çizme, elbise, palto, külah ve ayakkabının içine konan yol keçesi üretilmiştir (Ögel, 1978, s.175-187). Dede Korkut hikâyelerinde oğlu ve kızı olmayanın kara otağa oturması ve altına kara keçe döşenmesi istenmiştir (Demir, 2019, s. 124)

Üretiminde yoğun emek ve fazla zaman gerektiren keçecilik mesleği, kullanım alanının sınırlı olması, ekonomik gelirin düşük olmasına rağmen ülkemizde Afyon, Şanlıurfa, Konya, Balıkesir, İzmir, Tire, Kars, Erzurum ve Kahramanmaraş’ta yaşamaya devam etmektedir (Akpınarlı, 2014, s.279).

Keçe üretim aşamalarında yay veya hallaç makinesi, depik makinesi, kalıp, sepki, kalıp geç, hasır sırtığı, halat, süpürge, su kabı, bıçak, sabunlu masa, tahta masa, naylon, makas, terazi veya telis, boya kazanı ve ocak kullanılan araç gereçlerdir (Güven, 2017, s. 212). Keçenin üretim aşamasında şu basamaklar izlenir: Keçe yapımında en önemli hammadde yündür. Özellikle kuzu yünü tercih edilmektedir. Keçe yapımında kullanılan boyalar diğer önemli maddedir. Üretim aşamasında ilk olarak yapılacak keçeğe göre yün miktarı ayarlanır. Yün telis ya da naylon üzerine serilir. Kullanılacak motif ve renklendirme yünün içine yerleştirilerek rulo şeklinde sarılır. Daha sonra yünün her tarafına ince ince su atılır. Yün rulo şeklinde yuvarlanarak sertleştirilir. Bu işlemden sonra telis açılır, sıcak ve nemli bir ortamda birbirine tutunmuş elyafların sıcak su ve el veya dirsek basıncı yardımıyla iyice kenetlenmesi sağlanır. Keçe dışından telisle sarılır, ipe bağlanır. Depik makinesine giren keçe, sonra tezgâha üzerinde su ve sabunla ıslatılıp yuvarlanarak pişirime işlemine devam edilir. Daha sonra keçenin çevresi bükülür; sabunlu sıcak su verilerek rulo halinde sarılır. Keçe yıkanır ve tekrar sıkı bir rulo yapılıır. Rulo yere dik bir konumda bekletilip, içinde kalan suyun iyice süzülmesi sağlanır ve asılarak kurutulur. Bu işlemlerden sonra keçe kullanıma hazır olur (Güven, 2017, s. 210-211). Günümüzde keçe üretimi Kapalı Çarşı etrafında, Eski Kışla Caddesinde ve Adana yolu üzerinde tabakhane yapılmaktadır (KK13, KK23, KK24).

Hayvancılığın azalması, konargöçerlerin yaylalara çıkmaması, konargöçerlerde hayvancılığı meslek edilenlerin sayısının son yıllarda azalması, köyden kente yapılan göçler, insanların estetik algılarının değişmesiyle kullanım alanının daralmış ve keçeğe talep azalmıştır (KK13, KK23, KK24). Yörede yapılan araştırmada mesleği icra eden ustaların gelen talepler üzerine ürün çeşitliliğine sahip olduğu görülmüştür. Meslek ustaları hediyelik eşya, seccade, yolluk, heybe, çorap gibi ürünlerin yapımına yoğunlaşmıştır. Son yıllarda Türkiye'nin farklı bölgelerinde ve Kahramanmaraş'a komşu şehirlerin kurtuluş günleri etkinliklerinde yapılan gösterilerde kullanılmak amacıyla keçeden yapılmış külahlar sipariş edilmektedir (KK13).

Günümüzde keçecilik, Kahramanmaraş'ta kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekler arasında yer almaktadır. Yörede bu mesleği icra eden usta sayısı üçtür. Geleneksel yöntemlerle icra edilen bu meslekte çırak yetişmemektedir.

2.1.6. Külekçilik

Türk Dil Kurumu sözlüğünde külek; bal, yağ, yoğurt vb. şeyler koymaya yarayan "tahta kova" olarak tanımlanmıştır (TDK, 2011, s.1556-1557). Kahramanmaraş'ta kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekler arasında yer alan külekçilik yüz elli yıllık geçmişe sahiptir (Dedeoğlu, 2014, s.109). Külek

yapımında kullanılan araç gereçler arasında çekiç, rende, silgi, küstere, metre, keser, ağaç eyesi, çirçir makinesi, zeytinyağ, ceviz boyası, çivi, kerpeten, ince testere, matkap, taş, ağaç örs ve demir örs yer alır. Küleğin yapım aşamasında şu basamaklar izlenir: Elde edilen keresteler metre yardımıyla ölçülerek kesilir, iki tarafı marangoz rendesiyle silinir; bir tarafı ceviz renkli boya kullanılarak boyanır ve kuruması sağlanır. Kurutulan ağaç daha sonra suda ıslanması sağlanır. Böylece eğilebilen bükülebilen ağaç, zeytinyağıyla yağlanarak güneşte bekletilir. Bu tahtalar merdaneli gövdesi ahşaptan yapılmış makineden geçirilerek kasnak haline getirilir. Kıvrırma işlemi tamamlanan kasnak haldeki tahtalar, yanmış takunya çivisi ile kendilerine has örsleri üzerinde teker teker birleştirilir. Küleğe çakılan çivilerin arkadan çıkan uçları kıvrılarak perçin haline getirilir. Küleğe alt ve üst kasnakları geçirilir, daha sonra dip tahtaları geçirilir. Yapılan küleğin türüne göre sap veya kapakları takılarak kullanıma hazır hale gelir (Güven, 2017, s. 260-261).

Küleçilik, Osmanlı Dönemi'nden itibaren Türk ustalarının icra ettiği önemli meslekler arasında yer almıştır. Plastik ürünlerin imalatından önce Kahramanmaraş'ta yaygın olarak kullanılan ve üretimi yapılan külekler, kente komşu illere ve Anadolu'nun birçok bölgesine satışı yapılmıştır. 1980'li yıllardan sonra çeşitli nedenlerden dolayı kullanımı alanı daralmıştır (Güven, 2017, s.260). Buna bağlı olarak meslek ustalarının sayısı hızla azalmaya başlamıştır. Ürnlere talebin gün geçtikçe azalması, ekonomik kazancın düşük olması, zaman ve emek gerektiren sanat dalı olması gibi nedenlerden dolayı çırak adaylarının tercih etmediği meslek olmuştur (KK07). Diğer taraftan süt, süt ürünleri ve pekmez saklamak için yaygın olarak kullanılan küleklerin yerini, teknolojinin gelişmesine bağlı olarak hammaddesi plastik ve camdan üretilen çeşitli ürünlerin almasıyla küleğe duyulan ihtiyaç azalmıştır. Külek, günümüzde sadece Kahramanmaraş Kapalı Çarşısında üretimi yapılmaktadır. Burada babadan-oğula usta çırak eğitiminde yetişen mesleğin son temsilcisi yaşamaktadır.

2.1.7. Saraçlık

Arapça serc kökünden türeyen serrâc, eyer ve diğer at takımı yapıp satan, meşin ve sahtiyan üzerine sırma ve ipekle işleyerek çeşitli eşyalar imal eden anlamına gelmektedir. Bu mesleği icra eden esnafın topluca bulunduğu yere saraçhane denir (Tekin, 2009, s. 111). Göçebe yaşayan Türklerin hayatında atın; dini, sosyal, askeri, siyasi ve ekonomik yeri olmuştur. Başta binek olarak kullanılan atı yetiştiren Türkler, atları komşu milletlere satarak ekonomik kazançta elde etmiştir. Vahşi hayvanların avlanmasında ve savaşlarda attan faydalanılmıştır. At üzerinde çeşitli oyunlar oynamak, dini ve hanedan törenlerinde geleneksel at biniciliği yapmak, Tanrıya kurban olarak sunmak

gibi Türklerde atın özel yeri olmuştur (Esin, 2002, s.210; Kafesoğlu, 2019, s.312). Orta Asya'da Pazırık kurganlarından elde edilen buluntular arasında kurban edilen atlar, koşum takımları ve eyer ele geçirilmiştir (Çoruhlu, 2002, s. 88-93). Türklerin ata verdiği önem Selçuklu ve Osmanlı Döneminden itibaren devam etmiştir. Selçuklu sultanları saraylarından çıktıklarında mutlaka ata binmişlerdir. At dışında başka vasıtaya binmek küçüklük olarak kabul edilmiştir (Halaçoğlu, 1991, s.29). Kahramanmaraş, Osmanlı Döneminde saraçlık mesleğinin icra edildiği en önemli yerler arasındadır. Bu dönemde hem askeri hem bulunduğu coğrafi konuma bağlı olarak atçılık gelişmiştir. Gelişen meslek kolu için aynı dönemde yörede saraçhane çarşısı inşa edilmiş, 1617-1618 yılında saraçlık mesleğinin icra edildiği yetmiş iki iş yeri faaliyet göstermiştir (Koç, 2010, s.113). Çukurova'da yerleşik yörüklerin iskân edilmesiyle yaylaklarda bulunan atlar zamanla azalarak yok olmuştur. Diğer taraftan iskân hareketinden sonra Çukurova yöresinde hayvan hırsızları sayısında önemli artış görülmesi ve hükümetin yerli at yetiştiriciliğine önem vermeyip ihtiyaç olan atların bölge dışından temin etmesi ile Maraş'ta önemli bir sanat kolu olan saraçlık mesleği yok olma tehlikesi yaşamıştır (Atalay, 1973, 76-78). Cumhuriyet Döneminden itibaren bu meslek, imparatorluk döneminde yaşanan canlılığının yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır. 1950'li yıllarda Saraçhane çarşısında yirmi sekiz iş yerinde bu meslek icra edilmiştir (Güven, 2007, s. 291; Çalış, 2014, s.312).

Yörede bu meslek, usta çırak eğitiminde babadan oğula geçerek varlığını sürdürmektedir. Eğitim-öğretimin yaygınlaşması, fazla zaman ve emek gerektiren meslek olması, ekonomik kazancın az olması, hayvan sayısının azalması gibi nedenlerle yörede saraçlık mesleğini devam ettiren usta sayısı beşe gerilemiştir (KK52, KK53, KK54). Genellikle koşum ve at takımları üreten saraç ustaları, kayış ve deri aşırma, boncuklu boyunluk, püsküllü boyun süsü, kapı deresi, boyunluk, büyükbaş hayvanlar için yularlar ve süs eşyaları, kuzu ve köpek tasma, aşırma, kolon, eğer çeşitleri, dizgin, kamçı, gusgun, at arabası gömleği, döşlük, kolan, zahma, üzengi, gem dizginleri, silebet, araba başlığı, püskül, hamut, kedene, belleme, aşırma, beygir paldumu, kılıf, gem, kemerlik, hasır işleme, sarka, heybe, kabza gibi çeşitli ürünler geleneksel yöntemlerle yapılmaktadır. Son yıllarda müşterilerden gelen talep doğrultusunda meslek ustaları; çanta, kurşun, silah kılıfı ve kemer yapımına yönelmiştir (KK52, KK60). Kahramanmaraş'ta saraçlık mesleğinin son temsilcileri, komşu illerden ve Türkiye'nin farklı bölgelerinden gelen siparişlere cevap vermektedir (KK60). Saraç yapımında kullanılan araç gereçler arasında saraç tezgâhı, şiş, bıçak, cilde, mahat, muşta, hadde, matkap, tokmak, törpü, bıçkı, ayaklı pergel, mum, masat, iye, çekici, bileği taşı, teber, kelpeten, ayaklı keski, çuvaldız, iğne, makas, kerpeten, bileme taşı, saraç

keskisi, yan keski, pense, zimba, bıçkı, pergel, gönye, örs, metre yer almaktadır (Güven, 2017, s. 292). Günümüzde teknolojinin hızla ilerlemesiyle birlikte insanların ihtiyaçlarının değişmesi ve çeşitlenmesi, tarım sektöründe atın iş gücünden faydalanılmaması ve ulaşım aracı olmaktan çıkması, köyden kente yapılan göçlere bağlı olarak hayvancılığı meslek edilenlerin sayısının hızla azalmasıyla Kahramanmaraş'ta geleneksel saraçlık mesleği kaybolmaya yüz tutmuştur. Saraç yapımı günümüzde Kapalı Çarşı içinde yer alan Saraçhane çarşısında yapılmaktadır. Usta sayısının az olması nedeniyle müstakil odası olmayan mesleğin son temsilcileri, Köşkerler Odasına kayıtlı olarak meslekleri icra etmektedir.

2.1.8. Semercilik

Semer; beygir, katır, eşek gibi yük taşımada kullanılan hayvanların sırtına yerleştirilen iskeleti ağaçtan yapılan genellikle yük taşımak veya bazen de biniş amacıyla üretilen araçtır (Eren, 1999, s.361). Hayvanların daha rahat yük taşınması ve daha rahat binilmesi için semerin özenle hazırlanması gerekir. Hayvanların sağlığını korumak ve sırtının zarar görmemesi amacıyla ağaç iskelet üzerine deriyle keçe arası kamış otlar doldurularak sarılarak dikilmesi gerekir. Saraçlık, üretilen semerin hayvanın üzerinde eğik durmaması için üretim aşamasında çivilerin titizlikle kullanılması gereken sanattır. Mısır, Mezopotamya ve Anadolu'da kurulan medeniyetler yük taşınmasında hayvanlardan faydalanmışlardır. Semerin ilk defa Araplar ve İranlılar tarafından kullanıldığı daha sonra Türklere geçtiği bilinmektedir (Türktaş, 2015, s. 379).

Semercilik, saraçlık ve keçecilik meslekleriyle yakın ilişkilidir. Bu mesleği icra eden ustalar, aynı zamanda saraçlık ve keçecilik mesleğinin inceliğini bilinmesi gerekmektedir. Başka bir boyutuyla keçecilik ve saraçlık mesleğinin devam etmesinde semercilik mesleğinin yaygınlığına ve popülerliğine bağlı olduğunu değerlendirebiliriz.

Attan binek hayvanı olarak faydalandığı dönemlerde Kahramanmaraş'ta semercilik popüler meslekler arasındadır. Yörede yaşayan semerci ustaları, Osmanlı Devleti'nin savaş dönemlerinde ordunun çeşitli ihtiyacını karşılamıştır. Kayıtlara göre, XIX. yüzyılda Uzun Yayla'ya giden Türkmen aşiretleri binit (eyer, gem, yular, kamçı) takımlarını, gerdanlık, terki heybesi ve yem torbasını Kahramanmaraş'tan almıştır. (Koç, 2010, s.118). 1990'lı yıllara kadar canlılığını koruyan semercilik, teknolojinin hızla gelişmesi, köyden kente yapılan göçler, ulaşımın kolaylaşması ve yaygınlaşması, hayvancılığın azalması, yük taşımada hayvanlara daha az ihtiyaç duyulması, hayvanlardan faydalanılarak yapılan işlerin yerini emek ve maliyet bakımından daha ekonomik araç-gereçlerle yapılmaya başlanması vb. nedenler semercilik

mesleğini olumsuz etkilemiştir. Semerin yapılabilmesi için eyecek, bıçkı, bıçak, bile taşı, biz, çuvaldız ve çeşitli iğneler, el demiri, matkap, ot bileziği, metre, keser, kefene, makas, keser, örs, pense, içi su dolu kap, ot demiri taş, tarak, tokmak gibi araç-gereçler yaygın olarak kullanılmaktadır. Günümüzde kırsal bölgelerde yaşayanların ihtiyacını karşılamak, bazı işyerlerinde dekorasyon olarak ve turistik bölgelerde devalerde kullanılmak için semer üretilmektedir. Kahramanmaraş'ta yaşayan meslek ustaları Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden ve yöreden gelen siparişlerle mesleklerini devam ettirmeye çalışmaktadır (KK55, KK56, KK57, KK58, KK59).

Semercilik, Kahramanmaraş'ta kaybolmaya yüz tutmuş meslekler arasındadır. Günümüzde yaşayan beş meslek ustası mesleklerini Kapalı Çarşı içinde yer alan Semerciler Çarşısı ve köy garajında icra etmektedir. Ekonomik kazancın az olması nedeniyle çirak adayı bulunamamaktadır. Müstakil meslek odasına sahip olamayan az sayıda semerci ustası Sandalyeciler Odasına kayıtlı olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

2.1.9. Yorgancılık

Yorgan, başlangıçta insanın yatarken soğuktan korunmak için üzerine örtülen eşya olarak algılanmamaktadır. Üst elbise, üstünlük için zaman zaman kullanılan terimdir. Yorgan daha çok bürünecek örtü anlamına gelmektedir. Çobanların geceleri bürünerek yattıkları büyük abadır. Kadınların büründükleri örtü, eski Türk kaynaklarında yorgan olarak adlandırılmaktadır (Ögel, 1978, s. 221). Eski Türkçede örtmek, sermek, kaplamak ve kuşatmak anlamını karşılayan yör sözcüğünden yör-gen, yör-gen, yorgan şeklinde türemiştir (Eyuboğlu, 1991, s. 763).

Göçebe yaşam tarzına sahip olan Türklerde ilk yorgan örnekleri hayvan derisine aplike tekniği uygulanarak üretilmiştir. Yapılan yorganlar, yünün sıkıştırılmasıyla oluşturulan keçe türünde görülür. Süreç içinde uygulanan aplike yönteminde gelişme gösterilmiş, üretilen yorganlara çeşitli desen ve motifler yer almıştır. Yorganlarda farklı bitkilerden el edilen boyalar kullanılmıştır. Böylece yorganların üretilme aşamasında estetik ve sanatsal boyut kazanmıştır (Yardımcı, 2008, s.12).

Osmanlı Devleti'nde, yorgancı ustaları padişahların sefer zamanlarında, şehzadelerin sünnet merasimlerinde, çeşitli şenliklerde, geçiş törenlerinde esnaf alayları arasında yer almıştır. Bu dönemde yorganın üretim aşamasında estetik ve sanatsal boyut gelişme göstermiştir. Yorgan yapımında zengin motiflerin yanı sıra altın ya da gümüş tellerle ve değerli taşlarla süsledikleri ipek ve kadife yorganlar üretilmiştir (Baykasoğlu, 2014, s.303).

İnsan yaşamının önemli üç geçiş dönemi olan doğum, evlenme ve ölüm ait oldukları kültürün geleneklerine, beklentilerine ve kalıplarına göre

yapılmaktadır (Örnek, 1977, s.130). Maddi kültür öğelerinden birini oluşturan geleneksel el sanatı yorganları, Kahramanmaraş'ta doğumda ve evlenmede yer alan el sanatı ürünlerinden biridir. Yörede yapılan düğünlerde geleneksel yastık ve yorganlar, kızların çeyizinde olması gereken maddi öğelerden birini teşkil etmektedir.

Yaz mevsiminde yünden veya pamuktan yastık ve yorgan yapımında talep yoğunluğu yaşanılmaktadır. Basit model kare, baklava, midye deniz dalgası işlemeli yorgan çeşitleri ile kataloglarda yer alan yorgan modelleriyle üretim yapılmaktadır (KK,19, KK20). Bunların dışında yeni doğan bebekler için beşik yorganı, sünnet düğünlerinde kullanılan sünnet yorganları ve çocuklar ve ebeveynlerin kullanması için yastık ve yorgan üretilmektedir. Yorgan yapımında iğne, yüksük makas, hallaç makinesi, dikiş makinesi, metre, çuvaldız, oklava, sabun, kantar ve tebeşir gibi araç-gereçler kullanılmaktadır (KK20). Yörede yorgan üretiminin yapıldığı yerler Kapalı Çarşı etrafında, Zeki Karakız Caddesi, Kanlıdere, Uzunoluk, Sakarya ve Bahçelievler Mahallelerinde bulunana iş yerlerinde yapılmaktadır. Hızla ilerleyen teknolojik gelişmeler, el sanatı yorgancılık mesleğini olumsuz etkilemiştir. Yorgan ve yastık takımlarının seri üretimle hazır olarak satılmaya başlanması ve çamaşır makinelerinde yıkanabilir yorganlara talebin yoğunlaşılması geleneksel yorgan ve yastıklara talebin azalmasına neden olmuştur. Buna bağlı olarak yorgancı usta sayısında gerileme görülmüştür. Mesleği icra etmede güçlük yaşayan meslek ustaları perdecilik, koltuk üretimi ve çeşitli örtü yapımına yönelmiştir (KK19, KK20). Mesleği icra eden yorgan ustaları Halk Eğitim Merkezlerinden eğitmen rehberliğinde gelen öğrencilere pratik eğitim vermektedir (KK20). Günümüzde yorgancılık Kahramanmaraş'ta kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekler arasında yer almaktadır.

2.1.10. Kahramanmaraş'ta Yaşayan Geleneksel Mesleklerin Günümüzdeki İşlevleri

Kültürle ilgili olarak araştırmacılar çok sayıda tanım yapmıştır. Kültürün disiplinler arası bir terimin olması bu durumun sebebidir. Söz konusu sebeple kültürle ilgili kesin bir tanım vermek mümkün değildir. Şerafettin Turan (2019, s.17) kültürü şu şekilde tanımlamaktadır: “Kültür bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden her türlü dil, duygu, düşünce, inanç, sanat ve yaşayış öğelerinin tümüne denir.” Malinowski, (1992, s.105) kültürün doğuşunu fizyolojik ihtiyaçlara bağlamaktadır. Bu göre fizyolojik ihtiyaçlara verdiğimiz tepkiler kültürü oluşturmakta ve şekillendirmektedir.

<i>“Temel İhtiyaç</i>	<i>Kültürün Tepkisi</i>
<i>1-Metabolizma</i>	<i>1- Beslenme Sistemi</i>
<i>2-Üreme</i>	<i>2- Akrabalık</i>
<i>3-Bedensel</i>	<i>3-Rahatlık Konut</i>
<i>4-Güvenlik</i>	<i>4-Koruma</i>
<i>5-Hareket</i>	<i>5-Faaliyetler</i>
<i>6-Büyüme</i>	<i>6- Eğitim</i>
<i>7-Sağlık</i>	<i>7- Hijyen” (Malinowski, 1992, s.105).</i>

Folklorun ağızdan ağıza aktarılan sözlü gelenek olduğunu belirten Le Utley, (2014, s.24-25) folklorun sadece sözlü olarak aktarılan bir edebiyat olmadığını geleneksel uygulamaları, eğlenceleri, kutlamaları, dini törenleri ve mesleklere dair ritüelleri kapsadığını açıklar. Owen (2014, s.112) ise folklor teriminin davranışsal yorumunun belirli bir türün edebi olgulardan ayrılmamasına rağmen insanların üretmiş oldukları sanat ve sanat ürünlerine kadar uzandığına dikkat çeker. Folklorun mevcudiyeti onu oluşturan bir kavme, dile, coğrafyaya veya aynı meslekten bir iş grubuna ait olabilen sosyal çevreye bağlıdır (Ben Amos, 1997, s.76).

Kahramanmaraş'ta ahşap oymacılığı, altıncılık, bakırcılık, bıçakçılık, keçecilik, külekçilik, saraçlık, semercilik ve yorgancılık gibi geleneksel meslekler, usta çırak eğitiminde kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşamaktadır. Ancak keçecilik, külekçilik, saraçlık ve semercilik gibi geleneksel meslekler çeşitli nedenlerden dolayı yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Nebi Özdemir ve Ecem Özdemir (2020, s.10) yaratıcı kent yaklaşım kapsamında yaratıcı endüstrilerde el sanatları alanında da kentin farklı istihdam edilebildiğini belirtmektedir. Yaratıcı kent, yaşayan kültürel çeşitliliğinden beslenilerek yaratılabileceğini ve yaratıcı kentler yaklaşımıyla toplumun farklı kesimleri için istihdam alanlarının yaratılmasıyla mümkün olacağına dikkat çeker. Bu bilgilerden hareketle Kahramanmaraş'ta kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel mesleklerin yok olmasının önüne geçebilmek için toplumun farklı kesimlerinin bu alanda istihdam edilmesiyle hem söz konusu mesleklerin yaşatılmasına hem işsizliğin azaltılmasına katkı sağlanabilir.

Halk edebiyatı yaratmalarının metinler değil bu metinlerin oluştuğu, yaratıldığı ve yeniden yaratılıp nakledildikleri bağlam, işlevsel yöntemin hareket noktasını oluşturmuştur. Halk edebiyatı yaratmalarının kim tarafından nasıl, neden ve nerede yaratılıp, nakledildiklerinin açıklanması, kim tarafından neden ve nasıl dinlendiğinin incelenmesi bakımından önemlidir. Antropolojik Yöntem olarak da bilinen işlevsel kuram, günümüz halkbilim çalışmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır (Ekici, 2013, s.124). “İşlevsel kuram göre icra

edilen bir folklor unsurunun onu anlatan ve dinleyende oluşturduğunun veya oluşturduklarının niteliğinin ortaya koyması amaçlanmaktadır.” (Çobanoğlu, 2012, s. 256). İşlevsel kuram alanında birçok çalışma yapılmıştır. Folklor ürünlerinin işlevleri konusunda çalışmalar yapan Antropolog William R. Bascom, (2014a, s.78-81) folklorun dört işlevi olduğunu açıklamıştır. Bunlar:

- 1- Eğlenme ve eğlendirme işlevi
- 2- Kültürün onaylanması, ritüellerin ve kurumların doğrulanması işlevi
- 3- Okuma-yazması olmayan kültürlerdeki eğitim işlevi
- 4- Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi

İlhan Başgöz, (1996, s. 1-3) Bascom'un açıkladığı işlevlere ek olarak folklorun beşinci işlevi olarak “Protesto” işlevini eklemiştir. Başgöz, folklorun çatışmaları büyütme, baş kaldırmalara destek olmak, kurulu düzene ve değerlere direnmeleri arkalamak, onları yıkmaya kalkışanlara güç vermek gibi işlevi olduğunu açıklar. Ancak Ekici, (2013, s.125) protesto işlevini toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi içinde değerlendirebileceğini belirtir. Bu bilgiler ışığında yaptığımız çalışmada

Eğlenme ve eğlendirme işlevi, kültürün onaylanması, ritüellerin ve kurumların doğrulanması işlevi ve okuma-yazması olmayan kültürlerdeki eğitim işlevi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yörede yaşayan geleneksel meslek ustaları, geleneksel mesleklerin ekonomik işlevini yerine getirmektedir. Bu işlevler aşağıda açıklanmıştır:

1. Eğlenme ve Eğlendirme İşlevi

Geleneksel meslek ustaları ve esnaflar; ürün yapım aşamasında, alışveriş sırasında müşteri ilişkilerinde ve çırak eğitiminde sanatlarını icra ederken, eğlenme ve eğlendirme ihtiyacını gidermektedir.

Maddi kültür öğelerinden birini oluşturan geleneksel el sanatı yorganları, Kahramanmaraş'ta doğumda ve evlenmede yer alan el sanatı ürünlerinden biridir. Yörede yapılan düğünlerde geleneksel yastık ve yorganlar, kızların çeyizinde olması gereken maddi öğelerden birini teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra sünnet düğünlerinde yer alan sünnet yorganları, günün anlam ve önemine göre özenle üretilmektedir. Geleneksel düzenlenen Hartlap Türkiye Kısa Şalvar Güreş Şampiyonası ve Hartlap Bıçak Festivalinde sergilenmek amacıyla meslek ustalarının ürettikleri bıçaklar ziyaretçilerin beğenisine sunulmaktadır. Bu bilgilerden hareketle yörede yaşayan yorgan ustalarının sünnet düğünlerinde önce ve evlenecek çiftlerin düğünlerinden önce el işi yorgan üretmeleri, bıçak ustalarının gerçekleşecek festivallerde sergilenmek amacıyla bıçak üretmesi halkın eğlenme ve hoşça vakit geçirmelerine katkı sağlamaktadır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşı ve etrafında mesleklerini icra eden ustalar ve esnaflar, yılın belli döneminde eğlenmek, birlik ve beraberliğin sağlanması amacıyla pikniğe gitmesi, ramazan ayında birlikte iftar yapılması, bazı çırak ve kalfaların ustalığa terfi ettiğinde veya ilk kez iş yeri sahibi olduğunda ustalar, çıraklar ve davetlilerin katıldığı toplu yemek organizasyonu düzenlenmesi ve her yıl esnafların Muharrem ayında halka aşure ikram edilmesi bu vesilelerle folklorun eğlenme ve eğlendirme işlevini yerine getirdiğini değerlendirebiliriz.

2. Kültürün Onaylanması, Ritüellerin ve Kurumların Doğrulması İşlevi

Lauri Honko, (2006, s. 129-140) ritüel teriminin birçok bilim dalında değişik anlamlarda ve içeriklerde kullanıldığı ve ritüelin ne anlam ifade ettiğini her bir bilim dalındaki varsayımlara bağlı olduğunu belirtir. Ritleri geçiş ritleri, takvimsel ritler ve kriz ritleri olarak sınıflandırır. Ritüel, bir kimsenin daha önce yaptığı bir şeyin anlatısı (Raglan, 2004, s. 187) olarak tanımlanmaktadır. Roy A. Rappaport'a göre (2003, s.396) ritüel, yazıya geçmemiş, hiç değişmeyen ifadelerin ve belirli şekildeki hareketlerin kesin sıralarla oyuncular tarafından ortaya konulması olarak tanımlanmaktadır. Temsili ortaya konan uygulamanın bir görünüşü olduğuna dikkat çekerek gösterinin olmadığı ritüelinde olmadığını açıklar. Eliade, (2017, s. 163) insan hayatında geçiş ritüellerinin önemli rolü olduğunu belirtir. Doğumdan sonra yapılan ritüellerin yeni doğan bebeğe gerçek anlamda yaşayan statüsü kazandırdığını ve bu ritüeller sayesinde yaşayanın topluluğa katıldığını belirtir. Kurum ise toplumun temel kaygıları ve faaliyetlerini düzenleyen ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılayan tüm yapısal bileşenlerine denir (Marshall, 2005, s. 438).

Bu bilgiler ışığında Kahramanmaraş Kapalı Çarşı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar bazı ritüellere sahiptir. Bölgede usta çırak ilişkisi içerisinde devame den eğitimde çırakların kalfa ve ustalığa terfisinde yapılan törenler ritüeller kapsamında yer alabilir. Yörede yaşayan keçe ustaları, Kahramanmaraş'ın ve bazı kentlerin düşman işgalinden kurtuluş günlerini kutlanmakta etkinliklerinde kullanılmak amacıyla keçeden yapılmış külahlar üretmektedir. Her yıl etkinliklerin yapılması da mesleki alandaki ritüellerdendir.

Kahramanmaraşlı bakır ve bıçak ustaları, "Kuruluş Osman" ve "Destan" gibi bazı dizilerde kullanılmak üzere balta, kılıç, kalkan, mızrak ve kama yapılmışlardır. Bu dizilerin tarihsel bir içeriğinin olası toplumsal değerleri yaşatmak adına bir etkinlik olarak kabul edilebilir. Yörede geleneksel düzenlenen Hartlap Türkiye Kısa Şalvar Güreş Şampiyonası ve Hartlap Bıçak Festivalinde sergilenmek amacıyla bıçak üretilmektedir. Her yıl

tekrarlanan bu festivaller ritüel ve kurumların onaylanması kapsamında değerlendirilebilir. Kahramanmaraş'ta yaşayan bakır ustaları, Topkapı Sarayı Müzesi kutsal emanetler dairesi ve Niğde ilinde bulunan bazı kervansarayların restorasyon çalışmasında, Sultanahmet Camisinin mahsen yapımı gibi birçok tarihi ve kültürel mekanların çalışmalarında, yurt dışında Kuveyt ve Katar'da düzenlenen Türk günleri organizasyonlarında bakırın hammaddeden ürün haline gelen sürecin her aşamasında yer almıştır. Semerci meslek ustaları kırsal bölgelerde yaşayanların ihtiyacını karşılamak, bazı işyerlerinde dekorasyon olarak ve turistik bölgelerde devalerde kullanılmak için semer üretmektedir. Yorgancı meslek ustaları; kızların çeyizlerinde, düğünlerde ve sünnet düğünlerinde kullanılmak amacıyla günün anlam ve önemine göre özenle yorgan üretmektedir.

Ahi teşkilatında çıraklık, kalfalık ve ustalık hiyerarşisindeki yükselmeler önceden belli olan kurallar çerçevesinde yapıldığı ve birtakım uygulamaların olduğu önceki bölümlerde açıklanmıştır. Kahramanmaraş Kapalı Çarşı esnafı ve geleneksel meslek ustalarının ahi teşkilatında görülen uygulamaların benzeri kabul edebileceğimiz bazı uygulamalar olduğu görülmüştür. Kahramanmaraş'ta yaşayan geleneksel mesleklerde çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa yükselebilmek için liyakat esas alınmaktadır. Bir dönem Kahramanmaraş Bakırcılar Odasının yönetiminde bulunan Adem Kafalığönül'ün aktardığı bilgilere göre, kalfalıktan ustalığa terfi edecek adayın ürettiği bakır eserlerden hareketle ustasının kanaati ve önerisiyle önceden ilan edilen tarihte Kahramanmaraş Bakırcılar Odasında tören düzenlenir. Törende oda başkanı ve üyeleri, ustalığa terfi edecek aday ve ustasının hazır bulunur. Kalfaya ustası nezaretinde ahi duası okutulur, ustasının ve oda başkanın öğütlerini dinledikten sonra kalfanın usta olduğu ilan edilir; törene katılan tüm misafirlere yemek ikram edilerek tören sona erer (KK38). Yörede yaşayan meslek ustalarının yerine getirdikleri bu faaliyetlerin kültürün onaylanması, ritüellerin ve kurumların doğrulanması işlevini yerine getirdiğini şeklinde değerlendirebiliriz.

3. Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi

Çobanoğlu'nun (2012, s.257) ifadesiyle "Folklorun yerine getirdiği bir başka işlev de önemli olmasına rağmen çoğunlukla gözden kaçırılan kabul edilmiş davranış kalıplarına uygun davranıyor olmak ve bu yolla da meydana gelen toplumsal ve kişisel baskılardan kaçıp kurtulmayı sağlamaktadır." Mesleklerin usta çırak ilişkisi içerisinde babadan oğula geçmesi, kişilerin dedesinin, babasının yaptığı işi yapması toplumsal ve kişisel baskılardan kaçıp kurtulma işlevine örnek olarak gösterilebilir. Kişi başka bir iş yapmak yerine ailesinden gelen işi devam ettirir. Bununla birlikte bölgedeki geleneksel üretimi devam ettirmek, geleneğin yok olmasına ayak diremek de yine

toplumun değerlerine uyarak toplumsal baskılardan ve kişisel baskılardan kurtulmak işlevinin örneğidir.

4. Okuma-yazması Olmayan Kültürlerdeki Eğitim İşleri

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında keçecilik, semercilik, saraçlık, külekçilik gibi geleneksel mesleklerde ekonomik kazancın az olması, köyden kente yaşanan göçle bu meslek ürünlerine insanların ihtiyaç duymaması, meslek ustalarının seri üretimle rekabet edememesi, fazla zaman ve emek gerektirmesi bakımından bu mesleklerde yetişen çırak adayı bulunmamaktadır. Ancak altıncılık, bakırcılık ve bıçakçılık gibi popüler geleneksel mesleklerde pazar payının ve ekonomik kazancın yüksek olması nedeniyle çırak yetiştirilerek icra edilen meslek kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşamaktadır.

Dededen babaya, babadan oğula bilgi ve tecrübelerin kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşayan ve geleneksel yöntemlerle icra edilen mesleklerde yetişen bireyin çıraklık döneminden usta olana kadar aldığı eğitim ve yörede yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafın bir duygu ve düşüncüyü anlatmak için başvurdukları atasözleri ve deyimler Bascom'un okuma-yazması olmayan kültürlerdeki eğitim işlevini yerine getirdiğini değerlendirebiliriz.

5. Geleneksel Mesleklerin Ekonomik İşlevi

Bascom'un dört işlevine ek olarak geleneksel mesleklerin ekonomik işlevleri de eklenebilir. Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin önemli gelir kaynakları arasında el ve ev yapımı ürünler almaktadır. UNESCO'nun somut olmayan kültürel miras listeleri incelendiğinde gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler temsili ve acil koruma listelerine kültür turizmi açısından önemli olabilecek unsurlarını kaydettirmesi gelenek kültürünün kültürel ekonomik boyutunu ortaya koymaktadır. El sanatları, kültür turizminin hediyeleşme sektörünün de temel ürünlerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Özdemir, 2018, s.15). Kültür ekonomisi; girdisi yaratıcı ve kültürel emek olan, çıktısı ise fikri mülkiyet hakları ile korunan ürünler, eserler, etkinlikler ve ürünlerin tüketici ile buluşmasını sağlayan endüstriler toplamıdır (Erataş, Alptekin ve Uysal, 2013, s. 27). Kültür ekonomisi veya kültürel ekonomi gibi terimler özellikle son çeyrek asırda ortaya çıkmaya başlamıştır. Söz konusu bu durumun görsel-işitsel medya, bilişim, kayıt ve dijital teknolojiler ve turizm gibi farklı kültür endüstrileri ve sektörlerindeki yaşamı dönüştüren hızlı ve köklü değişimlerin etkisi büyüktür. Bu durumun nedeni ve sonucu toplumların hızla elektronik, sanal ve dijital kültür bağlamlarına geçtiği için kültürel bellek hızla elektronik ortama aktarılmaya başlanmış buna bağlı olarak kültürel yaratım, aktarım ve tüketim, farklılaşmıştır (Özdemir, 2009, s.75-76). Kültür endüstrisinin her belirtisi insanların yaşadığı dönemin koşullarına göre yeniden üretmesidir. Kültür endüstrisi hiçbir şeye bağlı olmadan var

olanların yerine onlara benzeterek üretmesidir (Adorno ve Horkheimer, 2014, s.171, 175) şeklindeki olumsuz yaklaşımlara karşılık kültürün ekonomik faaliyet alanı olarak görülmesinin onun değerini düşürmediğini tam tersine kültürün ekonomik değeri ve etki alanlarını artırmaktadır. Kültür ekonomisi öz değerleri ve yerli kazanımların dünyaya açılmasını sağladığını (Erataş, Alptekin ve Uysal, 2013, s. 27) belirtilmektedir.

Usta çırak eğitiminde yetişen ve YİH seçilen nazar boncuğu ustasının kültür ekonomisi kaplamında ele alındığında meslek ustasının hakkında yazılı ve görsel basında pek çok haber yapılmasıyla müşteri kitlesine sahip olmuştur (Ekici ve Fedakâr, 2014, s.45-49). Söz konusu bu örnek ele alındığında kültür ekonomisinin veya kültür endüstrisinin kültürün ekonomik ve etki alanının arttırdığı değerlendirilebilir.

Kahramanmaraş'ta geleneksel mesleklerin devam ettirilmesinde kitle iletişim araçları büyük öneme sahip olmuştur. Geleneksel meslek ürünlerinin yurt içinde ve yurt dışında birçok yere satışı yapılmaktadır. Kahramanmaraş, ülkemizde geleneksel bıçakçılığın icra edildiği ve Türk Patent ve Marka Kurumunun tarafından "Kahramanmaraş Hartlap Bıçağı" coğrafi işaret belgesine ve "Maraş Burma Bileziği" tescil belgesine sahip önemli kentlerden biridir.

Kahramanmaraş'ta üretilen geleneksel ahşap ürünleri yurt içinde elli sekiz farklı şehre ve yurt dışına ABD, Almanya, Avustralya, Azerbaycan, Bulgaristan, Belçika, BAE, Etiyopya, Fransa, Hollanda, İsveç, İsviçre, Karadağ, KKTC, Libya, Lübnan, Makedonya, Macaristan, Mozambik, Suudi Arabistan, Norveç, Rusya ve Tataristan'a satılmaktadır. Yurt içi ve yurt dışına yapılan satışlarla hem şehrin hem ülkenin ekonomisine katkı sağlamaktadır. Teknolojinin getirmiş olduğu birtakım kolaylıklardan faydalanan bazı meslek ustaları seri üretime yönelmiştir. Yörede meslek ustaları; genellikle camilerde bulunan minber, mihrap, vaiz kürsüsü, müezzin mahfeli, tavan süslemeleri, kubbe tezyinatı yapmaktadır. Diğer taraftan ahşap meslek ustaları turistik amaçlı hediyelik çeşitli süs eşyaları, yöreyi tanıtan magnet ve oyuncak yapımına yönelmiştir.

Bazı TV kanallarında "Diriliş Ertuğrul", "Kuruluş Osman", "Destan" gibi bazı dizilerin yayımlanmasıyla bakırcılık ve bıçakçılık mesleklerine canlılık kazandırmıştır. Bu dizilerde yer alan el yapımı balta, kılıç, kalkan, mızrak ve kama gibi geleneksel ürünlerin satışında artış olmuştur. Hayvancılığın azalmasıyla birlikte geleneksel keçe ustaları hediyelik eşya, seccade, yolluk, heybe, çorap gibi ürünlerin yapımına yoğunlaşmıştır. Kahramanmaraş Kapalı Çarşısında mesleklerini icar eden semer ustaları bazı işyerlerinde ve turistik bölgelerde kullanılmak için semer üretimi yapmaktadır.

2.2. Kahramanmaraş Esnafında Ahiliğin İzleri

Anadolu'da ahi zaviyelerinin kurulduğu yerler ve faaliyetleri hakkında bilgiler, ünlü seyyah İbn Batuta'nın seyahatnamesinde yer almaktadır. İbn Batuta'nın Anadolu'da gezdiği yerler arasında Alanya, Antalya, Burdur, Isparta, Eğirdir, Gölhisar, Karaağaç, Denizli, Tavas, Muğla, Milas, Konya, Larende (Karaman), Aksaray, Niğde, Kayseri, Sivas, Amasya, Gümüşhane, Erzincan, Erzurum, Birgi, Tire, Ayasuluk (Selçuk), İzmir, Manisa, Bergama, Balıkesir, Bursa, İznik, Geyve ve Yenice, Göynük, Mudurnu, Bolu, Gerede, Borlu, Kastamonu ve Sinop yer almıştır. Ziyaret edilen bu şehirlerde ahi zaviyeleri, ahilerin misafir ağırlama ve ikramda bulunmaları, misafirlik süresi, misafir hayvanlarının bakımı, ahilerin hediye verme adetleri, ahlaki özellikleri, dini hayatı ve kıyafetleri hakkında bilgiler vermiştir (Şeker, 1993, s.13-18, 71-87). İbn Batuta'nın Kahramanmaraş'a komşu Niğde, Kayseri ve Sivas illerine gelerek buralardaki ahi zaviyeleri hakkında bilgi vermesi ahi teşkilatının faaliyette olduğunu ispatlaması bakımından önemlidir. Batuta'nın Kahramanmaraş'a ahi zaviyesi olmadığı için mi gelmediği, seyahat güzergahı olmadığı için mi gelmediği bilinmemektedir. Niğde, Kayseri ve Sivas'ta ahi teşkilatının faaliyette olması sosyal, kültürel, siyasi, dini ve ekonomik boyutuyla Kahramanmaraş'ta faaliyet gösteren ilgili kuruluşları ve halkı etkilememesi düşünülemez.

Daha önceki bölümlerde açıklandığı gibi ahi teşkilatında dini, ahlaki ve mesleki eğitim alan bireyler, toplumda örnek kişi olmuştur. Bu eğitimleri alan birey, öğrendiklerini iş-meslek hayatında uygulayarak toplumun huzura kavuşmasını ve toplumda güven duygusunun yayılmasını sağlamaktadır. Bireyin meslek sahibi olması, çalışması, kazancının alın teriyle elde etmesi ahiliğin temel kurallarından biridir. Çalışmak ibadet kabul edilir, bunun için iş yerlerine ibadet yerleri gibi değer verilir. İş yerleri hak kapısıdır, bu kapıdan hürmetle girilir; samimiyetle çalışılır. Önemli olan çok kazanmak değil, helal kazanmaktır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşı ve etrafında mesleklerini icra eden ustalar ve esnaflar, iş yerini ibadethane kabul etmektedir. İş yerleri açılırken ve kapatılırken yapılan özel uygulamaları vardır. Bu uygulamalar arasında esnaflar iş yerlerini genellikle sabah namazından sonra veya günün erken saatinde besmele, salavat, Ayetel Kürsi veya Karınca duası okuyarak açmaktadır. Sağ ayakla iş yerine giren esnaf, kendilerinin göremedikleri fakat orada bulunduğu inandıkları meleklerle selam verir. Esnaflar, iş yerlerini rızık kapısı olarak değerlendirilir, haramdan kaçınmak ve haramdan korunmak için birtakım önlemler almıştır. Bu önlemler arasında bankaların uygun ödeme koşulları ve düşük faizle verilen kredi alınmamaktadır. Alışverişte kolaylık sağlaması amacıyla kullanılan kredi kartı pos cihazı kullanılmamaktadır. İş yerinde

küfürlü konuşmamak esnafın özen gösterdikleri hususlar arasındadır. Esnaf ve meslek ustaları, ürün satışında yemin etmemektedir. Bazı meslek ustaları ve esnaf, abdestsiz çalışmamaktadır (KK01, KK02, KK07, KK19, KK20, KK22, KK25, KK26, KK33, KK45, KK76, KK85).

Ahi teşkilatında çıraklık, kalfalık ve ustalık hiyerarşindeki yükselmeler önceden belli olan kurallar çerçevesinde yapıldığı ve birtakım uygulamaların olduğu önceki bölümlerde açıklanmıştır. Kahramanmaraş Kapalı Çarşı esnafı ve geleneksel meslek ustalarının ahi teşkilatında görülen uygulamaların benzeri kabul edebileceğimiz bazı uygulamalar olduğu görülmüştür. Kahramanmaraş'ta yaşayan geleneksel mesleklerde çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa yükselebilmek için liyakat esas alınmaktadır. Bir dönem Kahramanmaraş Bakırcılar Odasının yönetiminde bulunan Adem Kafalığönül'ün aktardığı bilgilere göre, kalfalıktan ustalığa terfi edecek adayın ürettiği bakır eserlerden hareketle ustasının kanaati ve önerisiyle önceden ilan edilen tarihte Kahramanmaraş Bakırcılar Odasında tören düzenlenir. Törende oda başkanı ve üyeleri, ustalığa terfi edecek aday ve ustasının hazır bulunur. Kalfaya ustası nezaretinde ahi duası okutulur, ustasının ve oda başkanının öğütlerini dinledikten sonra kalfanın usta olduğu ilan edilir; törene katılan tüm misafirlere yemek ikram edilerek tören sona erer (KK38). Bazı çırak ve kalfaların, ustalığa terfi ettiğinde veya ilk kez iş yeri sahibi olduğunda aynı mesleği icra eden ustalar, çıraklar ve davetlilerin katıldığı toplu yemek organizasyonu düzenlenir, mevlit okutularak program sonlanır (KK08, KK11, KK16, KK17).

Ahi teşkilatında usta-çırak eğitimi belli kurallara dayanan ahlaki, dini ve mesleki bilgilerin aktarıldığı aynı zamanda saygı, edep ve görgü kurallarının öğretildiğiyle ilgili bilgiler önceki bölümlerde açıklanmıştır. Kahramanmaraş'ta yaşayan geleneksel mesleklerde usta-çırak eğitim sürecinde yapılan bazı uygulamalar ve pratikler tespit edilmiştir. Günümüz meslek ustalarına çırak dönemlerinde ustalarından yalan söylemenin zararları, büyüklerin yanında yüksek sesle konuşulmaması ve onlara saygısızlık yapılmaması, ustanın bulunduğu yerde izinsiz kalkılmayacağı ve izinsiz dışarı çıkılmaması gibi ahlaki bilgilerle temel dini bilgiler öğretilmeye çalışılmaktadır. Dini bilgilerde eksiklik olan ve Kuranı Kerim okumasını bilmeyen çıraklar, yaz tatili döneminde Kur'an-ı Kerim okumasını öğrenmesi için camiye gönderilmektedir (KK11, KK67, KK83, KK84). Namaz kılmasını bilmeyen çırağa namaz kılmasını ve namaz kılarken okunması gereken sureler öğretilmektedir (KK83, KK84, KK18). Kandillerde ustalar çıraklarıyla birlikte camiye giderek ibadet etmektedir. Dini bayramlarda ve kandillerde ölen ustaların mezarlık ziyareti yapılmaktadır (KK04, KK11, KK16, KK23, KK40, KK41, KK43, KK48). Yaşayan geleneksel meslek ustaları; çırağın saygısızlık yapması, yüz kızartıcı suç işlemesi, hırsızlık yapması ve ustasına

itaat etmemesi gibi fiillerde o birey çıraklıktan çıkartılmaktadır. Diğer meslek ustaları tarafından bu aday çıraklığa kabul edilmemektedir (KK09, KK10).

Ahi teşkilatında yardımlaşma ve dayanışma belli bir sistematik içinde yürütülmüştür. Esnafın dini ve özel günlerde yapılan kutlama masraflarının karşılanmasında, herhangi bir ahinin yaşadığı felaketten doğan zararın giderilmesinde ve herhangi bir sebepten dolayı çalışmıyan esnafa yardım etmek amacıyla kurulan Orta Sandık hakkında bilgiler ilgili bölümde açıklamıştır. Kahramanmaraş Kapalı Çarşı esnafında yardımlaşma ve dayanışma belli bir düzen içinde yürütüldüğü görülmüştür. Bu anlamda ekonomik imkanları yetersiz olan esnafa yardım etmek için, esnafın kayıtlı olduğu oda tarafından, oda başkanı öncülüğünde WhatsApp grubunda yardım toplanması için çağrı yapılarak gönüllü üyelerden toplanılan yardımlara destek olunmaktadır (KK08). Emekli olan, hastalanan, düğün yapan ve cenazesi olan meslek ustalarına yardım edilmek amacıyla esnafın kendi aralarından belirledikleri herkesçe tanınan, yaşça büyük ve güvenilir birinin öncülüğünde esnaflardan yardım toplanılarak maddi destek olunmaktadır (KK01, KK03, KK05, KK11, KK12, KK19, KK20, KK36, KK37, KK40, KK41, KK45).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşı esnafı ve geleneksel meslek ustaları arasında dayanışma ruhu canlılığını korumaktadır. Bu amaçla esnafın kandillerde topluca camiye gidip ibadet etmektedir. Esnafın, dini bayramlarda hem üyesi olduğu meslek odasındaki bayramlaşma törenine katılmakta hem komşu esnaflarla bayram kutlamak amacıyla bir araya gelmektedir. Esnafın, ramazan ayında yoksullara, kimsesizlere ve muhtaç olanlara yardım kolileri vermektedir. Esnafın ve meslek ustaları birlik ve dayanışmanın artması amacıyla ramazan ayında toplu iftar programları düzenlemektedir (KK01, KK04, KK08, KK11, KK12, KK13, KK17, KK38, KK40, KK41, KK77, KK83, KK84, KK85, KK89).

Esnafın arasında gerçekleşen dayanışmanın iş hayatında da karşımıza çıkmaktadır. İşlerinde yeterli kazanç elde edemeyen esnafa destek olmak için aynı iş kolunda diğer esnafın, gelen siparişleri bu esnafa yönlendirmektedir (KK81). İş yeri kirasını ödemekte güçlük çeken esnafa, komşu esnafın kira yardımında bulunmaktadır (KK38). Kahramanmaraş Kapalı Çarşı esnafı sosyal faaliyetlere önem vermektedir. Bu faaliyetler arasında gelenek haline gelen uygulamalardan biri 20 yıldır yapılagelen muharrem ayında halka aşure ikram edilmesidir (KK08, KK09, KK10, KK36, KK37, KK81). Yılım belli günlerinde oda başkanlarının önceden belirlediği tarihte “sahre” adı verilen piknikte esnafın bir araya gelerek eğlenmektedir. Bu vesileyle esnafın arasında birlik ve dayanışma artmaktadır (KK06, KK09, KK10, KK11, KK13, KK21, KK22). Esnafın ve meslek ustaları arasında dayanışma ve birliğin güçlendirilmesinde meslek odalarının işlevsel olduğu düşünülebilir.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısında yer alan geleneksel meslek ustaları arasında ahilikte görülen meslek pir inancı yaşamaktadır.¹⁹ Yörede oymacılık mesleğini icra eden ustalar, pirlerinin Hz. Nuh ve II. Abdulhamid han olduğunu (KK01, KK14, KK15, KK18, KK28, KK31, KK32, KK33, KK49, KK50, KK51), keçecilik mesleğini icra eden ustalar, pirlerinin Hallacı Mansuru olduğunu (KK13, KK23, KK24), dericik mesleğini icra eden ustalar, pirinin Ahi Evran olduğunu (KK25, KK26), demirciler, bazı bıçakçı ve bakırcı ustaları pirlerinin Hz. Davut olduğu (KK03, KK08, KK10, KK27, KK34, KK40, KK43) bilmektedir. Özellikle geleneksel mesleklerde karşımıza çıkan pir inancı, mesleği ilk icra eden pirin kendilerini koruduklarını inanmaktadır (Duymaz ve Şahin, 2010, s.107). Yörede yaşayan geleneksel meslek ustalarının pirleri incelendiğinde peygamber, devlet yöneticisi, mutasavvıf olduğu görülmektedir. Bir mesleğin mucidi olduğuna inanılan peygamberler, kendinde sonra aynı mesleği devam ettirenleri etkilemeyi sürdürmektedir. Mesleğinin ilk kez kutsal ya da kahraman biri tarafından icra edildiğine inanılan meslek ustaları; yaptıkları her iş, eylem ve üretilen ürünün her işlem basamağında meslek pirlerinin yaptıklarını tekrarı olduğunu kabul edilmektedir (Aça, 2000, s.44-45). Bu inanışla çalışan meslek ustalarında iş disiplini sağlamakta ve meslek pirlerinin kendilerini izlediklerini düşünmektedir. Meslek ustaları, isteyerek yapılan bir hatanın hem bu dünyada hem ahiret hayatında cezasının olacağına, işin doğru ve geleneğe uygun yapıldığında dünyada ve ahirette mükâfatının olacağına inanmaktadır. Pir inancı, aynı mesleği icra eden ustalar için kardeşlik ve birliktelik ruhu güçlendirmektedir.

Ahi birliklerinde tüketici haklarının nasıl korunduğu ve kusurlu ürün satışında esnafa veya üreticiye verilen cezalar ilgili bölümde açıklanmıştır. Yörede yaşayan esnaflardan herhangi bir esnafın kusurlu ürün sattığında ahi teşkilatında verilen “yolsuz” cezasına benzer cezalar verildiği görülmüştür. Yörede kusurlu ürün satan esnafa hammadde satılmaz ve ürün alışverişi yapılmaz, bir isteği olduğunda yerine getirilmez, o esnaf cemiyete kabul edilmez; diğer esnaflar bu esnafla konuşmayarak dışlanır. Esnaf yüz kızartıcı bir suç işlediğinde o esnafla kesinlikle iletişim kurulmaz, iş yerinin taşınması için baskı kurulur; bulunduğu yerde ticari faaliyet gerçekleştirmesine izin verilmez (KK01, KK08, KK09, KK10, KK11, KK18, KK36, KK37, KK76, KK81).

Bazı esnaflar, tüketicinin mağduriyet yaşamaması için hata yapan esnafın kusurunu gidermektedir. Bu esnaflar, müşterinin satın aldığı kusurlu

19 Her zen'aat sınıfı kendine geçimlerini temin ettikleri zen'aatı ilk defa kim icra ettiyse onu kendilerine pir kabul etmişlerdir. Meslekleri ilk icra edenler şunlardır: Hz. Adem çiftçilerin-ekincilerin, Hz. Şit ipekçilerin ve hallaçların, Hz. İdris terzi ve yazıcıların, Hz. Nuh marangozların, Hz. Hud tacirlerin, Hz. Salih deveçilerin, Hz. İbrahim sütüğü ve doğramacıların, Hz. İsmail avcıların, Hz. Yusuf saatçilerin, Hz. Lut tarih yazarlarının, Hz. Musa çobanların, Hz. İbrahim düğgerlerin, Hz. Zülküf ekmeççilerin, Hz. Davut demirci ve zırhçıların, Hz. İlyas çulhacıların-dokumacıların, Hz. Lokman hekimlerin, Hz. Yunus balıkçıların Hz. İsa seyyahların, Hz. Muhammed tüccarların, Ahi Evran debbağcıların, piri kabul edilmiştir. Hz. Muhammed Döneminde icra edilmeyen veya İslamiyet tarafından yasaklanan bazı mesleklerin-ressamlık gibi- piri yoktur (Kütükoğlu, 2020, s.49-50; Ekinci, 2016, s.374-375).

ürünü kendi alıp, yerine kusursuz ve yeni ürün verilerek o müşteri mağdur edilmemektedir (KK02, KK11). Böylece halkın esnaflara karşı güven duygusunun kaybolması engellenmektedir.

Yörede yaşayan geleneksel meslek ustaları Afşin ilçesinde bulunan Eshab-ı Kehf mağarasında yattığına inanılan yedi gencin Kahramanmaraş'ın ahisi olduğuna inanmaktadır (KK03, KK05, KK11, KK26, KK48).

2022 yılı şubat ayında açılan Kahramanmaraş Ahilik Hareketi Derneği 365 gün ahilik parolasıyla yörede ahi kültürünün canlandırılması için çeşitli faaliyetler gerçekleştirmektedir. Kurucu dernek başkanı Kadir Can Şentürk'ün aktardığı bilgilere göre dernek; esnaf odaları, belediyeler, sivil toplum örgütleri ve Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi ile dayanışma içindedir.

Derneğin faaliyetleri arasında Ahilik Haftası münasebetiyle dernek başkanı ve üyeleri, Kahramanmaraş Ulu Camide topluca kılınan sabah namazından sonra camiye gelenlere çorba ikram etmektedir. Daha sonra Bakırcılar Çarşısında bulunan dua kubbesinde ahi duası okunarak çarşı esnafına siftah parası dağıtılmaktadır. Dernek tarafından 16 Eylül 2022 tarihinde Ahilik Haftası kutlamaları programı kapsamında örste demir dövme ve şed kuşanma töreni gerçekleştirilmiştir. Esnaf odalarınca önerilen uzun yıllar mesleğini icra etmiş veya eden, halkın güvenini kazanmış ve sevilen birer esnafa Kahramanmaraş Ahilik Hareketi Derneğince ahilik onur ödülü verilmiştir (KK88).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısında geleneksel meslek ustaları ve esnaflarında tespit edilen ahiliğin izleri tablo-2'de verilmiştir:

Tablo-2²⁰

	Pir İnanıcı	Siftah	Usta-Çıracılık Töreni	Dini ve Özel Günlerde Yapılan Kutlama	Dayanışma	Ceza	İş Yeri Açılırken Dua Edilmesi/ Sağ Ayakla Girilmesi
Ahşap Oymacılık/ Marangozluk	Tamamına Yakın	Tamamına Yakın	Yok	Büyük Bir Kısım	Tamamına Yakın	Az	Hepsi
Altıncılık/ Kuyumculuk	Yok	Büyük Oranda	Yok	Az	Tamamına Yakın	Az	Hepsi
Bakırcılık	Tamamına Yakın	Tamamına Yakın	Yok	Kısmen	Tamamına Yakın	Az	Hepsi
Bıçakçılık	Tamamına Yakın	Tamamına Yakın	Bir Dönem Uygulandı	Az	Tamamına Yakın	Kısmen	Hepsi
Keçecilik	Tamamına Yakın	Tamamına Yakın	Yok	Yok	Tamamına Yakın	Yok	Hepsi
Saraçlık	Yok	Tamamına Yakın	Yok	Çok Az	Tamamına Yakın	Yok	Hepsi
Semercilik	Yok	Tamamına Yakın	Yok	Çok Az	Tamamına Yakın	Yok	Hepsi
Yorgancılık	Yok	Tamamına Yakın	Yok	Çok Az	Tamamına Yakın	Yok	Hepsi

Bu bilgilerden hareketle Kahramanmaraş Kapalı Çarşısında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafın ahi teşkilatında görülen usta-çıracık eğitiminin, yardımlaşmanın, sosyal faaliyetlerin, gerçekleşen eğlencelerin, pir inancının ve esnafa verilen cezalar incelendiğinde Kahramanmaraş'ta ahi teşkilatının izleri kabul edilebilir pratikler tespit edilmiştir.

2.3. Kahramanmaraş Esnafının Sözlü Edebiyatı, İnanç ve Uygulamaları

2.3.1. Sözlü Edebiyat

Halk, en az bir ortak faktörü paylaşan herhangi bir insan topluluğudur. Bağlayıcı faktörün ne olduğu önemli değildir. Önemli olan herhangi bir nedenle bir araya gelmiş topluluğunun kendilerinin olarak adlandırdıkları bazı geleneklerinin olmasıdır (Dundes, 2014, s.17). Bu tanımları destekleyen Bauman, (2014, s. 43-45) halk gruplarını oluşturan ögeler arasında meslek faktörünü halkbilimi ilişkisi bağlamında değerlendirmiş, aynı mesleği icra eden bireyler arasında ortak folklor ürünlerinin olacağına dikkat çekmiştir.

20 Tabloda yer almayan dericilik ve demirci meslek ustaları arasında pir inancı yaşamaktadır. Yörede külekçi mesleğinin son temsilcisi yaşadığı için tabloda yer verilmemiştir.

Folklor ağızdan ağıza aktarılan sözlü gelenektir. Folklor sadece sözlü olarak aktarılan bir edebiyat değildir. Bu anlamda geleneksel uygulamaları, eğlenceleri, kutlamaları, dini törenleri ve mesleklere dair ritüelleri kapsamaktadır (Le Utley, 2014, s.24-25). Aynı zamanda folklor halkı öğrenmek, tanımaktır. Sözlü ifade biçimlerinden başka halk sanatı, halk işleri, halk gereçleri, halk kıyafetleri, halk gelenekleri, halk inançları, halk tıbbı, halk yemekleri, halk müziği, halk oyunu, halk eğlenceleri, halk jestleri ve halk konuşmalarını kapsamaktadır (Bascom, 2014b, s. 35). Halk bilimi, sadece geleneksel uygulama metinleri ve maddesel objeleri araştırmamış aynı zamanda bunları yapma ve üretme sürecinde incelemiştir (Abrahams, 2014, s.49).

Herhangi bir iş tecrübesinin gerisinde; icra edilen meslekte kullanılan aleti kavramak veya uyması gereken kuralları geliştirmeye yönelik yöntemler yer alır. Meslek icra edilirken yapılan hareketlerin çoğu gizlidir, ölçmek için her şey çok hızlı gerçekleşir ve bunu belgelemek imkansızdır. Bu karşın mesleki kültürün belgelenmesinde, yöntemlerin sözlü değerlendirilmesine daha çok güvenilmelidir. Çünkü tartışma ve anlatımlarda yer alan mesleki terimler, resmi olmayan adlardan ve jargonlardan oluşan meslek dili, meslek kültürünün tanımlanmasında önemli unsurdur. Bu unsurlar, halkbilimcilere meslek kültürünü değerlendirilmesini sağlar (Mc Carl, 2021, s.624).

Meslek folkloru, bir meslek grubu üyelerinin etrafında oluşan geleneksel uygulamalar, ortak diller, mesleki jargonlar, sözlü kültür anlatılar, inanışlar, giyim tarzları ve meslek hayatlarında kazanılan çeşitli beceriler kapsamaktadır (Derdiçok, 2015, s.29). “Meslek folkloru, köyden kente çalışma hayatı etrafında şekillenmiş folklor ürünlerini içeren bir kavramdır” (Duymaz ve Şahin, 2010, s. 104).

Bu bilgilerden hareketle meslek gruplarını oluşturan bireylerin ortak faktörü icra ettikleri meslek olduğunu söylenebilir. Türk milletinin estetik yönünü, mizah anlayışını yansıtan sözlü edebiyat ürünlerine anlatılmak istenilen düşünceyi, duyguyu ve uyarıyı dinleyiciye aktarmak için başvurulan yollardan biridir. Bu ürünler, sözlü gelenekte kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze kadar varlığını korumuştur. Kahramanmaraş Kapalı Çarşısında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar, anlatmak istedikleri duygu ve düşünceleri sözlü edebiyat ürünleri aracılığıyla ifade etmektedir.

2.3.1.1. Âşık Şiiri

Sözlü gelenekte önemli yere sahip olan âşıklar ve şairler, toplumun aksayan yönlerini, beğenilerini, mutluluklarını, özlemlerini, acılarını, arzularını, dilek ve şikâyetlerini eserleri aracılığıyla dile getiririler.

Eski Türk şairlerine Tongozlarda Şaman, Moğol ve Boryatlarda Bo, Yakutlarda Oyun, Altaylarda Kam, Kırgızlarda Baksı, Oğuzlarda Ozan denilmiştir. Sihirbazlık, rakkaslık, musikişinaslık ve hekimlik gibi birçok vasıfları kendilerinde toplamıştır. Tanrıya kurban sunmak, hastaların tedavi olmasını sağlamak, ölenlerin ruhlarını semaya yollamak ve hatıralarını yaşatmak gibi çeşitli görevleri yerine getirmişlerdir (Köprülü, 2012, s.71-72). Erman Artun, Âşık Edebiyatının ortaya çıkışını Türklerin İslam dinini kabulünden sonra yaşam biçimi, tasavvufi düşünce ve kabullerinin birleşmesiyle ozan-baksı geleneğinin devamı olduğunu açıklar (2011a, s. 67). XVII. yüzyıl âşıklık geleneğinin olgunlaştığı ve altın çağını yaşadığı dönem olarak kabul edilir. İmparatorluğun sınırlarının genişlemesine paralel birçok âşık yetişmiştir. Hece ölçüsüyle birlikte aruz ölçüsüyle yazılan şiirler yaygınlık kazanmıştır. Sade dille eserler yazan Kayıkçı Kul Mustafa ve Ercişli Emrah'ın yanında aruz ölçüsüyle eserler yazan Âşık Ömer ve Gevheri gibi önemli âşıklar yetişmiştir (Düzgün, 2014, s.294). XVIII. yüzyılda yaşayan âşıklar, önceki dönemde yaşayan usta âşıkların gücüne ulaşamamıştır. Gelenek bu dönemde gerilemeye başlamıştır (Artun, 2011b, s.4). XIX. yüzyıl geleneğin canlandığı dönem olmuştur. Okur yazar sayısındaki artış sade Türkçe ve hece vezniyle eserlerin ortaya çıkmasının yanında aruzlu türleri deneyen güçlü temsilciler ortaya çıkmıştır. Bu dönemin önemli gelişmeleri arasında Emrah kolu, Ruhsati kolu, Şenlik kolu gibi âşık kolların oluşması gösterilebilir (Düzgün, 2014, s. 299). XX. yüzyılda sosyal hayatta yaşanan değişimler özellikle Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte geleneğin oluşturan sosyal, toplumsal, kültürel ve ekonomik şartları değiştirmiştir. Bu dönemde kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla âşıkların icra ortamlarının değişmeye başlamıştır (Artun, 2011b, s.5). XX. yüzyılda kaset, radyo ve televizyon gibi araçların yaygınlaşmasıyla icra ortamları değişmiş böylece âşıklar daha geniş kitlelere ulaşma imkânı bulmuştur. Günümüzde âşıklar ve şairler, internetin yaygınlaşmasına bağlı olarak sosyal medya platformlarında yer almaktadır.

Âşıklar, bireysel ve toplumsal konuları eserleri aracılığıyla dile getirmiştir. Geçmişten günümüze âşıkların eserlerinde işlediği temalar arasında aşk, özlem, toplum, zamandan yakınma, doğa, mizah, ölüm, öğütleme, yiğitleme-koçaklama, alkış-kargış, taşlama, salavatlama, sicilleme, dini tasavvufi şiirler, destan söyleme geleneğinde şairnameler, elifnameler, yaşnameler ve medednameler yer almaktadır (Artun, 2012a, 167-227). Âşıkların ve şairlerin eserleri arasında tema bakımından çalışılırken söylenen iş ve meslek türkülerinin de yer aldığı bilinmektedir (Başgöz, 2008, s.99; Kaya, 2014a, s. 257).

Anadolu Türk dünyasında âşıklık geleneğinin yaşadığı önemli merkezlerden biridir. Kahramanmaraş yöresi geçmişten günümüze geleneğin

canlılığını koruduğu yerler arasındadır (Kaya, 2001, s. 89). Tarih boyunca Kahramanmaraş'ta Necip Fazıl Kısakürek, Âşık Yener, Âşık Mahrumi, Âşık Mahzuni Şerif, Hacı Hasan Uğur, Hilmi Şahballı, Kul Hasan, Âşık Devai, Âşık Hüdai, Dost Ozan, Ahmet Çıtak, Kara Ozan, Öksüz Ozan, Cahit Zarifoğlu, Abdurrahim Karakoç, Erdem Beyazıt, gibi önemli şair ve âşıklar yetişmiştir (Avcı, 2008, s. 6-7). Günümüzde yaşayan âşık ve şairlerden, yazılı kaynaklardan derlenen şiirlerde meslek hayatının zorluğu ve sıkıntıları, esnaf-müşteri ilişkileri, çırak-kalfa veya ustaların tutum ve davranışlarının anlatıldığı şiirler olduğu tespit edilmiştir. Bu şiirler aşağıda yer verilmiştir:

CAN İÇİNDE CANDIR BU TERZİ AHMET

“Namı değer Cemal Terzi babası
Topluma örnektir bu Ahmet Terzi
Anlatayım size insanın hası
Can içinde candır bu Ahmet Terzi

Genç yaşında gitmiş bu gurbet eline
Kapılmış hayatın bu coşkun seline
Bakmamış mazluma, sahip beline
Can içinde candır bu Ahmet Terzi

Hacı Bektaş kültürüyle yoğrulmuş
Suyu sert şehirde düşmüş doğrulmuş
Her yerde sevilen sade kul olmuş
Can içinde candır bu Ahmet Terzi

Yaşı elli deme halen okuyor
Antep, Maraş, Nizip mekik dokuyor
Cahil görse akrep gibi sokuyor
Can içinde candır bu Ahmet Terzi

Cepte bayat para arama olmaz
Veren elin bence benzi de solmaz
Onun gönüldeki yeri hiç dolmaz
Can içinde candır bu Ahmet Terzi

Ahde vefa nedir onda bulunur
 Yanlış yapmaz ağır tonda bulunur
 Kötülük dersiniz sonda bulunur
 Can içinde candır bu Ahmet Terzi

Ömer der iyi ki tanıdım onu
 Para ne arada olmadı konu
 Toprakta biter bu dostluğun sonu
 Can içinde candır bu Ahmet Terzi” (Gündoğan, 2018, s.67-68).

Ömer Gündoğan 1971’de Afşin ilçesi Tanır kasabasında doğdu. İlkokulu ve ortaokulu Tanır kasabasında tamamladıktan sonra Fatsa Endüstri Meslek lisesinden mezun olmuştur. Öğrencilik yıllarından itibaren şiir yazmaktadır (Gündoğan, 2018, s.143).

Bu şiirde usta-çırak eğitiminde yetişen ve babasının mesleğini devam ettiren terzinin iş hayatındaki müşteri memnuniyeti anlatılmaktadır. Terzi Ahmet’in eğitime önem vermesi, yardım sever olması, onu tanıyanların sevmesi sevilmesi, verdiği sözleri yerine getirerek güven kazanması, iyilik yapan ve kötülük düşünmeyen örnek bir esnafın özellikleri dile getirilmiştir.

ŞÖHRETLER TERZİHANESİ

“Sıcak yatağında uyumak varken,
 Açar dükkanını her sabah erken.
 Demirci, kömürcü, marangoz, berber,
 Eski bedestende semerci Ejder.

Dedim: Usta artık bırak şu işi!
 Yüzü gölgelendi çatıldı kaşı.
 Dedi: Ahiliktir bizim töremiz,
 Kıyamete kadar yanar çıramız.

Pirimiz ne demiş semer üstüne,
 Ne güzel yakışır himâr üstüne!
 Gürgenden meşeden oymalı semer,
 Sırtı keçe, alını aynalı semer.

Bir taht gibi al aygıra vurulur,
Üzerine koç yiğitler kurulur.
İbrişim kuşaklı Bertiz uşağı,
İner gelir Alişar'dan aşağı.

Terkisine kızlar gelinler biner,
Aksu'ya kuğular sülünler iner.
Kırmızı bakırdan çeyiz dizerler,
Kalaylı tabakta kına ezerler.

Al önlüklü kısrak çalımlı kızlar,
Mor belikli, yüzü yalımlı kızlar.
Onun için hor görmeyin semeri,
Çağlar öncesinin insan hüneri.

Dünyada at nesli tükense bile,
Bu sanat geçecek hep elden ele.
Kolay bırakılmaz baba mesleği,
Müşterimdir nice insan taslağı.

Merkep terzisiyim diye kınama,
Her gün nice ünlü gelir yanıma.
Ateşten giyinir, kordan giyinir,
Milleti soyanlar burdan giyinir.

Bana diyorlar ki “çağ dışı adam”,
Kim ne derse desin, efendim ne gam!
Mektep çoğalmakla merkep azalmaz,
Dünyada bir kârı olan aç kalmaz.

Merkür'e, Merih'e başladı sefer,
Hâlâ semer yapar Maraşlı Ejder” (Akbaş, 2018, s.192-193).

Ali Akbaş, 1942 yılında Kahramanmaraş ili Elbistan ilçesinde doğmuştur. İlkokulu, orta okulu ve liseyi Kahramanmaraş'ta tamamladı. Lise yıllarında yazdığı bir şiiriyle birincilik ödülü aldı. Daha sonra bu şiir Kahramanmaraş Lisesi marşı kabul edilmiştir. İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olan Şair Akbaş; çeşitli okullarda öğretmenlik, Hacettepe ve Hoca Ahmet Yesevi Üniversitelerinde öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. Ali Akbaş'ın bugüne kadar yayınlandığı dört kitabı bulunmaktadır. Şair 2015 yılında şiirlerinin tamamını "Bütün Şiirler" başlığı altında olarak yayınlamıştır. Şair Akbaş, Türkiye Yazarlar Birliği tarafından Kuş Sofrası adlı kitabıyla şiir ödülünü, Kazakistan'ın başkenti Almatı'da gerçekleştirilen II. Türk Dünyası Şiir Şöleninde Mağcan Cumabayulı Ödülü, Kosova'da yayımlanan Türkçem Çocuk dergisinin yılın şiir ödülünü almıştır. III. Türk Dünyası Edebiyat Dergileri Kongresi tarafından "Türk Dünyasında Yılın Edebiyat Adamı" ilan edildi. Masal Çağı adlı şiir kitabı 2000 yılında Mariya Leontiç Makedoncaya tercüme etmiştir (Koyuncu, 2019).

Bu şiirde semer ustasının mesleğe nasıl başladığı, mesleğini neden bırakmadığını ve mesleğini icra etmeye devam etmesini ahi kültürünün etkisi olduğu, semerciliğin kadim meslekler arasında yer aldığını, semerciliğin usta-çırak eğitimde babadan oğula aktarılarak yaşadığını, semerin sadece yük taşımada faydalanmak amacıyla hayvanlar için üretilmediğini ve semer yapımında kullanılan ağaç çeşitlerini dile getirilmektedir.

ÇALIŞKAN TERZİ

"Kumaş verdim terzilerin birine
Var olsun eline almadan dikti
Kırk dokuz adamla haber yolladım
Ellinci selamı almadan dikti

Düzmüş tara emek vermiş özünden
Örümceği süpürdüler yüzünden
Tanıyıp da bilemedim tozundan
Şükrolsun fareler delmeden dikti

Geri alacağım kumaşı biçti
Hevesim düğündü bayramda geçti
Nice insan doğdu nicesi göçtü
Başıma bir bela gelmeden dikti

Şerit metreynen ölçü verildi
Tık demeden provaya varıldı
Altı çırak usta oldu ayrıldı
Yedinci çırağı bulmadan dikti

Dükkanına girdim sanki bir mezar
En ufak çırağı gelene kızar
Altmış üç gün geçti dokuzu pazar
Onuncu cumayı kılmadan dikti

Hiç görmedim bu terzinin dengini
Tercih etmez fukarayı zengini
Mor kumaşın al eylemiş rengini
Tez günde boyası solmadan dikti

Hak ettim bir sefer motor kirası
Evvelinden verilmişti parası
Gelmemişti bizimkinin sırası
Muhakkak yanıldı bilmeden dikti

Yaz ayında kumaş verdim ilk başa
Provası hazır oldu son kışa
Hacı Hasan şükreyle bu işe
Hırsız gelip oradan çalmadan dikti” (URL.21).

Hacı Hasan Uğur, 1928’de Elbistan ilçesinin Ambarcık köyünde doğdu. Şairin şiirleri Elbistan’ın Sesi başta olmak üzere çeşitli gazetelerde yayımlandı. 25 Kasım 2016 yılında ölen şairin Sevda Saçtım Söğütlü’den, Şar Dağından Bâd-ı Sabâ, Kervan Zaman, Çınarın Gölgesi adlı eserleri vardır (Yakar, 2020, s.116).

Bu şiirde verdiği sözü yerine getirmeyen, müşteri memnuniyetini sağlayamayan terziden şikâyet edilmektedir.

MÜRETTİP

Ben düzlerim sen bozarsın
 Nasihat tutmaz azarsın
 Ak derim kara yazarsın
 Şaştım elinden mürettip

Sevdalı mı âşık mısın
 Aklın baştan şaşık mısın
 Kördüğüm dolaşık mısın
 Şaştım elinden mürettip

Tahsilin var lise dengi
 Cümleleri ettin çengi
 Tam zopa harcısin sen ki
 Şaştım elinden mürettip

Akıllı mı deli misin
 Sen belanın seli misin
 Be öllümün körü müsün
 Şaştım elinden mürettip

Özür dilersin özürlü
 Hesapların hep kesirli
 Bir belasın hem püsküllü
 Şaştım elinden mürettip

En tertipçi ser-mürettip
 Kelimeyi atlatır ip
 Söz anlamaz bu iki tip
 Şaştım elinden mürettip

Kara Ozan bu son tekdir
 Tekdirin sonu kötüktir
 Aklını başına çektir
 Şaştım elinden mürettip (KK 63).

Esabil Karademir (Kara Ozan) Kahramanmaraş'ta doğmuştur. Hayati Vasfî Taşyürek'e on üç yıl çıraklık yapmış "Kara Ozan" mahlasını almıştır. Kanal 46'da haber müdürlüğü, gazeteciler cemiyeti başkanlığı görevlerini yürütmüştür. 11. Konya Âşıklar Bayramında muamma dalında "Mehmet Yakıcı" ödülü, türkü dalında "Âşık Garip" ödülü, 2008'de Kars'ta düzenlenen Türkiye 4. Murat Çobanoğlu Âşıklar Bayramında muamma dalında ödül almıştır. Kültür Bakanlığınca verilen "Halk Ozanı" kimliği sahiptir (Boyunduruk, vd., 2021, s.81-82).

Bu şiirde mürettibin işini eksik veya hatalı yapmasından duyulan şikâyet dile getirilmektedir. Mürettibin yapılan uyarıları, verilen tavsiyeleri dikkate almadığı yaptığı işten kaynaklanan problemlerin sonunun gelmediğinden yakınılmaktadır. Mürettip: Matbaalarda dizgi ve düzeltme mesleğini icra eden kimsedir.

ESNAFLAR

Güneş çarı sıkır çarık ayağı
Dolar bahanedir azar esnaflar
Küresel çeteden alır kıyağı
Her gün moralimiz bozar esnaflar.

Devlet getirmiyor bunları yola
Korkuyorum halkı ederler köle
Zepze kamyonla geliyor hale
Pahalı deyince kızar esnaflar.

Marketler milletin sırtından enmez
Gayet kurnazdırlar uğraşma kanmaz
Allahtan korkmazlar kuldan utanmaz.
Biri beş eyleyip yazar esnaflar.

Kimisi çok kıyak kimisi hürap
Kimisi Türkmen'dir kimisi Arap
Kimi esrar çeker kimisi şarap
İçip bir köşede sızar esnaflar

Bazısı karadır bazısı sarı
 Bazısı zayıftır bazısı iri
 Baktım hepsininin tuzları kuru
 Şişirip göbeği gezer esnaflar

Bunların taptığı paradır para
 Bu gidişle halkı çekerler dara
 Bütün malı sitok edip ambara
 Tarak dışı gibi dizer esnaflar

Giryani bunlara yapalım akın
 Ahilik yolundan sapmayın sakın
 Gidip Kırşehir’de üstada bakın
 Size kılavuzdur mezar esnaflar (KK64)²¹.

Bu şiirde bazı esnafların haksız kazanç elde etmek için birtakım uygulamalara başvurduğunu, esnaf müşteri ilişkisinde yaşanan değişim ve dönüşüme bağlı olarak pazarlık yapılmadığından şikâyet edilmektedir. Esnaf-müşteri ilişkilerinde yaşanan olumsuzluklara dikkat çekilerek Anadolu’da Ahi Evran’ın kurduğu ahi teşkilatının ilke ve esaslarından hareketle esnafların hangi özelliklere sahip olması gerektiği ve esnafların Ahi Evran’ı örnek almaları dile getirilmiştir.

BAŞLARI ORAYA BAĞLI

Market zincirleri bire baronlar
 Anladım başımız locaya bağlı
emiri alıyor onlar²²
 Kardinal kılıklı hocaya bağlı

Yıllar yılı kesemize çöktünüz
 Bileğimiz belimizi büktünüz
 Başımızdan zam suyunu döktünüz
 Sizin maksudınız hocaya bağlı

21 Şair Erol Boyunduruk, 1963’te Kahramanmaraş ili Afşin ilçesinin Bakraç (Aristil) köyünde doğdu. İlkokul yıllarından itibaren şiir yazan şair, bir dönem Afşin Halk Ozanları Deneğinin başkan yardımcılığı görevinde bulundu. Giryani mahlasını kullanan şair Kültür Bakanlığı tarafından verilen “Halk Şairi” kimliğine sahiptir (Boyunduruk, vd., 2021, s. 199).

22 Şair, bu eserinde ile gösterilen yerde isimin kullanılmamasını istememektedir.

Hormonludur piliciniz etiniz
 Davul gibi göbeğiniz gö.....
 Gündüz hazırlanır etiketiniz
 Kazığı çakmanız geceye bağlı

Gözünüz doymuyor zalim faniler
 Acımadan bize kıyar caniler
 Mason, sabatayis, pakraduniler
 Maşruki azama yüceye bağlı.

Vura vura ben bağrımı ezerim
 Hayattan bigâne dalgın gezerim
 Bazen duygulanır şiir yazarım
 Giryani'm dertlerim heceye bağlı (KK64).

Şair, esnafın ürünlere yaptıkları büyük zamların küresel sermaye sahiplerine bağlı olduğundan hareketle ülkemizde yaşanan ekonomik krizin bir boyutuyla yabancı devletlerin planı olduğunu değerlendirmektedir. Ayrıca eserde doğal ürünlere ulaşılmasının zorluğundan şikâyet etmektedir.

VAKIF BANKTA-1

Duttukları müşteriye
 Soyuyorlar Vakıf Bankta
 Esmer eyleyip sarıyı
 Boyuyorlar vakıf bankta

Bağladılar katırını
 Sattırırılar motorunu
 Zengini isen hatırını
 Sayıyorlar vakıf bankta

İçinde kalıyor hırsın
 Bilmem bunlara ne dersin
 Sanki dolmalık hıyarsın
 Oyuyorlar vakıf bankta

Çok kibarlar, derler sayın
 Millete oynarlar oyun
 Onlar çoban bizler koyun
 Yayıyorlar vakıf bankta

Beni çok çektiler dara
 Onun için bağrım yara
 Korlanıp yanan tandıra
 Koyuyorlar vakıf bankta

Der giryani çıktı hoya
 Faiz yersin doya doya
 Beline bir çapar kaya
 Dayıyorlar vakıf bankta (KK64).

Bu şiirde bankalardan kredi çekenlerin yaşadıkları sıkıntılar anlatılmaktadır. Çaresizlik içinde bir umut içinde bankaya gelen müşterilerin çekilen kredi tutarıyla birlikte ödenmek zorunda kaldıkları faizden kederlendiği dile getirilmektedir. Bu noktadan hareketle ahi teşkilatında kurulan orta sandığın önemi karşımıza çıkmaktadır. Bu sandık sayesinde esnafa verilen faizsiz paranın ödeme kolaylığı sağlaması, işini kaybetmek üzere olan esnafa orta sandıktan yardım yapılması günümüzde yaşanan buna benzer sorunların önüne geçtiğini düşünebiliriz.

VAKIF BANKTA-2

Nişan alıp on ikiden
 Vuruyorlar vakıf bankta
 Bin pişman oluyor giden
 Yoruyorlar vakıf bankta

Çoktur benim gibi deli
 Elin ver alaman kolu
 Şimşir tarak ile keli
 Tarıyorlar vakıf bankta

Cüçükletirler parayı
Bozmoyok derler arayı
İzo caminan yarayı
Sarıyorlar vakıf bankta

Bunlar hep eşşek arısı
Cambaz erkeği karısı
İnsana ahret sorusu
Soruyorlar vakıf bankta

Bir gümanım kaldı hakta
Gerçekleri görün bakta
Yakandan tutup sokakta
Sürüyorlar vakıf bankta

Öfkeden kabarır hırsın
İki gözün bakar körüsün
Onlar kürek sende karsın
Kürüyorlar vakıf bankta

Yok derler çayırı çime
Gözyaşınla sula çamı
Aynı masa saati gimi
Kuruyorlar vakıf bankta

Giryani'm yük tomar tomar
Derdimi bilmiyor Omar
Kimi yapal kimi çomar
Ürüyorlar vakıf bankta (KK64).

Bu şiirde banka müşterilerinin yaşadıkları sıkıntılar dile getirilmiştir. Ekonomik olarak zor durumda olan vatandaşların bankalardan çektikleri kredi sonucu dertlenmeleri ele alınmıştır.

FIRSATÇI

“Etiket gördükçe gazabım artar
Doldur keseyi bakkal fırsatçı
Sattığı malları hileli tartar
Tilkiye benziyor çakal fırsatçı

Ölçüsü bozuksa suçu ne bunda
Tesbihi elinde mesti kışında
Kendisi camide şeytan içinde
Ne güzel yakışır sakal fırsatçı

İneğin camızın kaymağın yersin
Verdiği nimete çok şükür dersin
Helalinden iste dahada versin
Var mı kapımızda heykel fırsatçı

Kıl ipten örmeye sığmıyor boynu
Bazısı kardeşi kimisi kayını
Şeker karaborsa sigara aynı
Size mi çalışır tek el fırsatçı

Kuyruğu görünce geçtim sıraya
Cebimi yokladım çıktım geriye
Yıllar yılı hasiretim paraya
Kaldı mı kesede nikel fırsatçı

Çöteli’ m derdimiz sıra sıradır
Her gelen gün gideni aratır
Sırma kürk giydirsem fare faredir
Sen hemen sırtını çakal fırsatçı” (Başpınar, 2020, s.90).

Ali Başpınar, 1953’te Kahramanmaraş ili Afşin ilçesinde doğdu. Çöteli mahlasıyla şiir yazmaktadır. 2020 yılında şairin Aşk-1 Temaşa adlı şiir kitabı yayımlanmıştır (Başpınar, 2020, s.4).

Bu şiirde tartısında hile yapan, ürünleri eksik ölçerek halkı aldatan, davranışlarında ve ifadelerinde İslam dininin emir ve yasaklarına uygun bir yaşantısı olduğu izlenimi vererek gelen müşterileri kandıran, vatandaşın zor zamanlarında az bulunan ürünlerin kimsede olmazken fırsatçı esnaflarda bulunduğu ve bu sebeple ürünlerin fiyatının atmasına sebep olduğu, gün geçtikçe bu olumsuz özellikleri taşıyan esnafların çoğalmasından şikâyet edilmektedir.

TÜCCARLAR

“Bu sene dünyanın hali değişti
Arada işini boyar tüccarlar
Tahammül cevheri sona erişti
Milleti mihnete koyar tüccarlar

Devri cumhuriyet gözünü yumma
Sözün tutmayana uğrasın humma
Ne güzel narh verdin her şeye amma
Ne çare nefesine uyar tüccarlar

Türkiye'nin her tarafı mal dolsa
İntikal yerleşti ne kadar gelse
Bulutun ardından fısıltı olsa
Yıldırımından anlar duyar tüccarlar

Beyaz bezi beş yüz kırka satmışlar
Kötü mihni dört liraya satmışlar
Kanaatin kapısı örtmüşler
Merhamete ateş yakar tüccarlar

Üç senedir kilit vurdum ağzıma
Fakir hali yaş indirdi gözüme
Heder oluyoruz neme lazıma
Başımızı dara dayar tüccarlar

Zalimi gaddarlar hep bizi buldu
 Aman düşmana ne lüzum kaldı
 Eşkîyalık dağdan pazara geldi
 Paşaları bile soyar tüccarlar

İşe yarıyanı binde birisi
 Nefse mahkûm kan yeyici gerisi
 Hangisine varsak dünya harisi
 Her tarafa hep bir ayar tüccarlar

Ev başına gerekliyi sormalı
 Sağ böğründe faturayı görmeli
 Tüccara ne hacet bize vermeli
 Ne kadar söz verse cayar tüccarlar

Zahireyi ucuz verdik ofise
 Memur ile çiftçi girdi kafese
 Ahmet Çıtak kuvvet verme nefese
 Darılır canına kıyar tüccarlar” (Yakar, 2014b, s. 255-256).

Şair Ahmet Çıtak, 1893’te Elbistan’da doğdu. İlk eğitimini Yüzüğüllü Ahmet efendiden aldı. Eğitimine rüştiyede devam etti. Arapça ve Farsça bilen şair,13 Ocak 1963’te geçirdiği trafik kazasında vefat etmiştir (Yakar, 2020, s.58)

Bu şiirde kaleme alındığı dönemde tüccar-tüketici ilişkisi ele alınmıştır. Tüccarların para kazanmak için ürünlerin bulunamadığını veya lojistik şartların yetersizliğini öne sürerek müşterilerden fazla para aldığını, verdikleri sözleri yerine getirmediğini, tüketicilere karşı acımasız olduğunu, ürünlerin fiyat artışından veya ürünlerin fiyatının düşüş olacağı bilgisini halktan önce tüccarların elde ettiğini dile getirerek şikâyet edilmektedir.

SAMANCILARA AİD

“Saman sahipleri azgın kaldırmış
Ne harik ne şabta yanaşmaz oldu
Karun gibi derecesin doldurmuş
Ardından beddua ulaşmaz oldu

Gözlerine çökmüş malın dumanı
Paradır mezhebi, dini, imanı
Bu sene zenginler yesin samanı
Eşekler çayıra kavuşmaz oldu

Keseyi dolduran çıkar çığırdan
Farkları kalmadı vahşi sığırdan
Çok eşek besledi iş bu çayırdan
Zengin fahereynen uyuşmaz oldu

Zemheri gelmeden tükendi saman
İş böyle giderse halimiz yaman
Zenginde pâredir, din ile iman
Parasız bir işle uğraşmaz oldu

Samanı it yedi buğdaya noldu
Arasa çarşısı yüz kerre doldu
İtler öldürdü, allefler kaldı
Belediye işe karışmaz oldu” (Alparslan, 2009, s. 112).

Âşık Mısdılı, (Mustafa Hartlap) 1880’de Kahramanmaraş’ın Hartlap köyünde doğdu. Hiciv şairi olan Âşık Mısdılı 1952 yılında ölmüştür (Alparslan, 2009, s.14-15).

Müşterilerin saman bulamadığından ve saman ticareti yapan tüccarların fazla para kazanmak için yaptıkları uygulamalardan şikâyet edilmektedir. Saman tüccarlarının samanı olması gereken fiyattan satmadığı için zenginlerin saman alacağı, bu sıkıntıların yaşandığı dönemlerde yerel yönetimlerin çare olamadığından yakınılmaktadır.

SAHTEKÂR USTALAR

“Yanıldım yazıldım bir ev yaptırdım

Duvarları kıra kıra usandım

Ben paramı ustalara kaptırdım

Bulamadım sora sora usandım

Daha kin tutarım kardeş birine

Felç ola da sürüm sürüm sürüne

Bugünün işini atar yarına

Yanlarına vara vara usandım

Senden çok memnunum ben Mehmet Kıraç

Her hal bunlar benden aldılar haraç

Kimi çimento ister kimi kireç

Ben kafamı yora yora usandım

Hasta düşesiniz benziniz solsun

Neyleyim elleri koynunda kalsın

Bir daha ev yapmam tövbeler olsun

Ah bağırma vura vura usandım

Erol²³ on tanesi gezer peşinde

Mavzer kurşunları değsin düşüne

İnatlaştı gitmez işin başına

Eşşek gibi süre süre usandım.” (URL. 22).

Bu şiirde sözünde durmayan inşaat ustalarının yaşadığı duygular dile getirilmiştir. Ustaların yaptıkları işi müşterinin istediği gibi yapmamasıyla müşterinin pişmanlık yaşamasına sebep olduğu ve inşaat ustalarının beddua aldığı, ustaların tutum ve davranışlarının müşterilerde kin ve öfkeye neden olduğu, aynı zamanda bazı esnaflarla yapılan alışverişten sonra müşterileri memnuniyeti anlatılmaktadır.

23 Şair Erol Boyunduruk'un hayatı hakkında bilgi yukarıda verilmiştir.

OSANDIM

“Gadir Mevlam bana başka rızık ver
Çerçilik de geze geze osandım
Helalinden, kolayından azık ver
Tabanımı eze eze osandım

Hiç durmadan baharında kışında
Bir lokmanın bir ekmeğin peşinde
Her kapıda her sokağın başında
Bohça açıp çöze çöze osandım

Biri gelir kumaşları devirir
Biri gelir altüstüne çevirir
Biri gelir harman gibi savurur
Tezgahımı dize dize osandım

Mecbur kaldım gitmese de hoşuma
Geçim derdi her gün girer düşüme
Peşin aldım, satamadım peşine
Veresiye yaza yaza osandım

Vermem diye karar aldım on kere
Dedim bu verişim olsun son kere
Dili sulu hak sahibi Hünkar’a
Sitem edip kıza kıza osandım

Sahtekârlar bırakmadı peşimi
Çıkmaza saktular daim işimi
Açmadım ağzımı sıktım dişimi
Dudağımı büze büze osandım

Yüz kişiden on sağlam görmedim
Sabreyledim hatır gönül kırmadım
Bağrıma taş bastım, açık vermedim
Hayatımdan beze beze osandım

Hayallerim ümitlerim yıkıldı
 Haldan bilmezlere canım sıkıldı
 Tansiyon yükseldi saçım döküldü
 Yüreğimi üze üze osandım

Ne olur karamsar demeyin bana
 Benim şikâyetim haksızlıktan yana
 Hak sahibi insanlarda var amma
 Haklı haksız süze süze osandım

Takdir böyle ne yapsam nafile
 Dert kazandım sitres ile ah ile
 Çok çırpındım çıkamadım sahile
 Bir girdapta yüze yüze osandım

Hasan der ki gençliğimi bitirdim
 Bir kârım var BAĞ-KUR'umu yatırdım
 Yıllardır omuzda bohça götürdüm
 Şu yollarda toza toza osandım” (Kısa, 2021, s. 235-236).

Hasan Kısa, 1944'te Kahramanmaraş'ın Hartlap köyünde doğdu. İlkokuldan mezunu olan şair, çerçicilik (seyyar satıcı) mesleğini icra etti. Genellikle âşk ve toplumsal temalarda şiir yazmaktadır (Kısa, 2021, 7-11).

Şair, bu şiirde seyyar satıcılık yapmanın zorluğu, bazı müşterilerin borcunu ödememesi, müşterilerin kendine karşı gösterdiği tutum ve davranışlardan rahatsız olması, mesleğini bırakmayı düşünmesi ancak mesleğine çeşitli sebeplerden dolayı devam etmesindeki zorunluluktan şikâyet edilmektedir. Şair, hasta olmasını meslek hayatında yaşadığı zorluklardan kaynaklandığını düşünmektedir.

“Ekin ekip orak biçtik
 Bizim arpa nere gitti
 Tığ savurduk dane seçtik
 Bizim arpa nere gitti

Boyun büker hafta aya
 Minnet duyar toprak suya
 Gözümüz hasret uykuya
 Bizim arpa nere gitti

Eksik-gedik saya saya
 Yola düşüp geldik yaya
 Kim ne verir bedavaya
 Bizim arpa nere gitti

Telis şilte çuvallıydı
 Tartan herif tek tek saydı
 Çala-kalem düştü kaydı
 Bizim arpa nere gitti

Sayılarla bozuk aram
 Gönüldedir esas yaram
 Destan yazdı Gözükara'm
 Bizim arpa nere gitti" (URL.23).

Mehmet Gözükara, 1962'de Elbistan ilçesi Eldelek köyünde doğdu. Yazdığı bazı şiirleri çeşitli sanatçılar tarafından seslendirildi. Elbistan'ın Sesi ve Elbistan Kaynarca gazetelerinde köşe yazarlığı yapan şair, Kültür Bakanlığı tarafından verilen "kalem halk şairi" kimliğine sahiptir (Gözükara, 2020, s.6).

Şiirde "Bektaş Öksüz ve oğlu Hamza Öksüz köylerinde yetiştirdikleri arpayı satmak için Elbistan ilçesinde getirmişler. 575 kg. Olan arpa 37 kuruştan ne kadar yapıyor diye oğlu Hamza'ya sorması üzerinde oğlu babasına sonuç sıfır çıkıyor demiştir. Babası oğluna arpayı bedava verdik demiştir. Bu hatıratı öğrenen şair yukardaki şiiri kaleme almıştır. Uzun emek ve zahmetle yetiştirilen ürünün bedava verildiğini tahmin eden üreticilerin yaşadığı üzüntü duygusu anlatılmıştır." (URL.23).

Yukarıda yer alan bu şiirler incelendiğinde babadan oğula usta çırak eğitiminde yetişen ustalardan müşteri memnuniyetinin daha fazla olduğu, bazı meslek ustalarının mesleğini neden bırakmadığını ve mesleğini icra etmeye devam etmesini ahi kültürünün etkisi olduğuna, esnafın hangi özelliklere sahip olması gerektiği ve esnafın Ahi Evran'ı örnek almaları

gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Müşterilere verdiği sözü yerine getirmeyen, müşteri memnuniyetini sağlayamayan, haksız kazanç elde etmek için birtakım uygulamalara başvuran esnaflardan çırağın işini eksik veya hatalı yapmasından duyulan şikâyetler dile getirilmiştir. Bankalardan kredi çekenlerin yaşadıkları sıkıntılar, tartışında hile yapan, ürünleri eksik ölçerek ve yalan söyleyerek halkı aldatan esnaflardan halkın şikâyet etmesi, diğer taraftan müşterilerin borcunu ödememesinden kaynaklanan esnafların yaşadıkları zorluklar, esnaflara karşı müşterilerin olumsuz davranışları, üreticinin ürününü satarken zarar etmenin üzüntüsü dile getirilmiştir.

2.3.1.2. Atasözleri

Atasözleri geçmişin bilgi ve tecrübelerini, değer yargılarını kuşaktan kuşağa aktarılarak sözlü gelenekte yaşayan özlü sözlerdir. Atasözleri; bir milletin zekasını, dünya görüşünü, ideallerini, beklentilerini, düşüncelerini, özlem ve inancını içermektedir. Atasözlerine bir fikri savunmada, herhangi davranışın iyi ve kötü yönlerini açıklamada başvurulur (Kaya, 2014b, s.122). Eski Türkçede sav, mesel, darb-ı mesel, söz, haber, mesaj, nutuk, şöret ve şey anlamlarına gelen sab terimidir. Sab terimi Dîvânu Lugâti't-Türk'te mektup, hikâye, tarihi hadise, atalardan kalma öğüt anlamlarını karşılar. Kutadgu Bilig'de sab terimiyle beraber mesel terimi de kullanılır. Atasözü, XX. yüzyılın başına kadar durub-i emsal ve darb-ı mesel biçimleriyle kullanılmıştır (Güzel ve Torun, 2003, s.202). Günlük hayatta sık sık karşımıza çıkan atasözleri, kafiyeli olduğu için akılda daha kolay tutulur. Mecaz, aliterasyon, cinas, kinaye, intak, teşbih ve tezat gibi söz sanatlarını içinde barındırır (Oy, 1991, s.44). Bir atasözünün söylenebilmesi için bir vesilenin ortaya çıkmış olması gerekir. Atasözleri ortaya çıkan vesileden bağımsız değildir, onun ayrılmaz parçasıdır (Boratav, 2019, s.137-138).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafların herhangi bir duygu ve düşünceyi anlatmak için başvurdukları 110 atasözü olduğu tespit edilmiştir. Bu atasözleri temaları bakımından incelendiğinde alışverişle ilgili atasözleri, araç-gereçle ilgili atasözleri, borçla ilgili atasözleri, bilgi ve tecrübeyle ilgili atasözleri, çalışmakla-çalışkanlıkla ilgili atasözleri, eğitimle ilgili atasözleri, kazançla ilgili atasözleri, ustayla ilgili atasözleri, ürünün özelliğiyle ilgili atasözleri, rızıkla ilgili atasözleri, tembellikle ilgili atasözleri ve zenginlikle ilgili atasözlerinden meydana gelmektedir. Bu sınıflandırmanın dışında kalan atasözleri diğerleri başlığı altında incelenmiştir.

Sözlü gelenekte yaşayan ve günlük hayatta başvuru olan bu atasözleri; esnaf müşteri ilişkilerini, esnafların alışverişte uyulması gerekenleri, esnafların hile yaptığında cezalandırıldığı, tutumlu olmanın faydası ve cimri olmanın zararları, rızık için umutsuz olunmaması gerektiği, borcu olanların

yaşadıkları ve yaşayabilecekleri, insan çabasının yaşanabileceklerinin önüne geçemeyeceğini, üretim sırasında ürünlerin hammaddelerinin özelliklerini, insanlara yardım etmenin ve iyilik yapmanın önemi, insanın yaşayabilmesi için paraya duyulan ihtiyacı ve zenginliğin kalıcı olmadığını bildiren atasözleri eğitici ve öğretici işlevini yerine getirmektedir.

Alışverişle İlgili Atasözleri

1- Az yiyen çok yer (KK45).

Ucuz satan esnafın müşterisinin çok olacağı ifade edilir.

2- Bitli paklanın kör alıcısı olur (KK54, KK55, KK56).

Her ürünün her malın kendine göre mutlaka alıcısının olacağı ve satılacağı anlamındadır.

3- Çerçi başındakini çağırır (KK07, KK10, KK25, KK26).

Satıcının elinde olan ürünleri övdüğü, ürünlerini satmak için müşterilere duyurulması gerektiği anlatılır.

4- Esnafın dili güzel olursa müşteri Hindistan'dan gelir (KK82).

Esnafın müşterileri güler yüzle karşılanması, onlarla güzel konuşması, müşterilerin sorduğu soruları yanıtlarken gönlünü kazanması gerektiği anlatılmaktadır. Esnafın bu özelliği ürün satışlarını arttıracığı anlamını karşılar.

5- Hesabı pak olanın yüzü ak olur (KK11, KK16, KK47).

Her zaman doğru olan, tartıda hile yapmayan bir esnaf hakkında halkın ve diğer esnafın onu yermeyeceği ve kötülemeyeceği anlamına gelen atasözüdür.

6- Kârsız el kesilir (KK09, KK10, KK73, KK51, KK83).

Esnafın ürün satışında mutlaka kar etmesi gerektiği, kar edilmeden yapılan satışlar sonunda iş yerinin batacağını anlamına gelmektedir.

7- Kefen alıcının gözünde yaş olur (KK22).

Alışveriş yapmak için gelen müşterilerin yüz ifadesinden ne alacağının fark edileceği anlamını içerir.

8- Özü sözü doğru olan tacire cennet kapıları kapanmaz (KK73).

Yaptığı işte ve sözünde doğru olan, hile yapmayan bir meslek ustası veya esnafın manevi hayatında önemli kazançlar elde edeceğini anlamındadır.

9- Veresiyeden hayır gelmez (KK04, KK07, KK18, KK29).

Veresiye yapılan alışverişlerin sonucunda esnafın zorluklar yaşayacağını, bunun için veresiye alışveriş yapılmaması gerektiği uyarısı yapılmaktadır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında, gelen müşterilerin neleri talep edeceklerinin yüz ifadelerinden belli olduğunu, veresiye yapılan ve kar edilmeyen satışlardan kaynaklanan felaketleri, yalan söylemeyen esnafın cennete gireceği inancı, satış yapılırken güzel ve nazik konuşmanın önemini, her ürünün mutlaka bir alıcısının olacağı ve ucuz satılan ürünlere talebin çok olduğu anlamını karşılayan atasözleri sözlü gelenekte yaşatılmaktadır.

Araç-Gereçlerle İlgili Atasözleri

1- Alet yapar el övünür (KK11).

Bir usta ne kadar yetenekli ve hünerli olursa olsun herhangi bir ürün yapılabilmesi için araç-gereçlere duyulan ihtiyaç açıklanır.

2- Endeze çalışır el övünür (KK32).

Yukarıda açıklanan atasözüyle aynı anlamı karşılamaktadır.

3- Hacetin kötüsü olmaz (KK29).

Araç-gereçlerin eskidiğinden dolayı kullanılmaz olarak değerlendirilerek atılmaması gerektiği ikazı yapılmaktadır. Bu araç-gerece bir gün ihtiyaç duyulduğunda görevini yerine getireceği için önemli olduğu anlamındadır.

4- Sarı altınım olacağına sarı samanım olsun (KK59).

Meslek ustasının veya esnafın araç-gereçlere ihtiyaç duyulduğunda altından daha değerli olduğu anlamını karşılamaktadır.

5- Takım komşun insanı hacet sahibi eder (KK40, KK61).

Komşuluk ilişkilerinde yaşanan kötü ve olumsuzlukların insanı daha çok çalışmaya yönlendirerek zengin olması gibi faydaları olduğu anlamına gelmektedir.

6- Takım olmazsa usta çalışamaz (KK11).

Birinci ve ikinci atasözüyle aynı anlamı karşılamaktadır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustalarının en büyük yardımcılarının kullandıkları aletler olduğu, ürünün üretim aşamalarında araç-gereçlerin önemine dikkat çekildiği, araç-gereçlere ihtiyaç duyulduğunda altından daha değerli zamanlar olduğu ve komşuluk ilişkilerinde yaşanan olumsuzlukların bir bakıma fayda sağladığı anlamını karşılayan atasözleri sözlü gelenekte yaşamaktadır.

Borçla İlgili Atasözleri

1- Borç borçla ödeşilmez (KK40, KK41).

Borç ödemek için başkasından borç almanın fayda sağlamadığı para kazanmanın önemini belirten atasözüdür.

2- Borç gülerek gider, ağlayarak döner (KK03, KK08).

Borç vermenin başlangıçta ilişkilerde yakınlık ve iyi duygular vesile olduğu fakat borçlu kişiden aldığı para istenildiğinde iyi ve güzel duyguların kaybolduğu anlamına gelmektedir.

3- Borç yiyen kesesinden yer (KK20, KK52).

Borç alan kişinin daha sonra elde edeceği maddi kazancından erken harcadığı anlamındadır.

4- Evden buğdayın olmadığını bilirlerse ödünç un vermezler (KK53).

Borç alan veya borç isteyen kişinin aldığı borcu ödemeye imkân olmadığı bilindiğinde çeşitli bahanelerle borç verilmeyeceği anlamını karşılamaktadır.

5- Borç bini aşınca çığ tavuk yenir (KK80).

Borçlu insanların borçlarını ödemek için yapılması çok zor olan işleri yapabileceği anlamında kullanılır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında, borç ödemek için tekrar borç edinmenin faydasız olduğu mutlaka para kazanılması gerekliliği, borçlu insanları yaşadıkları zorlukları, borç vermekle yaşanabilecek sorunlara ve borç verilirken borçlunun ödeyebilme imkânının dikkate alındığı anlamını karşılayan atasözleri sözlü gelenekte yaşamaktadır.

Çalışmakla-Çalışkanlıkla İlgili Atasözleri

1- Çalışan demir pas tutmaz (KK18, KK19).

Sürekli çalışanların hem bedenem hem ruhen sağlıklı olacağı anlamındadır.

2- Dağdaki keklige evde pilav suyu konmaz (KK27, KK28).

Çalışılmadan emek verilmeden bir şey elde edilmeyeceğini, kazanmak için insanın gayreti ve azmi olması gerektiği anlamındadır.

3- Demir tavında dövülür (KK23, KK24, KK33).

Her işin yapılması için yeri ve zamanı olduğu anlamında kullanılan atasözüdür.

4- Demirci deli, marangoza akıllı gerek (KK32).

Her mesleğe uygun bir insan özelliğinin olduğu anlamını karşılamaktadır.

5- Esnafın ayağı kırık gerek (KK11).

Esnafların kendi iş yerlerini terk etmemeye özen göstermeleri gerektiği anlamını karşılayan atasözüdür.

- 6- Evde avradını dövemeyen gelir bakırını döver (KK08, KK09, KK44).
İnsanın özel hayatının iş hayatına yansıdığı anlamındadır.
- 7- Hamarat kız mahallesinde kalır (KK62).
El becerisi, öğrenme kabiliyeti iyi olan birinin mesleğinde çok kısa sürede ilerlediğinden dolayı bu kişiyi birçok esnaf kısa sürede tanıyıp bilmektedir. Esnaflar bu yeteneğe sahip olanlarla çalışmak isterler fakat ustası onu kimseye vermek istemediği anlamında kullanılan atasözüdür.
- 8- Hile ile iş gören mihnet ile can verir (KK75).
İş hayatında bilerek yapılan yanlışların büyü cezası olacağı, insan yaşarken bunu göreceğini ve hayatının son dönemlerinde büyük dertler yaşayacağı anlatılır.
- 9- İştten artmaz, dışten artar (KK19, KK33).
İnsan ne kadar çok çalışırsa çalışsın tutumlu olması ve israf etmemesi gerektiği anlamındadır.
- 10- Kendi ayağıyla gelen kıymetsiz olur (KK09, KK10).
Emek verilmeden el edilenlerin çok önemli olmadığı, yoğun uğraşlar sonucunda kazanılanların kıymetli olacağı anlatmak için kullanılır.
- 11- Koyma suyla değirmen dönmez, kuyu suyu içinden gerek (KK06, KK15).
İsteksiz yapılan her işte başarı elde edilemeyeceğini, nasihat etmekle yol göstermekle sonuç alınamayacağı anlatılır.
- 12- Yolda izi olanın harmanda yüzü olur (KK05, KK18).
Emek verilip, çalışılarak kazanma umudunun olduğu başka bir ifadeyle çalışılıp emek verildiğinde bir şeyler istenilme veya beklenti içine girme hakkının olduğunu anlatan atasözüdür.
- 13- Tarlada izi olmayanın harmanda yüzü olmaz (KK68).
Yukarıda açıklanan atasözüyle aynı anlamı taşımaktadır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında, her mesleğe uygun bir insan niteliğinin olduğu, esnafların iş yerlerinin terk etmemesi gerektiğini, meslek ustalarının ve esnafların yaşadıkları sorunları iş hayatına taşıyabildiklerini, mesleğinde iyi olan ustaya çalışmak için çok talep geldiğini, mesleğin öğrenme sürecinde yapılan yanlışların faydalı olduğu ve tecrübe kazandırdığını, çok çalışmakla zengin olunamayacağı israf edilememesi gerektiğini, çalışma hayatında hile yapan esnaf veya meslek ustasının ömrünün sonunda cefa çekeceğini, mesleği öğrenmede en önemli hususun bireyin istekli olması ve emek verildiğinde,

çalışıldığında elde edilen kazançtan rahatlıkla istenebileceği anlamlarını karşılayan atasözleri yaşamaktadır.

Eğitimle İlgili Atasözleri

- 1- Büyüğün sözünü tutmayan uluya uluya ölür (KK08).
Yaşça büyük, tecrübeli, deneyim kazanmış bilge kişilerin nasihatlerini dikkatle dinleyip anlatılanlardan ders çıkarılması gerektiği anlamındadır.
- 2- Cömert der maldan ederler, yiğit der candan ederler (KK43, KK63, KK64).
Her söylenen söze dikkat edilmesi gerektiği, insanın kendi kararlarını ve neleri yapabileceğinin farkında olmasını bunu bilerek buna uygun davranması gerektiğini aksi halde felaketler yaşayacağı uyarısı yapılır.
- 3- Çekiç vurmaya usta olunmaz (KK11).
Bir kişinin çıraklık döneminde bir ustadan eğitim alması gerektiği anlamında kullanılan atasözüdür.
- 4- Ustasız çıraklık yapılmaz (KK59, KK77).
Yukarıda açıklanan atasözüyle aynı anlamdadır.
- 5- Dağ başına kış, insan başına iş gelir (KK18).
İnsan hayatında yaşanabilecekleri birtakım zorluk ve sıkıntılar olduğu ve bunların yaşanmasına engel olunamayacağı anlamındadır.
- 6- İnsan ustasından gördüğünü yapar (KK25, KK26).
Çırakların eğitim sürecinde meslek ustalarını model aldığı, çıraklık eğitiminden sonra ustasının izinden yürüdüğü, ustasına benzediğini başka bir açıdan bireyin ahlaki ve mesleki olarak yetişmesini sağlayan ustası olduğu anlamında kullanılır.
- 7- Kılıç yarası geçerde söz yarası geçmez (KK49).
Birini kıracak, incitecek ifadelerin kullanılmaması gerektiği anlamındadır. Meslek ustaları çıraklarına eğitim sürecinde söylediği sözlere dikkat etmesi gerektiği anlatır.
- 8- Kuyuyu kim eşerse eştiği kuyuya kendi düşer (KK43).
Bir başkasının kötü olması sıkıntı içine düşmesi için kurduğu tuzaklara önce kendi düşeceği anlamındadır. Başkasının kötülüğünü istenmemesi gerektiği anlatılır.
- 9- Marangozun ustası kuru kerestedir (KK01).
Marangoz çıraklarının eğitiminde en büyük öğreticinin kereste olduğu, yapıkları yanlışları ve hataları ürettikleri ürünlerden görerek ustalaştığı anlamını karşılamaktadır.

10- Her yanlış bir nakıştır (KK09, KK10).

Çıraklık döneminde yapılan yanlışların büyük tecrübe ve deneyim kazandırdığını anlamındadır.

11- Sen seni övme el seni övsün (KK11).

İnsanın kendisiyle ve yaptığı işlerle övmesinin yanlış olduğu, bunun başkaları tarafından iyi karşılanmayacağı için yapılmaması gerektiği anlamındadır.

12- Sev seni seveni, başı kel ise; sevme seni sevmeyeni, Mısır'da sultan ise (KK23).

İnsanın fiziki özelliklerinin, makam ve mevkisinin önemli olmadığı yaşadığı ve yaşattığı duyguların önemli olduğu açıklanmaktadır.

13- Tabak, sevdiği gönü (deri) yere çalar (KK63).

Ustanın sevdiği çıraklarına mesleği iyi öğrenmesi için kızması, ustanın çırağını sevdiğinin ifadesi olduğu anlamındadır.

14- Usta oğlu çıraklık etmez (KK59).

Ustanın kendi çocuklarının çok küçük yaşlardan itibaren mesleğin içinde olduğu, birçok şeyi fark etmeden görerek öğrendiği anlamında kullanılan atasözüdür.

15- Ustanın iyisi kara düzen çalışmaz (KK36, KK37).

Meslek hayatında çalışmakla edinilen tecrübelerden hareketle ustaların yapacağı işlerde bir plan ve program dahilinde yürütüldüğünü anlatır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında, tecrübeli ve yaşça büyüklerin sözlerinin önemini, her söze inanılmasından kaynaklanan büyük problemler yaşanılacağı uyarısı, usta-çırak eğitiminde çırağın zamanla ustasına benzediğini, bir söz söylenmeden önce mutlaka düşünülmesi gerekliliği, bazı mesleklerin uygulanma aşamasında ürünün hammaddesinin öğretici olduğu, kıymet verilen insanlardan aynı kıymet değer görülmediğinde o kişiden uzaklaşılması gerektiğini, ustanın çırağına mesleği daha iyi öğrenmesi amacıyla yaptıkları uygulamaların çırağına verilen önemine işaret ettiğine, babası meslek ustası olan çocukların genellikle iş yerlerinde bulunmalarından dolayı tecrübe kazandıklarını, tecrübeli meslek ustalarının çalışma hayatını plan dahilinde gerçekleştiği anlamlarını karşılayan atasözleri yaşamaktadır.

Kazançla İlgili Atasözleri

1- Ağaç yaprağıyla güler (gürler) (KK22, KK30, KK45, KK47).

İnsanın başarılı olması için yakınlarından destek görmesi gerektiği anlamındadır.

- 2- Bir kaşık bal için bir çuval keçiboynuzu çiğnenmez (KK61).
Verilen emek kadar karşılığı alınmayan işler yapılmaması gerektiği ifade edilir.
- 3- Emek değerinde satılır (KK45).
Aynı işlevi yerine getiren farklı ürünler arasında fiyat farkının olması, ürünlerin yapım aşamasında verilen emekten kaynaklandığı anlamını içermektedir.
- 4- Haram paranın binası olmaz (KK01, KK04, KK12).
Haram paranın kalıcı olmayacağını, helal yolla kazanç elde edilmesi gerektiğini ifade eden atasözüdür.
- 5- İş olmazsa aş olmaz (KK81).
İnsan hayatını devam ettirmesinin çalışmaya bağlı olduğu anlamını taşımaktadır.
- 6- Kâr eden ar etmez (KK23, KK26).
Alışverişte kar etmenin utanmaya vesile olmadığını ifade eder.
- 7- Kar yılı var yılı (KK01, KK36, KK37).
Kar yağdığında bolluk ve bereket olacağını anlatmaktadır.
- 8- Kâr zararın kardeşidir (KK05, KK07, KK11, KK74).
Zarar eden bir esnafa üzülmemesi gerektiği anlamındadır.
- 9- Kâra çok heves eden eve eli boş döner (KK36, KK37).
Çok fazla kâr etmeyi düşünen esnafın yaşayabileceği hayal kırıklığı anlatılmaktadır.
- 10- Kârsız el kesilir (KK09, KK10, KK73, KK51, KK83).
Esnafın ürün satışında mutlaka kar etmesi gerektiği, kar edilmeden yapılan satışlar sonucunda iş yerinin batacağını, esnafın kar etmeden ürün satmasının zararını en çok kendine yaptığı anlamındadır.
- 11- Parayı kazanması kolay harcaması zor (KK07).
Para harcamasında çok dikkatli olması gerektiği uyarısının yapıldığı anlatılmaktadır.
- 12- Sarımsağı hesap eden paça içemez (KK38).
Küçük hesaplar yapan birinin büyük ve faydalı kazançlar elde edemeyeceği ifade edilir.
- 13- Yiyen it yüzünden belli olur (KK50).
Kazanan, kâr eden biri esnafın fiziki görünümüne ve yaşantısına yansıtıldığını açıklanır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında el yapımı ürünlerin fiyatını verilen emeğin belirlediğini, esnafın dost ve akrabalarından destek görmesine ihtiyacı olduğu, helal para kazanmanın önemini, alışverişte kar edildiği gibi zarar edilmesine üzülmemesi gerektiği, kar edilmeden satılan ürünlerden büyük zararların doğacağı, iş yapılabilmesi için cesaretli olunması gerektiği ve satışı iyi olan esnafın dış görünüşüne yansıdığı anlamlarını karşılayan atasözleri yaşamaktadır.

Ustayla İlgili Atasözleri

1- Altının iyisinden sarraf anlar (KK83, KK84).

Değerli madeni ancak o işin uzmanı bildiği başka bir açıdan üstün niteliğe sahip birinin sıradan insanların anlamayacağını ifade etmek için kullanılır.

2- Altının kıymetini sarraf bilir (KK76, KK85).

Yukarıda açıklanan atasözüyle aynı anlama sahiptir.

3- Kuyumcu eline aldığı madeni bilir (KK77).

Herhangi bir madenin özelliğini ancak o işin uzmanı bildiği anlamındadır.

4- Çırak, galfe çalışacak usta yiyecek (KK27, KK28).

Meslek ustası tecrübeleriyle çırak ve kalfalarına rehberlik ettiğini anlamındadır.

5- İş kaşğın sapını ortaya düşürmek (KK35, KK36, KK56).

Aynı mesleği icra eden birden fazla ustanın olduğu ancak bu ustalar içinde nitelik bakımından bir ustanın diğerlerinden ayıran birtakım marifetlerinin olduğu anlamına gelmektedir.

6- Ustanın çekici bin lira (KK61).

Tecrübenin değerini, kıymetini anlatan atasözüdür.

7- Ustanın iyisi kara düzen çalışmaz (KK36, KK37).

Ustaların, meslek hayatında edindikleri tecrübelerden hareketle yapacağı işlerde bir plan ve program dahilinde yürüttüğü anlatılır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar, meslek ustasının tecrübelerinden dolayı çırak ve kalfalara göre daha az çalıştığı, aynı mesleği icra eden usta sayısının önemli olmadığı ustanın yetenekli ve hünerli olması gerektiği, ustanın tecrübesinin kıymetli olduğu ve meslek ustalarının bir program dahilinde çalıştığı anlamlarını karşılayan atasözleri yaşamaktadır.

Ürünün Özelliğiyle İlgili Atasözleri

- 1- Ağaçta budak, avratta dudak olur (KK32).
Ağacın bazı özelliklerinin olumsuz gibi algılanmaması gerektiği anlamına gelmektedir.
- 2- Al bakırını at ahıra (KK46).
Bakırın değerli maden olduğu, zaman geçtikçe daha değerli olacağını anlatan atasözüdür.
- 3- Al malın iyisini çekme kaygısını (KK11, KK20, KK23, KK68).
Malın iyisini alan birinin kaygı çekmeden kullanacağı anlamını karşılayan yaygın bir atasözüdür.
- 4- Altın yere düşse de değerinden bir şey kaybetmez (KK79).
Yetenekli üstün özelliklere sahip birinin elinde olan makam ve mevkiyi kaybetse de değeri eksilmeyeceği ifade edilir.
- 5- Bakırın iyisi yediği çekice bağlıdır (KK05, KK06, KK09, KK10).
Bakır madenin üretim aşamasında verilen emek o ürünün fiyatını etkilediği anlamında kullanılmaktadır.
- 6- Bıçak erkeklere sünnet yapması mihnet (KK29).
Bıçağın üretim aşamasında titiz ve dikkatli olunması gerektiği ifade edilir.
- 8- Kalaylı tastan su içmek nişanlıdan öpücük almak kadar lezzetli olur (KK12).
Bakırdan yapılan ürünlerin kalaylanarak yenildiği, sağlıklı ve lezzetli olduğunu ifade eden atasözüdür.
- 9- Kimse ayranım ekşi demez (KK23).
Esnafların sattıkları ürününün kötü özelliklerini anlatmadığı açıklanır.
- 10- Kuyumcu malını bağırarak satmaz (KK79).
Elinde kıymetli ürünler bulunduranlar bağırmadığı anlamında kullanılmaktadır.
- 11- Malın iyisi ağırlığından belli olur (KK06).
Özellikle bakırdan yapılan ürünlerin nicelik olarak ağır olması kaliteli olduğunu anlamında kullanılmaktadır.
- 12- Ucuz etle köfte yorulmaz (KK19).
Ucuz satılan ürünlerin niteliksiz olduğu anlamında kullanılan atasözüdür.
- 13- Zehir, değerli kâsede içilir (KK43, KK46, KK78, KK84).
Önemli işlerin icrasında nitelik bakımından yetkin ürünlerin kullanıldığı anlamındadır.

14- Bıçağı kestiren suyu insanı sevdiren huyudur (KK29, KK33, KK48, KK50).

Bir ürünün özellikleriyle, taşıdığı nitelikleriyle değer kazandığı anlamındadır.

15- Ham demir gümüş olmaz (KK49).

Herhangi bir ürünün üretilmesi için gerekli hammaddeye duyulan ihtiyacı anlatan atasözüdür.

16- Katranı kaynamayla olmaz şeker, cinsi haşm olan cinsine çeker (KK49). (haşm: ham demirle çelik arasında olan maden)

Yukarıda açıklanan atasözleriyle aynı anlamı karşılamaktadır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında bakırın değerli maden olduğunu, iyi ve kaliteli ürün alındığında hem daha sağlıklı hem kullanışlı olacağı, bakırdan yapılan ürünlerin kalitesi üretim aşamasındaki emekten belli olduğu, satılan ürünlerin olumsuz özelliklerinin söylenmediği, değerli ürünlerin satılmasındaki kolaylıklar yaşandığı, alışveriş sırasında ürünlerin fiyatının yüksekliğine aldanılmaması gerektiği ve bazı madenlerin taşıdığı özelliklerden dolayı emek verilmesine rağmen istenilen ürünlerin yapılamayacağı anlamlarını karşılayan atasözleri yaşamaktadır.

Rızıkla İlgili Atasözleri

1- Allah bir kapatırsa bir kapıyı açar (KK09, KK13, KK55).

Sıkıntı veya az kazançtan sonra mutluluk ve bolluk olacağı umutsuz olunmaması gerektiği anlamında kullanılan atasözüdür.

2- Allah deldiği boğazı aç koymaz (KK82).

Rızık için insanın endişelenmemesi gerektiği anlamındaki atasözüdür.

3- Allah kardeşi kardeş yaratmış, rızkını ayrı yaratmış (KK02, KK07, KK19).

Ne kadar yakın akraba olunursa olunsun her bireyin kazançlarının farklı olacağı anlamında kullanılan atasözüdür.

4- Allah rızkı bir gün kaşıkla bir gün çomçayla (kepçe) verir (KK36, KK37).

Esnafların günlük kazançlarının farklı olduğu veya olacağı anlamındadır.

5- Erken kalkanın rızkını Allah verir (KK29).

Esnafların iş yerlerini erken açmaları gerektiğini anlatan atasözüdür.

6- Erken kalkanın siftahı yüklüdür (KK32, KK40, KK41, KK49, KK50, KK64).

Yukarıda açıklanan atasözleriyle aynı anlamdadır.

7- İnsan rızkını nerden isterse Allah oradan verir (KK59).

İnsanın rızkını kazanmasında hangi işle meşgul olursa oradan kazanacağı anlamındadır.

8- Kısmetinden varsa gelir Yemenden, kısmetinde yoksa ne gelir elden (KK64, KK65).

Kazanç için insanoğlunun çalışması gerekliliği ancak bunu Allah'ın dilemesiyle olacağı anlamında kullanılan atasözüdür.

9- Kimse rızkından fazlasını yemez (KK34, KK42).

İnsanın yaşamı boyunca el edeceği bir kazancın olacağı için kaygılanılmaması gerektiği anlamındadır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında esnafların kazançlarının daha fazla olması için sabah erken saatte iş yerlerinin açması gerektiğini, Allah'ın herkese rızk verdiği ve bunun için kaygılanılmayacağını, çalışmakla rızkın artmayacağını, insanların kazandıkları paranın haram veya helal yolla elde etmenin bireyin seçimine bağlı olduğu, günlük kazancın değişebileceği ve az kazançtan dolayı mutsuz olunmaması gerektiği anlamlarını karşılayan atasözleri yaşamaktadır.

Tembellikle İlgili Atasözleri

1- Koyma suyuyla değirmen dönmez, kuyu suyu dibinden gerek (KK06, KK15).

Bir işle ilgili azmi ve kararlılığı olmayan kişilere başkalarının yönlendirmesiyle başarı elde edemeyeceği anlamındadır.

2- Koyma suyuyla kuyu dolmaz (KK31, KK38).

Yukarıda açıklanan atasözüyle aynı anlamdadır.

3- Korkak bezirgân ne kâr eder ne ziyan eder (KK25, KK26).

Bir iş yapmaya cesareti olmayanın kar edemediği, fazla kazancının olmadığı anlamında kullanılan atasözüdür.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında yapılacak işlerde yeterli gayret, çaba gösterilmediğinde ve cesur olunmadığında başarı elde edilemeyeceği, çalışmaya karar veren birey veya çırak adayının kendinin istekli olması gerektiğini, başarı olmanın bireyin azmi ve isteğiyle kazanılacağı anlamını karşılayan atasözleri yaşamaktadır.

Zenginlikle İlgili Atasözleri

1- Cana geleceğine mala gelsin (KK05, KK06, KK12).

Herhangi kötü bir olay yaşandığında canın korunması için malın feda edilmesi gerektiği anlamında kullanılır.

- 2- Evden buğdayın olmadığını bilirlerse ödünç un vermezler (KK53).
Borç istenildiğinde ödeme imkânı olanların yaşadığı kolaylıklar ifade edilir.
- 3- Fakirin baş ucunda ölmektense zenginin ayakucunda öl (KK60).
Zengin insanlara yakın olmanın getirdiği kolaylıklar ve bazı faydalar sağladığı açıklanır.
- 4- Fakirin ölüsü, zenginin delisi belli olmaz (KK26).
Halkın zenginlerin birtakım kötü özelliklerini hoş karşıladığını anlatılmaktadır.
- 5- Güvenme varlığa düşersin darlığa (KK03, KK10).
Zenginliğin bir gün bitebileceği uyarısı yapılmaktadır.
- 6- Karnının altından yel geçen maldan sayılmaz (KK60).
Koyun, inek gibi canlıların ölebileceği için zenginlik işareti olarak kabul edilmediğini ifade eder.
- 7- Mal canın yongasıdır (KK06, KK10).
İnsanların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için parasının olması gerektiği anlamındadır.
- 8- Paran var mı Hz. Ali'sin paran yok mu bağlamalı delisin (KK46).
Halkın zengin insanlara itibar gösterdiği anlamında kullanılan atasözüdür.
- 9- Az veren candan, çok veren maldan verir (KK16, KK17).
Zengin insanların çok yardım yapabildiği fakir insanların daha az yardım veya maddi destek olabileceği anlamındadır.
- 10- Zengin yumuş (emir) buyurunca fuhara (fakir) sevinmiş (KK57, KK58, KK59).
Zenginlere halk içinde gösterilen itibar ve önemi açıklamada kullanılır.
- 11- Yılan bile toprağı yalar (KK60).
Zenginliğin tasarruf edilmeden kalıcı olmayacağı anlamındadır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında zengin olanların itibar gördüğünü, canın paradan daha önemli olduğu, tasarrufa önem verildiğini, hayatın devam edebilmesi için paraya duyulan ihtiyacı, zenginliğin kalıcı olmadığını, zenginliğin taşınmazlara sahip olanlar için değerlendirildiği anlamlarını karşılayan atasözleri yaşamaktadır.

Diğerleri

1- Bir deriden iki post çıkmaz (KK27, KK28).

Bir insanın verebileceği ya da yapabileceğinden fazlasını istenmemesi gerektiği anlamında kullanılan atasözüdür.

2- İş olacağına varır, ahmak boşa uğraşır (KK06, KK27).

Bir işle fazla zaman kaybetmenin önemsiz olduğu ve sonucu değiştirmeyeceği anlamındadır.

3- Nazar değindiğinde önü alınmaz (KK32).

Nazar olduğunda yaşanılacak felaketselere engel olunmayacağı anlamında kullanılır.

4- Allah adına verilen bir ürün yedi yüz katıyla döner (KK04).

Allah rızasını kazanmak için iyilik yapmanın karşılığında maddi ve manevi yapılan emek veya verilen paranın çok büyük kazançlarla o kişiye döneceği anlamında kullanılır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında gereğinden fazla fedakârlık yapılmaması gerektiği, insan çabasının yaşanabileceklerinin önüne geçemeyeceğini, yardım etmenin ve iyilik yapmanın önemi hakkında atasözleri yaşamaktadır.

2.3.1.3. Deyimler

Deyim, en az iki kelimeden oluşan herhangi bir durumu, olayı ve düşünceyi özetleyen genellikle mecaz anlama sahip olan özel anlatım kalıbına denir (Artun, 2011a, s.310). Zeynep Korkmaz, deyimden gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime veya kelime grubu olduğunu açıklar (2017, s.111). Deyimlerin amacı bir hususu, kavramı özel kalıp içinde veya çekici, hoş bir anlatımla belirtmektir (Aksoy, 1963, s.142; Kaya, 2014b, s.256). Deyimlerde soyut kavramları açıklamak için somut kavramlara başvurulur. Deyimleri oluşturan söz gruplarında benzetme yoluyla yapılanların tamamı veya en az biri mecaz anlamlıdır (Elçin, 2004, s.644). Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar herhangi bir durumu, olayı ve düşünceyi ifade etmede başvurdukları 44 deyim olduğu tespit edilmiştir.

Sözlü gelenekte yaşayan bu deyimler konuları bakımından alışveriş ve müşteriyle ilgili deyimler, borçla ilgili deyimler, cimrilik ve cömertlikle ilgili deyimler, çalışmakla ilgili deyimler, kazançla ilgili deyimler, usta-çırak ilişkisiyle ilgili deyimler olduğu görülmüştür. Bu sınıflandırmanın dışında kalan bazı deyimler, diğerleri başlığı altında incelenmiştir.

Alışveriş ve Müşteriyle İlgili Deyimler

- 1- Alıcı gözüyle bakmak (KK38, KK40, KK41, KK60).
Gelen müşterilerin alacağı ürünleri dikkatle incelenmesine benzetilerek kişilerin davranış biçimleri açıklanır.
- 2- Anasının gözü (KK20).
Kurnaz, akıllı, nerede ve ne zaman ne yapması gerektiğini bilen insanlar için kullanılır.
- 3- Ayağını sürtmek (KK62, KK63).
Bir kimsenin gelmesiyle peşinden başka müşterilerin gelmesini sağlayanlar için kullanılır.
- 4- Başını alamamak (KK45).
Esnafların işlerinin çok yoğun olduğu anlamında kullanılır.
- 5- Benzi atmak (KK18).
Yüzü solmak, çok şaşırarak anlamında kullanılır.
- 6- Cana gelmek (KK09, KK14, KK66, KK85).
Bıkmak, çok yorulmak veya dayanılmaz bir olay yaşandığını açıklar.
- 7- Eli gicişmek (kaşınmak) (KK44).
Fazla para kazanılacağı veya müşteri geleceğini ifade eder.
- 8- Gavur barutu gibi (KK34).
Çok sinirli olmak anlamındadır.
- 9- İt kılı (KK15, KK50).
Çok pazarlık yapan, ikna edilmeyen müşterileri ifade eder.
- 10- Kafasına telek dikmek (KK25).
Aynı konuda sıkıştırmak sürekli tekrar etmek anlamındadır.
- 11- Malı ile malamat (rezil olmak) olmak (KK34, KK36, KK37, KK45, KK51).
Kazandığı parayla veya servetiyle rezil olmayı açıklar.
- 12- Suratında meymenet olmamak (KK33, KK40, KK51).
Güzel görüntüye sahip olmayan, şüphe uyandıran kişileri açıklamada kullanılır.
- 13- Üstü gelenin olsun (KK19, KK20, KK27, KK28).
Müşterilerin alışverişlerinin devam etmesi anlamında kullanılır.
- 14- Yazısı turası silinmiş (KK33).
Konuşmaları ve davranışlarıyla genel ahlak kurallarına uymayanları açıklamada kullanılır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında gelen müşterilerin konuşmaları ve davranışlarından alışveriş yapıp yapmayacağını, bazı müşterilerin alışveriş yaptıktan sonra satışların arttığını, ürün satılmadan önce para kazanılacağını habercisi olarak değerlendirilen pratikleri, bazı müşterilerin görüşünden ve konuşmasından hareketle onları değerlendirildiğini, uzun pazarlıklardan sonra yaşanan yorgunluk ve bıkkınlık duygusunu ve esnaflık yapmanın zorluklarını anlatan deyimler sözlü geleneğe yaşamaktadır.

Borç ile İlgili Deyimler

1- Alacaklı gibi gelmek (KK29, KK52, KK53).

Borç veren kişinin alacağını isterken sözlerindeki sert ifadeleri ve davranışının ciddi olması açıklanır.

2- Borcunu bayatlatmamak (KK25, KK26).

Borcunu zamanında ödeyenler için kullanılan deyimdir.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında alacaklı kimselerin iş yerlerine gelmelerindeki olumsuz tutum ve davranışları, borcunu vaktinde ödeyen müşterileri ve borcun çoğalmasıyla ödenememesinde yaşanan sorunları anlatan deyimler sözlü geleneğe yaşamaktadır.

Cimrilik ve Cömertlikle İlgili Deyimler

1- Beleş mezar bulsa yatmak (KK11).

Para harcamayan, parayı seven cimri insanlar için ifade eder.

2- Cebinde akrep var (KK05, KK13, KK18, KK21, KK36, KK37).

Yukarıda açıklanan deyimle aynı anlamdadır.

3- Dini imanı para (KK22).

Yukarıda açıklanan deyimle aynı anlamdadır.

4- Elinin ucuyla vermek (KK42).

Gönülsüz para veren ve yardım eden insanlar için kullanılır.

5- Kazan kazan kaba yatır (KK38).

Kazandığı parayı harcamayarak servet sahibi olmaya çalışanları açıklar.

6- Sıkar yalar (KK11, KK19, KK20).

Parayı çok seven imkânı olduğu halde para harcamayanlar için kullanılan deyimdir.

7- Tabakasına yiğit (KK16).

İkram etmesini seven cömert insanları açıklar.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafar arasında paradan başka bir şey düşünmeyenleri, gönülsüz para verenleri, kendisi ve sevdikleri için para harcamayıp daha çok para kazanmak için ürün aldığını ve cömertlik yapanları anlatan deyimler sözlü gelenekte yaşamaktadır.

Çalışmakla İlgili Deyimler

1- Başını alamamak (KK45).

İşlerin yoğunluğu ifade eden deyimdir.

2- Bir ekmeğe muhtaç olmamak (KK03).

Çalışarak başkalarından bir istekte bulunmamak anlamındadır.

3- G... izi çıkmak (KK12).

Çok çalışmaktan oturduğu yerden kalkmayanları açıklanmada kullanılan deyimdir.

4- Kör kuyumcu gibi çalışmak (KK86, KK89).

Kuyumcu meslek ustalarının altının üretim aşamasında titizlikle ürünleri yakından incelemelerini açıklar.

5- Yumurta karışmak (KK25, KK26).

İş yoğunluğundan verilen siparişlerin karışması veya yanlış anlaşılması ifade edilir.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafar arasında çalışmanın yoğunluğunu, çalışılmadığında insanların neler yaşayacağını uyarısı yapılmasında, bazı mesleklerde el sanatı ürünlerin yapım aşamasında yaşanan güçlüğü ve icra edilen meslekten kaynaklanan sağlık sorunlarını, müşterileri siparişlerinin yanlış anlaşıldığında veya gün içinde çalışılırken fark edilen hataları anlatan deyimler sözlü gelenekte yaşamaktadır.

Kazançla İlgili Deyimler

1- Bir dere yağ bir dere bal (KK45, KK48, KK89).

Herhangi işin kuruluş aşamasında kazançla ilgili gerçekten çok uzak ve yüksek beklenti içinde olan insanları ifade eder.

2- El elde baş başta (KK25).

Kar ve zarar edilmeyen işleri açıklanmada kullanılan deyimdir.

3- Eli arkasına yetmek (KK32).

Yeni para kazanmaya başlanıldığı dönemi belirtir.

4- Hakkı b... ödememek (KK18, KK40, KK46, KK60).

Verilen emeğin karşılığında kazancın olmadığı yapılan işten zarar edildiğini açıklamada kullanılır.

5- Hamuduyla yutmak (KK18).

Ortaklıkla kurulan müesseselerde ortakların en az birinin edilen karın hepsi almaya niyetlenmesi ifade edilir.

6- Muhannete muhtaç olmamak (KK07, KK09, KK14, KK26).

Kimseden herhangi bir şey istenilemeye ihtiyacın olmadığındaki edilen kazanç belirtilir.

7- Sermayeyi kediye yüklemek (KK53, KK58).

Zarar edilen, iflas edilen esnaflar için kullanılır.

8- Tırnağı uzamamak (KK17).

İş yerini büyütemeyen, gelen müşterilerin az olması nedeniyle fazla kar edemeyen esnaflar açıklanır.

9- Yüzü ay gibi parlamak (KK39, KK78).

İşlerin yoğunluğu ve elde edilen kazancın esnafın yüz ifadesinde yansıdığı anlamını karşılar.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında kar edilmeden yapılan satışı, yeni iş yeri kurulma aşamasında gerçek uzak umutlar olduğunu, paylaşmadan yoksun aç gözlü müşteri veya esnafları, sözünde durmayan insanlardan herhangi bir şey istememenin şükrünü ve mutluluğunu, para kazanmanın verdiği rahatlığın insanın yüzüne yansıdığını, iflas etmek ve para biriktirememek anlamlarını karşılayan deyimler sözlü gelenekte yaşamaktadır.

Usta-Çırac İlişkisiyle İlgili Deyimler

1- Adamın tonu kaç kuruş (KK29, KK30, KK40, KK41).

Çırac adaylarının ve meslek ustalarının çok olduğu dönemi açıklar.

2- Çalı çizigi gibi olsun (KK09, KK10).

Çıracların meslek edinme döneminde yaptıkları ürünlerindeki motif tasvir edilir.

3- Dam demeden darı demek (KK46, KK57, KK63, KK64).

Bir işte aceleci davranan usta veya çırac için kullanılan deyimdir.

4- Elini kırmak (KK01, KK14, KK15, KK18).

Çıracların mesleki beceriye sahip olamaya başladığını belirtir.

5- Tezgâhta büyümek (KK01, KK27, KK30, KK32).

Küçük yaşlardan itibaren iş yerinin müdavimi olan veya bir ustanın yanında büyüyenler için kullanılır.

Kahramanmaraş'ta yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında işe yeni başlayan çıracların yaptıkları el işi ürünlerde yer alan motiflerin

karmaşıklığını anlatan, çırakların çalışma hayatında beceri kazanmasını, bazı meslek ustaları ve çırakların sakin olması ve acele etmemesini, kalfaların usta olduktan sonra iş yeri sahibi olup para kazanmaya başlamasını, çırak adaylarının çok olduğu zamanları ifade eden deyimler yaşamaktadır.

Diğerleri

1- G... büyümek (KK12).

Kibirlenen insanların açıklanmasında kullanılır.

2- Samanlıkta yatmak (KK13, KK51, KK52).

Esnaf veya müşterilerin şanslı oldukları zamanlar ifade edilir.

Kahramanmaraş'ta yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafilar kibirli olmak ve şanslı olmak anlamlarını karşılayan deyimler sözlü gelenekte yaşamaktadır.

2.3.1.4. Efsane

Efsane, gerçek veya hayali kesin olarak belli olan şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan hikâyelere denir (Kaya, 2014a, s. 317). Metin Ergun, efsaneyi kendine özgü bir üslubu kalıplaşmış, kurallı biçimleri olmayan, düz konuşma diliyle bildirilen bir anlatı türü olarak tanımlar (Ergun, 1997, s. 6). Saim Sakaoğlu, bu anlatıların inandırıcılık vasfı taşıdığını ve genellikle tabiatüstü olma özelliği görüldüğünü belirterek efsanelerin belirli bir şeklinin olmadığını kısa ve konuşma dilinde yer verilen anlatımlar olduğuna dikkat çeker (Sakaoğlu, 1980, s.6; 2013, s.23). Efsanenin başlıca niteliği inanışır ve efsaneler bir inanç etrafında oluşmuştur. Bu inanışla efsanelerin doğru ve gerçek olduğu kabul edilir (Seyidoğlu, 1985, s. 2; Boratav, 2019, s. 111).

Ayrı bir tür olarak kabul edilen efsaneler, International Society For Folk Narrative Research (Milletlerarası Halk Anlatımlarını Araştırma Kurumu) tarafından efsanelerin konuları bakımından şu şekilde sınıflandırılmıştır:

- “1. Dünyanın yaratılışı ve sonu (Kıyamet) ile ilgili efsaneler
2. Tarihi efsaneler ve medeniyet tarihi ile ilgili efsaneler
 - a) Medeniyet ile ilgili yer ve eşyanın menşei
 - b) Bazı yerler ile ilgili efsaneler
 - c) Dip tarihi (prohistorya) ve ilk zamanlar ile ilgili efsaneler
 - d) Harpler ve felaketler
 - e) Temayüz etmiş kişiler
 - f) Bir düzenin bozuluşu
3. Tabiatüstü varlıklar ve kuvvetler /mitik efsaneler
 - a) Kader

- b) Ölüm ve Ölüler
 - c) Tekin olmayan yerler ve hayaletler
 - d) Hayaletlerin resmi geçidi ve savaşları
 - e) Öbür dünyada ikamet
 - f) Cinler, periler, ruhlar
 - g) Medeniyetle ilgili yerlerdeki hayaletler
 - h) Değişmiş varlıklar
 - i) Şeytan
 - j) Hastalık yapan kötü ruhlar (cinler) ve hastalıkları.
 - k) Tabiatüstü (sıhri) kuvvetlere sahip kimseler
 - l) Efsanevi (mitik) hayvanlar ve bitkiler
 - m) Hazineseler
4. Dini efsaneler /Tanrı ve Kahramanlarla ilgili efsaneler” (Sakaoğlu, 1980, s.15-16).

Pertev Naili Boratav, (2019, s.112-113) bu sınıflandırmayı dikkate alarak Türk efsanelerini konuları bakımından şu dört başlık altında sınıflandırmıştır:

- “1. Yaradılış efsaneleri (Oluşum ve dönüşüm efsaneleri) evrenin sonunu (Mahşer ve kıyamet günlerini) anlatan efsaneler
- 2. Tarihlik efsaneler
- 3. Olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler üzerine efsaneler
- 4. Dinlik efsaneler”

Efsane, halk anlatmaları içinde en eski ve en yeni örneklerini hazinesinde saklayan özel bir yere sahiptir. Mitolojik dönemlerden itibaren varlığını sürdüren efsaneler, ortaya çıkan yeni varyantlarla zenginleşerek günümüzde yaşamaya devam etmektedir (Köksel, 2009, s.268). Kahramanmaraş'ta yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında sözlü gelenekte yaşayan efsaneler olduğu tespit edilmiştir. Bu efsaneler aşağıda verilmiştir:

Tosbağa Efsanesi

Ekin zamanı bir adam buğdayı, arpası çıkmış onu ölçüyormuş. Saf ve temiz yürekli biri gelmiş; malın sahibinden arpayla buğday istemiş. Ekin sahibi bununla alay etmiş, ölçtüğü çeliğin tersiyle vermiş. Çeliğin üstünde ne arpa varmış ve buğday. Bunu gören temiz kalpli, iyi niyetli adam ekin sahibinin elinden çeliği alıp başına geçirmiş; adam tuspa'ya (kaplumbağa) dönüşmüş (KK64).

Kurbağa Efsanesi

Bir gün tartıda hile yapan bir esnaftan yaşlı bir nine gelmiş adamın tartısı sürekli eksik ölçermiş, nine bu esnaftan bir okka pirinç istemiş, esnaf buna pirinci vermiş yaşlı kadın pirinci kendi terazisinde tartmış bir okkadan az gelmiş. Yaşlı nine pirinci hile yapan esnafa atmış ona üç kere kurbağa olasın diye beddua etmiş o tartıda hile yapan esnaf kurbağa olmuş (KK89).

[Marangozla Hızır Efsanesi]

Marangozun biri bütün gün kazandığı parayı büyük bir keseye koymuş evine doğru elinde kesesiyle gidiyormuş. Karşısından Hızır a.s. gelmiş. Elindeki kesede ne var diye marangoza sormuş, marangozda Hızır'a yonga (talaş) var demiş. Hızır a.s. marangoza yongana bereket diye dua etmiş. Bu duadan sonra marangozun yongası (talaşı) bol, bereketli olmuş ancak kazancı, parası az olmuş (KK16, KK28, KK33, KK51).

Faruk Sümer (1989, s.15-17) tarafından aktarılan Eshab-ı Kehf efsanesinin araştırma sahamız içerisinde derlediğimiz bir varyantı tespit edilmiştir²⁴.

[Eshab-ı Kehf Efsanesi]

Allah Hz. İsa'yı göğe çektikten sonra Hz. İsa'nın on iki havarisi hak din olan Hristiyanlığı yaymak için dünyanın çeşitli bölgelerine dağıldılar. Hz. İsa'nın havarilerinden Aziz Yuhanna, Efsus bölgesine hak dini anlatmak için geldi. O dönemde Efsus şehrinin etrafı surlarla kaplıydı. Şehre girmek isteyen Aziz Yuhanna'yı şehrin güvenliğinden sorumlu askerler durdurdular. Aziz Yuhanna askerlere "ben uzak yerlerden buraya çalışmak için geldim" dedi. Askerler Yuhanna'ya "bizim kralımız var, ona secde edersen seni şehre alırız." dediler. Aziz Yuhanna bunun üzerine "La ilahe İllallah İsa Resulullah." dedi. Ben "İsa'nın Tanrısından başkasına tapmam" dedi. Görevli askerler Yuhanna'ya "git yabancı seni öldürürüz." dediler. Aziz Yuhanna oradan uzaklaştı daha sonra şehrin dışında bir hamama gitti. Hamamcıyla konuştu, hamamcıya "ben çalışmak istiyorum." dedi. Hamamcı "ne işler yaparsın" dedi. "Temizlik yaparım" dedi, hamamda çalışmaya başladı. Hamama gelenlere hak dini anlatmaya başladı. Efsus'un o dönemdeki kralı Dakyanus'un sarayında kalan altı kişi hamamda geldi. Aziz Yuhanna bunlara "kendini Tanrı ilan eden zalim Dakyanus Tanrı değil sizi kandırıyor." dedi. Dakyanus, ilah olduğunu ispatlamak için Atlas Dağına gön (deri veya atlas kumaş) çektirir. Kendine inanmayanların kafalarına çivi çaktıracak çeşitli cezalar verirdi. Bir gün halka hitap eden Dakyanus, konuşması sırasında bir anda gördüğü kediden korktu. Dakyanus'un Tanrı olmadığına inanan altı genç Dakyanus'a "sen Tanrı değilsin Tanrı olsan kediden korkmazdın" dediler. Dakyanus bu gençlere kızıp onları zindana attırmış. Dakyanus her yıl Babil tarafına

24 Faruk Sümer tarafından aktarılan Eshab-ı Kehf efsanesinin tam metni eklelerde verilmiştir.

gezmeye gidermiş. Dakyanus'un Babil'e gitti bir zamanda inanmış altı genç zindandan kaçmış. Zindandan kaçtıktan sonra bir çobana rastlamışlar. Çoban bunlara "nereye gidiyorsunuz." diye sormuş. Gençler ilk önce geziyoruz diye zindandan kaçtıklarını söylememişler. Çoban bunlara ben sizi Dakyanus'un merasiminde görmüştüm demiş. İnanmış gençler, daha sonra "o Allahlık iddia ediyor bizde onun Allah olmadığına inanıyoruz Allah'ı aramaya gidiyoruz." demişler. Çoban bende "Dakyanus Tanrı olmadığına inanıyorum." demiş. Bunlar çobana "o zaman sende gel bize katıl" demişler. Çobanda "tamam, size katılacağım" demiş. Çobanla birlikte yedi kişi olmuşlar. Çobana "sen araziyi iyi bilirsin bizim saklanacağımız yer var mı?" diye sormuşlar. Çoban "Bencilüs Dağında içinde su olan mağara var oraya gidelim." demiş. Çoban, "koyunlarla köpek var bunları bırakıp nasıl gidelim." demiş. Daha sonra kendi aralarında biz hak yolunda mıyız diye birbirlerine sormuşlar. Evet biz hak yolundayız demişler. O zaman birimizi dua etsin hepimiz âmin diyelim koyunlar taş olsun demişler. İçlerinden biri dua etmiş, diğerleri âmin demiş sonra koyunlar taş olmuş. Köpek Allah'ı arayan yedi kişinin peşinden gelmeye başlamış. Köpeğe git demişler, köpek onlara "sizin Allah'ınız varda benim Allah'ım yok mu?" diye dile gelmiş. Köpekle beraber yedi kişi Bencilüs Dağında gitmiş, mağaraya girmişler. Burada yaklaşık 300 yıl uyumuşlar. Uyandıklarında kendi tırnaklarının uzadığını köpeğinde tüylerinin döküldüğünü görüp şaşırılmışlar. Arkadaşları Yemliha'ya "Dakyanus seni çok sever, seni görürse bir şey yapmaz acıktık git bize ekme al gel, giderken tedbirli ol!" diye uyarılmışlar. Yemliha şehirde bir fırına gitmiş, ekme almış fırıncıya para vermiş. Fırıncı "bu parayı nerden buldun kimseye söylemem bana yerini söyle." demiş. Yemliha "bu benim param arkadaşlarımla gezmeye gittik, ekme almak için geldim." demiş. Fırıncı Yemliha'ya inanmamış. Fırıncıyla münakaşa etmeye başlamışlar. Çıkan seslere halk toplanmaya başlamış sonra zaptiyeler gelmiş. Zaptiyeler Yemliha'ya "sen kimsin, parayı nerden aldın." demişler. Yemliha "ben buralıyım Efsusluyum adım Yemliha." demiş. "Biz seni tanımıyoruz, daha önce seni hiç görmedik; bize evini göster" demişler. Yemliha "tamam göstereyim." demiş. Halk Yemliha'nın arkasında Yemliha önde evine gitmeye başlamış. Fakat şehir değişmiş Yemliha evini bulmakta zorlanıyormuş. Allah, Cebrail'e "Cebrail Yemliha evini bulamıyor yetiş, ona evini göster." demiş. Cebrail as. halka görünmemiş, sadece Yemliha'ya görünmüş. Yemliha, Cebrail'i takip ederek evini bulmuş. Evin önünde 70-80 yaşlarında biri oturuyormuş, o adama "bu ev kimin?" demişler. Benim demiş, "bu ev sana kimden kaldı" diye sormuşlar. "Babamdan kaldı.", "babana kimden kaldı?" demişler. "Dedemden kaldı." demiş. "Dedene kimden kaldı?" demişler. "Onun dedesinden kaldı." cevabını vermiş. "Üç göbek öncesinden Yemliha adında bir dedem varmış ondan kalmış, o dedemde Bencilüs Dağında gitmiş orada kaybolmuş." demiş. Oradakiler 20-25 yaşındaki gencin, Yemliha'nın kendisi

olduğunu söylüyor demişler. Halk, onun Yemliha olduğuna inanmamış. Yemliha'ya evin senin olduğuna bir işaretin, bir delilin var mı demişler. Yemliha “babam evin bir duvarının altında küp içinde altın gömdü.” demiş. Söylediği yer kazılıp altın dolu küpü bulduklarında Yemliha'ya inanmışlar. 80 yaşlarındaki torunu 25 yaşlarında olan dedesi Yemliha'ya sarılmış. Oradaki halk “senin hak yolunda olduğuna inandık, artık seni bırakmayız.” demişler. Yemliha, oradaki halka “arkadaşlarım Bencülüs Dağında mağarada ekmek getireceğim diye beni bekliyorlar.” demiş. Ekmek aldıktan sonra Yemliha önde halk arkada Bencülüs Dağına gitmişler. Yemliha halka “azizlerim siz burada durun, arkadaşlarım sizi görünce korkar ben onlara haber vereyim.” demiş. Yemliha mağaraya girmiş, kaybolmuş kimse bir daha görememiş (KK 64).

Sözlü gelenekte yaşayan efsaneler; sosyal, kültürel, ekonomik ve dini birçok unsuru içinde barındırır. Bu anlatılar günlük yaşamdan izler taşır. Efsaneler, somut kalıntılar -özellikle taş kesilme motifi- ortaya koydukları için anlatılanların gerçek olduğuna inanılır. Başka bir ifadeyle somut örnekler, efsanelerin inandırıcılığının ispatı noktasında delil vazifesi görür. Türk dünyasında ve Anadolu'nun çeşitli yörelerinde taş kesilme motifinin yer aldığı birçok efsanenin yaşadığı bilinmektedir. Halk arasında yaşayan efsanelerde; yapılacak bir yanlışlığı engellemek, tedbirli olmak, uyarılarda bulunmak, hile yapmamak, adil olmak ve bereketle ilgili temalar işlenir.

Köyden kente göçle birlikte kırsal bölgelerde nüfusun azaldığı kent merkezlerinde nüfusun yoğunlaştığı günümüzde sözlü gelenekte yaşayan efsanelerin, kent merkezlerinde geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında eğitici işlevini yerine getirdiği tespit edilmiştir. Saim Sakaoğlu (1978, s.191-192) tarafından derlenen kaplumbağa efsanesinin bir varyantı olan tosbağa efsanesi tespit edilmiştir. Tosbağa Efsanesinde hile yapan ve yalan söyleyen esnafa verilen ceza konu edilmiştir. Yalan söyleyen ve hile yapan birinin cezalandırılarak kaplumbağaya dönüşmesi dinleyicilere yalan söyleyen esnafın akıbeti açıklanır. Alışveriş yapılırken esnaf müşteri ilişkisine dikkat çekilmek amacıyla anlatılır. Gelen müşterilere nasıl davranılması gerektiği, esnafların satış sırasında neleri yapmaması gerektiği uyarısı yapılır. Bu efsane başka bir açıdan incelendiğinde ahi teşkilatında çırak adaylarına ahlaklı olmayı, yalan söylememeyi ve hile yapmamayı eğitim yoluyla kazandırılan değerler arasındadır. Yalan söyleyen, müşteriyi aldatan, saygısızlık yapan çırağa veya meslek ustasına verilen ceza ahilikten çıkarılmasıdır.

Kurbağa Efsanesinde tartıda hile yapan, müşteriyi aldatan bir esnafa verilen cezayla kurbağaya dönüşü anlatılmaktadır. Tartıda hile yapan müşteriyi aldatan esnafın akıbeti açıklanır. Bir başka açıdan bu efsane incelendiğinde ahi teşkilatında müşteriyi aldatan, müşteriye yalan söyleyen esnafa iş yeri

kapatma cezası verildiği ve pabucu dama atılarak o esnafa verilen ceza ilan edildiği bilinmektedir. Tosbağa ve Kurbağa efsanelerinde yalan söyleyen ve hile yapan esnafın tosbağaya ve kurbağaya dönüşmesi ahi teşkilatında verilen cezalarla benzerlik gösterildiği düşünülebilir.

Marangozla Hızır Efsanesinde yalan söyleyen esnafa verilen ceza anlatılmaktadır. Bu efsanede meslek ahlakına dikkat çekilmektedir. İlgili bölümde açıklandığı üzere herhangi bir mesleği icra eden meslek ustasının yaptığı hata veya kusurdan kaynaklanan olumsuz düşünce veya algı, aynı mesleği icra eden diğer meslek ustaları/esnafı etkilediği hakkında bilgiler açıklanmıştır. Bu noktadan hareketle bir marangozun yalan söyledikten sonra aynı mesleği icra edenleri etkilemeyi devam ettirdiği göstermektedir.

Faruk Sümer (1989, s.15-17) tarafından aktarılan ve saha çalışmasında tespit ettiğimiz Eshab-ı Kehf Efsanesinde Tanrı'ya inanmış gençlerin çok uzun bir dönem uyuduktan sonra ekmek almak için şehre gitmesi (çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla) ve bir fırından ekmek alması üzerine esnafın açgözlülüğü anlatılmaktadır. Kanaatkâr olmanın, hakkına razı olmanın önemine dikkat çekilmektedir.

2.3.1.5. Esnaf Hatıratları

Hatıratlar, yaşandıkları dönem hakkında önemli bilgiler içermektedir. Sözlü gelenekte yaşayan hatıratlarda halkın değer ve yargıları, inançları, sosyo-ekonomik özellikleri hakkında bilgiler yer alır. Başka bir açıdan hatıratlar, yaşanan herhangi bir olay ya da durumla ilgili başvuru kişisel tecrübeler olarak da değerlendirilebilir.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafardan derlenmiş hatıratlar aşağıda yer verilmiştir.

[Kahramanmaraş'ta ayakkabıcılık mesleğinin ilk ustalarından birinin yetişmesini sağlayan Şam'da bir Osmanlı subayı: Zekeriya Abdizade]

79 yaşında yemenici ustası Metin Şannan, ayakkabıcılık mesleğini icra etmesini şu şekilde anlatmaktadır: “Dedemin babası 1800’lü yılların sonunda Şam’da yüzbaşı subay olarak görev yapmaktaymış. Dedemin babası hangi ayakkabıcıya gidilirse meslek ustalarının Ermeni olduğuna tanıklık edermiş. Bu meslekte Yahudilerde çalışamazmış tek şart Ermeni olmakmış. Dedemin babası (Zekeriya Abdizade) Allah’a adadım (adakta bulunmak) erkek evladım olursa dört gavur sanatından birine vereceğim.” demiş. Bu dört gavur sanatı şunlardır:

- 1- “Eyercilik: Bu sanatta semeri Müslümanlar yapar, eyeri gayrimüslimler yaparmış. O zaman bu işe sarayıcılık (saraçlık) giriyor. Biz semeri yaparız, semerin altına onlar eyeri yaparmış. Eyerin inceliği var,

malzemesi yok; semerciliğin malzemesi var fakat işçiliği ağır. Eyerin fiyatı bir semer fiyatıyla eşittir. Semercilik Müslüman sanatı demişler, eyercilik gavur sanatı demişler. Yorucu ve ağır işleri biz yapmışız, onlar daha kolay iş yapmış bizden daha fazla para kazanmışlar.

- 2- Ayakkabıcılık: Ayakkabıcılığa gavur sanatı demişler, yemeniciliğe Müslüman sanatı demişler. Yemeni lastikten yapılan adi postal, ayakkabı rahattır.
- 3- Terzilik.
- 4- Kuyumculuk: Altını Ermeni yapar, gümüşü Müslüman yapar diye kandırmışlar. Bizim çıraklarımız gümüşten hoza, bilezik, başlarına hızlı çiçek yaparlarmış. Başka bir meslek ise bakırcılıktır. Bakır gavur yapar, bakırın kalayını Müslümanlara bizlere yaptırırlarmış. Parayı onlar kazanır, bakırın zehrini biz alıyoruz.”

Yıllarca bu meslekleri bizler yapmamışız, gayrimüslimler yapmış. Bu mesleklere bizi çırak olarak almamışlar. Bizde öğrenmek istememişiz. Gayrimüslimlere çorbacı denir, din kardeşi olmadığımız için kardeş denmez. Dedemin babasının bir oğlu dünyaya gelmiş. (Metin Şannan'ın dedesi doğmuş) Bu çocuk büyüdüğünde 10-11 yaşına geldiğinde ayakkabıcılık mesleğini öğrenmesini istemiş. Dedemi almış yanına Şam'da bir ayakkabı ustası Ermeni'nin yanına gitmiş. Ermeni ustaya “bunu çırak olarak alacaksın.” demiş, Ermeni ustası dedemin babasına “canımı iste ama bunu benden isteme” demiş. “Ermeni olmayanı çırak olarak almam, çırak sadece Ermenilerden olur.” demiş. Dedemin babası, Ermeni ustaya “ben senden rica mı ettim ki, sana emrettim alacaksın.” demiş. Ermeni ustası dedemin babasından özür dilemiş. “Benim erkek evladım olursa dört gavur sanatından birine vereceğim diye adakta bulundum, öğleye kadar medresede ilim, irfan öğrenecek; öğleden sonra buraya gelip akşama kadar ayakkabıcılığı öğrenecek.” demiş. Ermeni ustaya “evet mi hayır mı?” diye sormuş. Ermeni usta “tabi ki evet.” demiş. Dedem 11 yaşında ayakkabıcı çırağı olarak başlamış. Öğleye kadar medreseye gitmiş, öğleden akşama kadar ayakkabıcıda çıraklık yapmış. Dedem 16 yaşına geldiğinde I. Dünya Savaşı başlamış. Suriye topraklarının bir kısmını kaybettiğimiz için dedemin babası Maraş'a şube reisi görevlendirilmiş. Dedemin babası, dedeme “mesleği öğrenebildin mi, sana bir dükkân alsam mesleği yapabilir mi?” demiş. Dedem de babasına “yapabilirim” demiş. Dedem ayakkabıcılık mesleğine devam etmiş, çıraklar yetiştirmiş. Yetiştirdiği çıraklar usta olduktan sonra bu meslek yaygınlaşmaya başlamış. Dedem, günümüzde bu mesleği yapanların ustalarına ilk öğretendir. Bu mesleğin Maraş'ta yaşatılmasına sebep dedemdir. Dedemden sonra bu mesleği ben devam ettirdim. Okula gitmedim, okumayı yazmayı dışarda öğrendim.

Sayısını bilmediğim çıraklar yetiştirdim. Benden sonra bu mesleği oğlum (Aydın) devam ettirmektedir. Torunlarım bu mesleği devam ettirmedi.

[Bakır ve kalay ustası Sedat Büyükçırkıcı'ya Japonya'dan gelen davet]

1988- 1989 yıllarında Japonya'dan bir üniversitede hocası buraya geldi. Önce kendini tanıttı. “Biz dünya genelinde geleneksel el sanatlarıyla ilgili araştırma yapıyoruz. Burada yaşayan geleneksel el sanatı ustalarının çok olduğunu gördük siz meslek ustalarını Japonya'ya davet ediyoruz. Bizim devletimiz geleneksel el sanatlarına büyük önem veriyoruz. Sizleri Japonya'ya götüreceğiz. Oraya gittiğinizde size sigorta yapacağız, yüksek maaş vereceğiz, barınmanız için ev vereceğiz, çocuklarınızın iyi eğitim almasını sağlayacağız.” dedi. Ben bu kişiye cevap olarak şunları söyledim: Ben kesinlikle sizin ülkenize gitmem, mesleğimi burada öğrendim, bu kütürde büyüdüğüm için bu mesleği devam ettiriyorum. Bu bayrak altında yaşadığım için kültür sahibi oldum. Sizin ülkenize gidersem vatanıma, milletime ve bayrağıma ihanet etmiş olurum. Para, mal, mülk için kültürümü satmam dedim. Güzel Türkçe konuşan bu kişi daha sonra yanımdan ayrıldı ve gitti.

Yıllar sonra mesleğin geleceği ve yaşatılması hakkında Kültür Bakanlığından yetkililer geldi. Bizlere soru yönelttiler biz soruları cevapladık. Bazı soruların cevaplarını yazılı olarak hazırlayıp birkaç gün sonra verdik. Daha sonra yapılan bu çalışmayla ilgili bir gelişme olduğunu görmedik.

[Bakır ustası Cemil Dama'nın yıllar sonra ziyaretine gelen çırağı]

1985'li yıllarda Kahramanmaraş Yatılı Bölge Okulunda görev yapan arkadaşımız Cemil Hoca vardı. Bir gün yanıma geldi. Urfalı zeki bir öğrencisinin olduğu ve maddi durumunun kötü olduğu için memleketine gidecek parasının olmadığı anlattı. “Senin yanına gelse bu çocuğa uygun bir iş versen çalışsa uygun görür müsün?” dedi. Bende “peki gelsin” dedim. Cemil Hocanın anlattığı çocuk, daha sonra yanıma geldi. Bu çocuğa sadece haftada bir kez cumartesi günleri geleceksin iki saat çalışacaksın dükkânı temizleyip gideceksin dedim. Çocuk her hafta geldi dükkânı temizledi, bende bu çocuğa iki saat çalıştığı veya bir gün çalıştığı ücreti değil haftalık çalışmış kabul ederek ücretini tam verdim. Bayram yaklaştığında buna yeni kıyafetler alırdım. Bu çocuk okuldan mezun oldu buradan gitti.

Aradan yıllar geçti ben unutmuştum. Bundan yaklaşık beş yıl önce dükkâna iki önde, iki kişi arkada dört kişi geldi. İçlerinden biri “Cemil ustam nasılsın” dedi, çıkaramadım özür dilerim dedim- temiz şık giysili birisi memur olduğu anlaşılıyordu fakat konuşma yüksek makamlarda bulunan biri bazı şeyler insanı çabuk ele verir hareketleri konuşması diksiyonu vs.- usta

ben Ali demesiyle elimize sarıldı, bende onun yanaklarından öptüm. Gelen misafirlere çay, kahve ikramında bulunduk. O sıra Ali annesini aradı annesine “ben Maraş’tayım” dedi, annesi Cemil ustanın yanında mısın dedi” Ali yıllar geçmiş tahsiline devam etmiş, Ticaret Bakanlığında yüksek bir makama gelip ülkesine hizmet ediyormuş. Sohbet yanındaki arkadaşı dahil oldu, “Ali sizden çok bahseder sizinle olduğu yıllarda yardım etmenizden aynı sofraya aynı masaya oturuşunuzu ve hayatına nasıl yön verdiğinizi anlatır” dedi. Bende yardımcı olduysak ne mutlu dedim. Birinin bir mevkiye gelmesine ülkesine milletine hizmet etmesine vesile olmamıza sevindik.

[73 yaşında Bıçak Ustası Ejder Biber’in dedesinin gazilik maaşını almayı reddetmesi]

Bir gün dedeme büyükbaba sana bir yıldız doğdu, müjde dedim. Büyük babam “bana ney oğlum” dedi. Savaştan kalanlara (I. Dünya savaşına katılmış, yaşayanlara), maaş bağlıyorlar dedim. Büyük babam düşündü, düşündü, düşündü “oğlum benim bir kahramanlığım yok ki, harp başladı beni vurdular, harp bitti ben yatidim” (yatıyordum) dedi. “Birde öbür dünyada onun mu sualini vereyim” dedi babalınız boynuma (vebali bana). O zamanda dayım valilikte memurdu büyük babama “baba peki de” dedi. Büyük babam “peki de yok” dedi, verilecek maaşı kabul etmedi.

[Bakırcı ustası Mustafa Tepebaşı’nın babasıyla 8. Cumhurbaşkanımız sayın Turgut Özal’ın arasında gerçekleşen konuşma]

Rahmetli Turgut Özal Maraş’a ziyarete gelmişti o zamanlar biz çırağız galfeyiz. Başbakan kapalı çarşıyı geziyor. Babamda o sırada kazan yapıyor, gosgoca Başbakan gelmiş adam hala gazan yapıyor, babamın elindeki miyene iki kilo, iki kiloluk miyeneyi sallayınca (kazana vurduğunda) tak tak ses geliyor sestem durulmuyor. Babama gosgoca Başbakan gelmiş diyorum. Babam bana “la oğlum biz çalışmazsak açız aç” diyor. “Başbakan maaşını alır, işine bakar; biz buna vurmazsak işçilerin babalı (vebali) hepsi benim üstüme kalır, ben cumartesi işçilere öğlen dediği zaman (öğle vaktinde) bunların hepsinin parasını vermem gerek” diyor. Başbakan gelince yaklaşınca ister istemez babam durdu. Babamla Başbakanımız sohbet etmeye başladı. Turgut Özal babama: “Herkes bizi görünce ayağa kalkıyor, sen çalışıyorsun.” dedi. Babam Başbakana “benim sorumluluklarım var.” dedi. “Bu insanların babalı (vebali) beni iflah etmez, ben ne yapıp edip çalışıp cumartesi günü bu adamların paralarını vermem gerek.” dedi. Başbakanın kapalı çarşıya gelmesi, ziyareti sırasında esnafları gezmesi babamın çalışmasına engel olamadı.

[Yorgan ustası Halil Doğanlı'nın 1982 yılında katıldığı ihale]

1982 yılında Pazarcık Yatılı Bölgede Okulunun yapmış olduğu ihaleye katıldım ve ihaleyi kazandım. Bizde yapılan kumaş hesabı milimetrik olur. Okul müdürünün yaptığı hesaba göre bende 18 top kumaş arttı. Okul müdürü bana “bu kumaşların çıkışını yaptım, tekrar kumaşların girişini yapamam” dedi. Bende neden girişini yapamazsın bunun hesabını veremem, bu günaha giremem dedim. Yapmamız gereken yatak sayısı 550'dir. Ben 180 yatak yaptım, okul müdürü o sırada başka birine daha ihale yapmış; işi ona verecekti. Okul müdürü işin bende kalması işe devam edebilmem için benden 200 bin lira rüşvet istedi ve işi durdurdu. Bende Pazarcık'tan Maraş'a geldim. Takım elbisemi ve kravatımı aldım, Ankara'ya Millî Eğitim Bakanlığına gittim. Sayın Bakanla görüştim, yaşadığım bu olayı anlattım. Bakan sekreterine telefon açtı “bunu neden makam odama çıkarttınız” dedi, vatandaşın çıkması yasakmış. Bende sayın Bakana “sende insansın bende insanım derdimi dileyip bana çözüm sağlayacaksın” dedim. Sayın Bakan bana yakınlık gösterdi, konuyla yakından ilgilenecek müfettiş görevlendirdi. Ben Ankara'dan ayrılıp Maraş'a geldim. Okul müdürü görüşmek için bana haber gönderdi. Görüşmeye gittiğimde okul müdürünün benden istediği 200 bin lirayı rüşveti bana vermesini istedim. 200 bin lirayı okul müdüründen aldım, orda kalan çocuklara ziyafet çektim. Okul müdürüne öyle yenmez, böyle yenir dedim.

[Oymacı/marangoz ustası Mustafa Tanır'ın yaptığı maket]

Mimarlık-Mühendislik Fakültesi öğrencilerinden biri, mezuniyeti için Erzurum Çifte Minareli Medresenin maketini yapması gerekiyormuş. Erzurum'da bu maketi kimseye yaptıramamışlar. Öğrencinin babası önce sanayiye gitmiş, böyle işlerle biz uğraşamayız buna sabırlı sebatlı biri gerekir, onun telefonu verelim demişler. Kız öğrencinin babası beni aradı. Telefonda bana, ne yapılması gerektiğini anlattı. Ben de dükkâna davet ettim, daha sonra resimlerle yanıma geldi. Bunu (Erzurum Çifte Minareli Medresenin maketini) “ne kadar sürede bitirirsin” dedi. Bende üç beş gün müsaade et, dedim. Önce bunun ebatlarını ölçeceğim sonra kıl testereyle keseceğim, makineyle birleştireceğim dedim. Bunlardan önce oymalı kapısı, arkada çifte minare ve külliyesi var, onları yapacağım dedim. Bunların hepsini yaptık, daha sonra bunları birleştirdim; yaptığım makette her parçasına bir numara verdim. Babasını aradım, dükkâna geldi. Yaptığım maketin resmini çekti, kızına gönderdi. Öğrenci daha sonra Erzurum'dan buraya geldi, maketi gördüğünde çok sevindi; havalara uçtu. Kızım tamam mı olmuş mu dedim. Bu böyle gitmez bunu nasıl götüreceksin dedim. Makete vurdum patır patır döküldü. Kız “eyvah cami yıkıldı, maket bozuldu” dedi. Sen mimar mühendis olacaksın dur dedim. Bak ben içerden numara verdim, sayıları denk getirip

yapıştırıcaksın dedim. Öğrenci maketin parçalarını aldı, teşekkür ederek gitti. Yıllar sonra dükkâna biri bayan biri erkek iki kişi geldi. Gelenlerden bayan olan “beni tanıdın mı” diye sordu. Bende tanımam mı gerekiyor dedim. Bana eşyle teşekkürle gelmişler. Okulunu bitirmiş, evlenmiş bir üniversitede çalışmaya başlamış.

[Bakır ustası Orhan Kavasoglu'nun tevekkülü]

Bir cumartesi günü Ali ustamla birlikte çalışırken “bu hafta işimizde olmadı paramızda yok.” dedim. Ali usta bana “Allah rızığımızı gönderir.” dedi. Bende “cumartesi öğleden sonra iş olmaz.” dedim. Ali usta bana “rahat ol, otur.” dedi. Cumartesi öğleden sonra ustam söyledikten bir iki saat sonra iki tane adam geldi. Biz Adana’dan geliyoruz, iki üç tane lokum kazanı yaptıracağız dediler. Lokum kazanın parasını verip gittiler. Ustam “kalbin temiz olsun yeter ki insanının niyeti bozuk olmasın bak Allah gönderir.” dedi.

[Bakır ustası Mustafa Tepebaşı'nın babasının yaptığı iyilik]

Bir komşumuz bir müşterisine parçalı delik kazan satmış. Parçalı kazan ısıya dayanmaz ısıya gelmez, ısıyı görünce sızdırır. Adam haklı olarak aldığı kazanı geri getirmiş, ne yapsın mecbur getiriyor. Komşu esnaf müşterisine “sen bunu ateşe koymuşun” diyor, babamda esnafa “adam ne yapacak ateşe koyacak sen bu malı alacaksın yenisini vereceksin, ya da adamın parasını vereceksin dilediği yerden alacak” dedi. O esnaf kabul etmedi, babamda o müşteriye “gelin oğlum gelin” dedi. Babam yeni bir kazanı onlara verdi, müşterinin sızdıran delikli kazanını aldı “bunu hurdaya atın” dedi. Aradan zaman geçti, o adam yapılan iyiliği unutmamış çeyiz alışverişi yapmak için dükkâna geldiler. Babam o gün dükkâna geç gelmişti. Adamlar, dükkânın önünde babamın gelmesini beklediler. Babam geldiğinde “biz senden zamanında böyle bir iyilik görmüştük, onun için senden alışveriş yapmaya geldik” dedi. Babamda “ben senin için yapmadım Allah rızası için yaptım, ister benden alın ister başkasından alın” dedi.

Yukarıda yer alan hatıratlarda Müslümanların ve gayrimüslimlerin icra ettiği mesleklerin neler olduğu ve bu mesleklerin seçilme özellikleri açıklanmaktadır. İhtiyacı olan birine yardım etmek, iyilik yapmak ve vefa göstermenin kıymetli değer olduğu anlatılmaktadır. Türkiye’de yaşayan bazı geleneksel meslek ustalarını ülkelerine davet ederek orada bu mesleklerin yaşatılması için yabancıların yapmış olduğu titiz çalışmaları, milli ve manevi değerlerine bağlı olan meslek ustasının kendi ülkesini terk etmenin vatana hainlik olarak değerlendirdiğini, Kültür Bakanlığının geleneksel mesleklere ve geleneksel meslek ustalarına gerekli ilgiyi göstermediği hakkında bilgilere ulaşılmıştır. I. Dünya savaşına katılıp gazi olduğu halde devletten maaş almanın haksızlık olacağı inancıyla maaşın almayı kabul etmeyen bir

kahramanın hatıratı devletin kutsallığı ve ahrette hesap makamının olduğuna dikkat çekilmektedir. Meslek ustalarının çalışmasındaki iş disiplini, işe verilen önem ve çalıştırılan çırak ve kalfaların kazandıkları ücretin verilmesindeki kaygılara, meslek ustalarının icra ettiği meslekte hünere ve çalışkan olması gerekliliği, rızkın verenin Allah olduğunu ve Allah'a tevekkül edildiğinde zorlukların kolay aşıldığı yörede yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafların anılarında yaşamaktadır.

2.3.1.6. Lakaplar

Lakap; bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad'a denir (TDK, 2011, s. 1572). Bir aileye veya ismin dışında herhangi bir özelliğinden veya durumundan dolayı başkaları tarafından takılmış isimdir. Lakap kişinin adı yerine kullanılır (Kaya, 2014a, s. 491). Bir ada sonradan eklenen ve kişinin herhangi bir özelliğinden dolayı verilen isimdir (Boyras, 1998, s. 109). Kişinin tutum ve davranışları, karakteri, mizacı, fiziki özellikleri, yaşam biçimi, özel zevkleri, yetenekleri, icra ettiği meslek, başından geçen herhangi bir olay, memleketi veya ailesinde dikkat çeken herhangi bir özellik lakap olarak verilebilir (Coşar, 2003, s.29). Halk arasında aynı ada birden fazla kişinin sahip olması nedeniyle yaşanabilecek kargaşa lakaplar yoluyla çözümlenmektedir. Halk, kişiler arası ayırım lakaplar yoluyla da belirtilmektedir (Küçük, 2019, s.523). Lakaba, Azerbaycan Türkçesinde lağab, Başkurt Türkçesinde kuşamat, Kazak Türkçesinde lakap, Kırgız Türkçesinde lakap at, Özbek Türkçesinde lacuard, Tatar Türkçesinde aksıl-zangar, Türkmen Türkçesinde goyı gök, Uygur Türkçesinde tok kök ve karamtu kök denir (Ercilasun vd., 1991, s.534-535). İslamiyet öncesi dönemlerden itibaren Türklerde kişinin icra ettiği mesleğe göre lakap verildiği araştırmacılar tarafından tespit edilmiştir (Emet, 2020, s.434). Yapılan alan araştırmasında Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafların kullandıkları yetmiş iki lakap olduğu tespit edilmiştir. Sözlü gelenekte yaşayan bu lakaplar; meslekle ilgili lakaplar, fiziksel görünüşle ilgili lakaplar, kişilik özellikleriyle ilgili lakaplar, bir yaşantı sonucu verilmiş lakaplar, soyadın önüne geçmesiyle verilen lakaplar, babasının veya dedesinin lakabını taşıyan ve bunların yaşantısı sonucu verilmiş lakaplar, anlamları ve verilmiş nedenleri tespit edilemeyen lakaplar olarak sınıflandırılmıştır.

Meslekle İlgili Verilmiş Lakaplar

- 1- Bıçakçı İsmail (KK19, KK20).
- 2- Bıçakçı Memmet (KK19, KK20).
- 3- Bıçakçı Ökkeş (KK19, KK20).
- 4- Çapıtcı Ali (KK60).

- 5- Demirci Hacı Hasan (KK46).
- 6- Demirci Memet (KK19, KK20).
- 7- Ekmekçi Velid (KK18).
- 8- Gazıkçı Yaşar (KK16, KK17).
Tren istasyonunda kazık çaktığı için verilmiş lakaptır.
- 9- Maliyeci Mustafa (KK18)
Maliyeden emekli olduğu için verilmiş lakaptır.
- 10- Nacar Tevfik (KK01).
- 11- Profesör Ahmet (KK87).
Birçok konuda bilgi sahibi olduğu için verilmiş lakaptır.
- 12- Tambur Alaaddin (KK40).
- 13- Tık tıkçı Memmet (KK03, KK9, KK10).
Bakır döverken çıkardığı sestten dolayı verilmiş lakaptır.

Fiziksel Görünüş ile İlgili Verilmiş Lakaplar

- 1- Ayı Faruk (KK14).
- 2- Dağ Baba Ökkeş (KK33).
Boyunun uzun olduğu için verilen lakaptır.
- 3- Kara Cuma (KK14).
- 4- Kara Yaşar (KK11).
- 5- Kekeç Adnan (KK18).
- 6- Kelle Mıstafa (KK11).
- 7- Kör Şavrı (KK40).
- 8- Kulaksız Hayri (KK31).
- 9- Küçük enişte (KK80).
Boyunun kısa olduğu için verilmiş lakaptır.
- 10- Minik Mamet (KK25).
Boyunun küçük olması nedeniyle verilen lakaptır.
- 11- Pala Mıstafa (KK40).
Bıyıklarının büyük ve iri olduğu için verilen lakaptır.
- 12- Papıcı büyük Hasan (KK46).
Ayaklarının büyük olduğu için verilen lakaptır.
- 13- Sakallı Süleyman (KK76).
- 14- Sarı Memmet (KK11).

- 15- Sempatik Hella (KK11).
Güler yüzlü olduğu için verilen lakaptır.
- 16- Somun Ahmet (KK09, KK10).
- 17- Şaş Ahmet (KK09, KK10, KK38).
- 18- Şişgo Ali (KK11).
- 19- Topal Kadir (KK11).

Kişilik Özellikleri ile İlgili Verilmiş Lakaplar

- 1- Ağa Mustafa (KK08).
Cömert olduğu için verilen lakaptır.
- 2- Cin Ali (KK60).
- 3- Çakal Bilal (KK33).
İnsanları kandırdığı için verilen lakaptır
- 4- Deli Çavuş (KK40).
Sinirli olduğu için verilen lakaptır.
- 5- Deli Memmet (KK11).
Sinirli olduğu için verilen lakaptır.
- 6- Deli Mıstafa (KK14).
Sinirli olduğu için verilen lakaptır.
- 7- Doktor Abdullah (KK76, KK85).
Sağlık konusunda bilgili olduğu için verilen lakaptır.
- 8- İmam Hayri (KK13).
İbadetlerini yerine getirdiği ve dini bilgisi çok olduğu için verilen lakaptır.
- 9- Kırık Halil (KK15).
Sinirli olduğu için verilen lakaptır.
- 10- Kırrocu Kemal (KK8, KK11).
Kaba davranışları ve konuşmaları olduğu için verilen lakaptır.
- 11- Profesör Ahmet (KK87).
Birçok konuda bilgi sahibi olduğu için verilmiş lakaptır.
- 12- Sahtekâr Durdu (KK31).
İnsanlara yalan söyleyip onları kandırdığı için verilmiş lakaptır.

Bir Yaşantı Sonucu Verilmiş Lakaplar

- 1- Çırak Mustafa (KK07).
Çıraklık döneminde verilen lakap usta olduktan sonra kullanılmaya devam etmiştir.
- 2- Konyakçı (KK16, KK17).
Alkol kullandığı için verilmiştir.
- 3- Yaşar Kömeç'in kalfası (KK11).
Kalfalık döneminde verilen lakap usta olduktan sonra kullanılmaya devam etmiştir.

Soyadın Adın Önüne Geçmesiyle Oluşan Lakaplar

- 1- Eşkiöğlü (KK38).
- 2- Güllaçtı (KK15).
- 3- Saçmal (KK01).
- 4- Şavkıllı (KK15).
- 5- Çelebi (KK01).

Babasının ve Dedesinin Lakabı Taşıyan veya Yaşantı Sonucu Verilmiş Lakaplar

- 1- Anası kaçık (KK38).
- 2- Azapaliler (KK25).
- 3- Çapar Ali (KK16, KK17).
- 4- Çelebi Tefik (KK01).
- 5- Çerkez Haydar (KK05).
- 6- Dede Ehmet (KK60).
- 7- Eyüpoğlu Kadir (KK08).
- 8- Ökkeş Memmet (KK19, KK20).
- 9- Toro İsmet (KK40).
- 10- Recep Ökkeş (KK19, KK20).

Anlamları ve Veriliş Nedenleri Tespit Edilemeyen Lakaplar

- 1- Büyükçapar Hacı (KK08).
- 2- Cırık Ahmet (KK44).
- 3- Cicos Hüseyin (KK21).
- 4- Çıngır Yaşar (KK40).
- 5- Er törer (KK16, KK17).

- 6- Esili Memet (KK05).
- 7- Gömülü Memmet (KK03 KK12).
- 8- Kömeç Mustafa (KK05).
- 9- Kömeç Yaşar (KK05).
- 10- Müşür Memmet (KK13).
- 11- Parsel Yaşar (KK13).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafar arasında lakaplar yaşamaktadır. Bu lakaplar incelendiğinde bireyin meslekte niteliği, özel adının yerini almıştır. Meslek ustaları veya esnafarın lakapları süreç içinde soyadı olarak kullanılmaktadır. Yörede yaşayan meslekler deden-babaya, babadan-oğula usta çırak eğitimde aktararak yaşatılmaktadır. Bu anlamda soyadı kanunun çıkmasıyla verilen soyadları kişinin icra ettiği meslekten verildiği yörede bu mesleklerin geçmişinin eski olduğu düşünebiliriz. Kişilik özellikleriyle verilen lakaplar, bireyin tanıtılmasında önemli işleve sahiptir. Esnaf-müşteri ilişkilerinde lakaplar bir anlamda kimlik görevini yerine getirmektedir. Fiziksel görünüm ve bir yaşantı sonucu verilen lakapların yaygınlığı hususunda meslek ustalarının, esnafın ve halkın mizah anlayışını, samimiyet ve güven duygusunu yansıttığını düşünebilir. Bu bakımdan yörede yapılan alan araştırmasında son yıllarda lakap verme geleneğinin veya lakapla hitap etmenin zayıfladığı görülmüştür. Bireyler arasındaki sosyal ilişkilerin, iletişimin az olduğu ya da yetersiz olduğu değerlendirilmesi yapılabilir.

2.3.1.7. Masal

Türk Dil Kurumu sözlüğünde masal; genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebi tür olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011, s. 1630). Şükrü Elçin (2004, s. 368) masalı bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikayesi olarak tanımlamaktadır. Pertev Naili Boratav (2019, s. 85) nesirle söylenmiş dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü gerçekle ilgisiz ve anlattıklarıyla inandırma iddiası olmayan kısa bir anlatı olarak tanımlamaktadır. Esmâ Şimşek (2001, s.3) masalın belli kişiler tarafından kendine özel zaman mekân ve şahıs kadrosu içinde yaşanan hayat ile hayal edilen hayatın sistemli bir şekilde ifade edildiği klişe sözlerle başlayıp klişe sözlerle biten hayal mahsulü sözlü anlatım türü olduğunu açıklar. Güzel ve Torun (2003, s. 197) şahıs ve vakaların insan üstü ve tabiat üstü hususiyetler ve nitelikler taşıyan hikayeler olduğunu belirtir. Erman Artun, (2012b, s. 120) masalı bütünüyle hayal ürünü olan olağanüstü

varlıkların, insan ve tanrıların başından geçen olayların yer aldığı, bilinmeyen yer ve zamanda ortaya çıkan öğüt verici kısa anlatım türü olarak tanımlar.

Masallar dinleyicilere bir bildiriye iletmek için başvuru alan bir araçtır. Masallar yoluyla iletilen bildiri ahlaksal bir içerik taşır. Masal dinleyenleri iyilik yapmaya, adil ve dürüst olmaya yöneltir (Yardımcı, 2012, s.15). Saim Sakaoglu masalın dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türü olduğuna, inandırıcılık özelliğinin masal metnine bağlı olmadığını bu hususunu dinleyicilere bağlı olduğuna dikkat çeker (Sakaoglu, 1973, s.4-5). Sözlü gelenekte kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşayan masalların eğitici, öğretici, tanıklı edici ve bilgi verici işleve sahiptir (Boratav, 1983, s.276).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında sözlü gelenekte yaşayan masal tespit edilememiştir. Çalışmamızda yer alan Fındık Fıstık Masalı, Değirmenci Masalı, Tembel Abdurrahman Masalı ve Ahmak Kız Masalları yazılı kaynaklardan elde edilmiştir (Erşahin, 2011, s. 346-358, 648-654, 668-677)²⁵.

Fındık Fıstık Masasında, padişahın üç oğlundan en küçüğünün abilerinin ihaneti sonucu yerin yedi kat altına girmiştir. Yerin yedi kat altından kurtulduktan sonra iş arayamaya başlamış ve bir terzi esnafına çırak olmuştur. Padişah makas kesmedik, iğne batmadık fındık kabuğunun içinde bir elbise dikilmesini emretmiştir. Masal kahramanı ustasına bana fındık fıstık al ben elbiseyi dikerim der. Yeni çırak olan masal kahramanı elbiseyi dikmiştir. O memlekette hiç kimsenin yapamadığı makas kesmedik, iğne batmadık fındık kabuğunun içindeki elbiseyi padişahın huzuruna çıktuktan sonra elbiseyi kendinin değil ustasının yaptığını söyler. Bu terzi ustasının yaptığı elbiseden sonra memlekette şöhreti yayılır. Masal kahramanı daha sonra terzinin yanından ayrılıp kuyumcu esnafından iş ister ve kuyumcu esnafına çırak olarak işe başlar. Padişah tüm kuyumcu esnafına altın tepsi içinde altın gürk, altın cıkcık yayılı vaziyette canlı bir eser yapmalarını emreder. Kuyumcu esnafları Allah'tan başka kimse can veremez diyerek karşı çıksa da padişah yapılmasını emreder yapılmazsa ceza vereceğini söyler. Masal kahramanı olan kuyumcu çırağı, ustasına bunu yapılmasının kolay olduğunu söyler ve ustasına bana fındık fıstık al ben yaparım der. Daha sonra altın gürk, altın cıkcık yayılı vaziyette canlı eseri yapar. Kuyumcu ustası kendi yapmadığı halde kendi yapmış gibi yalan söyler ve övünür. Düğün törenine katılmak için dükkândan ayrılan kuyumcu ustası, çırağa dükkândan ayrılmamasını ister. Masal kahramanı padişahın en küçük oğlu kendine ihanet eden abilerini düğünde gizli gizli öldürür.

Değirmenci masasında, fakir ve iyi düşünceli bir değirmencinin karısı tarafından aldatılışı anlatılmaktadır. Karısı, değirmenciye zorla Halep'e kızını

25 Masalların tam metinleri eklelerde verilmiştir.

ziyarete gönderir, değirmenciye Halep dönüşünde kızı ve damadı sihirli koyun hediye eder. Sihirli koyuna eli değenin koyunun üzerinden çekememesi üzerine değirmencinin karısı tarafından aldatılışı anlaşılır.

Tembel Abdurrahman masalında, padişahın emri üzerine altın dolu tabak tembel Abdurrahman'ın geçeceği köprünün üstüne bırakılır fakat tembel Abdurrahman köprüden geçerken gözlerini kapatarak geçtiği için altınları alamaz. Padişah, daha sonra Abdurrahman'a içi mercan dolu iki nar gönderir. Abdurrahman, bu narları Acem padişahına hediye eder. İçi mercan dolu narı gören padişah, Abdurrahman'a acem kumaşı hediye eder. Abdurrahman bu kumaşları daha sonra İngiliz padişahına hediye eder. İngiliz padişahı, Abdurrahman'a İngiliz kumaşları hediye gönderir. Abdurrahman gelen bu İngiliz kumaşlarını da Osmanlı padişahına hediye eder. Osmanlı padişahı bu hediye üzerine Abdurrahman'a altınlarla birlikte kızını hediye gönderir. Padişah daha sonra hiç görmediği birine kızını vermenin pişmanlığını yaşar. Kızının arkasından gider. Padişahın kızı babasına elinden çıkanlara pişman olma, üzülmeye der. Padişahın kızı Abdurrahman'ın yanına gider. Abdurrahman'ın evi yok ve üzerinde yırtık elbisesi vardır. Yemen padişahı, Osmanlı padişahının kızı gelmiş diyerek kendi sarayının karşısına konak yaptırmaya başlar. Osmanlı padişahının kızı babam gelmeden evlenemem der. Osmanlı padişahı gelir, Yemen padişahı tembel Abdurrahman ve padişahın kızı için kırk gün düğün yaptırır.

Ahmak kız masalında, ninesiyle birlikte yaşayan bir kızın evliliğinde yaşadıkları anlatılmaktadır. İlk evliliğini ahtar esnafıyla yapan kız, bilmeden kınayla kahveyi karıştırıp yaşadığı evi sıvamasıyla evliliği sona erer. İkinci evliliğini bezirganla yapan ahmak kız, kocasının satmak için getirdiği yeni kumaşları kirlenmiş düşüncesiyle yıkamasıyla çıkan kavgadan sonra ikinci evliliği de sona erer. Üçüncü evliliğini kasapla yapan ahmak kız, koyun kuyruklarının yumuşak olduğunu fark eder. Koyun kuyruklarından yastık yapar. Kocasının bunu fark etmesiyle çıkan kavgadan sonra üçüncü evliliği de sona erer. Dördüncü evliliğini bir çiftçiyle yapan ahmak kız, bir gün kocası iplik yapması için pamuk gönderir. Ahmak kız ateşin yanında ip yapmaya başlar fakat ipi yapmayı bilmediği için beceremez. Daha sonra ahmak kız pamukların hepsini ateşe atar. Kocasını bunu öğrendikten sonra tartışma çıkar. Ahmak kız, ateşe hem beni hem kocamı üzdün diyerek kazmayla ateşin yandığı yere vurur. Oradan bir küp altın çıkar. Çıkan altınlara, kızıl baba altın verdi der kocasına. Kocasını ahmak kıza sana gudama alacağım diyerek kandırır. Gudamalar bittikten sonra ahmak kız gudama almak için gudama satan esnafa gider. Bu esnaf ahmak kızını kandırarak evine gider ve altınların hepsini alır kaçır. Ahmak kızın çiftçi kocası bunun üzerine onu bir mezarlıkta üzerine katran dökerek orda bırakır. Padişahın develeriyle gelen adamlar

yoruldukları için mezarlığın yanında ateş yakarak hem dinlenip hem ısınmak isterler. Yanan ateşle ahmak kızın üzerindeki katran çözülür. Ahmak kızın yanına önce kedi gelir, sonra köpek gelir daha sonra deve gelir. Köpeği, kediyi ve deveyi kocasının kendinin eve dönmesi için gönderdiğini düşünür. Ahmak kız deveyle birlikte eve döner. Devenin altın yüklü olduğunu gören kocası sevinir. Kocasını, ahmak kızın uyuması için ve kimseye bir şey dememesi hususunda kandırır. Padişahın devesini kaybaldığı için aranmaya başlanır. Ahmak kız deveyi arayan görevlilere deveyi kocasının aldığını söyler. Kocasını tutuklanır, mahkemeye çıkarılır. Ahmak kızın uyuması için kocasının daha önce kendine söylediği yalanı tek gözü kör olan kadıya söyler. Dama yumurta yağdığı gece, kargalar gözü oyduğu gece, benim ellerim kınalandığı gece sana kim dedi ki gözlerini açık tut, der. Bunun üzerine kadı ahmak kızın kocasını serbest bırakır.

Yukarıda yer alan masallarda padişahın meslek ustalarından imkânsız olan elbise ve canlı civ civ yapmalarını istemesi üzerine meslek ustalarının bunları yapamamaları ve masal kahramanın yapmasıyla meslek ustasının yalan söylemesine dikkat çekilmektedir. Terzi esnafının çıraklığından ayrılıp kuyumcu esnafına çıraklığa başladıktan sonra terzi ustasının padişahın yapılması çok zor bir istek gelmesi halinde söylediği yalanın ortaya çıkacağından endişe duyar. Kuyumcu esnafının terzi esnafı gibi yapamadığı ürünü kendi yapmış gibi benzer yalan söyleyerek padişahı kandırır. Kuyumcu çırağı olan masal kahramanına ustasının iş yerini kendine bırakmasıyla çırağın güvenilir ve gelen müşterilerin taleplerini, isteklerini karşılayabildiğini göstermektedir. Tembel Abdurrahman masalında iyi niyetli olan ve ikram etmesini seven birinin hayatında önemli servet sahibi olduğu değerlendirilebilir. Esnafın gelen müşterilere, yakınlarına, tanıklarına ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmesi, ikramlarda bulunması, onlara hediyeler vermesi sonunda yaşanan mutluluk ve kazanılan servet yer alır. Ahmak Kız masalında farklı meslek ustalarının bilmeden ve istemeden yapılan yanlışlıkları cezalandırılmaması gerektiği ve iyi niyetli temiz kalpli olmanın insanlara neler kazandırdığına dikkat çekilir.

2.3.1.8. Mâni

Az sözle birçok anlamın ifade edildiği sevda konusu başta olmak üzere hemen her konuda söylenen genellikle yedili hece ölçüsüyle yazılan müstakil dörtlükten oluşan şiire mâni denir (Kaya, 2014b, s. 40). Mânilerde genellikle ilk iki dize doldurmadır. Anlatılmak istenilen genellikle son iki dize yer alır. İlk iki dize anlam tamamlama endişesi taşımaz ancak mâni bütünlüğünü sağlar (Gözaydın, 1989, s.3). Mâniler, İslamiyet öncesi dönemden günümüze kadar varlığını korumuştur. Mânilerde Türk toplum yapısına ve düşüncesine ait

izler yer alır. Duygulu ve içten bir anlatımla Anadolu insanının düşüncesini, beğenisini, acısını, özlemlerini, kıskançlıklarını ve sevgileri dile getirilir (Artun, 2011a, s.147-148). Mâniler; düğünlerde, bayramlarda, Hıdırellez gibi şenliklerde, ramazan eğlencelerinde, semai kahvelerinde, imecelerde, genç kızla erkek arasındaki söyleşmelerde ezgili olarak okunur (Aça, 2014, s.245). Mânilerin söylenmesine vesile olan yer ve şartlara göre şu şekilde sınıflandırılmıştır: Niyet, fal (yorum) mânileri, sevda mânileri, iş mânileri, bekçi ve davulcu mânileri, İstanbul'da bazı sokak satıcılarının mânileri, İstanbul meydan kahvelerinin cinaslı mânileri, Doğu Anadolu'da hikâye mânileri ve mektup mânileridir (Boratav, 2019, s.196-199).

Çeşitli konularda söylenen mâniler Anadolu'da canlılığını korumaktadır. Dinleyiciye anlatılmak istenilen tavsiye, öğüt ve dilek mâni aracılığıyla aktarılır. Geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında nazarla ilgili, ürünün yapıışıyla ilgili, alışverişiyle ilgili mâniler yaşamaktadır. Yörede yaşayan mâniler şunlardır:

Kahramanmaraş esnaf mânisi-1

Attım yün oldu
Döktüm keçe oldu
Seyrettin börk oldu
Giy başa git işe (KK13, KK23, KK24).

Kahramanmaraş esnaf mânisi-2

Nazara nazara
Öküz geldi pazara
Göz edenlerin
İki gözü birden bozara (KK71).

Kahramanmaraş esnaf mânisi-3

Dolu vurdu bağrıma
Yol attı yaprağıma
Korlar mı gariş ölem
El atar toprağıma (KK72).

Kahramanmaraş esnaf mânisi-4

Malı tarttım tartıda
Ne hile var ne kötü ürün
Benim mallarım hep güzel
Hepsi birer büsbütün (KK25).

Kahramanmaraş esnaf mânisi-5

Çadıra serdim keçe
Koyun sürdüm gece
O günler gelir mi
Elin elime geçe (KK25).

Kahramanmaraş esnaf mânisi-6

Yoğurdu koydum yede git
Aklımdakini dede git
Aklındakini demezsen
Kolay gelsin dede git (KK18).

Kahramanmaraş esnaf mânisi-1'in ortaya çıkması şu şekilde aktarılmaktadır: Zamanında bir kadın çocuğunu keçecilik mesleğine vermiş, çocuk bir hafta keçeciliğe gelmiş daha sonra işe gelmez olmuş. Keçe ustası daha sonra çocuğun annesiyle karşılaştığında hanım senin çocuk nerde dükkâna gelmez oldu demiş. Kadın ustaya: Bizim çocuk keçeciliği belledi demiş. Keçe ustası: Nasıl belledi (öğrenmek) demiş? Kadın yukardaki mânii söylemiş (KK13, KK23, KK24). Kahramanmaraş esnaf mânisi-2'de alışverişte nazar değmesini önlemek veya nazardan korunmak amacıyla söylenmektedir. Kahramanmaraş esnaf mânisi-4'te esnafın ürün satışında hile yapılmadığı, ayıplı ürünlerin satışının olmadığını, Kahramanmaraş esnaf mânisi-6'da esnafın gelen müşterilere ikramlarda bulunması, alışveriş yapmanın önemli olmadığı, iyi dileklerde bulunmanın önemi anlatılmaktadır.

2.3.2. İnanç ve Uygulamalar

Türk Dil Kurumu sözlüğünde inanç; bir düşünceye gönülden bağlı olma, birine duyulan güven, inanma duygusu ve Tanrıya, bir dine inanma, iman, itikat, inanılan şey, görüş, öğreti olarak açıklanmaktadır (TDK, 2011, s. 1186). Boratav, (1984, s.7) inancın kişilerce ya da toplumca bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi olduğunu açıklar. İsmet Zeki Eyuboğlu'na göre inanç, bir kimsenin günlük yaşamını davranışlarını etkileyen ve başkalarından öğrenilen düşünce varlığıdır. İnanç, insanoğlunun doğa olaylarının nedenlerini bilmeme ve onu anlamlandırmaya çalışmasından doğmuştur. İnançla doğa olayları arasında gerçekleştirici bağdaşım yoktur. Bütün inançların temelinde doğa olayları vardır. İnançın doğa olaylarından doğmasına karşılık, doğa olaylarının gerçekle ilişkili olduğunu göstermez (Eyuboğlu, 1998, s. 37).

Halk inancı, tamamen din olmayan aynı zamanda tamamen dininde dışında kalmayarak dinin halka göre algılanış ve hayata geçiriliş biçimidir. Halk

inancı halkın tarihi kadar eskidir ve onu yansıtır. Dinamik yapısını koruyan halk inançlarının kökeni ilk inanç sistemlerine kadar ulaşır. Bu özelliğiyle günümüzde yaşayan canlı malzemedir (Kalafat, 1999, s. 88). Halk inançları, halkın yüzyıllar boyunca kabul ettikleri çeşitli din ve etkisinde kaldıkları farklı kültür ve medeniyetin izlerini yansıtır. Bu inançlar, eski dinlerden aktarılanlarla resmi dinin, inançlarının türlü nedenlerle geniş halk yığınlarının arasında çeşitlenerek aldığı yeni yorum ve inanış şekilleridir. Batıl inanç ve hurafe olarak adlandırılan resmi dinin dışındaki halk dinine ait inanış şekilleri, yorum ve uygulamalardır (Çobanoğlu, 2015, s.16).

Türkler, tek tanrılı dini kabul edine kadar Totemizm, Animizm ve Natüralizm gibi kurucuları olmayan ilkel dinleri, hayvan ve bitkilere verilen kutsallık, insan ruhunun büyük olay ve varlıklara gösterdikleri saygı ve hayranlık sebebiyle ortak bir inancı yaşamıştır (Uraz, 1994, s. 197). Orta Asya Şamanizm'in esasları Gök-Tanrı, güneş, ay, yer, su ata ve ateş kültleridir. Dini ayin ve törenler, yılın belli zamanlarında gerçekleşir. Bu ayinlerde atalarına, Gök Tanrı'ya, yer su ruhlarına kurbanlar sunulur (İnan, 2020, s.17-18). Eski Türkler, tabiatla birtakım kuvvetlerin varlığına inanmıştır. Güneş, Ay, yıldız, yıldırım, gök gürültüsü, şimşek gibi ruh-tanrılar tasavvur etmiştir. Bu ruhları iyilik seven ve fenalık getiren olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Kafesoğlu, 2019, s. 290). Türkler, Orta Asya'da var olduğu günden itibaren yaşadıkları farklı bölgelerde çeşitli dinlere inanmışlardır. Hatta zaman ve mekân içinde birtakım faktörlerin etkisiyle sık sık din değiştirmişlerdir. Bu din değişikliği toplumsal ve kültürel izler bırakmıştır. Etkili ve güçlü olan bu izler, yeni kabul edilen din bu izleri silememekte ve eski dinin kendi kalıpları içinde yaşanmasına müsaade etmiştir (Ocak, 2021b, s.14). Türklerin İslam dinini kabul etmesiyle eski dinsel inanç ve Şamanizm'e ilişkin değerler ve uygulamalara devam edilmiştir. Türklerin Anadolu'ya gelmesiyle ve din değiştirmeyi izleyen süreçte günlük hayatta uygulanan değer ve yargılarına sentezci bir içerik kazandığı görülmektedir. Bu sentezci yapı İslamiyet öncesi Türk dini inanış ve değerleri, İslamiyet inanç ve görüşleriyle aynı oranda olmasa da Anadolu'da yaşamış olan eski din ve inançlar bu sentezci yapıyı oluşturan unsurlar arasındadır (Turan, 2019, s. 142).

Eski Türk inanç yapısının oluşmasında kültler önemi yere sahiptir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde kült; yerel özellikleri taşıyan dini törenler, din olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011, s. 1558). Başka bir tanımda ise, kutsal nitelikli bir olgu etrafında meydana gelen inanç, adet, saygı veya tapınmadır. Kültler çeşitli vesilelerle ve genellikle bayram, tören ve önemli günlerde uygulanmaktadır (Kaya, 2014b, s. 485). İslamiyet öncesi Türklerin inanç dünyasını oluşturan kültler şu şekilde sıralamak mümkündür:

Atalar Kültü

Ataların ruhlarına saygı gösterilmesidir. Ölen birinin mezarı veya onu yeryüzünde simgeleyen kalıntıları dualarla anılmasıdır. Bu kült, evliya, veli ve erenlerin ziyaretlerinde karşımıza çıkmaktadır (Kaya, 2014b, s.485). Atalar kültü; ölmüş büyüklere, atalara saygı baba hukukunun inanç sahasındaki belirtisidir. Kutsal mağaralar önünde ataların ruhlarına kurban sunulmuş, atalara ait hatıraların kutlu sayılmış, Türk mezarlarına yapılan saldırılara en ağır ceza verilmiştir (Kafesoğlu, 2019, s.292). Ölüm hayatın bitişi değildir. Ölümle beden kaybedilmekte fakat manevi varlığına devam edilmektedir. Böyle bir inancın içinde toplumda önemli görevleri yerine getirmiş savaşçılara, din adamlarına ve kabile atalarına dua edilir; onlara kurban kesilir. Çünkü üstün yetenekli bu insanlar öldükten sonrada ait olduğu halkı izlediğine, dinsel ve toplumsal buyrukların gelenek ve göreneklerin koruyucuları olduğuna inanılır. Bunlar yerine getirildiğinde ataların sevindiğine, yerine getirilmediğinde öfkelenirildiğine inanılır. Bazı mistik güçlere sahip olan ataların gönüllerini hoş tutmak, anılarını tazelemek için kurban ve adaklarla anılır (Örnek, 1995, s. 94-95).

Tabiat Kültleri

Eski Türkler, tabiatta bulunan dağ, tepe, kaya, vadi, ırmak, su kaynağı, mağara, orman gibi varlıkların birtakım gizil güçlerin olduğuna inanmıştır (Kafesoğlu, 2019, s. 290). Tabiat kültleri içinde dağ kültü, su kültü, ateş kültü, ağaç kültleri yer almaktadır.

Dağ Kültü

Dağlar ve tepeler tarihin bilinen en eski dönmelerinden itibaren yükseklikleri, gökyüzüne yakınlıkları ve ihtişamıyla insanlar için ululuk, yücelik ve ilahilik sembolü olarak kabul edilmiştir. Bu sebeple insanüstü varlıkların ilahların mekânı olarak düşünülmüştür. Bu yerler genellikle ilahlarla temasa geçilen yer olarak kabul edilmiştir (Ocak, 2002, s. 114). Dağ, Gök Tanrı'nın makamına ulaşmak için araçtır. Türkler dağa çıkıp Gök Tanrıya kurban sunma ritüelini yerine getirmiştir (Güzel, 2018, s. 123). Orta Asya'da dağların çoğu Türkçe veya Moğolca mübarek, mukaddes, büyük ata, büyük hakan anlamlarına gelen sıfatlarla söylenir (İnan, 1986, s.49).

Su Kültü

En eski devirlerden itibaren Türklerin tabiat kültleri içinde yer alan su kültü, inanç unsuru olmuştur. Göktürk Devleti döneminde yer-su ruhların Türklerin koruyucu ruhları olarak bilinmektedir. Ongin yazıtlarında yer-sub Tengri sözü yer almıştır (İnan, 2020, s.45). Aynı zamanda su ibadette önemli yer almaktadır. Suyun temizleyici özelliği, bollukla ilişki taşıması su kültünün

doğuşunu hazırlayan etkenler arasındadır. Su kimi zaman kendine ibadet edilen bir obje, kimi zamanda kült aracı olmuştur (Örnek, 1995, 103-104).

Ateş Kültü

Ülgen tarafından bulunan ateşe Türkler saygı göstermiştir. Ona tükürmek ve su dökmek yasaklanmıştır. Bu, affedilmeyen bir davranıştır. Altay ve Yakutlarda çakmak taşından elde edilen ateş kutsaldır. Ateş genellikle evin ortasında bulunur ve cinlerden korunmak için etrafından dolaşılır (Kaya, 2014b, s. 487). Türklerin ateşe saygı göstermesi ateşin temizleyici ve kutsal bir güç olmasından kaynaklanmaktadır. Kötü ruhlardan korunmak ve temizlenmek için ateşin üzerinden atlanır. Ateşin ruhu olduğuna inanılır ve ateş sahibi denir (Güzel, 2018, s. 124).

Ağaç Kültü

Ağaç, ilkel dönemlerden itibaren dinsel büyüsel hayatlarda önemli rol oynamıştır. Ağacın yeşillenmesi, meyve vermesi, kuruması ölüp dirilmenin sembolü olarak değerlendirilmiştir. Dinsel törenlerde kült ağacı olarak kullanılmasına yol açmıştır (Örnek, 1995, s.102). Altay Tatarlarında her şeyin merkezinde yeryüzünün göbeği üzerinde dünyadaki ağaçların en büyüğü Bay Ülgen'in oturduğu yere değen büyük bir çam ağacı bulunduğu inanılmaktadır. Yakutlarda yeryüzünün merkezinde göğü geçen büyük bir ağacın olduğuna bu ağacın köklerinin altında güç verme yeteneği bulunan dalganın fışkırdığına inanılmaktadır (Roux, 1994, s. 123). Anadolu'da ağaç ve evliya ilişkisini Ahmet Yaşar Ocak (2002, s.139) şu şekilde açıklamıştır: Bazı ağaçların sadece türbe yanında bulunmasından dolayı halkın ağaca kutsallık vermiş olması, ağacın yanında bulunan bir türbenin kutsal kabul edilen ağaç sebebiyle kutsallık kazanması ya da bazı ağaçların yanında hiçbir mezar olmamasına rağmen ağacın yanında türbe olacağı veya bir evliyanın ruhunun bu ağaçta yaşadığına inanılmasına dikkat çeker.

Halk bilimi, belli bir toplumun eski dinlerden miras alıp yaşadığı çağının şartlarına uygulayarak devam ettirdiği kabul edilen yeni dinin yaşam şartlarının gerektirdiği yeni biçim, yeni içerik ve anlatışlarla oluşturulan inanışlarla ilgilenir. Halk biliminin de konusu olan inanışların özelliği, din ve ahlâk kurallarının kesinlik ve katılığa karşılık bunların yerden yere, topluluktan topluluğa değişik biçim ve içerik göstermeleridir (Boratav, 1984, s. 7). Hikmet Tanyu halk inanışlarını muhteva bakımından sekize ayırmıştır.

- 1- “Hiçbir zararı olmayan inançlar,
- 2- Manevi telkinle ümit ve teselli vererek faydalı olabilecek, hayati anlamlandıran, çeşitlendiren, güzelleştiren inançlar,
- 3- Ne zararı ne de faydası olmayan inanışlar,

- 4- İslami temelle çatışmayan, ona aykırı olmayan inanışlar,
- 5- İslami temelle uzlaşan kaynaşan inanışlar,
- 6- İslami temele aykırı düşen inanışlar,
- 7- İlimle, ilmi verilerle çatışmayan inanışlar,
- 8- İلمي temellere aykırı olmayan inanışlar.” (Tanyu, 1976, 141).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında tespit edilen uygulamaların bereket ve bereketsizlik getireceğine inanılan uygulamalar, uğur ve uğursuzluk getireceğine inanılan uygulamalar, dua ve sifata başlıkları altında ele alınmıştır. Bu uygulamaların yukarıda özetlemeye çalıştığımız eski Türk inanç sisteminden izler taşıdığı görülmektedir. Türk kültürünün sentezci yapısı göz önünde bulundurulduğunda bu uygulamaların İslam dini ile birlikte çeşitli ölçülerde güncellenerek sürdürüldüğü tespit edilmiştir. Kahramanmaraş'ta yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında gelişen inanç ve uygulamalar, İslamiyet öncesi Türk inançları ve İslam inancı etrafında gelişmiştir.

2.3.2.1. Bereket Getireceğine İnanılan Uygulamalar

Bereket, toplumların hayatında önemli yere sahip olan olgudur. Sadece alışveriş, tarım ve hayvancılıkla ilgili olmayıp çocuk sahibi olmak bereket olarak düşünülmüştür (Kalafat, 2009, s.91).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafların bol kazanç elde etmek amacıyla çeşitli uygulamalar yapmaktadır. Bu uygulamalar arasında meslek ustalarının ve esnafların sabah erken uyanması, yataktan sağ tarafından kalkması, iş yerlerini sabah erken saatlerinde veya sabah namazından sonra besmele ve dua okuyarak açılması ve sağ ayakla iş yerine girilmesiyle tüm günün bereketli geçeceği inanmaktadır.

- 1- Dükkânı erken açmak (KK03).
- 2- Sabah erken kalkmak (KK01, KK32, KK46).
- 3- Besmeleyle iş yerini açmak (KK19, KK20, KK25, KK26).
- 4- Allah'a teslim olmak, tevekkül etmek (KK63).
- 5- Sağ ayakla iş yerine girmek (KK07, KK19, KK20, KK25, KK26, KK33).
- 6- Sağ tarafından kalkmak (KK25, KK26).
- 7- İş yeri hem açılırken hem kapatılırken dua okumak (KK13, KK19, KK20, KK22, KK33, KK40, KK41).

Bazı geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında yapılan uygulamalar İslamiyet öncesi Türk inanç sisteminde yer alan atalar kültürünü İslam diniyle sentezlenerek yaşadığı tespit edilmiştir. Atalar kültüründe ölen bir kimsenin

hatırasına saygı göstermek, öldükten sonra mezarlık ziyareti yapmak ataya saygı hukukunun bir gereği olduğuna inanılmıştır. İslam dininde Cuma gününün kutsal kabul edildiği bilinmektedir. Cuma günleri ölen yakınlarını mezarlıkta ziyaret edilmesiyle bereket getirdiği inancı yaşamaktadır. Anneye, babaya, hocaya ve meslek ustasına saygılı olmanın bereket getireceğine inanılmaktadır.

1- Dört atanın hakkı biridir: anne, baba, hoca ve ustaya saygılı olmak (KK67).

2- Cuma günü mezarlık ziyareti yapmak (KK07).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında bereket getireceğine inanılan bazı pratikler İslam dini esaslarıyla oluşmuştur. Bu pratikler arasında iş yerine gelerek yardım talep eden dilencilere ve ihtiyaç sahiplerine para vermek, müşterinin kul hakkına girmemek için ürünün yapım aşamalarında titiz çalışması, kazanılan parayı küçümsemeyerek ona şükretmek, gelen müşteriyi memnun olmasına gayret gösterilerek müşterinin duasını almak, iş yerlerine bereket duası asmak ve okumanın bereket getireceği inancı yaşamaktadır.

1- Helal kazanmak (KK78).

2- Sadaka vermek (KK49, KK50, KK74).

3- Bereket duası asılması (KK33).

4- Bereket duası okumak (KK04, KK63).

5- Kazanca şükretmek (KK01, KK04, KK11, KK13, KK19, KK20, KK25, KK26, KK33, KK40, KK41, KK67, KK74).

6- Kimsenin hakkına geçmeden çalışmak, dürüst çalışmak (KK09, KK10, KK46, KK62, KK77, KK86, KK88).

7- Hakkından fazlasını almamak (KK60).

8- Dilenciye para vermek (KK77).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında bereket getireceğine inanılan diğer pratikler şunlardır: Günün bereketli geçmesi için siftah yapılması, ekmeğe saygı gösterilmesi, misafirlere çeşitli ikramlarda bulunarak memnun edilmeye çalışılması, iş yerinde küfürlü konuşulmaması ve buna izin verilmemesi ve gelen müşterilerin mutlu olması için pazarlık yapılmamasıdır.

1- Ekmek kırıntılarını dökmek onları yemek (KK08, KK13, KK30).

2- Gelen her misafire yemek ikram etmek (KK35).

3- İşini severek yapmak (KK77).

4- Az kazançta çok bereket olur (KK51, KK78).

- 5- Kız çocuğuna sahip olmak (KK03).
- 6- İş yerinde küfürlü konuşmamak (KK25, KK26).
- 7- Pazarlık yapmamak (KK42, KK67, KK74).
- 8- Siftah etmek (KK13, KK42, KK44, KK61, KK85).
- 9- Yemeği toplu olarak yemek (KK04, KK11, KK15, KK34).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında bereket getireceğine inanılan çeşitli uygulama yaşamaktadır. Yaşayan bu inanç ve uygulamalardan hareketle İslam öncesi Türk inanç yapısının oluşmasında yeri olan kült inancı, dinamik yapısını koruyarak günümüze kadar ulaştığı düşünülebilir. Bereket getireceğine inanılan uygulamaların birçoğu İslam dini esasları çerçevesinde gelişmiştir. Bazı pratiklerin kişisel deneyim ürünü olduğu değerlendirilebilir.

2.3.2.2. Bereketsizlik Getireceğine İnanılan Uygulamalar

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında az para kazanmak, bir ürün ya da taşınmaz sahibi olunduğunda işlerin kötüye gitmesi ve belli bir dönem kıtlık yaşanması bereketsizlik olduğuna inanılır. Bazı esnaf ve meslek ustalarının günah olacağı ve bereketsizlik getireceği inancıyla iş yerlerinde kredi kartı post cihazı kullanmadığı, bankalardan faizli kredi çekmediği tespit edilmiştir. Kazanılan paraya şükredilmediğinde, iş yerine gelirken gereken temizliğe dikkat edilmediğinde, faiz alındığında, iş yerleri geç açıldığında az para kazanılacağı ve günün bereketsiz geçeceğine inanılmaktadır.

- 1- İş yerine gusül abdesti almadan gelmek (KK83, KK84).
- 2- Dükkânı/iş yerini geç açmak (KK01, KK02, KK11, KK12, KK14, KK19, KK20).
- 3- Faiz almak veya faiz ödemek (KK83, KK84).
- 4- Gelen müşteriyi küçümsemek (KK01, KK08, KK11, KK13, KK51, KK62, KK77, KK78).
- 5- İşi küçümsemek (KK78).
- 6- Nîmeti beğenmemek (KK01, KK11, KK12, KK14, KK18, KK36, KK37).
- 7- Kazanılan paraya şükretmemek (KK01, KK08, KK11, KK13, KK14, KK19, KK20, KK36, KK37, KK51, KK62, KK77, KK78, KK83, KK84).

2.3.2.3. Nazar

Türk Dil Kurumu sözlüğünde nazar, bazı insanlarda bulunduğu inanılan, kıskançlık veya hayranlıkla bakıldığında insanlara, eve, mala, mülke hatta cansız nesnelere kötülük verdiğine inanılanların uğursuzluk getirdiği inancıdır (TDK, 2011, s. 1755). Arapça kökenli nazar kelimesi Türkçede bakış anlamına gelmektedir. Bakışlarında zararlı güç bulunan bazı insanların bu özellikleriyle kişiye, hayvana veya bir nesneye bakmasıyla canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm; nesne üzerinde kırılma, arızalanma gibi olumsuz etkinin meydana gelmesi olarak açıklanır (Boratav, 1984, s.103-104). Nazar, halk arasında göz değme, göze gelme, nazara gelme, nazara uğrama olarak tanımlanır (Artun, 2015, s.362). Sağlıklı ve iyi gelişmiş çocuklara; güzellikleri ve becerileriyle dikkat çekenlere, derslerinde başarılı olan öğrencilere, mesleğinde ve işinde başarılı olanlara, yeni ev, araba veya herhangi taşınmaz alanlara, iyi ürün veren tarlaya, bağa, bahçeye, herkes tarafından beğenilen eşyaya vb. varlıklara nazar değdiğine inanılır (Çıblak, 2004, s.105).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar nazara inanmaktadır. Yörede nazar değdiğine inanılanlar şunlardır: Esnaf ve meslek ustaları beklenmedik bir zamanda işlerindeki gelirin azalması, iflas etme, trafik kazası geçirme, ölüm veya büyük bir olay yaşadığında nazar değdiğine inanmaktadır. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde olduğu gibi bu yörede genellikle renkli gözlü insanların nazarı değdiğine inanılır. Halk arasında renkli gözlü insanlar, genellikle “go gözlü” veya “çakır gözlü” olarak tanımlanır (KK03, KK09, KK10, KK12, KK22, KK29, KK36, KK37, KK77, KK81, KK83, KK84).

İslam dininde yaygın olarak bilinen nazar inancına yörede yaşayan esnaf ve meslek ustalarının “nazar haktır ve mezarlıkların yarısı nazardan” olduğunu bilinmektedir. Nazar değdiğine inanılan kişide başta sağlık sorunları yaşayacağına hatta ölebileceğine inanılmaktadır (KK01, KK03, KK12, KK13, KK16, KK19, KK22, KK25, KK29, KK30). Gayrimüslimlere nazarın değmeyeceğine inanılmaktadır (KK53). Sözlü olarak maşallah denmenin nazar değmesine engel olmayacağına ancak gözle birlikte maşallah denildiğinde nazar değmediğine inanılmaktadır (KK13, KK19, KK20, KK63, KK82, KK86). Kendisinde olmayan fakat başkasında olanları kıskanan insanların, kötü niyetli ve başkalarının iyi olmasını istemeyenlerin nazarı değdiğine inanılır (KK11, KK21, KK22, KK27, KK36, KK37, KK40, KK41, KK75). İnsanın yaşadığı her şeyi başkalarına anlatmasıyla ve birbirini çok seven iyiliğini isteyen insanların sevinçle duygularını ifade ettiğinde de nazar değeceğine inanılmaktadır (KK27, KK65, KK69, KK87, KK89).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafların nazar korunmak için birtakım tedbirler almaktadır.

Yapılan uygulamaların İslam dinin öğretileri ve eski Türk inanç yapısını oluşturan inançlar etrafında şekillenmiştir. İslam dini öğretileri etrafında oluşan inanmalar arasında genellikle Felak ve Nas sureleri okunmaktadır (KK01, KK09, KK10, KK11, KK13, KK17, KK19, KK20, KK22, KK27, KK28, KK36, KK37, KK61, KK78). Bazı esnaf ve meslek ustaları Ayetel Kürsi duası okunmaktadır (KK77, KK79, KK83, KK84). Namaz surelerini okunarak tüm peygamberlere ve mesleğin pirlilerinin ruhuna gönderildiğinde nazar değmeyeceğine inanılır (KK38). Kurban kesilir (KK02, KK14, KK15). İhtiyaç sahiplerine ve iş yerine gelerek sadaka isteyen muhtaçlara yardım edildiğinde nazardan korunacağı inanılır (KK01, KK11, KK13, KK14, KK15, KK21, KK25, KK29, KK30). Bazı işyerlerinde ve dükkanlarda nazar ayeti, (KK19, KK20, KK23, KK24, KK29, KK40, KK51, KK63, KK80, KK86), bazı iş yerlerinde ve dükkanlara Allah Muhammed lafzı asılır (KK85). Kimi esnaf ve meslek ustalarının üzerlerinde cevşen taşınması nazardan koruma yöntemleri arasındadır (KK25, KK82, KK83, KK84).

Eski Türk inancına dayalı nazardan korunmak için yapılan uygulamalar arasında yaygın olarak işyerlerine nazar boncuğu (KK04, KK18, KK21, KK29, KK44, KK46, KK58, KK59, KK60, KK77), iğde çiçeği veya iğde dalı asılmaktadır (KK01, KK23, KK24, KK32, KK49). Kurşun taşınarak (KK23, KK24) nazardan korunduğuna inanılmaktadır. İş yerlerine üzerlik bitkisinin asılması, at kafası, at nalı ve boynuzlu koç kafasının ev iş yerlerine asıldığında nazardan koruyacağı inancı terk edilmeye başlanılmıştır (KK30, KK36, KK37, KK58, KK60).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafların nazar değdiğinde nazardan kurtulmak için yapılan bazı pratiklerin eski Türk inançlarının ve İslam dini etrafında oluştuğu değerlendirilebilir.

Nazar değdiğine inanılan kişi için kurban kesilerek yoksullara ve kimsesizlere dağıtılmaktadır. Türbelere gidilerek türbede metfun olan zatın hürmetine Allah'tan şifa istenilmektedir. Türbe etrafında üç ya da yedi kez dönerek nazardan kurtulmak için Allah'a dua edilmektedir (KK11, KK30).

Nazardan kurtulmak için yapılan bazı pratikler terk edilmeye başlanmıştır. Bunlar arasında kurşun döktürmek, bakır parçasının üzerine dua yazılıp ateşe atmak (KK09, KK10). Terk edilen başka bir pratik ise üzerlik bitkisiyle birlikte soğan ve sarımsak kabuklarının yakılarak çıkan dumanı nazar değen kişiye koklatılması, ateş sönüp duman bitene kadar nazar değdiğine inanılan kişi ateşin yanından ayrılmaması; ateşin sönmesiyle birlikte nazardan kurtulmak için Allah'a dua edilmesidir. (KK11, KK32).

Nazara karşı uygulanan pratikler nazardan korunmak için, nazar değmesini önlemek için ve nazar değdikten sonra yapılan pratikler olmak

üzere üç şekilde oluşmuştur. Nazardan korunmak için genellikle İslamiyet etkisinde gelişen dua okumak, kurban kesmek, sadaka vermek gibi yaygın pratiklerdir. Üzerlik bitkisinin, at kafası, at nalı ve boynuzlu koç kafasının ev ve iş yerlerine asıldığında nazardan koruyacağı inancı terk edilmeye başlamıştır.

Nazardan kurtulmak için uygulanan pratiklerin İslam inancı ve eski Türk inancının sentezlenerek devam ettirildiğini düşünebiliriz. Nazardan kurtulmak için atalar kültü inancı olarak değerlendirebileceğimiz türbe ziyaretlerinin yapılması, ateş yakılması, iş yerlerine iğde çiçeği ve iğde dalı asmasının ateş kültü inancı olarak değerlendirilebilir. Üzerlik bitkisinin ateşe atılıp yakılması gibi eski Türk inanç izlerinin kaybolmaya başladığı kabul edilebilir.

2.3.2.4. Siftah

Türk Dil Kurumu sözlüğünde siftah, esnafın sabah yaptığı ilk alışveriş olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011, s.2108). Esnafar arasında yaygın inanç olan siftaha çeşitli anlamlar yüklenmektedir.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafarın büyük bir kısmı günün ilk alışverişine özel bir önem vermektedir. Siftah parası genellikle siftah senden bereket Allah'tan diyerek besmeleyle alınır ve günün bol ve kazançlı olacağına işaret olduğuna inanılır (KK01, KK02, KK13, KK14, KK17, KK18, KK21, KK22, KK44, KK45, KK68, KK80). İlk alışverişin gerçekleştiği saat oldukça önemlidir. Siftah sabah erken saatlerinde gerçekleşirse gün boyu bereketli ve bol kazançlı olacağına inanılır. Siftah öğleye kadar gerçekleşmezse o gün bereketsiz ve çok az kazançlı veya hiç alışveriş yapılmadan gün sona ereceğine inanılır (KK13, KK14, KK17, KK19, KK21, KK22).

Günün ilk alışverişinde iş yerine gelen müşteriye ayrı bir önem verilir. Bu sebeple esnafın gün içinde alışveriş yapmaya başlamasını sağlayan ilk kişisidir. Bu müşteriyle fazla pazarlık yapılmaz, çok az kar ederek veya kar edilmeden ürün satılabilir. Bu uygulamayla günün bereketli geçmesi için müşteri memnun edilmeye çalışılır. Eğer müşteri siftah yapmadan ayrılırsa günün bereketsiz ve az kazançla geçeceğine inanılır (KK07, KK08, KK15, KK21, KK33, KK42, KK44, KK45, KK68). Siftahta ilk pazarlıkta indirim çok olursa zararına olursa o gün öyle geçer (KK19, KK21, KK23, KK24, KK30, KK43, KK80).

Yapılan ilk satışın sonunda müşterinin kredi kartıyla ödeme yapması genellikle kabul edilmez, para alınmasına önem verilir (KK11, KK29, KK33, KK49). Bazı esnafar parayı elden almayarak tezgâha bırakılmasını ister (KK13, KK38, KK39, KK57, KK58, KK68). Kazanılan ilk para sağ elle alınır, sağ cebe bırakılır (KK23, KK24, KK38). Gün sonuna kadar harcanmaz, ayrı

bir yerde saklanır (KK01, KK02, KK16, KK43, KK45, KK51). Gün içinde kazanılan paralar siftah parasının altına bırakılır (KK13, KK16, KK17, KK22, KK27, KK28, KK39, KK46, KK76). Bazı esnaf ve meslek ustaları siftah parasını bereket topraktan geldiği inancıyla yere atar ve üzerine basar (KK23, KK24). Bazı esnaflar üç kere tahtaya vurarak alır veya akşama kadar tezgâhın üzerinde durdurulur (KK36, KK37).

Bazı esnaf ve meslek ustaları için siftahın gerçekleşmesi herhangi bir müşterinin alışverişin yapılması gerektiğine inanmaz. Bismillah diyerek dükkân/iş yerini açmanın siftah olduğuna inanılır. Güne kelime-i şehadet getirerek başlanılmasının ve sağlıklı olarak iş yerine gelmenin siftah olduğuna inanılır (KK08, KK12, KK29, KK49, KK51).

Bazı esnaf ve meslek ustaları, iş yeri/dükkan komşularının siftah yapması için günün erken saatinde komşu esnafların tezgahlarına bozuk para bırakır (KK09, KK14, KK15, KK58, KK59). Esnaflar, arasında dayanışmanın bir örneğini teşkil eden siftah, yörede canlılığını korumaktadır. Siftah yapan bir esnaf, henüz siftah yapmadığını bildiği komşu esnafa gelen ikinci müşteriye yönlendirmektedir. Ancak toptan iş yapan esnafların günlük kazandıkları para olmadığı için ikinci müşteriye yönlendirememektedir (KK04, KK06, KK09, KK10, KK11, KK33, KK36, KK37).

Esnaflarda siftah inancının bir başka boyutu ise gönülsüz alışveriş yapıldığında gün boyu esnafın gönlünün hoş olmayacağıdır (KK23, KK24). Siftah parası gün içinde gelen ihtiyaç sahiplerine verilir (KK06), siftah yapılmadan borca ürün satılmaz veya siftah yapılmadan borca ürün satıldığında gün boyu borca ürün satılacağına (KK25, KK26, KK32, KK40, KK41), ve siftahın yapmanın bereket getireceğine inanılır (KK01, KK04, KK11, KK13, KK14, KK22, KK23, KK38, KK42, KK76).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan esnaflar arasında önemli yeri olan siftahla ilgili yapılan uygulamalar genellikle bereket ve bolluk getireceğine inanılan pratikler olduğu görülmektedir. İlk paranın kazanılması ve gelen ilk müşterinin alışveriş yapmasının günün tamamını etkilediğine inanılmaktadır. Esnafların çiraklık dönemlerinde itibaren ustalarının gerçekleştirdiği bu pratikleri devam ettirmektedir. Siftah yapan herhangi bir esnafın, gelen ikinci müşteriye siftah yapmayan komşu esnafa yönlendirmesi başka bir boyutuyla esnaflar arasında yardımlaşma ve dayanışma aracı olduğu değerlendirilebilir.

2.3.2.5. Uğur ve Uğursuzluk

Uğur, Türk Dil Kurumu sözlüğünde bazı olaylarda görülen ve insana iyilik getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelere var olduğuna inanılan iyilik kaynağı olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011, s. 2412). Uğur; bir nesnenin,

bir kişinin, bir hayvanın, bir işin, bir zamanın, bir yerin özündeki iyiliği, mutluluğu, bereketi, kolaylığı olumlu niteliği ve gücüdür. Halk inançlarında bütün davranışlar, zamanlar, eşyalar, kişiler, hayvanlar ve yönler uğurlu ve uğursuz olarak sınıflandırılmıştır (Boratav, 1984, s. 95).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafın uğurla ilgili inançları günler, sayılar, yönler, hayvanlar ve kişisel tecrübelerden oluşmaktadır. Pazartesi günü Hz. Muhammed'in doğduğu gün olması nedeniyle kutsal ve uğurlu kabul edilir (KK01, KK13). Cuma günü İslam dininde kutsal kabul edildiği için uğurlu kabul edilir (KK01, KK13, KK16, KK17, KK18, KK19, KK20, KK65, KK67), ayrıca cuma günü bazı esnaf çalışmaz (KK19, KK20). Ramazan ve Kurban bayramları uğurlu olduğuna inanılır (KK36, KK37).

Mitolojik dönemlerden günümüze kadar sayıların taşıdığı anlamlardan dolayı kutlu kabul edilir. Yaygın olarak kutlu kabul edilen sayılar arasında 3, 7, 9, 40 rakamları bulunmaktadır (Çoruhlu, 2002, 199-204). Bu rakamlar İslam inancında kutsal kabul edildiği bilinmektedir. Kahramanmaraş'ta yaşayan bazı geleneksel meslek ustaları ve esnaf "üç" (KK01, KK10, KK12, KK17, KK41, KK50), "yedi" (KK45) ve "kırk" (KK01, KK07, KK11, KK24) rakamlarının İslam inancında kutsal olduğu için bu sayıları uğurlu kabul etmektedir.

İslam dininde anne ve babanın duasını almak ve insanın sağ elle, sağ ayakla yapılan işlerin hayırlı olacağı; insanın sol el veya sol ayakla yapılan işlerin hayırlı olmayacağı inancı yöredeki geleneksel meslek ustaları ve esnaf arasında yaşamaktadır. Bunlar yerine getirildiğinde işlerinin hayırlı ve bereketli olacağı inancı yaşamaktadır. Meslek ustaları ve esnafın tamamına yakının iş yerlerine sağ ayakla girmenin ve siftah parasının uğurlu olduğuna inanmaktadır.

Uğur getireceğine inanılan pratikler arasında abdestli iş yapmanın (KK65), besmele çekilerek iş yerine girmenin (KK18, KK51), dilencilere ve ihtiyaç sahiplerine para vermenin (KK01, KK11, KK12, KK18, KK51, KK53), Hz. Muhammed'in Hira Dağı'na sığındığında güvercin mağaranın girişine yumurtalarını bıraktığı ve örümceğin mağaranın girişine ağını ördüğü için (KK01, KK18, KK24, KK40, K41, KK56), Hz. İbrahim'in ateşe atıldığında ateşi söndürmek için karıncanın su taşıdığı için karınca, güvercin ve örümceğin uğurlu olduğuna (KK51, KK60, KK67) inanılır.

Esnaf ve meslek ustalarının bazıları tecrübelerinden hareketle uğurla ilgili inançları şu şekilde sıralanabilir: Bazı müşterilerin ayaklarının uğurlu olduğuna (KK83, KK84), dört yapraklı yonca (KK02, KK34, KK39, KK47), ev değiştirildiğinde ve kız çocuğu olduğunda (KK11), cennet böceği, uğur

böceği (KK36, KK37), hak kerim kuşu (KK68, KK69, KK70), turna kuşu (KK01, KK51), angut kuşu (KK03, KK05), yeşil çekirge (KK55), yusufoçuk kuşu (KK69, KK70), insanın kendi tarlasında tilki görülmesi (KK40) uğurlu olduğuna inanılmaktadır.

Uğursuzluk, Türk Dil Kurumu sözlüğünde bazı olaylarda görülen ve insana kötülük getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelere var olduğuna inanılan güç olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011, s. 2412).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafların uğursuzlukla ilgili inançları şu şekildedir: Siyah köpeğin olduğu yere meleklerin gelmeyeceğine ve orada namaz kılınmayacağına (KK36, KK37), kara kedi görüldüğünde sevilen insanlarla sorun yaşanacağına (KK61), baykuşun öttüğü yerde birinin öleceğine (KK09, KK07, KK11, KK15, KK84), salı ve cuma günlerinde çamaşır yıkamanın (KK03, KK22), ceviz ağacını diken kişinin meyvesini yemesi (KK30, KK32), ayın 9, 19, 29'unda çamaşır yıkamak, tavuk bastırmak (civ civ yavruları için tavuğun yumurtalar üzerinde belli bir dönem yatması) üzüm pekmezi yapmak; toprağa patlıcan, domates vs. dikmek (KK43), abdestsiz iş yapmak (KK65), gusül abdesti olmayanın cami bahçesinden geçmesi (KK32), ekmek kırıntılarını yere atmak (KK01, KK13, KK27, KK38), mezarlıklardan çiçek koparmak, mezarlıktaki ağaçların meyvelerini yemek (KK70), güneş tutulması (KK58, KK68, KK70), gece tırnak kesilmek, sabah ters kalkmak (KK24), kuş yuvasını bozmak (KK29), kapı eşiğinde yatmak (KK29), kapı eşiğinden atlamak (KK27), bazı müşterilerin parası (KK24), aynanın kırılması (KK22), ve çalışanlara kötü konuşmak ve davranmanın (KK12, KK18) uğursuzluk getireceği inancı yaşamaktadır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafların uğur ve uğursuzluk inançları bir kısmı İslam dini emir ve yasaklarına dayanmakta bir kısmı kişisel tecrübelerle kazanılmış inanmalar olduğu kabul edilebilir. Yörede yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafların büyük bir kısmı uğur ve uğursuzluk inancını taşımadıkları ve bu inanca karşı olduğu tespit edilmiştir.

2.3.2.6. Dua-Beddua

Dua, iyi dilekleri içeren kalıplaşmış sözdür. Duaların en belirgin özelliği teslimiyeti, inanmışlığı, ümidi, kapsamasıdır. Genellikle birisinden görülen iyiliğe karşı güzel ve hayırlı sözlerle onun hakkında iyi dileklerde bulunulmasıdır (Kaya, 2014a, s. 282). İbadetin en önemli öğelerinden birini oluşturan dua, yalın haliyle yüce kudretlerin yardımını ve acımasını sağlayarak onları harekete geçirmek için insanın içinde bulunduğu durumu dile getirmesidir (Örnek, 1995, s.83). Eski Türkçede alkış deyiimiyle gösterilen

hayır dualarının hepsi, iyilik getirici güçte büyümlü söz olduğuna inanılır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustalarının ve esnafların, çalışma hayatlarında müşterilere ve esnaf arkadaşlarına dua etmektedir. Müşteriye edilen dualar arasında Allah bin bereket versin, Allah birini bin etsin, Allah Halil İbrahim bereketi versin, kesene ömrüne bereket, Allah rızık bolluğu versin, Allah işini rast getirsin, Allah tekrarını nasip etsin (KK80), arkası gelsin (KK80), bir cebin altın bir cebin gümüş olsun (KK81, KK84, KK85, KK88), Allah'ım yerine yenisini aldırısın (KK80), üstü gelenin olsun (KK81), İnşallah gününü görürsün (KK31), tutuğun altın olsun (KK67, KK80, KK81, KK83), iki tarafta hayrını görürsün (KK80, KK82, KK83, KK86), malımızdan hayır gör (KK31), tekerine taş değdirmesin (KK76) yer almaktadır.

Esnafların birbirlerine bol ve hayırlı kazançlar elde etmesi için dua etmektedir. Edilen bu dualar arasında Allah hayırlı iş telaşları versin (KK31), Rabbim bereketlendirsün (KK36, KK37), çarşın pazar olsun (KK16, KK17), yapılan bir işe karşılık teşekkür etmek için “elin dert görmesin” duası (KK16, KK17), esnaf arkadaşının zor ve çaresizlik yaşamaması için muhannete muhtaç olmayasın (KK01, KK04, KK07, KK09) yer almaktadır.

Beddua, kargış olumsuz yönden aynı derecede büyümlü gücüne inanılır (Boratav, 1984, s.86). Başka bir tanımında ise; çaresiz olan, acı çeken, herhangi bir kötülüğe maruz kalan bir insanın rahatlatmak, yatıştırmak amacıyla söylediği kötü düşünce ve dileklerini kapsayan ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış söz olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2014a, s.161). Kahramanmaraş'ta yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar, beddua etmenin İslam dinine göre kötü bir söylem ve istek olduğu için genellikle beddua etmemektedir. Ancak bazı geleneksel meslek ustaları ve esnaflar, sıkıntılı bir duyguyu beddua aracılığıyla dile getirmektedir.

Saraçlık mesleğini icra eden ustalar, yaptıkları işe gereken özen ve titizlik gösterilmediğinde semerin hayvanın sırtını yaraladığından dolayı hayvanların bedduası olduğuna inanır (KK61). Nazar ettiği düşünülenlere gözü çıkasıca (KK29), uzun süren pazarlıktan bıkkınlığı ifade etmek için kefen parası olsun (KK30), cebin delinsin (KK12) bedduaları yaşamaktadır.

Esnaflar ve meslek ustalarının büyük bir kısmı Allaha havale ediyorum diyerek beddua etmemektedir. Ancak duygularını dile getirilen esnafların kullandığı beddualar şunlardır: Allah rızıkımı kıssın (KK73), gün yüzü görmeyesin (KK36, KK37), iki yakan bir araya gelmesin (KK74), kara kara dertlere düşesin (KK53), kara bulutlar sarsın evin damını (KK58), ocağına incir ağacı dikilsin (KK12).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar iyi dilek ve isteklerinin gerçekleşmesi için Allah'a dua ederek istemektedir. Esnaflar, bol kazanç elde etmek için, müşterilerin alışverişe devam etmesi için ve müşterilerin yapılan alışverişten memnun kalması için dua etmektedir. Yörede yaşayan bazı esnaflar, iş hayatında başarısız olmasını ve çeşitli sıkıntı yaşamasına sebep olduğuna inandığı kişilere duygularını bedduayla dile getirmektedir.

2.3.3. Geleneksel Esnafların Elektronik Ortamdaki Durumu

Ong, yazı ve matbaa kavramlarının varlığının bile bilinmediği iletişimin yalnız konuşma dilinden oluştuğu kültür ortamını “birincil sözlü kültür” olarak tanımlar (Ong, 2014, s.23). Özkul Çobanoğlu, (2000, s.124, 125) insanların yazı, matbaa, elektronik araçları kullanmadan yüz yüze ve sese dayalı olarak iletişim kurdukları ortamı, sözlü kültür ortamı olarak tanımlar. Sözlü kültürde üretilen ürünlerin hatırlanabilir olması gerekir. Bunun için hafızaya yardımcı olan her an hatırlanabilecek kalıplaşmış düşünce biçimlerine başvurulur. Dursun Yıldırım (2016, s.68)

“sözlü gelenekte yer alan tamamen söz ile veya kısmen söz ile ve tamamen sözsüz yaratılan ama sözlü geçiş ve iletişimle fertler arasında dolaşan veya nesilden nesile geçen tüm unsurları yapı, muhteva, biçim ve fonksiyonları ne olursa olsun sözlü kültürün kapsamına” girdiğini belirtir.

Millet hayatında yer alan bütün gelenekler, sözlü ortamın eseridir. Bu ortam içinde meydana gelen gelişmeler ve değişimler yazılı ortamın doğmasına zemin hazırlamıştır (Yıldırım, 2016, s. 126). Yazılı kültürden sonra elektronik kültür ortamına geçiş gramofonun ülkemize gelmesiyle başlamıştır (Çobanoğlu, 2000, s. 153).

Türkiye’de internet kullanma çalışmaları 1991 yılında başlamıştır. 1993 Nisan ayında interneti kullanmaya başlanmıştır (Akalin, 1998, s. 286). Günümüzde yeni iletişim ortamlarının bütününe yeni medya denilmektedir (Dilmen, 2007, s.114). Ses, görüntü ve veri içeriklerinin etkileşim öğelerini kapsayarak bir arada toplayan ve bilgisayarın işlem gücü olmadan oluşturulamayan ortamlar, yeni medya olarak tanımlanmakta bu yönüyle geleneksel medyadan ayrılmaktadır (Aydoğan ve Kırık, 2012, s.59). Günümüzde birçok alanda karşımıza çıkan sosyal medya toplumsal yaşamda hiyerarşinin de yön değiştirmesinde etkili olmuş, denetleyen ve denetlenen rollerini değiştirmiştir (Güzel, 2020, s. 96).

Günümüzde tüm dünyada ve ülkemizde her geçen gün internet kullanımının yaygınlaşması ve kullanıcı sayısı artmasıyla birçok alanda yenilikleri beraberinde getirmiştir. Sanal ortamlar, insanların günlük hayatında zaman ve yer kısıtlanması olmadan ulaştığı platformlar halini almış, geleneksel

pazarlama yöntemlerini ve üretici tüketici ilişkisini etkilemiştir. Nebi Özdemir (2012, s.389) kitle iletişim araçlarının bir bileşeni olan internetin, bugün bir kültürel bağlam ve önceki kültürel ortamlarda yaratılan gelenek ve ürünlerin temel yaşam alanı olduğunu belirtir. Sadece yazılı kültürün değil aynı zamanda sözlü kültür gelenek ve ürünlerinin de söz konusu bu sanal dünyada yaratılmaya, aktarılmaya, paylaşılmaya ve değiştirilmeye başlandığına dikkat çeker. Diğer taraftan görünürlüğü ve dikkat çekiciliği düşük olan içerik, unutulma ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Görünürlüğü ve dikkat çekiciliği düşük olan folklorik içeriklerde yok olma tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadır (Evren ve Kanlı, 2022, s.132).

Bu noktadan hareketle geleneksel meslek ustaları ve esnaflar, yeni medya olarak tanımlanan dijital maceraları hem bir satış kanalı hem de interaktif bir etkileşim sağlamak amacıyla kullanmaktadır. Bu maceralarda ürünlerin satışlarının yanı sıra her biri kültürel bir miras olarak korunması ve gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlayarak meslek ustası videolarının dijital kaynak olarak depolanmakta, mesleğin dünü, bugünü, yarını ve güncel sorunları etkileşimli bir biçimde tartışılmaktadır. Bu maceraların daha etkin kullanılması geleneksel esnafın gelişmesi ve korunmasında hem kamu hem sivil toplum kursları tarafından kavranması son derece önemlidir.

Facebook, Instagram ve Youtube gibi sosyal medya sanal ortamları, mesleğin güncel sorunları ve çözüm önerileri, ürünlerin yapılışı, tüketicilere yere ve zamana bağlı olmadan çeşitli ürünlere ulaşabilme imkânı sağlamıştır.

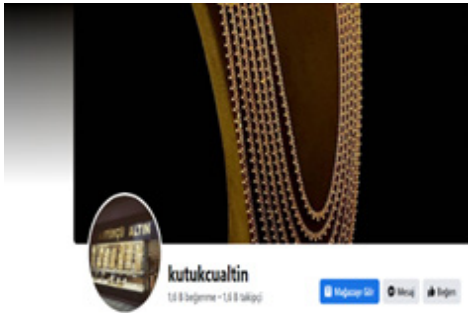
2.3.3.1. Facebook

Dünyanın en fazla ziyaret edilen sitelerinden biri olan Facebook, insanların birbirleriyle iletişim kurması, bilgi alışverişi yapmasını amaçlayan sosyal ağdır. Kullanıcılar, fotoğraf ve video uygulamasıyla kendi aralarında fotoğraf ve video gönderebilmektedir. 2004 yılında Mark Zuckerberg tarafından Harvard öğrencileri için kurulmuştur. Süreç içinde 1 milyar 350 milyon kullanıcıya ulaşmıştır (URL.24).

Geleneksel meslek ustaları ve esnaflar, Facebook sosyal paylaşım sitesinde yer almaktadır. Bu girişimlerin çoğu kişisel inisiyatifler olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysaki kentlerin mesleki kuruluşlar, bu tip oluşumlara tercüme desteği vermesiyle geleneksel meslek ustalarının uluslararasılaşmasına yol açabilir. Facebook, her ne kadar kişisel arkadaşlık tabanlı sosyal medya macerası olarak kurulmuş olsa da zaman içerisinde yaşanan değişim ve dönüşüm, kullanıcı sayısındaki artış dikkate alındığında mikro, küçük, orta ya da büyük fark etmeksizin her büyüklükteki işletme için yer alması gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. İşletmeler, Facebook hesaplarıyla üyelik kabulünden mesleki grupların oluşturulmasına kadar birçok girişimi yerine

getirilebilmektedir. Henüz başlangıç aşamasında olan metaverse²⁶ ile bu sanal dünya bireyler dışında işletmeler için farklı imkânlar sağlayacaktır.

Kuyumcu esnafları, Facebook sosyal paylaşım sitesinde iletişim bilgileri ve çeşitli ürünlerin yer aldığı fotoğrafları paylaşmaktadır. Müşterilerin istedikleri ürünler kargoyla yurt içine satış yapılmaktadır. Şehir dışına satışlarda havale, eft ve kredi kartıyla ödeme imkânı sunulmaktadır.

(URL.25).

(URL.26).

(URL.27).

Bazı Facebook sosyal paylaşım sitelerinde WhatsApp'la iletişime geçilmesi için telefon numaralarına yer verilmiştir. Böylece müşterilerin daha kolay iletişime geçme imkânı sağlanmıştır. Ayrıca meslek ustaları ve esnaflar, üyesi oldukları odanın WhatsApp grubunda yer alarak kolaylıkla iletişim kurulmaktadır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel bakırcı meslek ustaları ve bakırcı esnafları, Facebook sosyal paylaşım sitesinde iletişim bilgileri ve çeşitli ürünlerin yer aldığı fotoğraflar paylaşmaktadır. Bazı ürünlerin kullanım özellikleri ve ürünlerin yapılışının yer aldığı videolar takipçilerine sunulmaktadır. Ayrıca meslek ustaları ve esnaflar, üyesi oldukları odanın WhatsApp grubunda yer alarak kolaylıkla iletişim kurulmaktadır.

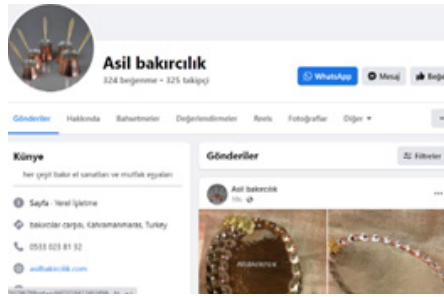
26 "Metaverse, yeni iletişim ortam ve teknolojilerinin bütün dijital öğelerinin bir aradalığını ifade eder." (Çelik, 2022, s.68).

(URL.28).

(URL.29).

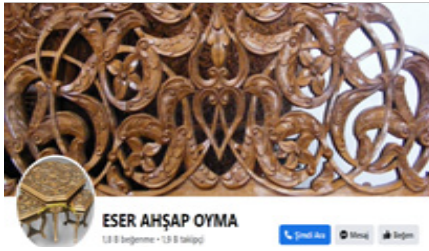

(URL.30).

Ahşap oymacı esnafları, Facebook sosyal paylaşım sitesinde iletişim bilgileri, kaç yıldan itibaren sektörde faaliyet gösterdiği, yapılan çeyiz sandıkları, nişan sandıkları, baston, sehpa, bebek beşikleri, vaiz kürsüsü, mihrap, kubbe, takı kutusu ve hediyelik eşyalar gibi çeşitli ürünlerin yer aldığı fotoğrafları paylaşmaktadır. Bazı ürünlerin kullanım özellikleri, ürünlerin yapılışının yer aldığı videolar takipçilerine sunulmaktadır. Ziyaretçilerin istedikleri ürünün fiyatı ve özellikleri hakkında bilgi istediğinde yanıt verilmektedir.

(URL.31).

(URL.32)

(URL.33)

(URL.34)

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan bıçakçı esnafları, Facebook sosyal paylaşım sitesinde iletişim bilgileri, bıçak, kılıç ve çeşitli hediyelik ürünlerin yer aldığı fotoğrafları ve bıçakların üretim aşamalarını gösteren videoları paylaşmaktadır. Ziyaretçilerin talep etmesi halinde ürün hakkında istenilen bilgiler ve fiyat paylaşılmaktadır.

(URL. 36).

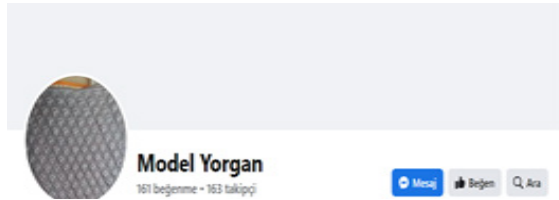
(URL.35).

Kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekler arasında yer alan yorgancılık ve bu mesleği icra eden az sayıda esnafın Facebook sosyal paylaşım sitesinde yer aldığı görülmüştür. Kişisel girişim sonucu açılan bu hesaplarda hem takipçi sayılarının az olması hem Facebook hesaplarının güncel olmadığı ya da aktif olmadığı görülmüştür. Başka bir ifadeyle kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel mesleklerin sosyal medya platformunda az yer alması bu mesleklere duyulan ihtiyacın veya ilginin az olduğu değerlendirilmesi yapılabilir.

(URL.37).

(URL.38).

(URL.39).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısında kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekler arasında yer alan semercilik ve bu mesleği icra eden meslek ustaları hem teknolojiye uzak kaldıkları için hem Facebook sosyal paylaşım sitesini kullanmayı bilmedikleri için sosyal medya platformunda yer almamaktadır.

Altıncılık, bakırcılık, ahşap oymacılığı ve bıçakçılık meslekleri müşterilerin ilgisini çeken popüler meslekler arasında yer aldıkları için bu meslekleri icra eden esnaf ve meslek ustaları, Facebook sosyal medya ortamında daha fazla yer aldıkları görülmektedir. Bu meslekleri icra eden esnaflar, Facebook sosyal medya kanalında satışların artması amacıyla ürünlerin tanıtımı ve bilgilendirici görsellere daha fazla yer vermiştir. Paylaşılan görseller, daha çok müşterilerin istek ve beğenilerine göre değişmektedir.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan bazı geleneksel meslek ustaları ve esnaflar hem elektronik ortamdan uzak kaldıkları için hem sosyal medyanın zaman gerektiren bir alan olarak değerlendikleri için aktif olmadığı görülmüştür. Günümüzde popülerliğini yitirmiş ve kaybolmaya yüz tutmuş meslekler arasında yer alan semercilik, keçecilik ve yorgancılık gibi geleneksel meslek ustaları, Facebook kişisel hesaplarının aktif olmadığı veya Facebook sosyal medya kanalında yer almamaktadır.

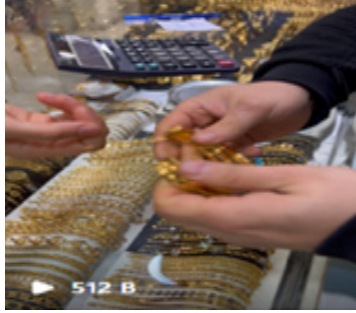
2.3.3.2. Instagram

2018 yılında aylık aktif kullanıcı sayısı 1 milyara ulaşan Instagram, Kevin Systrom ve Mike Krieger tarafından geliştirilen uygulama ilk kez 6 Ekim

2010'da resmi olarak yayınlanmıştır. Instagram, sosyal medya platformunda ücretsiz fotoğraf ve video paylaşma uygulamasıdır. Bu uygulama sayesinde kullanıcılar, herkese açık veya önceden onaylanmış takipçileriyle yükledikleri videoları paylaşabilmektedir (URL. 40).

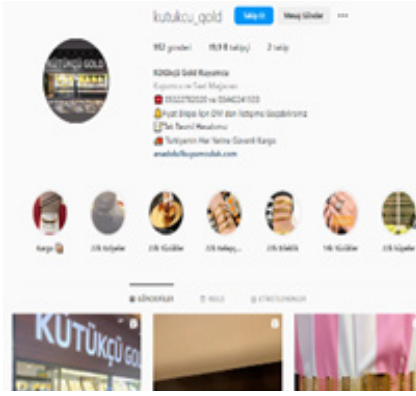
Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar, Instagram sosyal paylaşım sitesinde yer almaktadır. Bu girişimlerin çoğu kişisel inisiyatifler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuyumcu esnafı, Instagram sosyal paylaşım sitesinde iletişim bilgilerini, çeşitli ürünlerin fotoğrafları ve videoları paylaşmaktadır. Müşteriler, ürünlerin fiyatı hakkında bilgi istediğinde mesaj yoluyla bilgilendirilmektedir.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında faaliyet gösteren kuyumcu esnaflarının Facebook ve YouTube sosyal medya kanalına göre kişisel Instagram hesaplarının hem takipçi sayısı hem gönderi paylaşımın daha fazla olduğu görülmüştür. Bazı Instagram hesaplarının 200 bine yakın takipçi sayısına ulaştığı, bazı kuyumcu esnafı Instagram hesabında 7500'e yakın çeşitli takıların yer aldığı görsel paylaştığı görülmüştür. Bu hesaplar incelendiğinde hem beğenilme hem izlenilme sayıları dikkat çekmektedir. 500 binden fazla izlenme sayısına ulaşan videolar olduğu görülmüştür. Bu noktadan hareketle kuyumcu esnafının sosyal medya Instagram kanalını tanıtım, pazarlama, satış aracı ve müşterilerle iletişim alanı olarak kullanmaktadır.

(URL. 41).

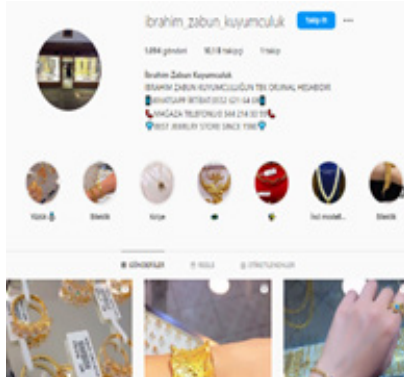
Müşterilerin ürün hakkında memnuniyetini ifade ettikleri WhatsApp mesajlarını ve Türk Patent Marka Kurumu tarafından verilen marka tescil belgesini Instagram hesaplarında paylaşarak işletmenin güven duyulan bir kuruluş olduğunu takipçilerine göstermektedir. Kuyumcu esnafları, kişisel Instagram hesapları aracılığıyla WhatsApp uygulamasına yönlendirilerek kolaylıkla iletişime geçebilme imkânı sağlamaktadır.

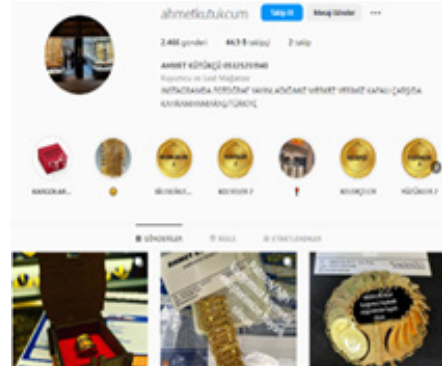
(URL. 42).

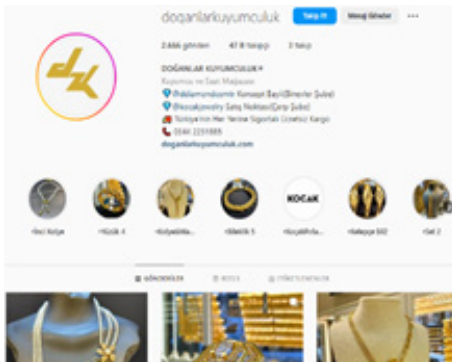
(URL. 43).

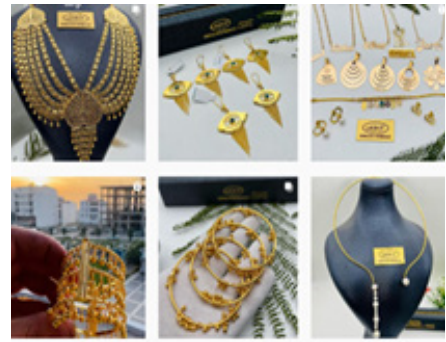
(URL. 44).

(URL. 45).

(URL. 46).

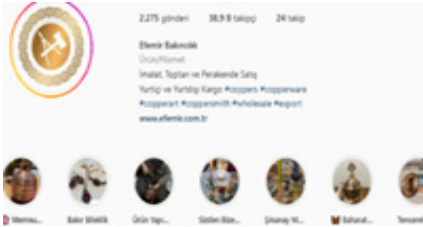

(URL. 47).

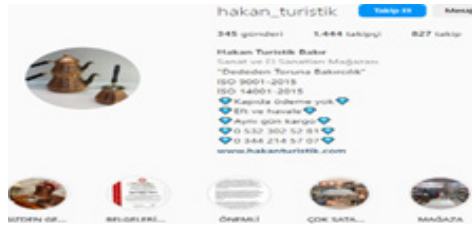
Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan bakırcı esnafı, Instagram sosyal paylaşım sitesinde iletişim bilgilerini, çeşitli ürünlerin fotoğrafları ve videolarını paylaşmaktadır. Müşteriler, ürünlerin fiyatı

hakkında bilgi istediğinde mesaj yoluyla bilgilendirilmektedir. Müşteriler, Instagram kanalı aracılığıyla talep ettiği ürünlerin satış yapılmaktadır. Yörede yaşayan bakırcı esnafının Facebook ve YouTube sosyal medya kanalına göre kişisel Instagram hesaplarının hem takipçi sayısı hem gönderi paylaşımın daha fazla olduğu görülmüştür.

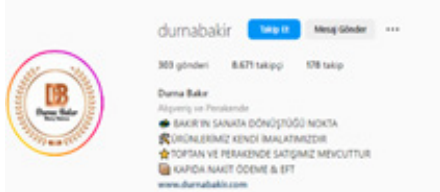
Bakırcı esnafının kişisel Instagram hesaplarından paylaşılan ürünler, genellikle hediyelik eşyalar olduğu görülmüştür. Instagram’da el yapımı bakır ürünlerinin yapım aşamalarının yer aldığı videolar yayınlanarak müşteriler bilgilendirilmeye çalışılmaktadır. Online pazarlama yöntemiyle Türkiye’nin birçok bölgesine ürün satılmaktadır. Müşteriler, aldıkları üründen duydukları memnuniyeti işletmeler kişisel hesaplarından paylaşmaktadır. İşletmelerin yaptığı bu uygulamayla takipçilerin ürün siparişi verirken olası endişeler giderilmesi amaçlanmaktadır.

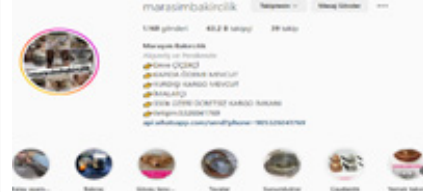
(URL. 48).

(URL. 49).

(URL. 50).

(URL. 51).

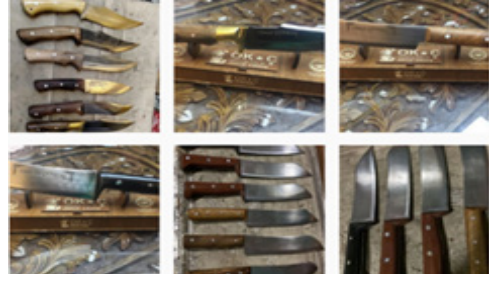
Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan bıçakçı esnafı, Instagram sosyal paylaşım sitesinde iletişim bilgileri, çeşitli ürünlerin yer aldığı fotoğraflar, ürünlerin yapılışının gösterildiği videolar yer almaktadır.

Bu hesaplarda müşterilerin daha kolay iletişime geçmesi için WhatsApp’a yönlendirilmektedir. Müşteriler, ürün fiyatı hakkında bilgi talep ettiğinde müşteriye doğrudan mesaj yoluyla bilgilendirilmektedir. Yörede yaşayan bıçakçı esnafının Facebook ve YouTube sosyal medya kanalına göre kişisel Instagram hesaplarının hem takipçi sayısının hem gönderi paylaşımın daha fazla olduğu görülmüştür. Bu hesaplarda el yapımı dövme bıçak, çakı, av bıçağı, şef bıçağı, bağ bıçağı, kılıç ve özel tasarım ürünlerinin yer aldığı görseller sunulmuştur.

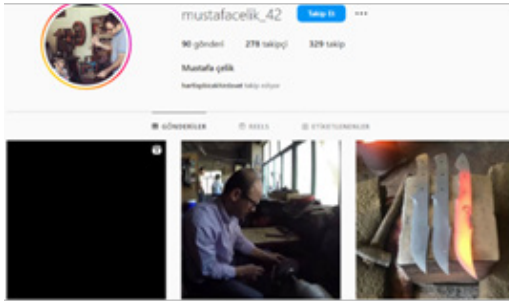
Instagram sosyal medya platformunda yayınlanan videolar, mesleğin yaşatılmasında ve korunması amacının yanı sıra, satış artırıcı ve pazarlama işlevi taşımaktadır. Diğer taraftan esnaf ve meslek ustalarının sosyal medya platformunda yayınladıkları fotoğraflar, videolar ve ürün hakkında bilgiler kayıt altına alınmaktadır, böylece bu bilgilerin kaybolmasının önüne geçilmektedir.

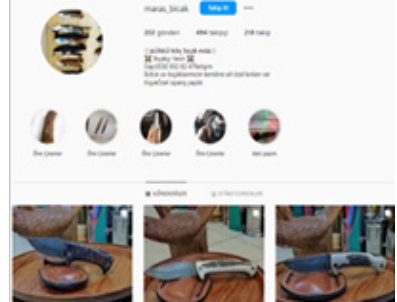
(URL. 52).

(URL. 53).

(URL. 54).

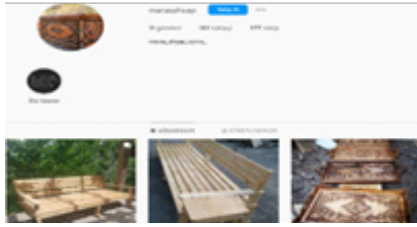

(URL. 55).

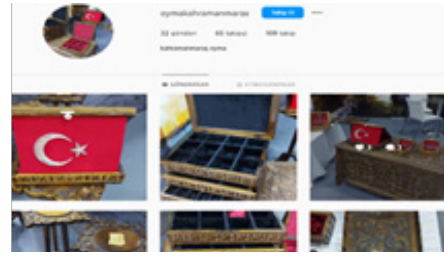
Ahşap oymacı esnafı, Instagram sosyal paylaşım hesaplarında iletişim bilgilerini, çeşitli ürünlerin yer aldığı fotoğrafları ve ürünlerin yapılışını gösteren videoları paylaşmaktadır.

Ahşap oyma esnafının Facebook ve YouTube sosyal medya kanalına göre kişisel Instagram hesaplarının hem takipçi sayısının hem gönderi sayısı daha fazla olduğu görülmüştür. Bu hesaplardan el yapımı ahşap oyma hediyelik eşyalar, süs eşyaları, çeyiz sandıkları ve mücevher kutularının yer aldığı videolar yayınlanmaktadır. Bu videoların izlenme sayılarından hareketle müşterilerin hangi ürünlere ilgi gösterdikleri ve hangi ürünlerin pazar payının yüksek olduğu sonucu çıkarılabilir.

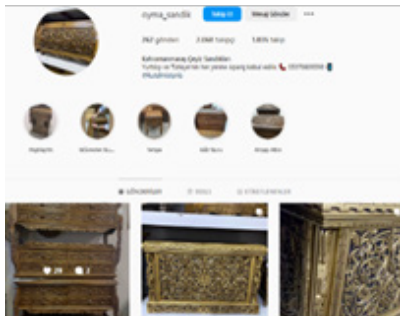
Kahramanmaraş'ın komşu illerine ve Türkiye'nin birçok bölgesine çeyiz sandığı başta olmak üzere çeşitli ürünlerin satışı yapılmaktadır.

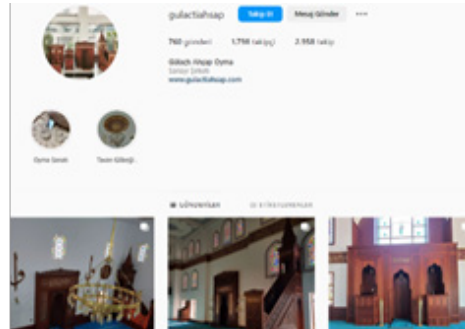
(URL. 56).

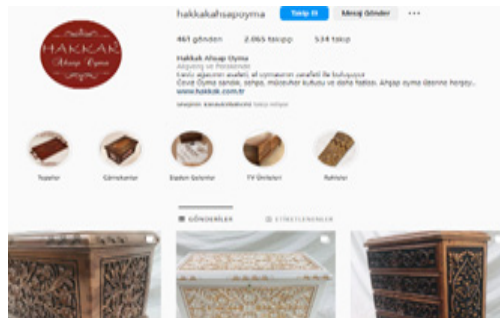
(URL. 57).

(URL. 58).

(URL. 59).

(URL. 60).

Yörede yaşayan altıncılık, bakırcılık, ahşap oymacılığı ve bıçakçılık meslekleri popüler meslekler arasındadır. Bu meslekleri icra eden esnaf ve meslek ustaları, Instagram sosyal medya platformunda daha fazla yer almaktadır. Bu meslekleri icra eden esnaflar, Instagram sosyal medya kanalında satışlarının artması amacıyla ürünlerin tanıtımı ve bilgilendirici görsellere daha fazla yer vermiştir. Yaşayan bazı geleneksel meslek ustaları ve esnaflar hem elektronik ortamdan uzak kaldıkları için hem sosyal medyanın zaman gerektiren bir alan olduğu için aktif katılım sağlamamaktadır. Günümüzde popülerliğini yitirmiş ve kaybolmaya yüz tutmuş meslekler

arasında yer alan semercilik ve keçecilik gibi geleneksel meslek ustalarının Instagram kişisel hesaplarının olmadığı görülmüştür.

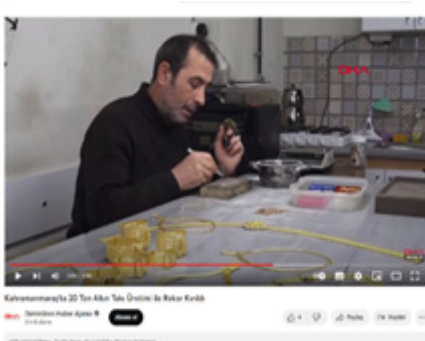
2.3.3.3. Youtube

YouTube, Google'a ait bir Amerikan çevrimiçi video paylaşım ve sosyal medya platformudur. 15 Şubat 2005'te üç eski PayPal çalışanı Steve Chen, Chad Hurley ve Jawed Karim tarafından kurulmuştur. Bu platform kullanıcılarına video yükleme, izleme ve paylaşma imkânı sunmuştur. YouTube kullanıcıları günde yaklaşık 65.000 yeni video klip eklenmekte ve 100 milyona yakın video izlenmektedir (URL. 61).

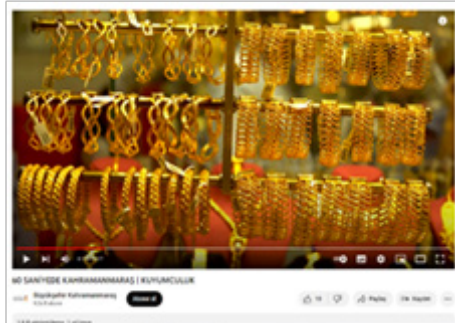
YouTube üyelerinin kendi çektikleri videolara, müzik, eğlence, bilim, sanat, sinema filmleri, dizi gibi birçok videoya ulaşmak mümkündür. Üye olan kullanıcıların videolara yorum yapma ve beğenide bulunma hakkına da sahiptir. YouTube, internet bağlantısı olan her yerde milyonlarca insanın izleyebileceği en popüler sosyal medya sitelerinden biri konumdadır (Fidan, 2017, s. 312).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları, YouTube sosyal medya aracılığıyla mesleğin güncel sorunları arasında yer alan çırak bulunamamasının nedenlerini, mesleğin güncel sorunları hakkında çözüm önerilerini, beklentilerini ve mesleğin geleceği hakkında değerlendirmelerini dile getirmektedir.

Altıncılık, YouTube en çok video paylaşılan mesleklerden biridir. Son yıllarda ülkemizde altın üretiminde önemli yere sahip olan sektör çeşitli haber ajanslarında yer almıştır.

(URL. 62).

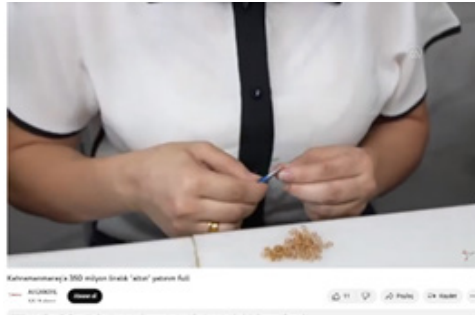

(URL. 63).

YouTube kanalında altının üretim aşamaları, sektör çalışanlarının mesleğin geleceği hakkında değerlendirmeleri, Altın Şehir kompleksinin açılmasıyla sektörde yaşanan gelişmeler ve gelişen teknolojiyle birlikte altın işlemeciliğinin güncel durumu yer almaktadır. Altıncılık meslek

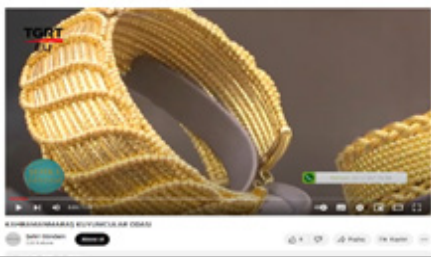
ustalığı, YouTube macerasının kullanımıyla mesleğin yaşatılması ve korunması amacının yanı sıra satış arttırıcı bir pazarlama iletişim alanı olarak kullanılmaktadır.

İlk olarak bu videolar, birer dijital kütüphane materyali olarak değerlendirilerek meslek ustalığının geçmişten günümüze yolculuğunu anlatan birer belgesel olarak gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlamaktadır. Böylesi bir alt yapının varlığı hedef pazardaki alıcılara aktarılması sayesinde her dijital materyal, aynı zamanda birer satış arttırıcı araca dönüşmesine imkân sağlamaktadır. Bu dijital materyallere gerekli dil desteğinin sağlanmasıyla birlikte uluslararası pazarlar açısından da çeşitli fırsatlar yakalanabilir. Özellikle zanaatkar meslek ustaları tarafından yapılan el yapımı ürünler, özgün olmaları nedeniyle yüksek katma değer yaratma potansiyeli taşımaktadır. Böylesi bir ticari potansiyelin harekete geçirilmesi mesleğin ana sorunu olan yetenekli iş gücü bulunamaması ya da harcanan emeğe göre elde edilen gelirlerin yeterince tatminkâr olmaması sorunlarını azaltabilir.

(URL. 64).

Bazı videolarda Kahramanmaraş Kuyumcular Odasının kuruluşu ve günümüzdeki faaliyetleri, odaya kayıtlı esnaf ve çalışan sayısı hakkında bilgiler yer almaktadır. Sektörün yörede işsizliğin azalmasında önemine dikkat çekilmektedir. “Kahramanmaraş burması” coğrafi işaret belgesi aldıktan sonra Maraş burmasının satışlarının artması konulu olan videolar yayınlanmıştır.

(URL. 65).

(URL. 66).

Kahramanmaraş'ta yaşayan geleneksel meslekler arasında canlılığını koruyan bakırcılık, YouTube en çok video paylaşılan mesleklerden biridir. Bu videolarda Kapalı Çarşı içinde bulunan Bakırcılar Çarşısının sorunları ve çözüm önerileri, geçmişten günümüze bakır ustası sayısının azalmasının nedenleri ve çırak yetiştirilmesinde yaşanan zorluklar anlatılmıştır.

(URL. 67).

(URL. 68).

Kahramanmaraş Bakırcılar Çarşısında bakırdan yapılmış çeşitli el yapımı ürünler, bakırcılığın geçmişten günümüze yörede yaşadığı ve güncel durumunun yer aldığı videolar yayınlanmıştır.

(URL. 69).

Bakır ustaları ürünün yapılışını amatör olarak çektikleri videoları YouTube yayımlayarak izleyicilerin beğenilerini kazanmakta, izlenme sayısının artmasıyla meslek ustası popülerleşmektedir.

(URL. 70).

(URL. 71).

YouTube kanalında yer alan başka bir meslek oymacılıktır. Selçuklu Döneminde yaygın olarak kullanılan künde-kârî ahşap oyma tekniği Kahramanmaraşlı meslek ustaları tarafından uygulandığını gösteren videolar yayınlanmıştır. Bu teknikle mesleğini icra eden ustaların yörede yaşaması Kahramanmaraş'ın ahşap oymacılığında tecrübe ve teknik bakımından ileri boyutta olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. YouTube de bu sanatın uygulanması ve ürünün yapım aşamalarının yer aldığı videolarda yörede yaşayan meslek ustalarının tanıtılması ve buna bağlı olarak müşterileri sayısının artması amaçlanmaktadır.

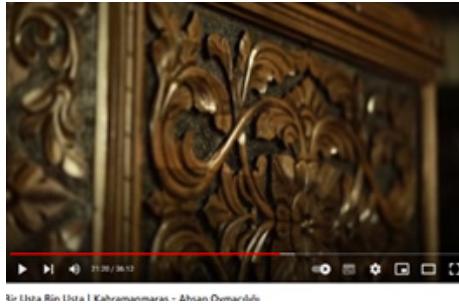

(URL. 72).

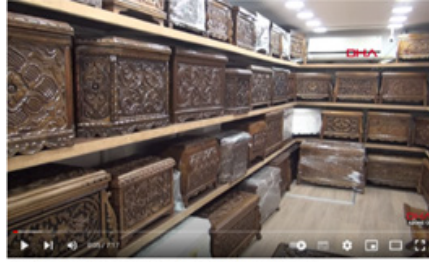
(URL. 73).

“Bir Usta Bin Usta” projesi kapsamında yörede yaşayan ahşap oyma ustalarının çıraklara verdikleri uygulama eğitim anlatılmaktadır. Bu eğitimde ürünün yapım aşamasında kullanılan araç gereçler tanıtılmış, ürünün yapım aşamaları kursa katılan adaylara uygulama eğitimle verilmiştir. Eğitim sürecinin sonunda kursa katılan adayların ürettikleri ahşaptan yapılmış çeşitli ürünler sergilenmiştir.

(URL. 74).

Dünyada sadece Kahramanmaraş'ta üretilen el oyması ceviz sandıklarının 200 yıl kullanılabileceği, çeyiz sandıklarının nineden torununa miras bırakılan ürün olduğunu, Kahramanmaraş'tan Rusya ve Avrupa'nın birçok ülkesine ceviz sandığı ihraç edildiği gösteren videolar yayınlanmıştır.

Bu sandık sadece Kahramanmaraş'ta üretiliyor... 200 yıl garanti veririm!

(URL. 75).

TRT yayınlanan belgeselde geçmişten günümüze oymacılığın tarihi, ahşaptan yapılan ürünlerin tanıtımı ve yörede yaşayan oymacı ustalarının meslek hakkında değerlendirmelerine yer verilmiştir. Türkiye’de ceviz oyma çeyiz sandıklarının yöreye has olduğu ve Kahramanmaraş ahşap oymacılığı tanıtılmıştır. Yörede üretilen ürünlerin Suriye, Ürdün, Suudi Arabistan, Lübnan, Irak, İran, Afganistan, Pakistan, Rusya, Yunanistan, Bulgaristan, Macaristan, Almanya, ABD, İngiltere, İspanya ve Türk Cumhuriyetlerine ihracatının yapıldığı anlatılmaktadır.

Kahramanmaraş bölgesinde önemli bir ihraç potansiyeli olan bu ürünün ülkelerin farklı kullanım alanları için ürün çeşitliliğinin artması gerekmektedir. Sosyal medya, kültür farklılıklarının aktarılmasında önemli bir araçtır. Yöredeki kullanım farklılıklarının sosyal medya maceraları yoluyla aktarılması daha yüksek pazar fırsatlarının değerlendirilmesine imkân tanımaktadır.

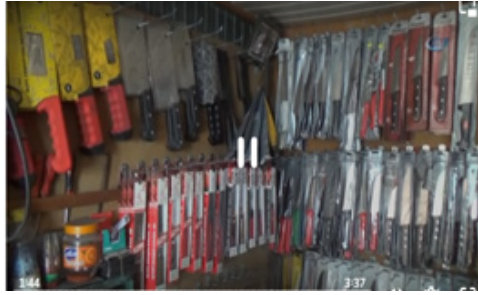
(URL. 76).

Kahramanmaraş ülkemizde önemli dövme bıçak üretim merkezleri arasında yer almaktadır. YouTube kanalında bıçakçılık mesleğiyle ilgili videolar olduğu görülmüştür. Coğrafi işaret belgesi sahip olan kentte, Hartlap köyüde ve şehir merkezinde faaliyet gösteren atölyelerde geleneksel yöntemlerle bıçak üretilmektedir. YouTube’de yer alan videolarda Hartlap köyünde bıçakçılık mesleğinin babadan oğula usta çırak eğitimde bilgi ve tecrübelerin aktarılarak yaşadığını, üretilen bıçakların Kahramanmaraş Kapalı Çarşısında satıldığı bilgisi yer almaktadır.

(URL. 77).

Kahramanmaraş'ta geleneksel yöntemlerle üretilen el yapımı dövme bıçakların fabrikalarda üretilen bıçaklara göre daha uzun ömürlü olduğu için hem yurtiçine hem Avrupa'da birçok merkeze satıldığını gösteren videolar yer almaktadır.

(URL. 78).

YouTube kanalında yer alan başka bir meslek külekçiliklidir. Kahramanmaraş'ta kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekler arasında yer alan külekçiliğin yaşayan son ustasıyla yapılan görüşmelerde küleğin sağlık açısından faydaları, çırak adayının olmamasından dolayı bu mesleğin yakın bir gelecekte kaybolacağı, Türkiye'nin farklı bölgelerinden gelen siparişlere cevap vermede güçlük yaşandığını anlatan videolar yayınlanmıştır.

Emekli öğretmen, ata yedigari asrılık dükkanda külekçilik zanaatını yaşatmaya çalışıyor

(URL. 79).

YouTube kanalında yer alan başka bir meslek ise keçeciliktir. YouTube kanalında yer alan videolarda yörede kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekler arasında yer alan keçeciliğin yaşayan son ustaları tanıtılmıştır. Meslek ustası, keçeciliğin güncel sorunlarını ve çalışma hayatında karşılaşılan zorlukları dile getirmiştir. Hayvancılığın azalmasına bağlı olarak son yıllarda keçenin kullanım alanlarının daraldığı, hammadde bulunmasın yaşanan zorluklar ve günümüzde turistik amaçlı hediyelik ürünlere talep olduğu bilgisine yer verilmiştir.

Kahramanmaraş'ta Son Keçe Üstasına 33 Yıllık Mücadelesi

(URL. 80).

İnceciklik keçe yapımı, Kahramanmaraş

(URL. 81).

YouTube kanalında yer alan başka bir meslek ise semerciliktir. Bu videolarda Kahramanmaraş'ta kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekler arasında yer alan semerciliğin yaşayan son ustalarının mesleğin neden kaybolduğuyla ilgili değerlendirmeleri içermektedir.

(URL. 82).

Hayvan gücüne duyulan ihtiyacın azalmasıyla semercilik mesleğinin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu, yaşayan meslek ustaları minyatür yapmaya yöneldiğini ve mesleği devam ettirecek çırak olmadığı açıklamalarına yer verilmiştir.

(URL. 83).

YouTube kanalında yer alan başka bir meslek yorgancılığıdır. Bu videolarda teknolojinin gelişmesiyle kaybolmaya başlayan meslekler arasında yer alan yorgancılık mesleğinin son temsilcileriyle mesleğin güncel durumunu değerlendirilmiştir. Bahar ve yaz mevsimlerinde düğünlerde gelin ya da damadın isteği üzerine işlerin yoğunlaştığı ancak son yıllarda meslekte çirak bulunamadığı için kaybolacağı ve mesleğin devam ettirilebilmesi için çözüm önerilerine yer almaktadır.

(URL. 84).

(URL. 85).

Yukarıdaki bilgilerden hareketle Instagram sosyal medya kanalı Facebook ve YouTube' den daha fazla izlenilme sayısına ulaşılan ve daha popüler sosyal medya kanalı olduğu düşünülebilir. Bu platformlarda yörede yaşayan popüler geleneksel meslek ürünlerinin yer aldığı görülmüştür. Hem ürünlerin reklamının yapılmasında hem ürün satışlarının artmasında hem müşterilerin işletmeyle daha kolay ulaşabilmesi gibi birtakım kolaylıkları beraberinde getirmiştir. Bu sayede yörede canlılığını koruyan altıncılık, ahşap oymacılığı, bakırcılık ve bıçakçılık gibi el yapımı ürünlerin yurt içinde ve yurt dışında birçok noktaya satışı yapılmaktadır.

Elektronik ortamda gerçekleşen alışverişlerde geleneksel esnaf müşteri ilişkisi değiştiğini kabul edilebilir. Bu değişim dönüşüm arasında müşterilerin alacağı ürünlere dokunamaması, pazarlık yapamaması, müşterinin iş yerine gelmesiyle esnafa gerçekleşen yüz yüze iletişimin olmaması sıralanabilir.

Müşterilerin aldıkları ürünün sosyal medyada beğendiği üründen farklı veya hatalı olması, beğenilmeyen ürünün iade edilmesine kadar yaşanan süreç, geleneksel alışveriş ilişkisini değiştirdiğini göstermektedir.

2.3.4. Aktarım Sürecinde Kahramanmaraş Esnafı

Türk Dil Kurumu sözlüğünde usta, “bir zanaatı gereği gibi öğrenmiş ve kendi başına yapabilen, zanaat öğreticisi, akıl veren ve öğreten kimse” (TDK, 2011, s.2421) olarak tanımlanmaktadır. Usta-çırak eğitimi geleneksel meslekler ve esnaf teşkilatı başta olmak üzere birçok alanda karşımıza çıkmaktadır. Bu hususla ilgili örnek verecek olursak, âşık teşkilatında çırak adayının usta bir âşığın yanına gerekli mesleki ve edebi terbiyeyi gördükten sonra, usta çırağına icazet ve mahlas vermektedir. Böylece çırağın ustasından aldığı eğitimi başarıyla tamamlayıp âşık fasıllarına katılarak mesleğini icra etmektedir (Köprülü, 2004, s. 35). Usta-çırak eğitimi Tekke Tasavvuf Edebiyatında karşımıza çıkmaktadır. Tarikatlardaki mürşit-mürit eğitimi bir bakıma usta-çırak eğitimi olarak düşünebiliriz. Orta Asya’da ve Anadolu’nun birçok yerinde tekke ve türbesi bulunan Yesevi tarikatında yetişen halifeler, Orta Asya’da ve Anadolu’da İslamiyet’i yaymıştır. Yesevi tarikatındaki tekke şeyhi, tarikata yeni giren müride uyması gereken kuralları ve bu kuralların icra edilmesini öğretmektedir. Eğitimi tamamlayan müritler, hocalarından icazet alıp farklı yerlere tekkeler kurarak eğitim sürecinde öğrendiklerini halka anlatmaktadırlar (Köprülü, 2018, s. 82-171).

Bu noktadan hareketle usta-çırak eğitiminin başta bireyin meslek sahibi olmasında, kültürün gelecek kuşaklara aktararak kaybolmasını önlenmesinde, mensubu olunan dinin temel öğretilerini kazanmasında ve insanın ahlaki yönden gelişimini sağlayarak toplumla uyumlu bireyler yetiştirmesinde etkili olduğu kabul edilebilir.

2.3.4.1. Kahramanmaraş Kapalı Çarşı Esnafında Usta-Çırak İlişkisi ve Yaşanan Değişimler

Türk Dil Kurumu sözlüğünde çırak, “zanaat öğrenmek için bir ustanın yanında çalışan kimse” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011, s. 537). Esnaf teşkilatı olan ahilik; başlangıçta debbağların, kunduracıların ve ayakkabıcıları kapsayan bir meslek örgütü olarak karşımıza çıkmaktadır. Süreç içerisinde bütün esnafı kapsayan sosyal bir kuruluş haline dönüşmüştür (Gürata, 1975, s.74). Bu kuruluş içinde yer alan dahililer grubunda mesleklerini sürdüren yamaklar, çıraklar, kalfalar ve ustalar yer alır. Esnaf teşkilatına alınacak yamak on yaşından küçük olmalı, işe devam etmesi hususunda velisinin kefil olması şarttır. İki yıl ücretsiz yamaklık yapıldıktan sonra çırak olunabilmektedir (Uçma, 2017, s.117). Çıraklar, ilk günden itibaren belli bir disiplin altında

tutulur. Çırağın, ustasına itaat etmesi ve girdiği sanat kolunun geleneklerine uyması şarttır. Çırağın ustasını terk etmesi için ahi teşkilatından izin alması gerekir (Aytekin, 2018, s. 95). Genellikle 1001 gün süren çıraklık dönemi her meslekte farklılık göstermektedir. Kuyumculuk gibi farklı iş kollarında bu dönem 20 yılda olabilmektedir. Usta, çırağın bütün haklarını yerine getirir ve çırağın kendine bağlılığını istismar etmez. Çırağın haklarını yerine getirmeyen, kendine itaati istismar eden ustaya çırak verilmemektedir (Ekinci, 2016, s. 152). Belli süre çıraklık yapan ve sanatını öğrenen kimseye düzenlenen törenle kalfalığa yükselir. Gerçekleşen törende çırak, çırağın ustası ve aynı iş kolundaki meslek ustaları törene katılır. Çırağın beline kalfalık şeddi bağlanır, dua edilir; kalfa el öptükten sonra yemek ikram edilir ve tören sonlanır (Uçma, 2017, s.118). Kalfa olan genç, yıllarca sanatı ve ahlakını geliştirerek belli yeterliğe ulaşır. Kalfanın liyakati tespit edildikten sonra meslek ustaları ve esnaflar kalfanın usta olmasına karar verir (Anadol, 1991, s.98).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar, çıraklarına mesleki bilgilerini ve tecrübelerini uygulayarak ve yaşatarak aktarmaktadır. Bunun yanında çıraklara dini ve ahlaki eğitim de verilmektedir.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında esnaf ve meslek ustaların, çırak adaylarını belirlenmesindeki en önemli koşulu güvendir. Bu anlamda çırak adayının öncelikle yakın akraba veya tanıdıkları bir ailenin çocuğu tercih edilmektedir. Ayrıca çırak seçiminde daha fazla önem gerektiren meslek kolları içinde özellikle “altıncılık” da çırak adayından referans istenilmektedir. Referans olan kişi ya da kişilerin yörede tanınan, sözüne güvenilen veya aynı iş kolunda mesleği icra eden bir ustanın kefil olması şarttır (KK60, KK61, KK79, KK83, KK84). Güvenirliğinden emin olunan kişinin çırak olabilmesi için icra edeceği mesleğe yeteneğinin ve kabiliyetinin olması, işe süreklilik göstermesi, zeki olması ve çalışmaya istekli olması gerekmektedir (KK12, KK19, KK20, KK22, KK30, KK61).

Güven duyulan ve mesleği öğrenmeye isteği ve yeteneği olan çırağın bir ustanın yanında devam edebilmesi için yalan söylememesi, ahlaklı ve terbiyeli olması, ustasına itaat etmesi, çıraklığı süresince ustasından izinsiz herhangi bir şey yapmaması, ustasına ve müşterilere saygılı olması, gelen müşterilere güler yüzlü davranması şarttır (KK19, KK20, KK22, KK25, KK26, KK46, KK76, KK77, KK87). 8-10 yaşlarında çıraklığa kabul edilen aday, iş yerini temizlemekle çalışmaya başlamaktadır. Çırak olarak başladığı meslekte aşama aşama yeteneğine göre ustanın nezaretinde mesleğinde ilerler (KK01, KK11, KK14, KK18, KK19, KK20). Çırakların yetişmesinde en önemli husus ustanın gözetiminde olması ve mesleği öğrenmede sebat etmesidir. Meslek ustaları ve esnaflar, çıraklarına güven ve ahlakla ilgili bazı sınavlar yapılmaktadır. Usta,

çırağın olmadığı bir zamanda iş yerinde kolaylıkla görülebilen bir yerine -tezgâhın veya merdivenin altına- para bırakılır, çirak bulunduğu parayı ustasına verecek mi diye ahlakı ölçülür. Yapılagelen başka bir uygulama ise çırağın herhangi bir ürün alması için gönderilir. Çırağa alacağı ürünün parasından daha fazla para verilir. Çirak aldığı üründen geriye kalan parayı ve iş yerinde bulunduğu parayı ustasına verirse o çırağa güven duyulabileceği kanaati oluşur (KK11, KK43, KK57). Meslek ustaları ve esnaflar çiraklarına icra ettikleri mesleğin aşamalarını öğretirken aynı zamanda toplumun ahlaki değerlerini kazandırmaya çalışır. Meslek ustaları ve esnaflar tarafından çiraklarına iyilik yapmayı, dürüst çalışmayı, yalan söylemenin zararlarını, insanın yaşantısında her zaman doğru olması gerekliliğini, büyüklerine ve gelen müşterilere karşı saygılı olmak öğretilir. Verilen bu ahlaki ve toplumsal eğitimlerin yanında çirakların dini eğitim alınması sağlanılmaktadır (KK01, KK05, KK12, KK13, KK19, KK67, KK77, KK83, KK84).

Çiraklığa kabul edilen aday, eğitim sürecinde özellikle -çirakların kuyumcu esnafında hırsızlığın yapılma ihtimali daha yüksek olabilmektedir- çiraklar hırsızlık yaptığında çiraklıktan çıkartılır (KK19, KK20, KK34, KK67, KK76, KK77, KK80, KK83, KK84, KK86, KK87). Çirakların aldığı haftalık ücretten daha fazla para harcadığı tespit edildiğinde hırsızlık yaptığı değerlendirilerek çiraklıktan çıkartılır (KK80). Atölyelerde ve iş yerlerinde huzurlu çalışma ortamı, iş verimliliğini ve üretimin arttırmasını sağlamaktadır. Bu bakımdan çırağın kalfalarına saygısız davrandığında, onlarla kavga ettiğinde, diğer çalışanların iş yapmasına engel olduğunda çiraklıktan çıkartılır (KK19, KK20, KK34, KK76, KK88).

Çirak adayı eğer iş yerine düzenli gelir, ustasına ve gelen müşterilere saygılı davranır, genel ahlak kurallarına uyan bir yaşantısı varsa bu çirak icra edeceği meslekte yeteneği ve el becerisi yoksa dahi çiraklıktan çıkarılmamaktadır.

Yörede el yapımı geleneksel ürünlerin atölyelerde üretilip, satış için iş yerlerine gönderilmektedir. Satış yapabilen çirak, atölyede çalıştırılmaz, ürün satışı yapması için iş yerine yönlendirilir. Ürün satışı yapmaya yeteneği de yoksa bu çirak işten çıkartılmaz, dükkânın girişinde gelen müşterileri karşılama görevi verilir; böylece çalışmaya devam etmesi sağlanır (KK11, KK12, KK80).

Günümüzde bazı geleneksel mesleklerde çirak adayının olmadığı görülmüştür. Meslek ustaları ve esnaflar, çirak adaylarının olmamasının nedenini 12 yıllık kesintisiz eğitim sistemine geçilmesinden kaynaklandığını, 12 yıllık kesintisiz eğitim sistemine geçilmesinden itibaren çirak adaylarının gün geçtikçe azaldığını ve günümüzde çirak bulmada zorlanıldığını belirtmektedir. Çirak adaylarının olmamasının başka bir nedeni semercilik ve saraçlık gibi bazı mesleklerin pazar payının az olması, teknolojinin

gelişmesiyle birlikte insana duyulan ihtiyacın azalması, esnafların ve meslek ustalarının çıraklara verilecek ücretin ödenmesinde yaşanan zorluk çırak yetiştirilmesini engelleyen nedenler arasındadır (KK01, KK07, KK09, KK10, KK12, KK13, KK14, KK15, KK19, KK20, KK22, KK28, KK31, KK34, KK51, KK59, KK77, KK79).

Günümüzde çırak adaylarının ustalarına saygı göstermemesiyle çıraklıktan kısa sürede çıkartılması, meslek ustalarının ve esnafların çırakları uyardığında çırağın işi bırakması, çırak velisinin “eti senin kemiği benim” ilkesinden uzaklaşarak meslek ustası veya esnafa çıraklık yapan çocuğunun çalışmasına karşı çıkması, atölyelerde çırakların çalışma saatleri ve şartları çırak yetiştirilmesinde yaşanan başlıca sorunlar arasındadır (KK09, KK10, KK16, KK17, KK22, KK32, KK42, KK43).

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel mesleklerde usta-çıraklık eğitimi geçmişten günümüze çeşitli değişim ve dönüşüm geçirerek varlığını korumaya çalışmaktadır. Meslek ustaları ve esnaflar, kendi çıraklık dönemiyle günümüz çıraklarını ahlaki değerlerini, tutum ve davranışlarını karşılaştırarak farklılaşmaya dikkat çekmektedir. Yörede usta-çırak kurumunda yaşanan değişim ve dönüşümün nedenleri arasında teknolojinin hızla gelişmesine paralel olarak insan iş gücüne duyulan ihtiyacın giderek azalması, geleneksel mesleklerde üretilen ürünlerin kullanım alanlarının daralması buna bağlı olarak bazı geleneksel meslekleri yok olma tehdidi altında kalmıştır. Geleneksel el yapımı ürünlerin kullanım alanlarının değişmesi veya farklılaşması, eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte yörede yaşayan geleneksel meslekler bireylerin meslek tercihleri arasında yer almamaktadır. Babadan-oğula aktararak günümüze kadar varlığını sürdüren mesleklerin son temsilcilerinin yaşadığı tespit edilmiştir. Günümüzde yaşayan geleneksel meslek ustalarının çocukları babalarının mesleklerinin ekonomik kazancının az olması, çalışma koşullarının zor ve çalışma sürelerinin fazla olması nedeniyle baba mesleklerini devam ettirmeyerek farklı iş kollarına yönelmektedir.

2.4. Şubat 2023 Kahramanmaraş Depreminin Esnaflara Etkisi²⁷

Kahramanmaraş'ta bulunduğu coğrafi konum nedeniyle tarihi boyunca birçok büyük deprem yaşanmıştır. Mateos, (1962, s. 254-256) 1114'te Maraş'ta çok büyük deprem olduğu, kentte yaşayan 40 bin kişiden kurtulan olmadığını belirtmektedir. Deprem katalogları incelendiğinde Kahramanmaraş ve çevresinde meydana gelen depremlerin tarihleri ve şiddetleri hakkında bilgiler yer almaktadır. MÖ 131'de İslahiye'de 7 şiddetinde, M. 128'de İslahiye ve Maraş'ta 8 şiddetinde, MS 1114'te Ceyhan, Antakya, Maraş 9

²⁷ Bu bilgiler 6 Şubat 2023'te depremlerinde sonra Kahramanmaraş yaşayan meslek ustalarıyla yapılan telefon görüşmelerinden elde edilmiştir.

şiddetinde, 1544'te Elbistan'da 8 şiddetinde depremler meydana gelmiştir (Soysal, vd.,1981, s.29-86). 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesi merkezli 7.7 ve Elbistan ilçesi merkezli 7.6 şiddetinde deprem meydana gelmiştir. Depremin şiddetiyle bölgede ve birçok kentte yıkıcı etkiye neden olmuştur. Bölgede bu depremlerden etkilenen iller arasında Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Adana, Adıyaman, Osmaniye, Hatay, Kilis, Malatya ve Elâzığ bulunmaktadır (URL.86). Depremler sonucunda 50 binden fazla insan hayatını kaybetmiş, yüz binden fazla insan yaralanmıştır (URL.87). Yaşanılan büyük depremlerin ardından yaklaşık 38.000 artçı sarsıntı gerçekleşmiştir (URL.88).

Kahramanmaraş'ta meydana gelen depremlerden sonra bazı meslek ustaları ve esnaflar hayatlarını kaybetmiştir. Bazı meslek ustaları veya esnaflar iş yerleri veya atölyeleri yıkıldığı için bazı meslek ustaları ve esnaflar yakınlarını kaybetmenin üzüntüsüyle mesleklerini icra edememiştir. Yaşanılan bu zorlu süreçten sonra geleneksel meslek ustaları, üretim yapabilmesi için ihtiyaç duyulan hammadde bulmakta zorlanmıştır.

Yörede deprem nedeniyle hayatını kaybeden meslek ustalarının olması, ihtiyaç duyulan hammaddenin elde edilememesinde yaşanan zorluklar, iş yerleri yıkılan veya hasarlı olan meslek ustaları üretim yapamamıştır. Bu nedenlerden dolayı ilgili meslek kollarındaki esnaflar, birtakım zorluklar yaşamaktadır. Yaşanılan bu duruma çözüm üretebilmek amacıyla Kahramanmaraş'ta belirli noktalara konteyner çarşılar kurulmuştur. Ancak altıncılık, bakırcılık, ahşap oymacılığı ve keçecilik gibi geleneksel mesleklerin konteynerde üretim yapabilme alanı bulunmamaktadır.

Altın üretiminde ve kuyumculuk sektöründe Türkiye'de önemli yere sahip olan Kahramanmaraş, yaşanan deprem felaketinden sonra kentteki 700 kuyumcu atölyesi, işyerleri ve milyonluk makinelerinin zarar görmesi nedeniyle faaliyetlerine ara vermek zorunda kalmıştır. Altınşehir Kuyumcular Sitesinde oluşan büyük hasardan sonra altın ve mücevher üretiminde arz talep açığı oluşmaya başlamıştır, bu durum Türkiye'de altın ve mücevher işçiliğinde yüzde 30-35 artış yaşanmasına neden olmuştur. Diğer taraftan yaşanan deprem nedeniyle sektörün hem kalifiye hem eğitimli çalışanları işsiz kalmıştır (URL.89). Başka bir açıdan yörede geleneksel meslek ustalarının atölyelerde ürettikleri yapılan el yapımı ürünler hem Türkiye'nin çeşitli bölgelerine hem yurt dışında birçok ülkeye satılamamıştır. Bu nedenle geleneksel el yapımı ürünlerin fiyatlarında artış olmuştur. Bu noktadan hareketle Kahramanmaraş'ta yaşanan deprem şehrin ve ülkenin ekonomisine olumsuz etkileri olmuş, iş yerlerinin ve atölyelerin yıkılmasıyla Kahramanmaraş'ta yaşanan işsiz sayısını artmıştır.

Yörede 29 bin esnaf depremden ağır hasar alırken depremde hasar almayan esnaf faaliyetlerine devam edebilmek için depremden sonra şehri terk eden vatandaşların dönmesine umut bağlanmıştır (URL.90). Deprem felaketinden sonra esnaf ve meslek ustaları için çözüm üretilmeye çalışılmıştır. Depremden sonra hem iş yerleri yıkılan ve ağır hasar gören esnaf için hem vatandaşların sosyal ve ticari hayatının devam edebilmesi amacıyla geçici çarşı alanları kurulmuştur. Bu amaçla 2700 dükkândan oluşturulması planlanan çarşılarda 1350 dükkân hayata geçirilmiştir (URL.91).

SONUÇ

Çalışmamızda Anadolu'da esnaf örgütlenmesinin temeli kabul edilen ahi teşkilatının kuruluşu ve faaliyetleri, söz konusu bu teşkilatın Cumhuriyet Döneminden sonra Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonuna dönüşümü hakkında bilgilere yer verilmiştir. Ahi teşkilatının anayasası kabul edilen fütüvvetnameler hakkında bilgilere yer verilmiştir. Kahramanmaraş'ın tarihi ve coğrafyası, sosyal ve ekonomik yapısı, kültürel özellikleri açıklanmıştır. Tarih boyunca Kahramanmaraş, coğrafi konumu ve sahip olduğu doğal kaynaklarıyla birçok mesleğin icra edildiği önemli yerler arasında olmuştur. Bir dönem Osmanlı İmparatorluğunun at yetiştiriciliği merkezlerinden biri olan Kahramanmaraş, güneyden kuzeye giden konargöçerlerin yol güzergahı olmuş, buna bağlı olarak semercilik, saraçlık ve keçecilik yaygın olarak yaşayan meslekler arasında yer almıştır.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşısı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında ahi teşkilatında görülen usta-çırak eğitimi, yardımlaşma, sosyal faaliyetler, pir inancı ve esnaflara verilen cezalar incelendiğinde Kahramanmaraş'ta ahi teşkilatının izleri kabul edilebilir pratikler tespit edilmiştir. Türk kültüründe demircilik, bakırcılık ve altıncılık gibi geleneksel meslekler, Türklerin yaşam biçiminden doğmuştur ve usta-çırak eğitiminde kuşaktan kuşağa aktararak yaşatılmıştır. Orta Asya'da bu meslekleri icra eden ustaların Anadolu'ya göç etmesiyle geleneksel meslekler Anadolu'da yaşamaya devam etmiştir. Geleneksel meslek ürünlerinin üretimi ve satışının yapıldığı yerler arasında çarşılar ve bedestenler yer almaktadır. Günümüzde daha çok turizm amaçlı restorasyon çalışmalarının yapıldığı bu yerler, kentlerin önemli ticaret ve kültürel mekanları halini almıştır. Kahramanmaraş'ta insanların çeşitli ihtiyaçlarını karşıladığı, kültürel sürekliliğin yaşandığı ve folklor ürünlerinin aktarımının yapıldığı önemli ticaret merkezleri arasında bulunan Kapalı Çarşı ve bu çarşının içinde yer alan Saraçhane, Bakırcılar, Semerciler, Mazmanlar, Kazzazlar ve Demirciler Çarşılarının tarihi ve güncel faaliyetleri açıklanmıştır.

Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Ulusal Envanterinin detaylı döküm listesinde yer alan Kahramanmaraş il envanterine kayıtlı geleneksel el sanatı ustalığı (Geleneksel Zanaatkarlık) unsuru olarak ahşap oymacılığı, bakırcılık, bıçakçılık, gümüş işlemeciliği, keçecilik, külekçilik, saraçlık, semercilik ve yorgancılık olmak üzere bu dokuz meslek hakkında bilgilere yer verilmiştir. Kahramanmaraş Kapalı Çarşı ve etrafında yaşayan geleneksel mesleklerin günümüzdeki işlevleri ele alınmıştır. Günümüzde teknolojinin gelişmesi, köyden kente yapılan göç sonrası kırsalda nüfusun azalması, binek ve yük taşımacılığında hayvanlara duyulan ihtiyacın azalması, eğitim seviyesinin artmasıyla keçecilik, semercilik, külekçilik, saraçlık ve yorgancılık

mesleklerini yörede icra eden ustaların son temsilcilerinin yaşadığı tespit edilmiştir. Buna karşın günümüzde ülke ve şehir ekonomisine önemli katkı sağlan popöler geleneksel meslekler arasında yer alan altıncılık, bakırcılık, bıçakçılık mesleklerinin canlılığını koruduğu ve bu mesleklerde yaşayan usta sayısının fazla olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmamızda yaşayan 16 bakır ustası, 12 oyma/marangoz ustası, 4 saraç ustası, 1 külek ustası, 5 semerci ustası, 11 bıçakçı ustası, 15 altıncı/kuyumcu ustası, 2 telkâri ustası, 2 deri ustası, 4 yemeni ustası, 2 yorgancı ustası, 3 demirci ustası, 3 keçe ustası, 4 âşık ve şair, 5 esnafla görüşme yapılmıştır. Kaynak kişilerin iş yerlerine gidilerek, çalışmanın konusu ve amacı hakkında ön bilgi verilerek görüşmeler iş yerlerinde gerçekleştirilmiştir. Kahramanmaraş Kapalı Çarşı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafların anlatmak istedikleri bir duygu ya da düşünceyi, uyarıyı dinleyiciye aktarmak için başvurdukları sözlü edebiyat ürünleri olduğu tespit edilerek incelenmiştir.

Kahramanmaraş, âşıklık geleneğinin geçmişten günümüze canlılığını koruduğu önemli yerler arasındadır. Kahramanmaraş'ta yaşayan âşık ve şairlerden, yazılı kaynaklardan elde edilen şiirlerde meslek hayatının zorluğu ve yaşanan sıkıntılar, esnaf-müşteri ilişkileri, çırak-kalfa veya ustaların tutum ve davranışlarının anlatıldığı eserler olduğu görülmüştür. Bu eserlerde esnafları hangi özelliklere sahip olması gerektiği, esnafların iş hayatında Ahi Evran'ı örnek almaları, doğal ürünlere ulaşılmasının zorluğu, tartısında hile yapan halkı aldatan, verdiği sözü yerine getirmeyen ve müşteri memnuniyetini sağlayamayan esnaflar dile getirilmiştir. Bazı şiirlerde müşteri memnuniyetini kazanan esnaf ve meslek ustalarının verdikleri sözleri yerine getirdiği, yalan söylemediği, tartıda hile yapmadığı ve icra edilen mesleğin devam etmesinin ahi kültürünün yaşatılmasına bağlı olduğu dile getirilmiştir. Bazı şiirlerde ise esnafların müşterilerinin borcunu ödememesinden, müşterilerin esnaflara karşı gösterdiği tutum ve davranışlardan rahatsız olduğu dile getirilmiştir.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafların, herhangi bir duygu ve düşünceyi anlatmak için başvurdukları 110 atasözü ve 44 deyim sözlü geleneğe yaşadığı tespit edilmiş ve anlamlarıyla birlikte açıklanmıştır. Kahramanmaraş esnafının mizah anlayışını yansıtan lakaplar tespit edilmiş, bunların verilmiş nedenleri sınıflandırılarak açıklanmıştır. Son yıllarda esnaflar arasında lakap verme geleneğinin yok olmaya başladığı, esnaflara lakaplarıyla hitap edilmediği görülmüştür. Sözlü kaynaklardan derlenen efsanelerde sosyal, kültürel, ekonomik ve dini birçok unsuru içinde barındırmaktadır. Sözlü geleneğe yaşayan bu efsanelerin, geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında eğitici işlevini yerine getirdiği tespit edilmiştir. Yaşayan efsanelerde; yapılacak bir

yanlışlığı engellemek, tedbirli olmak, uyarılarda bulunmak, hile yapmamak, adil olmak ve bereketle ilgili temaları işlediği görülmüştür.

Geleneksel meslek ustaları ve esnaflardan derlenen hatıratlar arasında Müslümanların ve gayrimüslimlerin icra ettiği mesleklerin neler olduğu ve bu mesleklerin seçilme nedenleri, geleneksel meslek ustalarının yurt dışında çırağ yetiştirmek amacıyla çalışmaya davet edildiğinde milli ve manevi değerlerine bağlı olan meslek ustasının ülkesini terk etmesinin vatana hainlik olarak değerlendirerek bu teklifi kabul etmediği, I. Dünya savaşına katılıp gazi olduğu halde devletten maaş almanın haksızlık olduğu inancıyla maaşını almayı kabul etmeyen bir kahramanın, dönemin Başbakanı sayın Turgut Özal'ın Kahramanmaraş Kapalı Çarşısını ziyareti sırasında meslek ustalarının çalışma disiplinini ve sorumluluğunu yerine getirme kaygısıyla çalışmaya devam etmesi gibi hatıratlar esnaf ve meslek ustaları arasında yaşadığı tespit edilmiştir.

Sözlü kaynaklardan masal derlenememiştir. Yazılı kaynaklarda yer alan masalarda esnaf ve meslek ustalarının yalan söylememesi gerektiği, gelen müşterilere, akrabalarına, tanıklarına ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmesi onlara çeşitli ikramlarda bulunması, hediye vermenin sonunda yaşanan mutluluk ve kazanılan servet; meslek ustalarının bilmeden ve istemeden yapılan yanlışlıkların cezalandırılmaması gerektiği ve iyi niyetli olmanın yararları konu edinmiştir. Kahramanmaraş Kapalı Çarşı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar arasında bereket ve bereketsizlik getireceğine inanılan uygulamalar, uğur ve uğursuzluk getireceğine inanılan uygulamalar olduğu tespit edilmiştir. Bu uygulamaların eski Türk inanç sisteminden izler taşıdığı görülmüştür. Türk milli kültürünün sentezci yapısı göz önünde bulundurulduğunda bu uygulamaların İslam dini ile birlikte güncellenerek sürdürüldüğü görülmüş, İslamiyet öncesi Türk inançları ve İslam inancı etrafında geliştiği sonucuna ulaşılmıştır. Yörede nazara karşı uygulanan pratikler; nazardan korunmak için, nazar değmesini önlemek için ve nazar değdikten sonra yapılan pratikler olmak üzere üç şekilde oluştuğu görülmüştür.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşı ve etrafında yaşayan esnaf ve meslek ustaları siftahla ilgili yapılan pratiklerin genellikle bereket ve bolluk getirdiğine inanmaktadır. İlk paranın kazanılması ve gelen ilk müşterinin alışveriş yapmasının tüm günü etkilediğine inanılmaktadır. Esnafların, çıraklık dönemlerinde itibaren ustalarının siftah parasına yaptıkları uygulamaları devam ettirdiği tespit edilmiştir. Siftah uygulamasının esnaflar arasında yardımlaşma ve dayanışma aracı olduğu görülmüştür. Kahramanmaraş Kapalı Çarşı ve etrafında yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafların uğur ve uğursuzluk inançlarının bir kısmı İslam dini emir ve yasaklarına

dayanmaktadır, bir kısmının ise kişisel tecrübelerle kazanılmış inançlar olduğu tespit edilmiştir. Yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnafların büyük bir kısmı uğur ve uğursuzluk inancı taşımadıkları ve bu inanca karşı olduğu tespit edilmiştir. Esnaflar; bol kazanç elde etmek, müşterilerin alışverişe devam etmesi ve yaptıkları alışverişten memnun kalması için dua etmektedir. Esnafların çeşitli sıkıntı yaşamasına sebep olanlara ve kendilerine kötülük geldiğini düşündükleri insanlara duygularını dile getirdikleri bedduaların sözlü geleneğe yaşadığı tespit edilmiştir.

Günümüzde internet kullanımının yaygınlaşması ve kullanıcı sayısının artmasıyla birçok alanda yenilikler meydana gelmiştir. Yörede yaşayan geleneksel meslek ustaları ve esnaflar Facebook, Instagram ve Youtube sosyal medya ortamlarında incelenmiştir. Bu platformlar, geleneksel pazarlama yöntemlerini ve üretici-tüketici ilişkilerini etkilemiştir. Bu sosyal medya kanallarında Kahramanmaraş'ta yaşayan popüler geleneksel meslek ürünlerinin yer aldığı görülmüştür. Söz konusu bu platformlar hem ürünlerin reklamının yapılmasını hem ürün satışlarının artmasını sağlamış, aynı zamanda müşterilerin işletmelere daha kolay ulaşabilmesi gibi birtakım kolaylıkları beraberinde getirmiştir. Bu sayede yörede canlılığını koruyan altıncılık, ahşap oymacılığı, bakırcılık ve bıçakçılık meslek ürünlerinin yurt içinde ve yurt dışında birçok noktaya satışı yapılmaktadır. Diğer taraftan mesleğin güncel sorunları ve çözüm önerileri, yere ve zamana bağlı olmadan müşterilerin çeşitli ürünlere ulaşabilme imkânı kazanmıştır. Elektronik ortamda gerçekleşen alışverişlerde geleneksel esnaf-müşteri ilişkisinin değiştiği kabul edilebilir. Müşterilerin alacağı ürünlere dokunamaması, pazarlık yapamaması, müşterinin iş yerine gelmesiyle esnafla yüz yüze gerçekleşen iletişimin olmaması, müşterilerin aldıkları ürünün beğendiği üründen farklı olması ve beğenilmeyen ürünün iade edilme sürecine kadar yaşananların geleneksel alışveriş ilişkisini değiştirdiği görülmüştür.

Facebook, Instagram ve Youtube sanal ortamlarında ürün satışının yanı sıra her biri kültürel bir miras olarak korunması ve gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlayan meslek ustası videoları dijital kaynak olarak depolanmaktadır. Mesleğin dünü, bugünü yarını ve güncel sorunları etkileşimli bir biçimde tartışılmaktadır. Bu maceraların daha etkin kullanılması geleneksel esnaflığın gelişmesi ve korunmasında hem kamu hem sivil toplum kursları tarafından kavranması son derece önemli olduğu görülmüştür.

Yaşayan geleneksel mesleklerde usta-çırak eğitimi geçmişten günümüze çeşitli değişim ve dönüşüm geçirerek varlığını korumaktadır. Usta-çırak kurumunda yaşanan değişim ve dönüşümün nedenleri arasında teknolojinin hızla gelişmesine paralel olarak insan iş gücüne duyulan ihtiyacın giderek azalması, geleneksel mesleklerde üretilen ürünlerin kullanım alanlarının

daralması buna bağlı olarak bazı geleneksel meslekleri yok olma tehdidi altında kalmıştır. Babadan-oğula aktararak günümüze kadar varlığını sürdüren bazı geleneksel mesleklerin son temsilcilerinin yaşadığı tespit edilmiştir. Günümüzde yaşayan geleneksel meslek ustalarının çocuklarının, babalarının mesleklerinin ekonomik kazancının az olması, çalışma koşullarının zor ve çalışma süresinin fazla olması nedeniyle baba mesleklerini devam ettirmeyerek farklı iş kollarına yöneldiği görülmüştür.

6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş'ta yaşanan depremlerde bazı meslek ustaları ve esnaflar hayatlarını kaybetmiştir. Kahramanmaraş'ta yaşayan bazı meslek ustaları, esnaflar hem iş yerleri ve atölyeleri yıkıldığı için hem yakınlarını kaybetmenin üzüntüsüyle mesleklerini bir süre icra edememiştir.

Kahramanmaraş Kapalı Çarşı ve etrafında yaşayan geleneksel meslekler ve sözlü ürünleri, inanç ve uygulamaları, Kahramanmaraş'ta ahiliğin izlerinin tespiti, geleneksel esnafların elektronik ortamda durumu ve usta-çırak eğitiminde yaşanan değişim dönüşümün daha önce yapılan çalışmalarda bütüncül bir yaklaşımla ele alınmadığı görülmüştür. Yaptığımız bu çalışmayla literatürdeki bu boşluk doldurulmuştur.

KAYNAKÇA

- Abrahams, D. R. (2014). Halk bilimini etnolojik ve sosyolojik yönleriyle açıklamak (Çev. Ayça Yavuz). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Aça, M. (2000). Kültür-medeniyet kahramanları ve Türk müzik aletlerinin ortaya çıkışı hakkında teşekkül etmiş bazı efsaneler. *Milli Folklor*, 45, 43-51.
- Aça, M. (2014). Halk şiirinde tür ve şekil. M. Ö. Oğuz (Ed.), *Türk halk edebiyatı el kitabı* (s. 239-286) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Aça, M. (2015). Meslek folkloru araştırmaları tarihine bir bakış. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 111-137.
- Adanır, F. (2014). Kahramanmaraş'ın geleneksel mimarisi. Orhan Doğan, Ramazan Avcı, Serdar Yakar (Ed.) "*Akdeniz'in Altın Kenti*" *Kahramanmaraş* (s. 227-258) içinde. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Adanır, F. vd. (2012). *Kahramanmaraş beylik ve Osmanlı dönemi çarşıları*. Kahramanmaraş: Kristal Reklam Matbaacılık.
- Adorno, T. W. ve Horkheimer, M. (2014). *Aydınlanmanın Diyalektiği*, (Çev. Nihat Ülner-Elif Öztarhan Karadoğan). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Akalın, H. Ş. (1998). İnternetteki Türkoloji dünyası. *Türk Dili*, (556), 286-300.
- Akbaş, A. (2018). *Bütün şiirleri*. Ankara: Bengü Yayınları.
- Akdağ, M. (1979). *Türkiye'nin iktisadi ve içtimai tarihi*. c. I 1243-1453. Ankara: Tekin Yayınevi.
- Akkuş, M. (2018). Moğol tahakkümü döneminde Anadolu şehirlerinin korunmasında ahiler. *III. Ahilik Sempozyumu Bildirileri (5-7 Ekim 2017 Kırşehir)* (s. 613-626) içinde. Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Yayını, 2.
- Akpınarlı, H. F. (2004). *Kırım el sanatlarının dünü ve bugünü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Akpınarlı, H. F. (2014). Keçecilik. *Kahramanmaraş el sanatları*. c.II (s. 277-299) içinde. Ankara: Hangar Marka İletişim Reklam Hizmetleri Yayıncılık.
- Akpınarlı, H. F. ve Çolak, A. (2013). Kahramanmaraş el sanatlarının sorunları ve çözüm önerileri. C. Kabakçı vd. (Ed.). *Uluslararası Türk ve Dünya Kültüründe Kahramanmaraş Sempozyumu 18-20 Nisan 2013 Kahramanmaraş* c.I (s. 27-36) içinde. Ankara: Hangar Marka İletişim Reklam Hizmetleri Yayıncılık.
- Aksoy, Ö. A. (1946). *Gaziantep ağzı III-sözlük ve kullanılmayan kelimeler*. İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- Aksoy, Ö. A. (1963). Atasözleri, deyimler. *Türk Dili Araştırmalar Yıllığı-Belleten*, 10, 131-166.
- Aktan, C. C. (2009). Ahlak ve ahlak felsefesine giriş. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 38-59.
- Aktan, C. C. (2013). Meslek ahlakının temelleri ve boyutları. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 151-174.
- Alparslan, Y. (2009). *Büyük hiciv şairi Âşık Mısdılı (Mustafa Hartlap'ın) hayatı ve şiirleri*. (Ed. Serdar Yakar) Kahramanmaraş: Ukde Kitaplığı.
- Alparslan, Y. ve Polat, C. (2014). *Eski Maraş'ta demircilik ve demirciliğe bağlı sanatlar*. (Ed. Cevdet Kabakçı ve Serdar Yakar) Ankara: Öncü Basımevi.
- Alparslan, Y. ve Toroğlu, E. (2015). *1914 yılı Maraş kazası*. Kahramanmaraş: Noya Medya Kitaplığı.
- Alpaslan, E. (2020). *Arşiv belgelerine göre Maraş milli mücadelesi*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları Serisi: 96.
- Altıntaş, K. M. (2016). Kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel Türk el sanatkarlarının karşı karşıya bulunduğu ticari sorunların analizi. *Bilig*, (77), 157-182.

- Anadol, C. (1991). *Türk İslam medeniyetinde ahilik kültürü ve fütüvvetnameler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.
- Arıncı, Ü. D. (2013). Meslek seçiminde, meslek standartları ve personel belgelendirmenin rolü. *Uluslararası İş ve Meslek Danışmanlığı Kongresi, 28- 29 Kasım 2013* (s. 138- 148) içinde. Ankara: İşkur-Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Arsal, S. M. (1947). *Türk tarihi ve hukuk*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Arslan, A. (2009). *Felsefeye giriş*. Ankara: Adres Yayınları.
- Arslan, M. (2012). *İş ve meslek ahlaki dünya ve Türkiye örnekleri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Artun, E. (2011a). *Türk halk edebiyatına giriş*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2011b). *Âşık edebiyatı metin tahlilleri*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2012a). *Âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2012b). *Anonim halk edebiyatı nesri*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2015). *Türk halkbilimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Âşıkpaşazâde, (2013). *Tevârih-i Âl-i Osman Âşıkpaşazâde tarihi*. (Haz. Ayşenur Kala), İstanbul: Kamer Yayınları.
- Atalay, B. (1973). *Maraş tarihi ve coğrafyası*. İstanbul: Dizerkonca Matbaası.
- Atalay, B. (2008). *Maraş tarihi ve coğrafyası*. (Haz. İlyas Gökhan ve Mehmet Karataş), Kahramanmaraş: Ukde Kitaplığı.
- Avcı, R. (2008). *Kahramanmaraşlı şairler antolojisi*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Valiliği.
- Avcı, R. (2014). *Endemik bitki cenneti Kahramanmaraş*. (Ed. Orhan Doğan, Ramazan Avcı, Serdar Yakar) Akdenizin altın kenti Kahramanmaraş, (s.134-143) içinde. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Aydın, İ. (2014). *Yöneltil, mesleki ve örgütsel etik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aydoğan, F. ve Kırık, A. M. (2012). Alternatif medya olarak yeni medya. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (18), 58-69.
- Aytekin, E. (2018). *Tarihten günümüze fütüvvet ve ahilik*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Babinger, F. ve Köprülü, F. (1996). *Anadolu'da İslamiyet*, (Çev. Ragıp Hulusi). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Balkanal, Z. (2021). Gerede'de kaybolan bir meslek "bakırcılık". *Mehmet Akif Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, (34), 68-85.
- Barişta, H. Ö. (1998). *Türk el sanatları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Barkan, Ö. L. (2020). *İstila devirlerinin kolonizatör Türk dervişleri*. (Haz. Yahya Kemal Taştan), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bascom, R. W. (2014a). Halk bilimi, sözlü sanat ve kültür. (Çev. Nilgöl Aytuzlar). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Bascom, R. W. (2014b). Folklorun dört işlevi. (Çev. Ferda Çalış). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Başgöz, İ. (1996). "Protesto: folklorun beşinci işlevi (fonksiyonu)". *Folkloristik: Umay Günay Armağanı*, (Haz. Özkul Çobanoğlu ve Metin Özarslan). Ankara: Feryal Matbaası.
- Başgöz, İ. (2008). *Türkü*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Başpınar, A. (2020). *Aşk-ı Temaşa*. (Ed. Merve Ateş) İstanbul: Efsus Yayınları.
- Battuta, İ. (2004). *İbn Battuta seyahatnamesi (Cilt: 1)*. (A. Sait Aykut, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bauman, R. (2014). Halk Biliminin farklı kimliği ve sosyal tabanı. (Çev. Ferudun Çotra). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Baykara, T. (2005). *Türk kültürü*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

- Baykara, T. (2019). *Anadolu'nun tarihi coğrafyasına giriş I Anadolu'nun idari taksimatı*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Baykasoğlu, N. (2014). Yorgancılık. *Kahramanmaraş el sanatları c.II* (s. 303-314) içinde. Ankara: Hangar Marka İletişim Reklam Hizmetleri Yayıncılık.
- Baylan, M. ve Bozkaya, G. (2017). Ahşap oyma sanatı. *Kahramanmaraş Kahramanmaraş Ansiklopedisi*. c.1, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Yayınları.
- Bayraktar, M. F. (2020). *İslam eğitiminde öğretmen öğrenci münasebetleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Bayram, M. (2001). Türkiye Selçukluları döneminde bilimsel ortam ve ahiliğin doğuşuna etkisi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (10), 1-11.
- Bayram, M. (2004). Ahi Evren Hâce Nasirü'd-din ile Alaü'd-din Çelebi'nin öldürülmesi ve ölüm tarihlerinin tespiti. *İstem*, (3), 37-57.
- Bayram, M. (2016). *Fatma Bacı ve Bacıyân-ı Rum Anadolu Bacılar Teşkilatı*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Bayram, M. (2018). *Ahi Evren Hâce Nasirü'd-din Mahmut ve ahi teşkilatının kuruluşu*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Bayram, M. (2020). *Sosyal ve siyasi boyutlarıyla Ahi Evren-Mevlâna mücadelesi*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Bayram, S. (1994). Ahilik ve bir ahi şecerenamesi. *Belleten*, LVIII (222), 295-310.
- Bayram, S. (2012). Osmanlı devletinde ekonomik hayatın yerel unsurları: Ahilik Teşkilatı ve esnaf loncaları. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat fakültesi Dergisi*, (21), 81-114.
- Ben Amos, D. (1997). Şartlar ve çevre içinde folklorun bir tanımına doğru. (Çev. Metin Ekici). *Milli Folklor*, (33), 74-87.
- Bıçakçı, Y. Z. (1963). Bıçakçılık sanatı üzerine notlar. *Türk Etnografya Dergisi*, (57), 102-114.
- Bibi, İ. (1941). *Anadolu Selçuki devleti tarihi*, (Çev. M. Nuri Gencosman). Ankara: Ulus Basımevi.
- Boratav, P. N. (1983). *Folklor ve edebiyat II*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (1984). *100 soruda Türk folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2019). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Boyras, Ş. (1998). Lakaplar konusunda bazı dikkatler ve bir yöre örneği. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (7), 107-138.
- Boyunduruk, A., Bozoğullarından, B., Karabudak, G. ve Güven, M. (2021). *Günümüz Kahramanmaraş aşıkları*. İstanbul: Matbaafix-Arma Basım.
- Bozer, R. (2015). Ahşap sanatı. Ali Uzay Peker ve Kenan Bilici (Ed.) *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygartlığı (Mimarlık ve Sanat)* c. 2 (s. 533-541) içinde. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Büyükyazıcı, M ve Coşkun, A. (2013). Maraş burması ustası Adil Kabakçı. C. Kabakçı vd. (Ed.). *Uluslararası Türk ve Dünya Kültüründe Kahramanmaraş Sempozyumu 18-20 Nisan 2013 Kahramanmaraş* c. 1 (s. 127-133) içinde. Ankara: Hangar Marka İletişim Reklam Hizmetleri Yayıncılık.
- Cahen, C. (1986). *İlk ahiler hakkında*. (M. Öztürk, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Cahen, C. (2012). *Osmanlılardan önce Anadolu*, (Çev. Erol Üyepazarcı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Cebecioğlu, E. (2009). *Tasavvuf ve terimleri ve deyimleri sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.
- Coşar, A. M. (2003). Trabzon'da kullanılan lakaplar üzerine bir derleme/değerlendirme. *Türk Dili Araştırmalar Yıllığı- Belleten*, 47(1999), 26-40.

- Çağatay, N. (1976). Fütüvvetçilikle ahiliğin ayrıntıları. *Belleten*, XL(159), 423-438.
- Çağatay, N. (1997). *Bir Türk kurumu olan ahilik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Çakmak, M. (2014). Ahiliğin tasavvufi temelleri ve ahilik-fütüvvet ilişkisi. *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(13), 143-158.
- Çalış, H. (2014). Kahramanmaraş'ta geleneksel el sanatları. Orhan Doğan, Ramazan Avcı, Serdar Yakar (Ed.) *"Akdeniz'in Altın Kenti" Kahramanmaraş* (s. 298-321) içinde. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Çalışkan, Y. ve İkiz, M., L. (1993). *Kültür san'at ve medeniyetimizde ahilik*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Çelik, R. (2022). Metaverse nedir? kavramsal değerlendirme ve genel bakış. *Balkan & Near Eastern Journal of Social Sciences (BNEJSS)*, 8(1), 67-74.
- Çetin, H. (1956). Etnografya müzesindeki bakır eserler üzerine bir araştırma. *Türk Etnografya Dergisi*, 1, 95-101.
- Çıblak, N. (2004). Halk kültüründe nazar, nazarlık inancı ve bunlara bağlı uygulamalar. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (15), 103-125.
- Çobanoğlu, Ö. (2000). *Âşık tarzı kültür geleneği ve destan türü*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Çobanoğlu, Ö. (2012). *Halkbilimi kuramları ve araştırma yöntemleri tarihine giriş*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Çobanoğlu, Ö. (2015). *Halk kültüründe memoratlar ve halk inançları*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk mitolojisi*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Çoruhlu, Y. (2007). *Erken devir Türk sanatı*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Dedeoğlu, M. (2014). *Kahramanmaraş'ın iktisadi kalkınmadaki yeri*. Ankara: Hazar Reklam.
- Demir, G. (1999). "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşunda Ahilerin Rolü", *II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri (Kırşehir 13-15 Ekim 1999)* (s. 95-112) içinde. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Demir, N. (2019). *Dede korkut destanı*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.
- Demirci, M. (2003). İslam'da şehir ve şehrin sosyal dinamikleri. *İstem*, (2), 129-146.
- Derdiçok, N. S. (2015). *Kadın Balıkçı Folkloru: İzmir ve Muğla Örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Dilmen, N. (2007). Yeni medya kavramı çerçevesinde internet günlükleri-bloglar ve gazeteciliğe yansımaları. *Marmara İletişim Dergisi*, 12(12), 113-122.
- Diyarbakirli, N. (1972). *Hun sanatı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Diyarbakirli, N. (2002). *Eski Türklerde kültür ve sanat*. (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca) *Türkler Ansiklopedisi*, c.3 (s. 1514-1607) içinde. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Döğüş, S. (2011). Anadolu'da Sosyal Örgütlenme Sürecinde Ahiliğin Rolü. *Uluslararası Ahilik Sempozyumu "Kalite Merkezli Bir Yaşam" Bildirileri* (s. 219-243) içinde. Kayseri.
- Dundes, A. (2014). Folklor nedir. (Çev. Gülay Aydın). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Durak İ. ve Yücel A. (2010). Ahiliğin sosyo-ekonomik etkileri ve günümüze yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 151-168.
- Durkheim, E. (1986). *Meslek ahlakı*, (Çev. Mehmet Karasan). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Duymaz, A. ve Şahin, İ. H. (2010). Meslek folkloru kapsamında geleneksel mesleklerdeki pir inancı ve hikayeleri üzerine bir değerlendirme. *Milli folklor*, (87), 101-121.
- Düzgün, D. (2014). Âşık edebiyatı. M. Ö. Oğuz (Ed.), *Türk halk edebiyatı el kitabı* (s. 287-344) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları.

- Ekici, M. (2008). Geleneksel kültürü güncellemek üzerine bir değerlendirme. *Milli Folklor*, (80), 33-38.
- Ekici, M. (2013). *Halk bilgisi (folklor) derleme ve inceleme yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Ekici, M. (2018). UNESCO SOKÜM temsili listesinde Türkiye'nin çok uluslu dosyaları. *Milli Folklor*, (120), 81-89.
- Ekici, M. ve Fedakâr, P. (2014). Gelenek, aktarma, dönüşüm ve kültür endüstrisi bağlamında nazar ve nazar boncuğu. *Milli Folklor*, 101, 40-50.
- Ekinci, Y. (1989). *Ahilik ve meslek eğitimi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ekinci, Y. (2016). *Ahi Evran'ın İnsan Yetiştirme Modeli Ahilik*. İstanbul: Mihrabad Yayınları.
- Elçin, Ş. (2004). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Eliade, M. (2003). *Demirciler ve simyacılar*, (Çev. Mehmet Emin Özcan). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Eliade, M. (2017). *Kutsal ve kutsal-dışı- Dinin doğası*, (Çev. Ali Berktaş). İstanbul: Alfa.
- Emet, E. (2020). Uygur Türklerinde lakap verme geleneği. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 17(3), 427-438.
- Erataş, F., Alptekin, V., Uysal, D. (2013). Türkiye'de kültür ekonomisinin gelişimine yerel bir bakış. *Anemon Muş Alpaslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 25-47.
- Ercilasun, A. B. vd. (1991). *Karşılaştırmalı Türk lehçeleri sözlüğü I-II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2015). *Divanu Lugati'l-Türk giriş-metin, çeviri-notlar-dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Ergun, M. (1997). *Türk dünyası efsanelerinde değişme motifi c. I*. Ankara: Türk Kurumu Yayınları.
- Ersoy, R. (2006). Gelenek/değişim ve Kıbrıs'ta Türk kimliği. *Türkbilgi*, (12), 134-142.
- Erşahin, İ. (2011). *Kahramanmaraş Masalları Üzerine Tip ve Motif Araştırması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Esin, E. (2002). *Türk sanatında at*. (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca) *Türkler Ansiklopedisi*, c.4 (s. 210-244) içinde. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Evliya Çelebi, (2006). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi seyahatnamesi: Konya-Kayseri-Antakya-Şam-Urfa-Maraş-Sivas-Gazze-Sofya-Edirne, 3. cilt - 1. kitap*. (Haz. Seyit Ali Kahraman- Yücel Dağlı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Evren, B. (1999). *Osmanlı esnaftı*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Evren, F. B. ve Kanlı, İ. (2022). Folklorun dijitalleşmesine ilişkin temel sorunlar ve sınırlılıklar. *Milli Folklor*, 17(136), 126-139.
- Eyicil, A. (2009). *Yakın çağda Kahramanmaraş*. Kahramanmaraş: Ukde Kitaplığı.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1998). *Anadolu inançları, Anadolu üçlemesi-I*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Fidan, S. (2017). *Âşıklık geleneği ve medya endüstrisi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Genç, M. (2019). *Osmanlı İmparatorluğunda devlet ve ekonomi*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Gökbalp, Z. (2015). *Türk medeniyeti tarihi*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Gökbel, A. (2007). Ahiliğin sosyo-ekonomik işlevleri. (Haz. M. Fatih Köksal), *II. Ahi Evran-İ Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 13 Ekim 2006 Kırşehir* (s.149-161) içinde. Ankara: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (1953-54). Burgazi ve Futuvvet-Name'si. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 15(1-4), 76-153.

- Gölpınarlı, A. (2011). *İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Akademik Yayınlar.
- Gözaydın, N. (1989). Anonim halk şiiri üzerine. *Türk Dili*, LVII(445-450), 1-104.
- Gözükara, M. (2020). *Altın çıkımı*. Ankara: Gülnar Yayınları.
- Gülerman, A. ve Taştekil, S. (1993). *Ahi Teşkilatının Türk toplumunun sosyal ve ekonomik yapısı üzerindeki etkileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Gülvağaboğlu, A. (1991). *Ahi Evran Veli ve Ahilik*. Ankara: Memleket Yayınları.
- Günay, N. (2009). Maraş'ta bakırcılık sanatı ve Ali (Aras) usta. *Milli Folklor*, (81), 83-88.
- Gündoğan, Ö. (2018). *Yürekten kopanlar*. (Haz. Yaşar Alparslan), Kahramanmaraş: Dulkadiroğlu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Gündüz, İ. (t.y.). *Osmanlılarda devlet-tekke münasebetleri*. Ankara: Seha Neşriyat.
- Gündüz, T. (2001). Kahramanmaraş. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul, c. 24, 192-196.
- Güngör, E. (2006). *Kültür değişmesi ve milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (2020). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak*. İstanbul: Yer-Su Yayıncılık.
- Gürata, M. (1975). *Unutulan adetlerimiz ve loncalar*. Ankara: Tisa Matbaacılık.
- Gürçayır, S. (2011). Somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi üzerine eleştirel bir okuma. *Milli Folklor*, (92), 5-12.
- Gürçayır-Teke, S. (2018). Somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi listelerinde yaşanan miraslar ve sabitlenen gelenekler. *Milli Folklor*, (120), 19-31.
- Güven, M. (2017). *Kahramanmaraş'ın Kültürel Hayatında Sanatlar-Zanaatlar ve Meslekler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Güven, Ö. (1999). Geleneksel Okçuluk ve Güreş Sporunda Ahiliğin Etkileri. *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu Bildirileri (13-15 Ekim 1999 Kırşehir)* (s. 157-188) içinde. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Güzel, A. (2018). Dini-tasavvufi Türk edebiyatı el kitabı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Güzel, A. ve Torun, A. (2003). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Güzel, C. (2020). Sosyal medyanın neliği, gelişimi ve kullanım alanları üzerine kuramsal bir inceleme. *Sosyolojik Düşün*, 5(2), 93-112.
- Hacıgökmen, M. A. (2007). Ahî şecere-nâmelerinin tarihî temeli ve yazılış sebepleri. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23(23), 107-114.
- Halaçoğlu, Y. (1991). At. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: c. 4, 28-31.
- Hobsbawm R. ve Ranger T. (2006). *Geleceğin icadı*, (Çev. Mehmet Murat Şahin). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Honko, L. (2006). Ritüellerin oluşum süreci. (Çev. Ruhi Ersoy), *Milli Folklor*, (69), 129- 140.
- İnalçık, H. (2020). *Osmanlılar fütühat, imparatorluk, Avrupa ile ilişkiler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- İnalçık, H. (2021). *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, (Çev. Ruşen Sezer). İstanbul: Kronik Kitap.
- İnan, A. (1986). *Tarihte ve bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnan, A. (1991). *Makaleler ve incelemeler c. II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnan, A. (2020). *Eski Türk dini tarihi*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- İzveren, A. (1980). *Toplumsal törebilim (sosyal ahlak)*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını.
- Jung, C. G. (2005). *Dört arketip*, (Çev. Zehra Aksu Yılmaz). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (2019). *Türk milli kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

- Kal'a, A. (1995). Esnaf. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: c. 11, 423-430.
- Kal'a, A. (2003a). Lonca. *TDV İslam Ansiklopedisi*. Ankara: c. 27, 211-212.
- Kal'a, A. (2003b). Osmanlı esnafı ve sanayisi üzerine yapılan çalışmalarla ilgili genel bir değerlendirme. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 1(1), 245-266.
- Kalafat, Y. (1999). Türk dünyası tarih çalışmalarında halk inançlarının önemi. *Milli Folklor*, (44), 88-90.
- Kalafat, Y. (2009). *İslamiyet ve Türk halk inançları*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kanik, İ. (2019). *Meslek ve Ahlak*. (Ed. Hüseyin Öztürk), Ahilik Kültürü ve Meslek Ahlakı (s. 165-230) içinde. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karaaslan Atsatan, S. (2013). Kahramanmaraş tarihi çarşıların dünü, bugünü. C. Kabakçı vd. (Ed.). *Uluslararası Türk ve Dünya Kültüründe Kahramanmaraş Sempozyumu 18-20 Nisan 2013 Kahramanmaraş* c.1 (s. 27-36) içinde. Ankara: Hangar Marka İletişim Reklam Hizmetleri Yayıncılık.
- Karakaya, H. (2016). Türklerde keçecilik. Adem Öger ve Recep Tek (Ed.) *Risâle-i nemed-mâlik (keçecilik risalesi)* (s. 13-28) içinde. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karpuz, E. (2021). Bakırcılık. Aysen Soysaldı (Ed.), *T.C. Ticaret Bakanlığı geleneksel meslekler ansiklopedisi c.1* (s. 65-77) içinde. Ankara.
- Kaya, A. (2014). Anadolu'nun Türk ve İslam yurdu haline gelişinde Ahilerin rolü ve önemi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(29), 547-561.
- Kaya, D. (2001). Âşklık geleneğinin geleceğiyle ilgili düşünceler ve yapılması gerekenler. *Milli Folklor*, (52), 87-92.
- Kaya, D. (2014a). *Anonim halk şiiri*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Kaya, D. (2014b). *Türk halk edebiyatı kavramları ve terimleri sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kazıcı, Z. (1988). Ahilik. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: c. I, 540-542.
- Kılavuz, M. A. (2005). Ahilik Kurumunda Din ve Ahlak Eğitim Anlayışı. *G.Ü. I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (12-13 Ekim 2004, Kırşehir)* c. 2 (s. 615-628) içinde. Kırşehir: Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kılavuz, R. (2003). *Kamu yönetiminde etik ve bir sorun olarak yozlaşma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kılınc, N. (2020). *Kahramanmaraş İlinin Turizm Potansiyeli* (Yayımlanmamış doktora tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Kısa, H. (2021). *Aşk ve ilham meyveleri*. (Haz. Yaşar Alparlan), Kahramanmaraş: Dulkadiroğlu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Koç, K. (2010). *Kahramanmaraş'ta sosyal hayatın fiziki yapıya etkisi*. (Ed. Yaşar Alpaslan ve Serdar Yakar) Kahramanmaraş: Ukde Kitaplığı.
- Korkmaz, Z. (2017). *Dil bilgisi terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Koyuncu, İ. (2019). Ali Akbaş. *Türk Edebiyatı İsimleri Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/akbas-ali>, E.T: 04.05.2023
- Köksal, F. (2006). *Ahi Evran ve Ahilik*. Kırşehir: Kırşehir Valiliği Yayınları.
- Köksel, B. (2009). Divanü Lugati't-Türk'te Yer Alan Efsaneler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 262-269.
- Köksel, B. (2019). Türk Sözlü Şiir Sanatında Kadın Yaratıcılığının Arketipleri, 9. *Millîlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, (s. 273-282) içinde. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1943). *Anadolu Selçukluları Tarihi'nin yerli kaynakları I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Köprülü, M. F. (2004). *Saz şairleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2012). *Edebiyat araştırmaları I*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Köprülü, M. F. (2018). *Türk Edebiyatında ilk mutasavvıflar*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2019). *Osmanlı imparatorluğunun kuruluşu*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kösoğlu, N. (2020). *Türk kimliği ve Türk dünyası*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Kurt, G. ve Yıldız, E. (2014). Bakırcılık. *Kahramanmaraş el sanatları*. c.II (s. 161-197) içinde. Ankara: Hangar Marka İletişim Reklam Hizmetleri Yayıncılık.
- Kutvan, A. B. (2011). *Yönetmelik Etik ve Basın İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Küçük, A. (2019). Halk bilgisinin eğlence, gizli dil ve argoya dönük temsilleri. M. Aça (Ed.), *Halk Bilimi El Kitabı* (s. 505-527) içinde. İstanbul: Nobel.
- Kütükoğlu, M. S. (2020). *Osmanlı'nın sosyo-kültürel ve iktisâdî yapısı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Le Utley, F. (2014). Folklorun tanımı. (Çev. T. Saltık Özkan). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Malinowski, B. (1992). *Bilimsel bir kültür teorisi*. (Çev. Saadet Özkal). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Maraş il yılığ 1967*. Ankara: Dönmez Ofset.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji sözlüğü*. (Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürçü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mateos, U. (1962). *Urfalı Mateos Vekayi-Namesi ve Papaz Grigor'un Zeyli*, (Çev. Hrand D. Anreasyan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Mc Carl, R. (2021). Mesleki folklor. (Çev. Süheyla Sarıtaş ve Berna Ayaz). *folklor/edebiyat*, 27(2), 621- 632.
- Mengüşoğlu, T. (1965). *Değişmez değerler ve değişen davranışlar, felsefî etik için kritik bir hazırlık*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Merçil, E. (2000). Türkiye Selçuklularında meslekler. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Nagel, T. (2004). *Her şey ne anlama geliyor? felsefeye küçük bir giriş*, (Çev. Hakan Gündoğdu). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Naza-Dönmez, E. E. (2010). Osmanlı Dönemi'nde ahşap sanatı. Fahameddin Başar (Ed.) *Kültürler Başkenti İstanbul* (s. 426-429) içinde. İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı.
- Nemlioğlu, C. (2005). Kahramanmaraş Ulu Camii boyalı nakışları ve Türk-İslam bezeme sanatındaki yeri. *I. Kahramanmaraş Sempozyumu 6-8 Mayıs 2004 Kahramanmaraş* c. 1 (s. 817-823) içinde. İstanbul: Maraşder-Kahramanmaraş Belediyesi.
- Ocak, A. Y. (1996). Fütüvvet. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: c. XIII, 261-263.
- Ocak, A. Y. (2002). *Alevi bektaşî inançlarının İslam öncesi temelleri*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Ocak, A. Y. (2018). *Türk sufiliğine bakışlar*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Ocak, A. Y. (2021). *Türkler, Türkiye ve İslam*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Oğuz, M. Ö. (2007a). UNESCO, kültür ve Türkiye. *Milli Folklor*, (73), 5-11.
- Oğuz, M. Ö. (2007b). Folklor ve kültürel mekân. *Milli Folklor*, (76), 30-32.
- Oğuz, M. Ö. (2009). Somut olmayan kültürel miras ve kültürel ifade çeşitliliği. *Milli Folklor*, (82), 6-12.
- Oğuz, M. Ö. (2013). Terim olarak somut olmayan kültürel miras. *Milli Folklor*, (100), 5-13.
- Oğuz, M. Ö. (2018). *Somut olmayan kültürel miras nedir?* Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Ong, W. J. (2004). *Sözlü ve yazılı kültür*. (Çev. Sema Postacioğlu Banon). İstanbul: Metis Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2007). *Osmanlı barışı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Owen, M. T. (2014). Folklor ve popüler kültür. (Çev. Selcan Gürçayır). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

- Oy, A. (1991). Atasözü. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: c. 4, 44-46.
- Ögel, B. (1956). Selçuk Devri Anadolu ağaç işçiliği hakkında notlar. *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, 1, 199-236.
- Ögel, B. (1978). *Türk kültür tarihine giriş III*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ögel, B. (1984). *İslamiyetten önce Türk kültür tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ögel, B. (2000). *Türk kültür tarihine giriş II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ögel, B. (2001). *Dünden bugüne Türk kültürünün gelişme çağıları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı.
- Ögel, B. (2003). *Türk mitolojisi*. c. I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Öger, A. (2019). Uygur Türklerinde fütüvvet kültürü, fütüvvet-nâmeler ve ahilik teşkilatına etkileri. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, (13), 1-11.
- Öksüz, E. (1993). Ahilik Müessesesinin Sosyal Gelişimdeki Yeri ve Önemi. *Sosyal Konferansları*. 24. Kitap. İstanbul: İÜF Yayını.
- Örnek, S. V. (1977). *Türk halkbilimi*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Örnek, S. V. (1995). *100 soruda ilkelerde din, büyü, sanat, efsane*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Özdemir, N. (2009). Kültür ekonomisi ve endüstrileri ile kültürel miras yönetimi ilişkisi. *Milli Folklor*, 84, 73-86.
- Özdemir, N. (2012). *Medya kültür ve edebiyat*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Özdemir, N. (2018). Geleneksel bilgi ve kültür ekonomisi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 18(1), 1-28.
- Özdemir, N. ve Özdemir, E. (2020). Yaratıcı kentler ve yaşayan kültür. *Uluslararası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 2-23.
- Özdemir, R. (1986). Ankara esnaf teşkilatı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 156-181.
- Özden, H. Ö. (2017). *Ahilik ve Erzurum*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Özerkmen, N. (2004). Ahiliğin tarihsel-toplumsal temelleri ve temel toplumsal fonksiyonları-sosyolojik yaklaşım. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44(2), 57-78.
- Özgener, Ş. (2004). *İş ahlakının temelleri yönetsel bir yaklaşım*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Radloff, W. (1954). *Sibirya'dan I*, (Çev. Ahmet Temir). İstanbul: Maarif Basımevi.
- Radloff, W. (1956). *Sibirya'dan II*, (Çev. Ahmet Temir). İstanbul: Maarif Basımevi.
- Raglan, L. (2004). Mit ve ritüel. (Çev. Evrim Ölçer), *Milli Folklor*, (61), 187-194.
- Rappaport, R. A. (2003). Ritüel. (Çev. Kürşat Korkmaz). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I*. Ankara: Milli Folklor Yayınları.
- Rasonyi, L. (1993). *Tarihte Türklük*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Roux, J. P. (1994). *Türklerin ve Moğolların eski dini*, (Çev. Aykut Kazancıgil). İstanbul: İşaret Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1973). *Gümüşhane masalları metin toplama ve tahlil*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1978). *101 Anadolu efsanesi*. İstanbul: Damla Yayınevi.
- Sakaoğlu, S. (1980). *Anadolu-Türk efsanelerinde taş kesilme motifi ve bu efsanelerin tip kataloğu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2013). *Efsane araştırmaları*. Konya: Kömen Yayınevi. .
- Sarıkaya Hünerel, Z. ve Er, B. (2012). Halk kültürünün tanıtılmasında el sanatlarının yeri ve önemi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 179-190.
- Sarıkaya, M. S. (2002). *XIII-XVI. asırlardaki Anadolu'da fütüvvetnamelere göre dini inanç motifleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Saymen, F. H. (2011). Yakın ve Orta Doğu memleketlerinde içtimai güvenlik. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 19(3-4), 918-946.
- Serdar, Y. (2014). *Ahmet Çıtak hayatı ve şiirleri*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları.
- Seyidoğlu, B. (1985). *Erzurum efsaneleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Solak, F. (2010). Ahilik (kuruluşu, ilkeleri ve fonksiyonları). İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Soykurt, R. (1971). *Orta yol Ahilik*. Ankara: Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu Eğitim Yayınları.
- Soykut, R. (1980). *İnsanlık bilimi Ahilik*. Ankara: Yayınevi yok
- Soysal, H. Sipahioğlu, S. Kolçak, D ve Altınok, Y. (1981). *Türkiye ve Çevresinin Tarihsel Deprem Kataloğu (M.Ö 2100-M.S. 1900)*. İstanbul: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu.
- Söğütlü, C. (2004). *Bazı yerli ağaç türlerinin künderkâri yapımında kullanım imkanları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sülemi, A. (1977). *Tasavvufta fütüvvet*, (Çev. Süleyman Ateş). Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Sümer, F. (1989). *Eshabü'l-kehf*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı.
- Şahin, H. (2021). *Adalet, dürüstlük ve bereketin temsilcisi ahiler*. İstanbul: Erdem Yayınları.
- Şapolyo, E. B. (1972). *Selçuklu İmparatorluğu tarihi*. Ankara: Güven Matbaası.
- Şeker, M. (1993). *İbn Batuta'ya göre Anadolu'nun sosyal-kültürel ve iktisadi hayatı ile ahilik*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Şeker, M. (1996). Ahiliğin Anadolu'nun sosyal ve kültürel hayatındaki yeri. *Erdem*, 8(23), 599-620.
- Şeker, M. (2011). *Türk-İslam medeniyetinde ahilik ve fütüvvet-namelerin yeri*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Şeker, M. (2019). *Fetihlerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Şerbetçi, İ. (2014). *Kahramanmaraş'ın gelişen ekonomisi*. (Ed. Orhan Doğan, Ramazan Avcı, Serdar Yakar) Akdenizin altın kenti Kahramanmaraş, (s.184-207) içinde. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Şimşek, E. (2001). *Yukarıçukurova masallarında motif ve tip araştırması*. c. I. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şimşek, M. (2002). *Ahilik*: TKY ve tarihteki bir uygulaması. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Tabakoğlu, A. (2018). *Türkiye iktisat tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Taeschner, F. (1953-1954). İslam Ortaçağında futuvva (fütüvvet teşkilatı). *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 15(1-4), 3-32.
- Taner, A. (1996). Hâcib. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: c. 14, 508-511.
- Tanyu, H. (1976). Dini folklor veya dini-manevi halk inançlarının çeşit ve mahiyeti üzerine bir araştırma. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(1-4), 123-142.
- Taş, H. (2011). *Günümüz Bursa esnafında Ahilik kültüründen izler*. Bursa: Gaye Kitabevi.
- TDK. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, Z. (2009). Saraçhane. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: c. 36, 111-113.
- Tızlak, F. (2002). *Osmanlılardan önce Türklerde madencilik*. (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca) Türkler Ansiklopedisi, c.7 (s. 620-631) içinde. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Ticaret Bakanlığı (2021). *Geleceksel meslekler ansiklopedisi c.1*. Aysen Soysaldı (Ed.), Ankara.

- Torun, A. (1998). *Türk Edebiyatında Türkçe fütüvvet-nâmeler üzerine bir inceleme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Turan, Ş. (2019). *Türk kültür tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türe, A ve Savaşçın, M. Y. (2000). *Kuyumculuğun doğuşu*. İstanbul: Goldaş Kültür Yayınları.
- Türktaş, Z. (2015). *Semercilik, süpürgecilik ve sepetçilik*. (Ed. Kerim Çınar) Kaybolmuş ve Kaybolmaya Yüz Tutmuş Meslekler, c. 1 (s. 377-387) içinde. Konya: Konya Ticaret Odası Yayını, İpek Yolu Dergisi Özel Sayısı Konya Kitabı XV.
- Uçma, İ. (2017). *Bir sosyal siyaset kurumu olarak Ahilik*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Uraz, M. (1994). *Türk mitolojisi*. İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.
- Uzun, R. (2007). *İletişim etiği sorunlar ve sorumluluklar*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi*. c. I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ülgener, S. F. (1981). *İktisadi çözümlenin ahlak ve zihniyet dünyası*. İstanbul: Der Yayınları.
- Ülgener, S. F. (t. y.). *Zihniyet ve din İslam, tasavvuf ve çözümler devri iktisat ahlâkı*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Ürekli, B. ve Muşmal, H. (2015). *Geçmişten Günümüze Meslekler*. (Ed. Kerim Çınar) Kaybolmuş ve Kaybolmaya Yüz Tutmuş Meslekler, c. 1 (s. 29-83) içinde. Konya: Konya Ticaret Odası Yayını, İpek Yolu Dergisi Özel Sayısı Konya Kitabı XV.
- Yakar, S. (2014a). *Maraş milli mücadelesinde Uzunoluk ve Adil Bağdadlıoğlu*. Kahramanmaraş: Ukde Kitaplığı.
- Yakar, S. (2014b). *Ahmet Çıtak hayatı ve şiirleri*. Ankara: Öncü Basımevi
- Yakar, S. (2020). *Kahramanmaraş'ta cumhuriyet dönemi öncü şairler*. Ankara: Ofset Fotomat.
- Yardımcı, M. (2012). *Malatya masalları*. Malatya: Malatya Kitaplığı Yayınları.
- Yardımcı, N. (2008). *Ankara'da El İşi Yorganları Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yazıcı, N. (1996). Lonca sisteminin işsizlik sigortasıyla ilgisi üzerine bazı düşünceler. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35(1), 155-165.
- Yıldırım, D. (2016). *Türk bitiği araştırma/inceleme yazıları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yılmazoğlu, İ. (2004). Ahşap sanatları. *Kahramanmaraş el sanatları c.2* (s. 11-63) içinde. Ankara: Hangar Marka İletişim Reklam Hizmetleri Yayıncılık.
- Yolcu, M. A. (2014). Nevşehir'de yaşayan geleneksel mesleklerin değişim ve dönüşümü. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 1719-1738.
- Yücel, E. (1989). Ahşap. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: c. 2, 181-183.

İnternet Kaynakları

- (URL.1). <https://kahramanmaras.bel.tr/kesfedin/kahramanmarasin-cografyasi>. ET. 07.03.2022.
- (URL.2). <https://cip.tuik.gov.tr/#> ET. 10.05.2023
- (URL.3). <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44395/dunya-miras-gecici-listesi.html>. ET. 10.04.2023.
- (URL.4). <https://www.dogaka.gov.tr/dogu-akdeniz/kahramanmaras/kultur-ve-turizm>. ET. 12.03.2022.
- (URL.5). <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kahramanmaras/gezilecekyer/germanicia-antik-kenti>. ET. 12.03.2022.
- (URL.6). <https://www.tesk.org.tr/view/menu/goster.php?Guid=9196fad-c-f1d9-11e9-b001-54213e5f8f01>. ET. 05.04.2022.
- (URL.7). <https://www.tesk.org.tr/view/menu/goster.php?Guid=901d50d2-f1d9-11e9-b001-54213e5f8f01>. ET. 05.04.2022.

- (URL.8).<https://www.tesk.org.tr/view/menu/goster.php?Guid=a6b4c6cf-f1da-11e9-b001-54213e5f8f01>. ET. 05.04.2022.
- (URL.9).<https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO%C4%B0nsanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n-Somut-Olmayan-K%C3%BCit%C3%BCrel-Miras%C4%B1-Temsil%C3%AE-Listesi>. ET. 05.05.2022.
- (URL.10).<https://kahramanmaras.ktb.gov.tr/TR-152492/tarihi-maras-carsilari.html>. ET. 13.05.2022.
- (URL.11).<https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/bes-asirlik-tarihi-maras-carsisinin-dis-cephesi-yenileniyor/2121811>. E.T. 22.09.2022
- (URL.12).<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-279417/somut-olm-kult-miras-turkiye-ulusal-envanteri.html>. E.T. 04.08.2022
- (URL.13).<https://www.dogaka.gov.tr/dogu-akdeniz/kahramanmaras/kuyumculuk-sektoru>. ET. 20.08.2022.
- (URL.14). <https://ci.turkpatent.gov.tr/cografisiaretler/detay/38079>. ET. 21.08.2022
- (URL.15). <https://www.dogaka.gov.tr/haber/dogaka-kahramanmaras-kuyumcukent-projesi-trt-haber-kalkinma-ajandasi-programinda-tanitildi>. ET. 21.08.2022.
- (URL.16) <https://kmyokuyumculuk.ksu.edu.tr/>. ET. 21.08.2022
- (URL.17). <http://kahramanmaras.gov.tr/altinsehir-gemoloji-laboratuvari-ve-ayar-evi-acilis-toreni>. ET. 21.08.2022.
- (URL.18).<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-279417/somut-olm-kult-miras-turkiye-ulusal-envanteri.html>. E.T. 23.09.2022
- (URL.19). <https://ci.turkpatent.gov.tr/cografisiaretler/detay/38215> E.T. 01.08.2022.
- (URL.20).<https://www.haberler.com/guncel/3-metre-37-santimlik-90-kilo-agirliginda-bicak-3908169-haberi/>. ET. 28.08.2022
- (URL.21). <http://www.sevgipinari.org/sairlerimiz/oenemli-sairlerimiz/474-cal-skan-terzi.html> E.T. 06.05.2022.
- (URL.22). <https://www.antoloji.com/sahtekar-ustalar-siiri/>. E.T. 26.12.2022
- (URL.23)<https://www.elbistaninsesi.com/makale/9979340/mehmetgozukara/tecrube-ile-sabit-4>. E.T. 06.05.2022
- (URL. 24). <https://tr.wikipedia.org/wiki/Facebook>. E.T. 04.01.2023
- (URL. 25). <https://www.facebook.com/kutukcualtinn/> E.T. 29.12.2022
- (URL. 26). <https://www.facebook.com/sularkuyumculukk/> E.T. 29.12.2022
- (URL.27). <https://www.facebook.com/akbenkuyumculukas/> E.T. 29.12.2022
- (URL. 28). <https://www.facebook.com/zarifisbakircilik/> E.T. 29.12.2022
- (URL.29).<https://www.facebook.com/profile.php?id=100063786750705E>.T. 30.12.2022
- (URL.30).<https://www.facebook.com/people/Asilbak%C4%B1rc%C4%B1l%C4%B1k/100032396186932/> E.T. 30.12.2022
- (URL.31). <https://www.facebook.com/eserhasap/> E.T. 31. 12. 2022.
- (URL.32). <https://www.facebook.com/KarpuzogluCevizOyma/> E.T. 31. 12. 2022.
- (URL.33). <https://www.facebook.com/gulactiahsapp/> E.T. 31. 12. 2022.
- (URL.34). <https://www.facebook.com/HAKKAKahsapoyma/> E.T. 31. 12. 2022.
- (URL. 35). <https://www.facebook.com/groups/467948084225714/> E.T. 31. 12. 2022.
- (URL. 36). <https://www.facebook.com/okutucubicakcelik/> E.T. 31. 12. 2022.
- (URL.37).https://www.facebook.com/marasceyiz/posts/1836596199745694/?paipv=0&eav=AfajOj7V5ao3d0ycE5cDa_p4BHMP3mMCDgdD8qoP1vRC4zy2m_5Gxh8BsXAcRIEDvy0&_rdr E.T. 01.01.2023
- (URL.38).<https://www.facebook.com/profile.php?id=100032458820492> E.T.01.01.2023

- (URL.39).<https://www.facebook.com/profile.php?id=100032458820492> E.T.31.12.2022.
- (URL. 40). <https://tr.wikipedia.org/wiki/Instagram>. E.T. 07.01.2023
- (URL. 41). <https://www.instagram.com/zabunkuyumculuk/reels/> E.T. 01.01.2023
- (URL. 42). https://www.instagram.com/kutukcu_gold/ E.T. 01.01.2023
- (URL. 43). <https://www.instagram.com/zabunkuyumculuk/> E.T. 02.01.2023
- (URL.44).https://www.instagram.com/ibrahim_zabun_kuyumculuk/ E.T. 02.01.2023
- (URL. 45). <https://www.instagram.com/ahmetkutukcum/> E.T. 02.01.2023
- (URL. 46). <https://www.instagram.com/doganlarkuyumculuk/> E.T. 02.01.2023
- (URL.47).https://www.instagram.com/myk_kerkezler_kuyumculuk/#E.T. 03.01.2023
- (URL. 48). <https://www.instagram.com/efemirbakircilik/> E.T. 03.01.2023
- (URL. 49). https://www.instagram.com/hakan_turistik/ E.T. 03.01.2023
- (URL. 50). <https://www.instagram.com/durnabakir/> E.T. 03.01.2023
- (URL. 51). <https://www.instagram.com/marasimbakircilik/> E.T. 03.01.2023
- (URL. 52). <https://www.instagram.com/hartlapbicaklari/> E.T. 03.01.2023
- (URL. 53). https://www.instagram.com/mustafacelik_42/ E.T. 04.01.2023
- (URL. 54). https://www.instagram.com/mustafacelik_42/ E.T. 04.01.2023
- (URL. 55). https://www.instagram.com/maras_bicak/ E.T. 04.01.2023
- (URL. 56). <https://www.instagram.com/marasahsap/> E.T. 04.01.2023
- (URL. 57). <https://www.instagram.com/oymakahramanmaras/> E.T. 05.01.2023
- (URL. 58). https://www.instagram.com/oyma_sandik/ E.T. 05.01.2023
- (URL. 59). <https://www.instagram.com/gulactiahsap/> E.T. 05.01.2023
- (URL. 60). <https://www.instagram.com/hakkakahsapoyma/#> E.T. 05.01.2023
- (URL.61). <https://tr.wikipedia.org/wiki/YouTube>. E.T. 01.01.2023
- (URL. 62). <https://www.youtube.com/watch?v=BUoqb3ZwmpM> E.T. 06.01.2023
- (URL. 63). <https://www.youtube.com/watch?v=s9YNQE8QKOW> E.T. 06.01.2023
- (URL. 64). <https://www.youtube.com/watch?v=d6ryxYuKeQc> E.T. 06.01.2023
- (URL. 65). <https://www.youtube.com/watch?v=wVhYhRsws-A> E.T. 06.01.2023
- (URL. 66). <https://www.youtube.com/watch?v=k2E2PwWRhhY> E.T. 07.01.2023
- (URL. 67). <https://www.youtube.com/watch?v=ZLhIPCAEpNE> E.T. 07.01.2023
- (URL. 68). <https://www.youtube.com/watch?v=fAOYxyTwS5c> E.T. 07.01.2023
- (URL. 69). <https://www.youtube.com/watch?v=jcShqKm2e88> E.T. 07.01.2023
- (URL. 70). <https://www.youtube.com/shorts/ON1ewUj-soU> E.T. 08.01.2023
- (URL. 71). <https://www.youtube.com/watch?v=4V9TsoM5Ds> E.T. 08.01.2023
- (URL. 72). https://www.youtube.com/watch?v=U_tFkuWRa94 E.T. 08.01.2023
- (URL. 73). https://www.youtube.com/watch?v=_V0TM8cs3IU E.T. 08.01.2023
- (URL. 74). <https://www.youtube.com/watch?v=MrdlxBDSWOs> E.T. 08.01.2023
- (URL. 75). <https://www.youtube.com/watch?v=fbXzZe-Y0NY> E.T. 08.01.2023
- (URL. 76). <https://www.youtube.com/watch?v=Cpgvuox-KIw> E.T. 08.01.2023
- (URL. 77). <https://www.youtube.com/watch?v=d-cBZtbbDCc> E.T. 09.01.2023
- (URL. 78). <https://www.dailymotion.com/video/x6q8jbs> E.T. 09.01.2023
- (URL. 79). <https://www.youtube.com/watch?v=ZihTqO8AahA> E.T. 09.01.2023
- (URL. 80). <https://www.youtube.com/watch?v=MKBzZo8eQ-k> E.T. 09.01.2023
- (URL. 81). <https://www.youtube.com/watch?v=7xy7KfCZiZo> E.T. 09.01.2023
- (URL. 82). <https://www.youtube.com/watch?v=6oZPRiA7Htg> E.T. 09.01.2023
- (URL. 83). <https://www.youtube.com/watch?v=8U78xth1Ijk> E.T. 09.01.2023
- (URL. 84). <https://www.youtube.com/watch?v=Jsix7DQOdA4> E.T. 09.01.2023

- (URL. 85). <https://www.youtube.com/watch?v=SPG1U9miFeo> E.T. 09.01.2023
- (URL.86).<https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-34#:~:text=06.02.2023%20tarihinde%20Kahramanmara%C5%9F%20ili,7.184%20art%C3%A7%C4%B1%20deprem%20meydana%20gelmi%C5%9Ftir> E.T. 10.04.2023
- (URL.87).<https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/kahramanmaras-merkezli-depremlerde-hayatini-kaybedenlerin-sayisi-50-bin-96-oldu/2850716> E.T. 10.04.2023
- (URL.88). https://www.ntv.com.tr/turkiye/kahramanmaras-depremlerinin-ardindan-38-bin-artci-sarsinti-gerceklesti,055dNI42_k-8Tdf7GCX06w# E.T. 01.07.2023
- (URL.89). <https://www.cumhuriyet.com.tr/ekonomi/kahramanmarasta-altin-uretimi-durdu-10-bin-kisi-issiz-kaldi-2061151> E.T. 06.07.2023
- (URL.90).<https://www.cumhuriyet.com.tr/ekonomi/kahramanmarasta-ayakta-kalan-az-sayidaki-esnaf-da-olum-kalim-mucadelesi-veriyor-2062809> E.T. 01.07.2023
- (URL.91).<https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/kahramanmarasta-esnaf-icin-planlanan-2-bin-700-dukkanin-yarisinda-faaliyet-basladi-/2869833> E.T. 01.07.2023

Kaynak Kişiler				
	Adı Soyadı	Yaşı	Eğitimi	Mesleği
Kk01	Tevfik Çelebi	52	Lise	Oyma Ustası
Kk02	Ahmet Fakıoğlu	31	Üniversite	Oyma Ustası
Kk03	Mehmet Karaman	84	Okur Yazar	Bakır Ustası
Kk04	Mustafa Tepebaşı	53	Lise	Bakır Ustası
Kk05	Ökkeş Kazıcı	77	Okur Yazar	Bakır Ustası
Kk06	Orhan Gümüştü	51	İlkokul	Bakır Ustası
Kk07	Ejder Külekçi	63	Üniversite	Külek Ustası
Kk08	Sedat Büyükkırkçı	50	İlkokul	Bakır Ustası
Kk09	Hüseyin Alkışçı	56	İlkokul	Bakır Ustası
Kk10	Ali Saim	59	İlkokul	Bakır Ustası
Kk11	Orhan Kvasoğlu	52	Ortaokul	Bakır Ustası
Kk12	Cemil Dama	62	İlkokul	Bakır Ustası
Kk13	Hayri Geceyatar	52	İlkokul	Keçeci Ustası
Kk14	Halil Maraşlıoğlu	55	İlkokul	Oyma Ustası
Kk15	Fahri Gülaçtı	54	İlkokul	Oyma Ustası
Kk16	Mustafa Tanır	69	İlkokul	Oyma/Marangoz Ustası
Kk17	Mehmet Çelik	57	Ortaokul	Bıçak Ustası
Kk18	Ökkeş Çelik	45	Lise	Bıçak Ustası
Kk19	Ahmet Balçıközü	42	İlkokul	Yorgan Ustası
Kk20	Halil Doğanlı	64	İlkokul	Yorgan Ustası
Kk21	Bayram Kazmacı	61	İlkokul	Demir Ustası
Kk22	Musa Işık	52	İlkokul	Demir Ustası
Kk23	Ahmet Erdemoğlu	68	Okur Yazar	Keçeci Ustası
Kk24	Şevket Ertürk	72	İlkokul	Keçeci Ustası
Kk25	Ahmet Karafirik	70	İlkokul	Deri Ustası
Kk26	Ali Yeşilbayram	42	İlkokul	Deri Ustası
Kk27	Ejder Biber	73	İlkokul	Bıçak Ustası
Kk28	Ökkeş Başlıpınar	70	İlkokul	Oyma/Marangoz
Kk29	Mehmet Kökçü	50	Lise	Demir Ustası
Kk30	Ökkeş Çokparlamış	42	Lise	Bıçak Ustası
Kk31	Harun Gülaçtı	29	Ortaokul	Oyma Ustası
Kk32	Zafer Temiztürk	43	Lise	Oyma Ustası
Kk33	Ramazan Nedirli	60	İlkokul	Oyma Ustası
Kk34	Adem Kafalıgönül	60	Okur Yazar	Bakır Ustası
Kk35	Murat Bayır	25	Üniversite	Yemeni Ustası
Kk36	Muammer Eskalen	66	İlkokul	Bakır Ustası

Kk37	Muharrem Eskalen	68	İlkokul	Bakır Ustası
Kk38	Bahri Nacar	50	Ortaokul	Bakır Ustası
Kk39	Mümtaz Yüce	57	İlkokul	Bakır Ustası
Kk40	Servet Diş	63	İlkokul	Bakır Ustası
Kk41	Remzi Kurt			Bakır Ustası
Kk42	A. Yasin Ağacakala	28	Lise	Bıçak Ustası
Kk43	Hasan Tandoğan	72	İlkokul	Bıçak Ustası
Kk44	Faruk Atlı	61	İlkokul	Bıçak Ustası
Kk45	Necati Şahin	63	İlkokul	Bıçak Ustası
Kk46	Süleyman Tandoğru	65	İlkokul	Bıçak Ustası
Kk47	Aydın Şannan	50	Ortaokul	Yemeni Ustası
Kk48	Metin Şannan	79	Okur Yazar	Yemeni Ustası
Kk49	Osman Abacı	42	Lise	Oyma Ustası
Kk50	Ökkeş Çanakçı	49	Lise	Oyma Ustası
Kk51	Cengiz Akkoyun	52	Ortaokul	Oyma Ustası
Kk52	Nuri Semerci			Saraç Ustası
Kk53	Siddik Atatanır	82	İlkokul	Saraç Ustası
Kk54	Zafer Güzlek	62	İlkokul	Saraç Ustası
Kk55	Ali Özen	66	İlkokul	Semer Ustası
Kk56	Mahmut Gökpınar	57	İlkokul	Semer Ustası
Kk57	Ömer Mantı	59	İlkokul	Semer Ustası
Kk58	Muzaffer Tabak	54	İlkokul	Semer Ustası
Kk59	Ökkeş Tabak			Semer Ustası
Kk60	Abdülmecit Güzlek	36	Lise	Saraç Ustası
Kk61	Yavuz Selim Ağacakalan	47	Ortaokul	Bıçak Ustası
Kk62	Arap Buz	63	İlkokul	Yemeni Ustası
Kk63	Esabil Karademir	77	Lise	Emekli/ Âşık
Kk64	Erol Boyunduruk	60	İlkokul	Emekli/Şair
Kk65	İhsan Öksüz	65	Lise	Emekli/ Âşık
Kk66	Mehmet Gözükara	60	Lise	Emekli/Şair
Kk67	Osman İnce	49	İlkokul	Emekli
Kk68	Cahit Çelik	53	Okur Yazar	Esnaf
Kk69	Ferhat Değirmenci	49	İlkokul	Esnaf
Kk70	Mustafa Bozdağ	56	İlkokul	Esnaf
Kk71	Gürkan Gökhan Yüksel			Kuyumcu
Kk72	Mehmet Akpolat	48	Lise	Kuyumcu
Kk73	Kağan Zabun	54	Lise	Kuyumcu
Kk74	Ayhan Atıcı	44	Lise	Kuyumcu

Kk75	Necmi Buluntuođlu	42	Lise	Kuyumcu
Kk76	Mehmet Palabıçak	50		Kuyumcu
Kk77	Bekir Darendeli	55		Kuyumcu
Kk78	Selim Gdeođlu			Kuyumcu
Kk79	mer Kane	48	lkokul	Kuyumcu
Kk80	Hacı Başıl	46		Kuyumcu
Kk81	Hasan Nacar	52		Kuyumcu
Kk82	Mehmet Gl		lkokul	Kuyumcu
Kk83	Ahmet Bayrı	35	Ortaokul	Kuyumcu
Kk84	Fahri Serdarođlu	49	lkokul	Kuyumcu
Kk85	Halil okparlamıř	77		Kuyumcu
Kk86	Metin Avřar	58	lkokul	Telkari
Kk87	Ali Yılmaz	42	Ortaokul	Telkari
Kk88	Kadir Can Őentrk	28	niversite	Esnaf
Kk89	Salih Kkkaya	50	lkokul	Esnaf
Kk90	Kadir Kutlu	75	Orta Okul	Demirci

EKLER

FOTOĞRAFLAR

Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odasını ve Kahramanmaraş Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliğini ziyaretimiz.

Kahramanmaraş Kunduracılar Odası Başkanını ziyaretimiz.

**Kahramanmaraş Ahilik Hareketi Derneği başkanını ziyaretimiz.
Ahili haftasında düzenlenen etkinlikte meslek ustalarına ve esnaflarına verilen ödül.**

METİNLER

MASALLAR

FINDIK FISTIK MASALI

Varmış yokmuş. Bir padişah varmış. Padişahın üç oğlu varmış. Bu padişahın bir de alma bahçesi varmış. Her sene alma yetti miydi, bir dev gelir, bu alma bahçesini yolar gidermiş. Bir sene alma tuttuğunda, padişahın büyük oğlu babasına demiş ki: “Bahçede ben bekleyeceğim. Fındık fıstık al ki uyumayayım.” Bekliyor. Fakat uykusu gelince uyumaması elde mi? Uyuya kalıyor. Nöbet sırası ortanca oğlana geliyor. Babası ortanca oğluna: “Oğlum, büyük oğul ne yaptı ki..! Sen ne yapıcın?” “Baba, ben de bekleyeceğim.” diyor. O da uykuya teslim oluyor. Sıra küçük oğula gelir. Küçük, uyumuyor. Bakıyor ki; bir dev geliyor, almaları yoluyor, ardından kuyuya iniyor. Sabah olur. Babası der ki: “N’ittin oğlum, sen de mi uyudun?” “Yok.” diyor. “Bir dev geldi, almaları topladı, şu kuyuya girdi.” diyor. Büyük oğlan: “Sağdan şu kuyuya ineyim.” diyor. İnce: “Çekin beni.” diye bas bas bağırıyor. Onu yukarıya çekerler. Ortanca oğlu da inemiyor. Bazı şeylerde olduğu gibi yine en son sıra küçük oğula geliyor. Küçük oğul büyük kardeşlerinin dediklerinin tam tersine: “Ben bağırırsam, inlesem de indirin beni aşağıya.” diyor. Küçük aşağıya iniyor. İniyor bakıyor ki; devin hizmetçisi kız dergâh dokuyor. Yani nakış işliyor. “Yiğit ben bu halimle buraya çok zor geldim. Sen nasıl gelebildin?” diyor kız. Küçük oğul: “Cenabı Allah’ın sayesinde geldim.” diyor. “Cenabı Allah emretti, geldim.” diyor. “Şimdi dev gelse, seni de yer.” diyor. Çiçek yapıp bir yere koyuyor. Dev öteberiden geliyor. “Bir adam eti kokuyor.” diyor. Çal dişini bir yokla.” diyor. Dişinin dibini yoklar yoklamaz bir gövde et çıkıyor. Hepsini yutuyor. Dev, uyumaya gidiyor. Oğlan kıza: “Bu nerede yatıyor?” diyor. Kız: “Orada filan yerde yatıyor, gözü açık olarak.” diyor. “Vurursan bir vuruşta vurdun, öldürdün. Vurmazsan bir daha vurma.”

diyor. “Bir daha vurursan dirilir.” diyor. Oğul bir kılıç vuruyor, onu öldürüyor. “Bundan başka iki kardeşi daha var.” diyor, kız. “Onlar nerede?” diye soruyor. “Filan yerde.” diyor. Bir vuruşta onu da öldürüyor. “Onun bir kardeşi daha var.” diyor. “Filan yerde.” diyor. “Çok azametli.” diyor. “Aha” diyor. “Filan yerde bir yumurta var.” diyor. “O yumurtayı alıp sıktın mı, ferferler.” diyor. “Onu iyice sıkıp ezdin mi, dev ölür.” diyor. “Onun canı, orada.” diyor. Oraya varıyor. Yumurtayı buluyor. Oğlan, yumurtayı eline alır almaz, dev sersemleyip uyanıyor. Dev: “Onu bana ver, yiğit.” diyor. “Ne dilersen onu sana vereyim.” diyor. Oğlan: “Hayır.” diyor. Biraz daha sıkıyor. Dev ferferliyor. Dev gelemiyor. “Yiğit, ne dilersen dile.” diyor. Onu dinlemiyor. Onu öldürüyor. Her biri bir deve hizmet eden kızların üçünü de alıyor. Yukarıya işaret veriyor. “Şu kız büyük kardeşimin.” diyor. Ortancasını da ortanca kardaşına veriyor. “Aha, şu da benim.” diyor. “Benim nasibim.” diyor. Çıkmadan evvel kız diyor ki: “Yiğit, kardeşlerin sana bir kahpelik yaparlar.” diyor. “Şu tüyü yanına al, daralırsan bu kuyuda kalırsan, bu tüyü at.” diyor. “Sana bir çift koyun gelir.” diyor. “Ak koyunun üstünden atlarsan, yedi kat göğe çıkarsın. Kara koyunun üstünden atlarsan, yedi kat yerin derinliğine girersin.” diyor. Oğlanı yukarıya çekiyorlar. Tam yukarıya çıkacağı zaman kardeşleri ipe bir bıçak vuruyorlar. Oğlan paldır küldür aşağıya düşüyor. Yedi-sekiz gün, orada baygın olarak yatıyor. Uyanmıyor. Kızın daha önce kendisine haber verdiği sıkıntı başına geliyor. Yani tuzağa düşüyor. Bir süre sonra, süze süze bir çift koyun geliyor. Nasıl oluyor. Ak koyunun üstünden atlayayım derken., kara koyunun üstüne düşüyor. Oğlan yedi kat yerin derinliğine giriyor. Orda, bir memlekete varıyor. Bir at alıyor. Kenar bir yerde, bir kadının evine misafir oluyor. Kadın; “Oğlum, ben misafir alamam.” diyor. “Yatacak yerim, yatacak yatağım.” yok, diyor. “Hayvanı ağırlayacak yerim yok.” diyor. Oğul, kadına: “Ben sana altın veririm.” diyor. Bunun üzerine: “Oğlum.” diyor. “Kuş tüymedik yatağım var.” diyor. “Altı kadar yerim var.” diyor. “Sana da yerim var.” diyor. Avrat, misafiri alıyor. Oğlan, susuyor. “Bana su ver de içeyim.” diyor. Kadın: “Su yok.” diyor. Orda, suyun başında bir dev yatarmış. O yerin ahali, günde bir kızı donatırlarmış. Onu deve götürüyorlarmış. Dev kızı yiyince üstüne bir de tatlı yermiş. Onu yiyinceye kadar su akarmış. Millet suyu kapışmış. Dev, yeme işi bitince suyu kesermiş. Suyun gözünde yatarmış. Karı su kabının içine işiyor. Su kabını oğlana uzatır. Oğlan karıya: “Su da ne, tuzluymuş.” diyor. Karı sesini çıkarmaz. (Suyun olduğu yere giderler. Oğlan) “Bu kadar kalabalık da ne?” diyor. “Ne olacak, oğlum?” diyor. “Burda su yok.” diyor. “Suyun önünde bir dev yatıyor. Bu dev günde bir kız yer.” diyor. “En son padişahın kızı kaldı. Dev suyu vermediği için millet susuzluktan kırılıyor.” Nerede dev?” diyor. “Aha şurada.” diyor. Devin yerini öğreniyor. Kız tepenin sinesinden dolanmış geliyor. Kızı çağırıyor. “Gel bakayım.” diyor. Kız gelir

gelmez: “Bırak git beni oyalama.” diyor. “Millet susuzluktan ölüyor. Dev gelip beni yiyecek ya. Millet su alacak diyor.” “Gel bakayım, otur şöyle.” diyor. Kızı oturtuyor. “Tatlıyı ye.” diyor. Kız: “Dev gelecek.” diyor. “Sen ye.” diyor. Kızla oğlan o tatlıyı yiyorlar. Ordan o devin yanına varıyor, oğlan. Dev buna saldırıyor. Saldırır saldırmaz bir kılıç vuruyor. Devin bağırsağı çıkıyor. Halk, suyu kapışıyor. Kız bas bas bağılıyor: “Ellemeyin, suyu. Dev öldü.” diyor. Millet gene de suyu kapışıyor. Hemen kız devin kanına elini batırıyor. Oğlan sırtına elini vuruyor. İşaret yapıyor. Kız korkuyor, eve varıyor. “Ne ettin kız, geri geldin.” diyor. “Baba, dev öldü.” diyor. “Su sebil oldu, serbest oldu.” diyor. “Bir yiğit geldi, dev öldürdü.” diyor. “Bu yiğidi göremez miyiz?” diyor. “Bilmiyorum, tanımıyorum.” diyor. “İşaret yaptın mı?” diyor. “Yaptım.” diyor. Padişah bir tellâl ayarlıyor. “Şehirde hiç kimse kalmayacak, hepsi benim tahtımın önüne gelecek.” diyor. Kız bir alma alıyor. Yüksek bir yere oturuyor. Alem geliyor. Fakat, o adam yok. “Kim kaldı, kim kaldı?” diyor. “Fılan adam kaldı.” diyorlar. O gelince kız almayı atıyor. Askerler, yiğidi tutup padişahın huzuruna getiriyorlar. “Oğlum dile dilediğini.” diyor. “Benim bir dileğim yok padişahım.” diyor. “Kızımı sana vereyim, padişahlığımı sana vereyim.” diyor. “Ben bir şey istemem.” diyor. “Senin varlığın bana yeter.” diyor. Oğlan ordan ayrılıyor. Bir ulu çınar ağacının altına geliyor. Uyuyor. Bir kartal varmış. O, kartalın son zürriyetiymiş, yaşlanmış. Her sene, bir yılın gelir. Yavrusunu yermiş. Kartal, kimin, neyin gelip yavrusunu öldürdüğünü bilmezmiş. Ulu çınar ağacının altında yatarken, hayvanlar yukardan bağılıyor. Oğlan bir bakıyor ki, yılın gelmiş, kartal yavrularını yutacak. Okundan birini çekiyor, şap diye yılını öldürüyor. Kellesini kesip atıyor. Gövdesini doğruyor. Onları kuşlar yesin diye. Kartal öteden geliyor. “Haa, benim yavrularımı yiyen, öldüren buymuş demek.” diyor. Yavrular, orada bağılıyor: “Anaa, onu öldürme. O bizim hayatımızı kurtardı.” Geliyor, bakıyor ki, yılın önünde doğranmış. Bunlardan biri gölge yapıyor, biri de üstünü yelpazeliyor. Oğlan bir uyanıyor, bakıyor ki, üzerinde dağ gibi bir kuş... “Hayvan ne yapıyorsun?” diyor. “Ne yapacağım?” diyor. “Benim son zürriyetimi kurtardın.” diyor hayvan. “Ne dileğin varsa sen emret.” diyor. “Hayvan, sana ne emredebim ki.” diyor. “Ben dünya yüzüne çıkmak istiyorum. Nasıl çıkarım?” diyor. “Ben seni çıkarırım. Benim zürriyetimi kurtardın.” diyor. “Bana kırk tuluk su, kırk tuluk dike getirirsen, ben seni kurtarırım.” diyor. Padişahın yanına varıyor. Padişah: “Buyur evladım.” diyor. Oğul: “Sana bir dileğim var.” diyor. “Bana kırk tuluk su, kırk tuluk da dike, filan yere getireceksin.” diyor. Padişah bir emrediyor: Kırk tuluk su, kırk tuluk dike... Padişah, adamlarına: “Takip edin bu adam ne edecek?” diyor. Takip ediyorlar. Kartalın kanatlarının üzerinde bir yanda su, bir yanda dike duruyor. Ortasında da oğlan oturuyor. Kartal ordan yükseliyor. Kartal yolculuk boyunca suyu ve dikeyi tüketiyor. En son bir dike

et kalıyor. O et parçası da aşağıya düşünce etsiz kalıyor. Adam bacağına kesiyor, hayvanın ağzına veriyor. Hayvan, adamın bacağı olduğunu anlıyor. Onu yutmuyor. Hayvan oğlanı yukarıya çıkarıyor. “Yürü bakayım.” diyor. Oğlan yürüyemiyor. Kartal: “Yürüsene.” diyor. Oğlan seslenmiyor. Ağacın altına geçiyorlar. Kartal tükürüğüyle eti oğlanın bacağındaki yerine takıyor. Kartal: “Hadi.” diyor. “Sana hayırlı günler. Allah’a ısmarladık.” diyor. Kartal ordan uzaklaşıyor. Oğlan geliyor. Kardeşlerini babasını görüyor. Ona sahip çıkmıyorlar. Kızın küçüğü oğlanın yanında ya. Oğlanın işi yok, gücü yok. Çulsuz, avare yatıyor. Çarşıda birine: “Ya emmi, beni çıraklığa almaz mısın?” diye soruyor. Dükkandar: “Ben boğazımı doyuramıyorum. Seni ben ne yapayım?” diyor. “Emmi, şurayı temizlerim. Yemek artığını bana verirsin, bu yeter, artar bile. İstersen hiç verme.” diyor. “Şuracıkta durayım. Benim yerim yurdum yok.” diyor. “Otur şöyle.” diyor. “Burayı temizle.” diyor. “Şurayı temizle.” diyor. Oğlan evin hizmetini görüyor. Padişahın büyük oğlu, küçük oğlun getirdiği küçük kızı avrat olarak istiyor. Kız: “Sana bir dileğim var.” diyor. “Bunları yaptırırsan sana varırım.” diyor. “Sen bir padişah oğlusun.” diyor. “De, dileğini.” diyor. “Makas kesmedik, iğne batmadık fındık kabuğunun içinde bir elbise olacak.” diyor. “Bu gelirse sana varırım, yoksa varmam.” diyor. “Ya bu olur mu?” diyor. “Olur, terziler bunu yapar.” diyor. Kız, bunun sayesinde küçük oğlun hayatta olup olmadığını öğrenecek. Padişah bir emir veriyor. “Ne kadar terzi varsa burada toplansınlar.” diyor. Bütün terziler köşkün altında toplanıyor. Onlara sesleniyor: “Sizden beş-on gün içinde makas kesmedik, iğne batmadık bir fındık içinde bir elbise isterim.” diyor. “Ya padişah, bu olur mu?” diyorlar. “Olacak.” diyor. “Bu olmazsa hepinizin kellesine cellat, malınız yağma...” diyor. Terziler kara kara düşünmeye başlıyorlar. Oğul, yanında çalıştığı ustaya: “Sen niye düşünüyorsun?” diyor. “Niye düşünmeyeyim, oğlum?” diyor. “Yüreğimde büyük bir sıkıntı var.” diyor. “Sence, fındık kabuğunun içinde elbise olur mu?” diyor. “Olur, olur ustam.” diyor. “Niye olmasın?” diyor. “Ya iğne batmadık, makas kesmedik, fındık kabuğunun içinde elbise olur mu? Elbise fındık kabuğunun içine girer mi?” diyor. “Usta, ondan kolay ne var? Olur, o.” diyor. “Lan oğlum, delirdin mi?” diyor. “Sen de padişah gibi serseri misin?” diyor. “Usta olur.” diyor. “Bana fındık fıstık al.” diyor. “Ben gece gece yaparım.” diyor. “Lan, ben ölmeye öleceğim.” diyor. “Yapamazsan ben de seni öldürürüm.” diyor. “Öldür usta.” diyor. İki günlük zaman kalıyor. Terzi yatağında yatamıyor. Geliyor deliklerden bakıyor, içerisi darmadağınık, çırağı olan oğlanın fındık-fıstık yemekle meşgul olduğunu görüyor. Onun iş yaptığı yok. “Lan sen ye.” diyor. “Padişah beni öldürür, ben de seni öldürürüm.” diyor. Son gün kapıya dayanıyor. Oğlanın ustası: “Ne ettin, oğlum?” diyor. “Hazır, usta.” diyor. Üstü örtülü tepsiyi gösteriyor. “İşte.” diyor. Padişaha bunu götürmeye korkuyor.

Fındık kabuğunun içinde hiç elbise olur mu? Bunu padişaha oğlan götürüyor. “Ben elbise getirdim.” diyor. “Hangi usta yaptı?” diyor. Ustanın ismini veriyor. “Gelsin.” diyor. Padişah emrediyor. “Tamam mı?” diyor. “Tamam.” diyor. Kız görür görmez fındık kabuğunu kırıyorlar. Fındığın içinde elbise çıkıyor. Bahşiş veriyorlar: Para, altın... “Getir ustasını.” diyor. “Buyur usta, bahşiş senin.” diyor. Bütün terzileri çağırıyorlar. “Bakın işte, elbise nasıl yapılır?” diyor. “Usta, nasıl yapmışsın ya?” diyorlar. “Makas kesmeden, iğne dikmeden fındık kabuğuna elbise sığar mı, ya? Bu adam da ne kafa varmış ya.” Halbuki kafa çırakta. Onda değil. Neyse aradan yirmi gün geçiyor. Oğlan hemen oradan çıkıp bir kuyumcunun yanına gitmek istiyor. “Oğlum nereye gidiyorsun?” diyor. “Bir yere varacağım.” diyor. “Gecikme oğlum.” diyor. Usta, terziyi bir daha isterler diye korkuyor. Böyle bir şeyi tekrar isterlerse kim yapacak? Namı kendi aldı. Fakat bunu yapan usta, oğlan. Kuyumcuların yanına varınca: “Beni çıraklığa alın.” diyor. “Oğlum iş yok, güç yok. Ne yapalım?” diyorlar. “Temizlik yaparım.” diyor. “Geç otur şuraya.” diyor. Oğlan oturuyor. Bu arada Padişahın büyük oğlu, elbiseyi kıza veriyor. Kız: “Bir dileğim daha var.” diyor. “Bunları yaptırırsan sana varırım.” diyor. “Sen bir padişah oğlusun.” diyor. “De, dileğini.” diyor. “Altın tepsi içinde yayılı vaziyette, altın gürk, altın cıkcık yayılı vaziyette canlı olarak istiyorum.” diyor. “Senden bunu istiyorum.” diyor. “Ya, bu olur mu?” diyor. “Olur, kuyumcular bunu yapar.” diyor. Ne kadar kuyumcu varsa, hepsi padişahın tahtının altında toplanırlar. Padişah: “Altın tepsi içinde diyor, altın gürk, altın cıkcık yayılı vaziyette... sizden bunu isterim.” diyor. Kuyumcular diyorlar ki: “Ya padişahım, bu olur mu? Allah’tan başka kim can verecek?” Padişah: “Olacak.” diyor. “Ya demirden can olur mu?” diyorlar. “Olur.” diyor. “Olmazsa; malı yağma, başı cellat...” diyor. Bu iş, kuyumcuları kara kara düşündürmeye sevk ediyor. Kuyumcu usta, çırağının yanına geliyor. “Ne oldu usta? Niye düşünüyorsun?” diyor. “Niye düşünmeyeyim?” diyor. “Bir padişahın belasına çattık.” diyor. “Bak şimdi.” diyor. “Terziler fındık kabuğunun içinde elbise yaptılar.” diyor. “Onu nasıl yaptılar? Bilmem.” diyor. “Bizden de altın tepsi içinde altın gürk, altın cıkcık yayılı vaziyette canlı olarak isteniyor.” diyor. “Bu olur mu?” diyor. “Aman usta.” diyor. “Olur niye olmasın ki?” diyor. “Lan oğlum sen aklını mı yedin? Padişah delirdi. Sende mi delirdin?” diyor. “Usta, olur.” diyor. “Lan oğlum.” diyor. “Benimle abuk-sabuk konuşma.” diyor. Oğlan: “Sana nasıl cevap vereceğim?” diyor. “Lan, yapamazsan, ben seni öldürürüm.” diyor. “Padişah beni öldürecek.” diyor. “Öldür usta.” diyor. Üç günü kalmış herifin. Sayılı günler bitmek üzeredir. “Bana fındık fıstık al.” diyor. “Ben de bunları gece yapayım.” diyor. Usta fındık fıstık alıp veriyor. Üç gün sonra aynı usta oğlanın yanına geliyor. Usta gelip bakıyor ki; çırağı, ayağını ayağının üstüne atmış, fındık-fıstık yiyor.

Yapacağı bir şey yok. Son gün oluyor. “Ne ettin oğlum?” diyor. “Hazır usta.” diyor. “Hani?” diyor. “Aha.” diyor. Varıp bakıyor. Perdeyi açıyor. Örtüyü peçeyi kaldırıyor. Altın tepsinin içinde altın gürk, altın cıkçıklar “cık, cık, cık” diye ötüyor, yayılıyor. “Lan oğlum bunları nasıl yaptın?” diyor. “Usta kolay. Ne var ki, ya?” diyor. “Sen kuyumcusun bunları bilmezsin!” diyor. Herif şaşırır, ayan olur. Bunun üzerine bütün kuyumcular toplanıyor: “Yahu, usta, bu adam bunu nasıl yaptı? Kaç gün oldu bunu yanına alalı?” diyorlar. “Daha kaç gün oldu ya. On beş gün olmadı.” diyor. Oğlana; “Sen kuyumcu muydun daha önce?” diyorlar. “Yaa.” diyor. “Yahu, ne var bunu yapmaya.” diyor. Namı usta alıyor. Şimdi, padişahın nöbetçilerinin yanına varıyor. Padişah: “Usta gelsin.” diyor. Padişahın huzuruna koyuyor. Cıkçık yayılıyor, gürk dönüyor. “Tamam mı?” diyor. “Tamam.” diyor. “Vurulsun.” diyor. Kız oğlanın hayatta olduğunu biliyor ya. Şimdi kuyumcu nam alıyor. Kuyumcu yaptı diye biliniyor ya. “Nasıl yaptın bunu?” diyorlar. “Ne var yahu?” diyor. “Kafanı çalıştırdın mı, niye yapılmasın ki?” diyor. “Yahu buna can nasıl verdin?” diyorlar. “Ya, kolay iş.” diyor. Kuyumcu bol keseden laf atıyor. Ha, bir enselesen ense gider. Şimdi düğün kuruluyor. Ciritler başlıyor. Padişahın oğulları ata biniyorlar. Usta: “Oğlum ben düğüne gidiyorum.” diyor. “Cirit oyunu var.” diyor. “Sen dükkanımızdan ayrılma, dükkanımıza mukaat ol.” diyor. “Olur usta.” diyor. Usta gider gitmez, oğul bir yere varıyor. Bir dolabı açıyor, bakıyor ki; altın eyer altın kılıç. Oğlan kılıç kuşanıyor, ata biniyor, düğün alanına gidiyor. O sırada oğlanın büyük kardeşi dönüyor. Onun kellesine bir kılıç vuruyor, kellesini kelek gibi düşürüyor. Ortalık toz-dumana karışıyor. Oğlan kayboluyor. Gelip dükkanda oturuyor. Usta geliyor. “Oğlum iyi ki gitmemişsin.” diyor. “Bak oğlum.” diyor. “Bir atlı geldi, padişahın büyük oğlunun boynunu vurdu, gitti.” diyor. “Aboov, iyi ki gitmemişim usta.” diyor. Onu vuran kendisi. Ertesi gün oluyor. Ustası gene gidiyor. Gene oğlan bir kır ata biniyor. Atına gümüş eyer bağlıyor. Kendisi gümüş kılıç kuşanıyor. Düğün alanına varıyor. Öteden ortanca kardeş geliyor. Onun da kellesine vuruyor. Kellesini kelek gibi yere düşürüyor. Ortalık birbirine giriyor. Babasının yanına varıyor. “Sen benim babamsın değil mi?” diyor. Bakıyor. “Ben senin oğlunum.” diyor. “Beni kuyuda koydun değil mi?” diyor. “İpi kestin attın.” diyor. “Ben yapmadım oğlum.” diyor. “Yaptıysa kardeşlerin yaptı.” diyor. Babasını öldürmüyor. İki kardeşini öldürüyor. Kız ağlıyor. Kız, oğlan muratlarına eriyorlar. Onlara kömür, bizlere ömür... (Erşahin, 2011, s. 346-358).

DEĞİRMENCI

Fakir bir değirmenci varmış. Bir garısı, bir de gızı varmış. Garısı gün dönünce öli. Gız da yetişmiş, gendi halini bulmuş. Bu, gızını Haleb'e gelin edi. Değirmenci de bir kadın bulup evlendiriler. Tabi değirmencinin evlendiği kadın düzgün birisi değilmiş. Herkes bunu fark edi amma bunu değirmenci fark edemi. Kadın di ki değirmenciye: "Gaç sene oldu, sen gızını görmedin. İlle get gızını gör." di. Bunun için aralarında münakaşa oli. Adamı razı edi. Adam gızının yanına Haleb'e gedi. Orda Haleb'de bir zamana gadar gali. Gızı ve damadı düşüniler: "Babamıza ne hediye etsek?" diye. Bir sihirli goyunları varmış. Goyunu değirmenciye veriler. Değirmenci memleketine geli. Evine gelince: "Bak hanım, gızım bana ne hediye etti!" di. Goyuna di ki: "Get evril, çevril. Yanımıza gel!" di. Goyun evrilip çevrilip öyle bişip geli. Kadın, oynaşına goyunun sağ eyasını ayırı. Adam di ki: "Bunun sağ eyaası eksik!" Kadın mecburen eyasını geri getiri. Getirmese goyun eski haline geleme. Sonra goyun silkinip eski haline geli. Değirmenci değirmene gedi. Arhadaşlarına bu goyunu anlatı. Kadın da oynaşını eve çağırı. Oynaşına di ki: "Bu goyunu gız hediye etti. Bak şimdi goyuna 'Evril, çevril!' dicim. O da evrilip çevrilip gelici. Biz de onu yicik!" der. Kadın goyuna: "Evril, çevril gel!" di. Ancak goyun aldırış etmi. Goyuna bir tene vuri. Kadının eli goyunun üstünde gali. Oynaşına di ki: "Gel beni gurtar!" Oynaşı geli. Kadını gurtarmaya çalışırken oynaşın da eli goyunun üstünde gali. Kadının zengin bir gonşusu var ımış. Onun da bir beslemesi varmış. Besleme bunlara kibrit istemeye geli. Kibrit isteyince kadın beslemeye di ki: "Bizi gurtar, sana kibriti vereyim!" di. Ancak beslemenin eli de goyunun üstünde gali. Evin hanımı beslemeye bakmaya geli. Üstünde gecelik var. "Elimizden dut çek. Beslemeyi götür, bizi de gurtar." Zengin kadın elini goyuna goyunca onun eli de goyuna yapışı. Değirmenci değirmende arhadaşlarına anlatınca, arhadaşları diiler ki: "Getir burda da evirek, çevirek, yiyek!" diler. Adam eve haber sali. Goyun di ki: "Sürüynen mi gelim yoksa yalnız mı gelim?" dii. Bu sefer değirmencinin yanındakiler güliler. "Acaba sürülü nasıl olur, sürüsüz nasıl olur?" diiler. Abdal davulcu dutiler, goyunun yanına yolliler. Bunlar goyunnan beraber langır lungur, tangır tungur abdal davulcusünan geliler. Sabahlıklı olan sultan hanımın eteği gafasına geçince abdal davulcusu kadını öpmeye gahar. Kadını öpünce davulcunun ağzı kadına yapışır. Değirmene variler. Goyun dile geli: "Ben sana sordidim 'Sürülü mü gelim, sürüsüz mü gelim?' Sen 'Sürülü gel!' dedin." di. "Ben de sürülü geldim." di. "Garisinen oynaşı bu rezilliknen evleniler. Sutan hanımnan davulcu evleniler. Besleminen de değirmenci evlenip muratlarına eriler. Darısı eremiyenlerin başına. (Erşahin, 2011, s.648-650).

TEMBEL ABDURRAHMAN

Bir varımış, bir yoomuş. İisan oolu daadan daşdan çoomuş. Evel zaman içinde kalbur zaman içinde... Vahtı zamanın zuhurunda, patişahlar devrinde bir patişahın yanında Mahmut isminde bir tembel adam varımış. Bu patişah, tembel adama çog acırımış. Buna her ne gadar tabaanan altın bıragtise, merkebinen odun getirirken önüne şey guydüüse adam: “Körler de nasıl geçiyor.” deeni köprüde gözünü yummuş geçmiş. “Vermezse Mabut, niillesse Mahmut!” demiş hanı. Ve adama, Abdıraman’a patişah bir gün nar göndermiş. Narın da içi inci mercan dolmuş. İki tane nar. Bu narı ni yapmış? Bu narı dutmuş: “Benden Acem patişahına tağdimdir!” demiş. Acem patişahını çarmışlar. “Patişahım, valla bir Abdıraman Bey’den hediye vardır. İki tane nar!” Narı almış: “Bunu gırag da ağşam yiyeg. Sabahana da bu vapıra biz bunu ni yapacamızı yapag. Bir hediye!” Bir içini açmışlar ki inci mercan. “Avrad çog çog büyük bu. Ni yapacaag?” “Bir gompartment dolusu sen de Acem gumaşı gönder.! Acem gumaşı her tarafta meşur.” demiş. Bir gampartment dolusu Acem gumaşı Acem patişahından Abdıraman Bey’e tağdim ediyor. Şimdik Abdıraman Bey’e geliyor. “Abdıraman Bey gelsin, Abdıraman Bey gelsin!” Abdıraman Bey öteden beriri varıyor. “Ne baba?” “Acem gumaşı goca şalvar.” Diyor ki: “Benden İngiliz patişahına tağdimdir.” diyor. Gediyor vapıra geri dönderttiriyor. Vapır geri dönüşünde İngiliz patişahına getiriyor. İngiliz patişahına habar verilöller. İngiliz patişahına diyollar: “Abdıraman Bey’den tağdimdir, bu Acem şalvarları.” “Avrat ni yapmamız gerek?” “Acemli şalı dünyada bir tanedir. Her yerden üstün. Sen İngiliz gumaşı olarak iki gampartment doldur.” İki gampartment dolduruyor. “Benden Abdıraman Bey’e tağdimdir.” diyor. Vapır devam ediyor. Gelip limana yanaşiyor. “Abdıraman Bey gelsin.” Adıraman Bey geliyor. “Yav Abdıraman Bey! Sana İngiliz’den iki tane gumaş şey geldi.” Diyor ki: “Benden Osmanlı patişahına tağdimdir.” Osmanlı patişahına İstanbul’a gönderiyor. Vapır geliyor İstanbul’a yanaşiyor. “Osman Bey, Osman Bey! Sana Mısır’dan, Abdıraman Bey’den...” Lan varıyor ki hep İngiliz gumaşı. Alıyor bunu indiriyor, akşam oluyor. Vapur sabaha hareket edecek. “Sultan hanım!” diyor. “Buyur!” diyor. “Bizim buna garşı ni yapmamız gerekiyor?” diyör. “Sen, bizim gumaşlarımız şeydir. Gumaşı boşver. Sen burdan artık Osmanlıparasıyla gızını gönder.” diyor. Şimdik patişah yanına onbeş yirmi teneke altın, gızı da vapırda. Gızın emrinde kaptan açılıyor. Bir müddet geddikten kelli patişah pişman oluyor. “Yav ben bu adamı görmeden, ismini cismini bilmeden bu gızı niye bir vapıra guyup da gönderiyorum?” Hemen arkadan bir gayıp açılma yapıyorlar. Gız bir bakıyor ki gaptana: “Dur, babam geliyor.” diyör. Kaptan duruyor. Babası geliyor. Şööle babasına çıkıyor. “Ne baba?” “Bööle bööle!” “Baba pişman olma.” diyor. “Elinden çıkana pişman olma.” diyor. “Ben gidiyorum.” Ve geliyor

Abdıraman Bey'e tagdim, tagdim, tagdim. Geliyor gızınan altın. Yani yeni bi şeeler. Abdıraman alıyor, hemen gız iner inmez: "Abdıraman, yurdu yok yuvası yok. Bir yırtık elbisesi var." "Tamam!" diyor. Hemen varıyor, şöyle bir kulubeye oturuyor. Bir dellal çağırıyor hanı. "Nerde ne gadar duvar ustası, nerde ne gadar marangoz, sıvıgıcı-mıvıgıcı..." Derhal patışaha diyor: "Bana bir arsa hazırla." Patışah diyor ki: "Benim sarayın garşısına dutacan sen. Madem Osmanlı patışahının gızısın, ge karşıma!" diyor. Abdıraman Bey'e bir gonak yapıyor ki cah. Guř dırnanı dutturamaz. Gız ordan derhal babasına haber gönderiyor: "Babam gelsin!" Patışah diyor: "Gızım önce evlen." Gız: "Hayır babam gelmiyencig ben burda evlenmem!" diyor. "Tamam!" Babası geliyor ki: "Tamam o vahyedde." Patışah toplanıyor, Yemen patışahı. Gırk gece gırk gündüz toy düğün aldırıyor Yemen patışahı. Düünden sonra... Onlar evlenmiş darısı gençlere (Erşahin, 2011, s. 650- 654).

AHMAK KIZ

Bir zamanlar bir memlekette bir yaşlı kadın, bir de bir kız torunu varmış. Bu gızcağızın görünüşü güzelmiş amma biraz ahmak yapılı bir gafası varmış. Gün gelmiş torun gelinlik yaşa gelmiş. Nene varlığı olmadan çıkırık eğirir, eğirdiği ipleri, işlediği oyaları satarak geçinirmiş. Gene böyle bir günde ihtiyar nene bazara gitmiş. Yanına bir genç oğlan yaklaşır: “Nene sen beni bilirsin. Benim kötü bir ahlakım yok. Bir ahtar dükkânım var. Kimsem de yok. Bana şöyle ehlinamus, eli ayağı düzgün, evimi çekip çevirecek bir gız bul!” der. Bunun üzerine nene: “Senin aradığın gibi bir gız var amma her işi yapsa da biraz saftır. İdare etmen gerekir!” der. Böylelikle anlaşarak gıznan oğlan evlenirler. Birkaç ay geçtikten sonra dükkânda bazı eksiklikler olur. Bunları temin etmek için oğlan birkaç gün başka şehre gider. Şimdiki gibi arabalar olmadığından hayvanların sırtlarında oğlanın aldıkları gelir. Bunların içinde iki torbada gına ve kahve vardır. Oğlan fakir olduğu için evi suvaksızdır. Adam bir gün hamama gider. Adamın getirdiği yükleri gören evin hanımı onları garıştırır. Gınayı görünce: “Vah, vah! Evimizin erkeği, evimizi suvamak için nerelerden toprak getirmiş. Bak hele!” diyerekten sevinir. Kahveleri ise onları tutmak için çakıl taşı sanır. Hepsini bir: “Kocama zahmet olmasın!” diyerek ileenlere boşaltır. Karıştırıp çamur yapar. Gına ve kahveyle duvarları sıvar. Tabi bütün mahalle bakmaya başlar. Adamcağız eve gelince: “Bak efendi! Getirdiklerinle evimizi suvadım!” diyerekten adama yaranmaya çalışır. Gına ve kahvenin duvara çamır niyetine sürüldüğünü gören kocası, kadını hem döver, hem de: “Evimi başıma yıkmıssın. Yörü bakim anayın evine!” der ve kovar. Nikah resmi olmadığından bu iş kolaydır. Kızcağız ağlayarak: “Ebe, ebe! Herif beni dövdü. Böyle, böyle oldu. Suç bende mi, gişide mi?” diye nenesine başından geçenleri anlatır. Nenesi ise: “Gel yavrum, gel. Suçun hepsi gişide! Allah’ın işi çok, bazarda gişi çok! Sabahdan gider sana bir gişi daha bulurum der ve gızın gönlünü avutur. Birkaç gün sonra bir bezirgân, neneye pazarda tanıdığı bir kız veya kadın olup olmadığını sorar. Kadın da: “Benim bir torunum var. Biraz saftır ama iyidir. İp eğirir, çamaşır yıkar, her işi görür. Sana onu vereyim!” der. Adam da bunu kabul eder. Gene evlilik olur. Bir müddet sonra hayvan sırtında epeyce ecer birtakım kumaşlarla döner. Kumaşları eve getirir ve bezirgan koca: “Ben dükkânı kontrol edeyim!” diye evden çıkar. Akşama kadar eve dönmez. Bu arada renk renk, çeşit çeşit kumaşları gören kız aşağıya iner ve gelen kumaşları karıştırmaya başlar. Ancak kumaşlardan bazılarının dış taraflarının tozlandığını, kirlendiğini görür. “Vah, vah! Bunlar kirlenmiş!” diye, “Bütün kumaşları yıkayayım!” diye kaynar suya atıp yıkar, serer. Fakat renkli olan kumaşlar suya girince birbirini boyar. Adamcağız eve gelince ne görsün! Ecer kumaşların hepsi alaca-bulaca olmuştur. Bunun üzerine adam kadına ağzına gelen her türlü küfürü sayar.

Onu döver. “İflas ettirdin sen beni!” diyerekten onu kovar. Kız ikinci kocadan da gene ağlayarak ayrılır. Gene nenesinin yanına gelir. Ebesine ağlayarak başından geçenleri anlatır. Gız: “Suç bende mi, gişide mi?” deyince, ebesi onu olgunlukla karşılar. “Gişide yavrum, gişide. Allah’ın işi çok, pazarda gişi çok! Ben sana bir gişi daha bulurum.” der ve teselli eder. Bir zaman sonra gızı bunda da kasap ister. Gız, kasapla evlenir. Kasap iyi bir insandır. “Gız her işi biliyor!” diye neneden güvence alır. Bir gün kasap hanımına: “Sana koyun kuyruğu göndereyim!” der. “Sen bunları eritip yağ yap, küplere doldur. İsteyen olursa satırık!” der. Zaman zaman satılmayan koyun etinin kuyruklarını kasap, çırağıyla eve gönderir. Kadın yağ eritmek şurda dursun o güne kadar kuyruk görmediği için: “Ne yumşak şeymiş!” diye, “Bunlardan iyi yastık olur!” düşüncesiyle, kış boyu yastık gibi diktiği torbalara kuyruklara basar ve torbaların ağzını diker. Bir gün işi erken biten kasap eve gelir: “Hanım yoruldum. Bir yastık ver de şuraya yatayım!” der ve yastık ister. Kadın da: “Kocam yumşak yastığa yatsın!” diyerek kuyruk yağından yaptığı yastıklardan birini verir. Güneşin ve adamın vücudunun kızgınlığıyla kurtlanmış olan kuyruktaki kurtlar adamın yüzüne doğru çıkmaya başlar. Kadın bunları görünce, adamın giydiği ediği alarak: “Herifim ne halde şuraya gelmiş yatmış. Şimdi uyandırıp rahatsız ediyorsunuz!” diye adamın başucuna oturur, çıkan kurtlara vurmaya başlar. Ediğin yüzünü ağrıtmayla uyanan adam, başucundaki karısını görünce: “Ne yapıyon?” diye kızar. Kadın da ne yaptığını anlatır. “Evimi başıma yıktın. O kadar yağı da boşa verdin. Sermayeyi maf ettin!” deyip kadını döver ve kovar. Gene ağlayarak nenenin evinin yolunu tutar. Gene aynı sözlerle teselli verir nenesi. Bir zaman sonra nenesi bu defa gızı, karısı ölmüş yaşlı bir çiftçiye verir. Ona gızı dövmemesini, onu idare etmesini söyler. Adam da: “Pekey!” der. Çiftçi iyi kötü bir hayat sürdürmektedir. Kadının saflığını çok iyi bilir. Bir şeyler yapması için: “Sana pamuk gönderiyorum. Bunları eğir ip yap. Yazın çuval, çul dokutturug!” diye tembih eder. Eve haralnan pamuk gönderir. Çünkü karısının çıkrık eğirmesini, ip yapmasını bildiğini sanar. Kendisi de hava yağışlı olmadığı zamanlarda tarladadır. Kadın ocağın başına çıkırığı kurar. İp eğirmeye çalışır. Fakat kırıldıkça: “Al kızıl kız, senin olsun!” diyerek bütün pamukları eğirmez, ateşe atar. Bahar geldiğinde kocası: “Ne yaptın pamukları? İpler hazır mı?” der. Gız: “Ben onları kızıl kıza verdim!” der. Adam kızıl kıza merak ederek ne olduğunu sormuş. Kadın da ateşi göstermiş. Adam kızar, azarlar, çeker gider. “Allah belanı versin!” der. Olaya üzülen kadın, adam gidince kazmayı alır. “Sen benim kocamı da, beni de üzdün! Bana azar işiddirdin!” diyerek ocağa kazmayı vurmaya başlar. Bir kaç kazma vurduktan sonra, kazmanın ucu bir kapağa takılır. Açar bakar ki bir küp altın. Alıp içeriye koyar. Çiftçi eve geldiğinde gülerken yarı kahırlı: “Sen bana kızdın. Ben de kızıl kıza kızdım.

Onu parçaladım. O da bana kızıl baba (altın) verdi!” der. Adam şaşkın şaşkın bakarak: “Ne kızıl kızı, ne kızıl babası?” der. Zaten kadını affetmiştir. Bunun üzerine: “Gel bakalım!” diyerek, kadın adamın elinden tutarak içeriye götürür. Adam önce parçalanan duvarı ve ocağı görünce: “Sen nottun?” diyerek gene bağırır. Kadın onu küpün yanına götürür. “Görüyon mu? Bunu kızıl baba verdi!” der. Ve küpün ağzını açar. Adam altınları görünce sevinir. “Dur, dur! Madem böyle, sana bol bol gudama alırım!” der. Onu kandırır. Çünkü kadının en çok sevdiği şey gudamaymış. O kimseye söylemesin diye eve çok çok gudama alır. Fakat kadın birkaç gün içerisinde gudamanın hepsini bitirir. Çiftçi çok mutludur. Bir gün sokakta tabla içerisinde gudama satan bir adam görür ve çağırır. “Gudamacı emmi! Gel, sana şu kızıl babaları verirsem bana çokça gudama verin mi?” der. Adam bundan bir şey anlamadan eve gelir. Kadın altın küpünü leblebiciye verir. Kadın gudamayı alır. Adam da arkasına bilem bakmadan geçer gider. Adam küpü arar, küp getmiş. Bağırır, çağırır: “Bizi maffettin. Düş bakım önüme!” der. Bir mezarlığa götürür. Hava soğuktur. Kadın kocasının emrinden çıkmazmış. Adam bir tekne katranı ısıtır ve oturan karısının depesinden aşaa dökmüş. Katran donmuş. Gocası: “Otur!” dediği için kalkamaz. Daha sonra kalkamaz olur. Adam evine gider. Gene de üzgündür. Gece olur. Padişahın develeri ordan geçmektedir. Adamlar oturup biraz dinlenmek isterler. Soğuk olduğu için garantikte gadını kütük sanarlar. Biraz çalı çırpı toplayıp kütüün etrafına yığarlar. Ateş yandığında katran yavaş yavaş erimeye başlar. Bir gözü açılır. “Ecik bir gözüm açıldı!” der. Adamlar şaşırır! Sesin geldiği yere bakarlar. Ses ateşden gelir. Tam o zaman öbür gözü açılır. Gene ateşin içerisinde: “Ecik oh! Bir gözüm daha açıldı!” der. Adamlar: “Ölüler hortladı. Ateşten ses gelir mi?” diye toparlanıp develeriyle kaçarlar. Onlar gittikten sonra katran yavaş yavaş erir. Biraz sonraları bir kedi kadının yanına gelir, miyavlar. “O köpeğin (kocası) bana ettiği çok. Mavmav ağa! Seni bana minnetçi gönderdi amma getmem.” der. Biraz sonra bir köpek gelir, havlar. “Yok havhav ağa! Bu defa seni gönderdi amma getmem. Heç beklemesin!” der. Artık katranlar iyice erir. Bunda da yanına bir deve gelir. İnsanı görünce deve bağırır. Kadın deveye bakar: “Demek benden vazgeçmemiş. Bu defa seni mi gönderdi minnetçi olarak?” der. “Bana çok etti amma boynu uzun dabanı yastı kemer ağa, senin değer başka. Seni gıramam!” diyerek, devenin yularına tutarak evine gider. Adam da: “Katil oldum!” diyerek üzülürken, yüklü deve ile gelen karısını görünce sevinir. Kadın: “Boynu uzun, dabanı yastı kemer ağayı gıramadım, gene geldim.” der. Adam deveyi sevinçle içeri alır. Bakar ki devenin yükü altın! Adam kadını kandırmak için: “İyi ki geldin!” der. Yıkar, temizler. “Bugün tellal çağırdı. Damlara yumurta yağacakmış. Gargalar göz oyacakmış. Şimdi sen yat, uyu, gözlerini kapat.” der. “Deveyi de sorarlarsa, ‘Ben görmedim!’ de.” der. Kadın

yatar. Adam deveyi parçalar, altınları saklar. Sabahleyin: “Padişahın devesi çalınmıştır. Bulan memnun edilecek!” diye tellal çağırır. Kadın: “Ben gördüm amma gocam ne yaptı bilmem!” der. Gocasını tarladadır. Hemen gelip deveyi sorarlar. Konukomşu: “Deli, bunda da adamı öldürtecek. İnanmayın!” demişler amma bunu onlar dinlememiş. Adamı götürürlerken adam: “Beni yaktın yakmaya, kapıya sahip ol!” der. Adamı hapse götürürler. Akşam olur gelmez. Zavallı kadın, sorar soruşturur. “Bugün mahkemesi var!” derler. Hemen keseri, kerpeteni alır, kapıyı söker, omuzlar. Konu komşu seyreder. Mahkemeye varır. Adam kadının huzurundadır. Kadın: “Kocamı göreceğim! Niye götürdünüz?” diye bağırır. “Kapıyı bırak!” demişler, o bırakmamış. “Kocam, ‘Kapıya sahip ol.’ dedi.” demiş. Dışarıdaki garişganlığı gören kadını, kocasına sorar: “Ne diyor bu kadın?” der. “Efendim, bu böyle bir zavallıdır. Buraya gelirken ‘Kapıya sahip ol!’ dedim.” der. “Görüyorsunuz kapıyı söküp getirmiş.” der. “Ne devesi, ne altını! Ben görmedim, günahımı alıyorsunuz.” der. Kadını oraya: “Kapıyı bıraksın da kendi gelsin!” der. Adam: “Kapıyı bırak da gel!” deyince kapıyı olduğu yere bırakır, yukarı çıkar. Aksilik bu ya! Kadının bir gözü kördür. Kadın girer girmez bunu görür. “Essalamün aleyküm, kör kadını!” der. “Dama yumurta yağdı gece, gargalar gözü oydu gece, benim ellerim gınalandığı gece sana kim dedi ki gözlerini açık tuttun! Sende uyusaydın gözün kör olmazdı.” Kadını, bu laflar karşısında biraz üzülür. “Get kardeşim Allah sana vereceğini vermiş. Allah yardımcın olsun!” der ve adamı serbest bırakır. Adam da garişıyla çıkar gider. Ellere kömür, bizlere uzun uzun ömür (Erşahin, 2011, s. 668-677).

EFSA NELER

ESHAB-I KEHF EFSANESİ

“Meryem oğlu İsa'nın havarilerinden biri, Eshâbü'l- Kehf'in buldukları şehre gelmişti; şehre girmek istediğinde, ona şehir kapısında bulunan puta tapmak gerektiğini söylemişlerdi. Bu yüzden, havari şehre girmeyerek yakınında bulunan bir hamamda çalışmaya başladı; çalışmaya başlaması ile hamamın geliri de artmıştı. Havari, hamamcıya inancını açık bir şekilde anlattı. Şehirdeki bazı gençler de onu tanıdılar. Havari onlara, göklerle yer yüzünün haberlerini ve ahireti anlattı. Gençler de söylediklerine inandılar ve onun telkin ettiği dini kabul ettiler. Her hususta ona uydular. Bir gece hükümdarın oğlu, hamama gelmişti. Havari: “Sen bir hükümdar oğlusun. Bir cariye ile hamama gelmen doğru değildir” demiş, şehzade de utanarak geri dönmüştü. Fakat bir müddet sonra, yine kadınla hamama gelmişti. Havari bu defa da ona çıkıştı ise de şehzade dinlemeyerek hamama girdi. Fakat hükümdarın oğlu ve yanındaki kadın, orada öldürüldüler. Onları hamamcı öldürmüştü. Hükümdar hamam sahibini arattı ise de bulunamadı. Arkadaşlarını sorunca gençlerin adları verildi. Bereket versin gençler vaktinde haber alarak kaçtılar ve çiftçilik yapan arkadaşlarının yanına gelip durumdan onu haberdar ettiler. Bunun üzerine hep birlikte gidip geceleyin bir mağaraya girdiler. Yanlarında, çiftçi arkadaşlarının köpeği de vardı. Gençler: “Geceyi burada geçirelim, yarın ne yapacağımızı kararlaştırırız” dediler. Fakat Tanrı onları uykuya daldırdı. Hükümdarın adamları gençlerin sığındıkları mağaranın önüne geldi, mağaranın önünde herkes korkuya kapıldığından kimse içeriye giremedi. Bunun üzerine onlardan biri “nasıl olsa onları öldürecek değil miyiz? Öyle ise mağaranın ağzını kapatalım da susuzluktan ve açlıktan ölsünler” dedi. Bu teklif kabul edildi. Mağaranın ağzını kapatıp oradan uzaklaştılar. Aradan uzun bir zaman geçti. Mağaranın yanında koyunlarını otlatan bir çoban, yağmura tutulmuştu. Çoban “şu mağaranın ağzını açıp koyunlarımı içeri koysam onları yağmurun zararından kurtarmış olurum” dedi. Nihayet uğraşa uğraşa mağaranın içine girebilecek bir delik açmaya muvaffak oldu. Bunun üzerine Ulu Tanrı, sabahleyin ruhlarını gençlerin cesetlerine geri gönderdi. Gençler aralarından birini, gümüş paralar ile yiyecek satın alması için şehre gönderdiler. O, şehir kapısına gelince bilmediği şeyler gördü. Sonra bir satıcının yanına gelip “şu para karşılığında bana yiyecek ver” dedi. Satıcı “sen bu paraları nereden buldun” diye sordu. Genç de “dün arkadaşlarımla bir mağaraya sığınmıştık. Sabah olunca bu parayı verip beni şehre gönderdiler” cevabını verdi. Satıcı “bu paralar falan hükümdar devrinde kestirilmiştir” dedikten sonra, genci, kendi hükümdarının katına götürdü. İyi kalpli bir insan olan hükümdar da “bu paraları nereden buldun” dedi. O, “dün arkadaşlarımla şehirden çıkıp şu mağaraya sığınmıştık, bu sabah yiyecek almak için bu

paralar ile beni şehre gönderdiler” cevabını verdi ve mağaranın yerini tarif etti. Hükümdar, arkadaşlarının da mağarada bulduklarını öğrenince, hep birlikte oraya gittiler. Mağaranın Önüne gelince, o genç: “Müsaade ederseniz ilk önce mağaraya yalnızca ben girip arkadaşlarıma haber vereyim” dedi. Mağaraya girince onu ve arkadaşlarını uyku bastırdı. Kendisinden sonra mağaraya girmek isteyenler korkuya kapıldılar. Bundan dolayı hiçbiri mağaraya giremedi. Bunun üzerine mağaranın yanında bir kilise yapıp, onu ibadet etmek üzere mescit edindiler.” (Sümer, 1989, s.15-17).

SÖZLÜK²⁸

- Acep Topacı:** Hammaddesi ağaçtan yapılan bulgur dövmek amacıyla üretilen gereç.
- Bükme Makinesi:** Tele istenilen şekil vermek için kullanılan makine.
- Çivi Çekici:** Bıçağa çivi çakılırken kullanılan çekiç.
- Eye (Eğe, İye):** Bıçağı keskinleştirmek için kullanılan alet.
- Gez:** Bıçak demirini kesmede kullanılan gereç.
- Haraza:** Bıçak namtılarını delmede kullanılan gereç.
- İşleme Takımı:** Çekiç ve zımbadan oluşan aletlerdir.
- Kalıp:** İki eşit parçadan oluşan boynuzların donarak soğumasını sağlayan gereç.
- Karşı Çekici:** Ürünün yapım sırasında ustanın karşısında çalışanın kullandığı çekiç.
- Kaza:** Bıçak demirindeki/ bıçaktaki fazlalıkları temizlemede kullanılan alet.
- Kaza Tahtası:** Bıçak demirinin iğe ile seviyesinin ayarlanmasında kullanılan gereç.
- Keh Naresi:** Taban düzlemek için kullanılan alet.
- Keski Kalemi:** Bıçaktaki fazlalıkları almada kullanılan alet.
- Keski:** Dik tutulan bir sapa geçirilmiş ikiz kenar üçgen şeklinde bıçaktır (Aksoy, 1946, s.452).
- Kesme Makinesi:** Makas
- Kıskaç:** Boynuzun doğrultulmasında kullanılan alet.
- Kıvrıma Makinesi:** Bakır eğenlerin kenarına şekil vermek için kullanılan gereç.
- Kumpas:** Ölçü aleti.
- Menge:** Boyunuz vb. ürünleri doğrulatilmasında kullanılan alet.
- Mısırdan (Mısıldan):** Tahta kütüğün üstüne sabit olan, küçük örslerden meydana gelen tas yapımında kullanılan, tel atmada kullanılan gereç.
- Miyene:** Bakır işlemeciliğinde desen yapımında kullanılan gereç.
- Namtı:** Bıçakların metal kısmı.
- Nar Çekici:** Bıçak demirlerinin ağzını dövmede kullanılan alet.
- Nare:** Tel atmak için kullanılan gereç.
- Nari:** Bakırın kenarlarına oluk yaparken kullanılan gereç.
- Ocak:** Bileği yapılacak malzemenin ağzının düzeltilmesi için ve suyunun verilmesi için ısıveren araç-gereç.
- Örs:** Çelikten yapılan, bıçakçılıkta bıçağı tavlayıp döverek ağzının bileye hazırlanmasında kullanılan alet.
- Parlatma Makinesi:** Fırça
- Perçin Çekici:** Bıçağa çakılan çivinin başını düzlemede kullanılan çekiç.
- Sıvama Makinesi:** Külçe halindeki bakırı istenen şekle çeviren makine.
- Silindir:** Ham bakır maddeyi külçeye çeviren makinedir.
- Şahmardan:** Bakırı külçe veya levha haline getiren makinedir.
- Tesviye Çekici:** Ürünün düzeltme aşamasında kullanılan çekiç.
- Tokmak:** Delgi aşamasında kullanılan tahta alettir.
- Torna:** Ağaçta şekli vermek için kullanılan makinedir.
- Törpü:** Kalıptan çıkan boynuz saplarını düzeltilmesinde kullanılan gereç.
- Üdürgü:** Bıçak sapına açılan delgi aleti.
- Zerh Kalemi:** Bıçak demirlerine oluk açılmasında kullanılan gereç.
- Zumba:** Bıçak demirinin delinmesinde kullanılan ucu sivri gereç.
- Zımpara:** Pürüzlü, çıkıntılı yüzeylerin düzlenmesinde kullanılan alet.

28 Sözlüğün hazırlanmasında sözlü kaynaklardan ve sözlüklerden faydalanılmıştır.